

825
1990

ISSN: 0763-7247

გუგაბი

ქართული ეროვნული პოლიტიკისა და ლიტერატურის ორგანო

პარიზი

N°21

PARIS

მარტი

1990

MARS

ამ დღეს ველოდი, მოვესწარ!..
ვიცინი, აღარ ვსტირი მე!
ახალგაზრდებო, აწ კი თქვენ
გამოდით, თქვენი კირიმე!..

აკაკი - 150

გილოცავთ აღდგომის ბრწყინვალე დღე -
სასწაულს

მარადიული ხსოვნა - დიდება:

- 1989 წლის 9 აპრილს თბილისში, ✓
- 1956 წლის 9 მარტს იქვე,
- 1924 წლის 19 აგვისტოს აჯანყების დროს,
- 1921 თებერვალსა და მარტში სამამულო ომში
- და ყველა დროის სამშობლოს განთავისუფ-
- ლებისთვის ბრძოლაში, პატიმრობაში თუ
- დეგნილობაში დაღუპულებს!

138

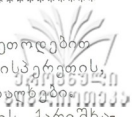

ქართული
ენების
სამეცნიერო
ცენტრი

ავადმოსაგონარი თებერვლის დღეებია, ეს სტრიქონები რომ იწერება. (ნეტავი როგორი ტაროსია ჩვენს სამშობლოში? აქ, პარიზში კი უჩვეულოდ ნაადრევი გაზაფხულია, საამო მზით გაჩახჩახებულია გარემო. როგორ არ ჰგავს ეს 1921 წლის თოვლიან-სუსხიან თებერვლის დღეებს, როცა საქართველოს მოულოდნელად საბჭოთა ურდოები შემოესიენ.) 69 წელი გავიდა ჩვენი ქვეყნის ეგრედ წოდებულ „გასაბჭოებიდან“. 69 წელი ქართველი ხალხის უსასტიკესი გამოცდისა, მისი ფიზიკური გაჩანაგებისა, მატერიალური სიდუხჭირისა, მორალურ და სულიერ საუნჯეთა განძარცვა-დაკნინებისა...

ახლა, 69 წლისთავის გადასახედავიდან, თითქოს მოჩანს ბოროტების მსხვრევის, სიკეთის ძლევამოსილების მაუწყებელი ნიშნები. აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში ერთიმეორეზე მიყოლებით იმსხვრევა, არა, უფრო სწორად, დაიმსხვრა ბოლშევიკურ-კომუნისტური ბარბაროსობა, მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ რომ გამარჯვებულმა საბჭოთა კავშირმა ძალით თავს მოახვია ამ ხალხებს. ქუჩყიანი ქაფივით რევოლუციურ ღვარცოფს თან გადაჰყვენ: უნგრეთის, აღმოსავლეთ გერმანიის, ჩეხოსლოვაკიის, რუმინეთის და ბულგარეთის კომუნისტური „სახალხო დემოკრატიები.“ ამჟამად თავისუფლებისა და თვითგარდაქმნების საამო სიო უშუშებთ მათ გავლილ ტკივილებსა და კრილობებს, ემზადებიან დემოკრატიული არჩევნებისა და ეკონომიკური გარდაქმნებისათვის. ჩეხოსლოვაკიის ახალი პრეზიდენტის ვაკლავ ჰაველის უკანასკნელი განცხადების მიხედვით: აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში ამჟამად მიმდინარეობს ტოტალიტარიზმისა და საბჭოების ნაშთების აღმოფხვრის პროცესი, ხოლო დემოკრატია აქ შეუქცევადი გახდა. ბ-ნი მიხეილ გორბაჩოვიც უწყალო ფორტუნას ჯერჯერობით ფარისევლური ღიმილით ხედება, ვითომც არ ერევა სუვერენ ხალხების შინაურ საკითხებში, ამ ქვეყნებიდან ჯარების გამოყვანის მოთხოვნებსაც პოთი პასუხობს, თუმცა ფეხს ითრევს და რაც შეიძლება შორ მომავლისთვის დებს.

ჩვენი ქვეყნის დაპყრობის 69 წლისთავზე „რუსი ხალხის მიერ სამუდამოდ შეკრული“ საბჭოთა კავშირიც განვითარებუ-

ლი ხრწნისა და რღვევის ფაზაშია. სხვადასხვა მეთოდებით მაგრამ ერთი და იგივე იდეალით იბრძვიან ბალტიისპირეთის, მოლდავეთის, კავკასიის თუ ცენტრალური აზიის ხალხები. ეროვნული განთავისუფლებისა და დემოკრატიზაციის ქარიშხალი მისწვდა თვით გარე მონღოლეთს და ქუჩებში გამოიყვანა ხალხი საბჭოთა ტირანიის წინააღმდეგ. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ესტონეთის, ლატვიის და ლიტვის უსისხლო ეროვნული წინააღმდეგობები შეიძლება უფრო საშიშნი დარჩენ კრემლისათვის, ვიდრე მაგალითად აზერბაიჯანის ან ტაჯიკისტანის სისხლიანი აფეთქებები. საბჭოთა კავშირის სახელგატეხილ კომპარტიას ხალხის ნდობის ნატამალი აღარ გააჩნია და თუ მაინც ყველა დონეზე ძალაუფლების ბერკეტები კომუნისტების ხელშია, ეს, რასაკვირველია, შიშველი სამხედრო ძალადობის წყალობით, მაგრამ როდემდე? ამიტომაცაა, რომ მოაზროვნე კომუნისტები ცდილობენ შექმნან კრემლისაგან დამოუკიდებელი ეროვნული კომპარტიები. ამ მხრით ყველაზე მოწინავეა ლიტვის კომპარტია, რომელმაც უკვე შარშან გამოაცხადა დამოუკიდებლობა და მიუხედავად სკკპ ცენტრალური კომიტეტის ანათემისა და მიხეილ გორბაჩოვის შუამავლობისა ამ წლის იანვარში მტკიცედ იცავს მის გადაწყვეტილებას. უდავოა, რომ ლიტვის კომუნისტების გამარჯვება ნიშანი გახდება დამოუკიდებელი კომპარტიების შექმნისა საბჭ. კავშირის ყველა რესპუბლიკებში. ახლო მომავალი მოგვცემს ამის პასუხს.

გასული წელი განსაკუთრებით მღელვარე იყო ჩვენ სამშობლოში. ქართველი ხალხი, როგორც ყოველთვის, ეროვნული განთავისუფლების მოწინავე ხაზზე იბრძოდა და მპყრობელთა მკაცრი სუსხიცი პირველმა იწვნია თბილისში ცხრა აპრილის ღამით. მის შემდეგაც მთელი წლის განმავლობაში სისხლიანი პროვოკაციები არ წყდებოდა. თქმულა: მოძმე და მეგობარი გაჭირვებაში უნდა გამოცადო. გამოცდამ მეტად მძიმე შთაბეჭდილება დაგვიტოვა. გაჭირვების დროს ქართველ პატრიოტებს გვერდში არ ამოუდგა ოდითვე მის მიწა-წყალზე, მის გვერდით მცხოვრები თითქმის არცერთი ხალხი და არ გამოექომაგა. გამოქომაგებას ვინ ჩივის, მოხდა უარესი: ვერაგმა მტერმა სულ ადვილად წამოშალა ქართველების წინააღმდეგ თათარ-აზერბაიჯანელები, ოსები და, თქვენ წარმოიდგინეთ, აფხაზები,

25832

საქართველოს
 სარეზინდენსის
 ეროვნული
 ბიბლიოთეკა

ის აფხაზები, რომლებიც ქართველ კაცს განუყოფელ ძმებად მიაჩნდა. წამოშალა და მათ უმანკო ქართველებს სუსტნი და ადვრევიანა. ქართველების საწინააღმდეგო პროვოკაციული გამოსდომები, ერთიმეორეზე მიყოლებით, თითქმის მთელი წელიწადი გრძელდებოდა. ქართველი ხალხი, ისევე როგორც საბჭოთა კავშირის ნებისმიერი ხალხი, დემოკრატიის ათვისების პირველ სტადიაშია, ეროვნული განთავისუფლების პოლიტიკური ბრძოლის პირველ ნაბიჯებს დგამს. რა გასაკვირველია, რომ ის ჯერ მთლად ფეხაწყობილად არ მიიწევდეს წინ და ზოგჯერ კიდევაც მოიკოჭლებდეს, მაგრამ მთლიანად რომ ავილოთ, მან დემოკრატიის გამოცდა წარმატებით დაიჭირა. რაც მთავარია, მან შეძლო თავიდან აეცილებია ხალხის განუკითხავი რბევა, ხოცვა-ჟლეტა, რომლისკენაც მას ასე უბიძგებდენ შენიღბული მტრული ძალები. ამ მხრით მომავალშიაც გვმართებს გამოვიჩინოთ დიდი სიფხიზლე. ბრძოლა ეროვნული თავისუფლებისათვის უკომპრომისო, მაგრამ რაინდული უნდა იყოს. განსაკუთრებით არ უნდა დავუშვათ, რომ იგი გადაიზარდოს კავკასიელ ხალხთა ურთიერთანგარიშსწორების ამაზრზენ პროცესებში.

მართალი ბრძანდებიან ჩვენი ეროვნული მოძრაობის ის ლიდერები, რომლებიც საბჭოთა იმპერიის გარდაუვალ ნგრევას წინასწარმეტყველებენ, მხოლოდ აქედან ის დასკვნა არ უნდა გაკეთდეს: თითქოს ქართველი ხალხის გარჯა საჭირო აღარ იყოს, თითქოს მას შეეძლოს არხეინად წამოწვეს მხართეძოზე და ისტორიული აუცილებლობა მას მოართმევს ნანატრ თავისუფლებას. ერთი წუთითაც არ უნდა იქნეს დავიწყებული, რომ „ეროვნული თავისუფლება მხოლოდ მკლავმოუღლე უხორცოსავით უშიშარ ხალხთა ხვედრია“. ბრძოლა ერთი წუთითაც კი არ უნდა შენელდეს, პირიქით, ის სულ აღმავალი უნდა ხდებოდეს და მთელ ქართველ ერს უნდა მოიცავდეს. არავინ არ იცის წინასწარ თუ როდის ჩამოდგება თავისუფლების მატარებელი საქართველოს ბაქანზე. ქართველი ხალხი სულ მუდამ მის მოლოდინში უნდა იყოს, რომ ეს იშვიათი შემთხვევა მისი დოკლაპიაობით ხელიდან არ გაუშვას, რამეთუ ასეთი საბედნიერო შემთხვევები ხშირად არ მეორდებიან. შორიდან, გაზეთების კითხვით, ისეთი შთაბეჭდილება გვრჩება, რომ მტერი

საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობისა და მშვიდობის
 ამ მიმართულებით მოქმედობს, ძალის ხმარებითაც, შინა-
 ნდა-მოტყუებითაც სულ იმის ცდაშია: ეროვნული მოძრაობა
 შეაფერხოს, დრო დააკარგვინოს, თითქოსდა დრო მის სასარ-
 გებლოდ მუშაობდეს. გვინდა გვჯეროდეს, რომ ქართველი ხა-
 ლხი არ მოტყუდება.

მოწინავე

*** *** ***

ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს გ ა ს ა ქ ი რ ი

მძიმე დღეშია დღეს ჩვენი სამშობლო. უზარმაზარი მტაცე-
 ბლის ხელში მყოფ ქვეყანას ყოველი მხრიდან მიუხიეს საჯი-
 ჯგნავად მტრებიცა და საუკუნოვანი მოყვარეც. ეს მოუტანა
 ჩვენს ერს კრემლის 70 წლიანმა ანტიქართულმა პოლიტიკამ.
 მის ამ პროვოკაციებს აქა-იქ მისთვის სასურველი შედეგებიც
 კი მოჰყვა: სისხლისღვრა, — და თანაც სისხლისღვრა ძმათა შო-
 რის. ხარობს მტერი, მაგრამ ყველაფერი მიუნიშნებს, რომ ეს
 სიხარული ხანმოკლე იქნება და ქართველი ხალხი სულ მალე
 დაუხსლტება კლანჭებიდან მას. მთელი ერი ერთ მუშტად შეი-
 კრა კარს მომდგარ საშიშროების წინაშე. მტრები ხედავენ,
 რომ მისი დაჩოქება ძნელია, შეუძლებელი საქმეა და ამიტო-
 მაც არიან ასე გაბოროტებულნი. ერთგულნი „გათიშე და იბა-
 ტონეს“ იმპერიალისტური პოლიტიკისა, რუსი დამპყრობნი ათ-
 წლედების მანძილზე უსისიანებენ საქართველოს და თანაც
 თვით ზოგიერთ ვაი-ქართველის ხელშეწყობით.

უკანასკნელი 35 წლის მანძილზე მტერმა ჩვენი ეროვნული
 სიმტკიცის მოსინჯვას ჩვენი ქვეყნის ჩრდილო-დასავლეთიდან
 მიჰყო ხელი, განსაკუთრებით 1956 წლის მარტის მშვიდობი-
 ანი დემონსტრაციების სისხლში ჩახჩობის შემდეგ. გაგრაში,
 ბიჭვინთასა თუ რიწის ტბაზე უგუნურ აფხაზ ხელმძღვანე-
 ლებთან ღრეობებზე, საქართველოს მაშინდელ პარტიულ ლიდე-
 რთა თანდასწრებით, ხრუშჩოვი აფხაზებს ამქვეყნიურ სამო-
 თხეს პირდებოდა, ოღონდაც კრასნოდარის მხარეს შეერთებო-
 დნენ. აფხაზ სეპარატისტთა ჯგუფი აიტაცა მთვრალ გუნება-
 ზე ნასროლმა ამ დაპირებებმა და დაიწყო გამთიშველი მოღ-

ვაწეობა, რის აღსაკვეთავად საქართველოს პარტი-ლიდერებმა არავითარ ზომებს არ მიმართავენ, ბოძებული სანდოებისა და ჩინ-მედლების დაკარგვის შიშით. პირიქით: ისინი წლების მანძილზე ყოველმხრივ მფარველობდნენ და უდიდეს პრივილეგიებს ანიჭებდნენ გამთიშველ აფხაზებს, რომ ამით კრემლის ბატონებისთვის ეამებიათ. გაუხსნეს უნივერსიტეტი, სადაც სწავლება რუსულ ენაზე მიმდინარეობს, საბჭოთა კავშირის წამყვან უმაღლეს სასწავლებლებში აფხაზ აბიტურიენტებს მისცეს ლიმიტით შესვლის საშუალება, განურჩევლად იმისა თუ როგორი მაჩვენებელი აქვთ მათ საშუალო სკოლის დამთავრების დროს, ანდა როგორი ნიჭის პატრონი არიან. აფხაზეთში თითქმის ყველა წამყვანი თანამდებობა აფხაზთა ხელშია, ერთი სიტყვით, აფხაზობა პრივილეგიებული კასტა გახდა. როგორც იტყვიან: მადა ქამაში მოდის, გამთიშველნი ისე გათამამდნენ მოსკოვის წაქეზებით და თბილისის წაყრუებით, რომ სოხუმში თბილისის უნივერსიტეტის ქართული სექტორის გახსნას თოფებითა და დანა-ხანჯლებით უპასუხეს, ქართველი სტუდენტი ახალგაზრდობა დახოცეს და დასჭრეს. აი ნაყოფი საქართველოს მთავრობის პოლიტიკისა აფხაზების მიმართ. აფხაზეთში მიმდინარეობდა არსებული ქართული ტოპონიმის უხეში შეცვლა, აფხაზური სკოლების მასიური გახსნა, სადაც სწავლება, უმთავრესად, რუსულად წარმოებდა, რადგანაც ამ სკოლებში, ისევე როგორც უნივერსიტეტში აფხაზურად მხოლოდ აფხაზურ ენას ასწავლიან და ისიც პირველ ოთხ კლასში, დანარჩენს ყველაფერს კი რუსულად. არც აფხაზების ამ აშკარა გარუსებაზე არავითარი რეაქცია საქართველოს მთავრობის მხრიდან.

იწყეს აფხაზეთის ისტორიის აშკარა გაყალბება და თანაც ისე, რომ თითქოს ქართველები აფხაზებს მუდამ ავიწროებდნენ, რომ ქართველები ვითომც აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკად წოდებულ მიწაზე მოსული ხალხი ყოფილიყოს. არც ამაზე არავითარი რეაქცია, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ქართველ მეცნიერთა ცალკეულ მამხილებელ მასალების გამოქვეყნებას და ისიც ქართულ ენაზე; ანტიქართული ლიტერატურა კი აფხაზებმა რუსულად არა მარტო საბჭოთა კავშირს, არამედ მოსკოვის დახმარებით მთელს მსოფლიოს მოსდგეს,

არც ამაზე რეაქცია საქართველოს ხელმძღვანელების მხრიდან; აფხაზები აწყობენ ანტიქართულ თავყრილობებსა და მიტინგებს, მაშინ, როცა ამგვარი რამ საბჭოთა კავშირში დაუშვებელი იყო, მათ ამისთვის პასუხი არ აგებინეს. სამაგიეროდ, როცა ქართველებმა დაიწყეს საპროტესტო მიტინგების გამართვა აფხაზეთში ქართველი მოსახლეობის აშკარა დისკრიმინაციის გამო, უმალ იქნა მიღებული საგანგებო ზომები. გავიხსენოთ ამისათვის წამებული ქართველი აქტივისტი ბორის კაკუბავა, რომელმაც შეთითხნილი ყალბი ბრალდებების საფუძველზე ათი წელი გაატარა ციმბირის საშინელ კატორღაში, ანდა მარკოზიას დევნა—შევიწროება. და ეს ყოვლად გაუმართლებელი რეპრესიები წარმოებდა თბილისიდან იმ ადამიანის თანხმობით, რომელიც დღეს საბჭოთა იმპერიის საგარეო საქმეთა მინისტრის სავარძელშია მოკალათებული. აფხაზ სეპარატისტთა თარეშს არავინ პასუხობდა, რადგან ეს მოსკოვის მღუშარე თანხმობითა და წაქეზებით წარმოებდა.

აფხაზეთში ხშირად სისხლის სამართლის დამნაშავე აფხაზებსაც კი აფარებდნენ ხელს, რამაც უზომოდ გაათამამა აფხაზთა ნაწილი და საქმე სისხლისღვრამდე მიიყვანა. სწორედ ეს სწაღდა მტერს: სისხლისღვრა და საგანგებო რეჟიმის შემოღება. აი, ეს მოუტანა საქართველოს მისი ე. წ. მთავრობის ანტიეროვნულმა პოლიტიკამ, ქართველი ერის ინტერესების თბილ სავარძელში გაცვლამ.

აქვე მინდა აღვნიშნო, რომ ამ პოლიტიკამ არც აფხაზებს გაუწია კარგი სამსახური. მათი უნივერსიტეტი აფხაზ ახალგაზრდობის შემდგომი გარუსების ნამდვილ ბასტიონად იქცა; თავიანთი ისტორიის გაყალბებით, აფხაზი და ქართველი ხალხების საუკუნოვანი ძმობის მტრობად გასაღებითა და სხვადასხვა ვაი-მეცნიერული მონაპორების გავრცელებით, ზიანი მიყენეს რუსების საამებლად მოძმე ქართველებთან ურთიერთობას, რის გამოსწორებასაც ცოტა დრო როდი დასჭირდება. და ეს მომავალში უსათუოდ მოგვიწევს—ჩვენცა და აფხაზებსაც— იმიტომ, რომ ადრე თუ გვიან ჩვენი საერთო დამპყრობი მტერი კავკასიონს მიღმა გადაიკარგება, ჩვენ კი განგებამ გვარგუნა და მოგვიწევს წარსულში შეუბღალავი ძმობის აღდგენა. დიახ, შეუბღალავი, რადგან ზოგიერთ აფხაზთა აპ-

ელაცია სტალინ-ბერიას დროინდელ რეპრესიებზე მცდარი და საზიანოა. არ დაგვაფიწყდეს, რომ ამ რეპრესიებმა საქართველო ხალხს აფხაზებზე ნაკლები ზიანი როდი მიაყენა. ამის უტყუარი ფაქტობრივი მასალა უამრავია. ამაზე ბევრი იწერება დღეს ქართულ მეცნიერულ პუბლიკაციებში და მსურველებს შეუძლიათ ამაში დარწმუნება. სასურველია, რომ აფხაზ მოსახლეობაშიც დაიწყოს საქართველოს მთავრობამ ამ ლიტერატურის გავრცელება რუსულ ენაზე, რადგან, სამწუხაროდ, აფხაზმა საზოგადოებამ, განსაკუთრებით მისმა ახალგაზრდა თაობამ, უკვე არ იცის ქართული და ძალიან ცუდად იცის აფხაზური. აფხაზებს ფაზილ ისკანდერად ქცევა ემუქრებათ, თუ კარგად არ ჩაუფიქრდებიან დღევანდელ ვითარებას, იმ ფაზილ ისკანდერებად, რომლებმაც აფხაზური არ იციან. სწორედ მათ აწყობთ აფხაზ სეპარატისტთა პრორუსული ორიენტაცია. ასეთები აქვებენ აფხაზებს ძმათა სისხლისღვრისათვის. მაგრამ იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ აფხაზებს შორის საკმაოდ გამოჩნდებიან ის ჯანსაღი ელემენტები, რომლებიც დაეხმარებიან თანამემამულეთ შავისაგან თეთრის გარჩევაში.

ეს მომავლის საქმეა, ხოლო დღეს ვითარებას ის გარემოებაც ართულებს, რომ აფხაზეთის ტერიტორიაზე მცხოვრები ათეულ ათასობით არა მკვიდრი მოსახლეობა (უმთავრესად რუსები და სომხები) დაინტერესებულია აფხაზეთის რუსეთთან შეერთებით, რომ ამით მოიხსნას ყოველგვარი დაბრკოლება რუსეთის ვრცელ ბაზარზე სუბტროპიკული კულტურების გატანისათვის. ამ შეზღუდვის ავტორიც შევარდნაძეა.

საქართველოს რომ მხოლოდ აფხაზების პრობლემა აწუხებდეს, არაფერი იქნებოდა, ამას თავი დაედგმებოდა, მაგრამ ვაი რომ მტერმა ოსებიც წავვისისიანა. ოსებმაც იწყეს საქართველოდან გამოყოფის მოთხოვნილებებით გამოსვლა, მათაც სურთ საქართველოს წაგლიჯონ მისი ღვიძლი მიწა, ჩრდილოეთელი ურჩხულის სასარგებლოდ. სამხრეთით ჩვენში მრავლად მცხოვრები აზერბაიჯანელებიც აგვიმხედრეს. ეს ის აზერბაიჯანელებია, რომელთაც სხვადასხვა მაქინაციებითა და უკანონო ოპერაციებით ხელში ჩაიგდეს დიდძალი ქართული მიწები, ისევე საქართველოს საბჭოთა კორუპტირებულ ხელმძღვანელთა წაყრუებითა და დანაშაულებრივი ხელისშეწყობით, და ამრი-

გად, დედა-ქართლის მიწაწყალზე, ჩვენი სატახტო თბილის-ქალაქის მისადგომებთან ჩამოყალიბდა მხოლოდ აზერბაიჯანელებით დასახლებული ვრცელი ტერიტორია, რომელიც ჯერ ავტონომიას მოითხოვს, მაგრამ თუ ამას მიაღწია, მერე მეზობელ აზერბაიჯანთან შეერთების მოთხოვნასაც არ დააგვიანებს.

ამას ისიც უნდა დაემატოს: **1944** წელს სტალინის მიერ სამხრეთ საქართველოდან გადასახლებულ მესხებს უპირებენ უკან დაბრუნებას, რაც შეიძლება დიდ პრობლემად იქცეს საქართველოში. ეს რომ სტალინის სიკვდილის შემდეგ მალე მომხდარიყო, არ იყო საშიში, რადგან მაშინ გადასახლებულ მესხთა დიდი ნაწილი თავს ქართველად მიიჩნევდა. ამჯერად კი, როგორც ირკვევა, პირიქით, დიდი უმრავლესობა თურმე თავს თურქად მიიჩნევს. იქნებ ამიტომაც უწოდებენ მათ „თურქ-მესხებს“. ჩვენში მცხოვრებ ოთხას ათასიან პროათურქულ აზერბაიჯანულ მოსახლეობას რომ **300 - 350** ათასი პრო-თურქი მესხი დაემატოს, მაშინ, უნდა ვაღიაროთ, რომ ქართველი ხალხი აღმოჩნდება მეტად სერიოზულ პრობლემების წინაშე. არადა მრავალტანჯულ მესხებისათვის საქართველოში დაბრუნებაზე უარის თქმა, ცოტა არ იყოს, უხერხულ მდგომარეობაში გვაყენებს სუფთა ჰუმანური, ადამიანური თვალსაზრისით.

დიახ, მძიმე დღეში ვართ. ყოველი მხრიდან გვღრღნიან და სწორედ ამან შეუწყო ხელი ქართველი ხალხის დარაზმვას დამოუკიდებლობის იდეის ირგვლივ, რადგანაც ამ პრობლემებს მხოლოდ მაშინ გაერთმევა თავი, როცა საქართველო დამოუკიდებელი იქნება. მაშინ არც აფხაზეთის, არც სამხრეთ ოსეთის და არც სხვა პრობლემები საშიში აღარ იქნება, ქართველი ხალხი თავად მოუვლის თავის თავსაცა და მეზობლებთან ურთიერთობის საქმესაც. ეს დღეც დადგება! ამის იმედს იძლევა ქართველი ხალხის დარაზმულობა დამოუკიდებლობის დროშის ქვეშ, მისი ერთ მუშტად შეკვრა.

ზურაბ ნარსია

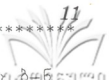

საქართველოდან ამ 1990 წლის მეორე თუ მესამე დღეს გამოვემგზავრე. დღეს, როცა უკვე თითქმის ორმა თვემ განვლო, საშუალება მაქვს წყნარად გადავხედო და გავაანალიზო საქართველოს მდგომარეობა. ცხადია, დეტალური ანალიზი უფრო მეტ დროსა და კომპეტენტურობას მოითხოვს (რისი პრეტენზიაც მე არავითარ შემთხვევაში არ მაქვს), მაგრამ შევეცდები, ყურადღება ძირითად საკითხებზე გავამახვილო. მართალია, წერილი დაწერილია აწმყო დროში, მაგრამ ეს ყველაფერი ორი თვის წინანდელ საქართველოს ეხება.

საქართველოში, რომ იტყვიან: „პოლიტიკური ცხოვრება „დუღს და გადმოდუღს“. უპირველეს ყოვლისა, ეს გამოიხატება, ალბათ, მრავალრიცხოვანი პარტიების არსებობაში (რაც საზოგადოების კრიზისის უდავო მაჩვენებელიცაა). ეს პარტიები განსხვავდებიან მათი სტრუქტურით, მოქმედების სფეროთი და საქმიანობით, ინტელექტუალური დონით და ა. შ. მართალია, ყველა პარტია მიზნად საქართველოს დამოუკიდებლობას ისახავს, ბევრ საკითხში ისინი მკვეთრად ეწინააღმდეგებიან საკმაოდ ერთმანეთს. ცხადია, ეს ბუნებრივიცაა დღევანდელ საქართველოსთვის, რომელიც ეს-ეს არის იწყებს პოლიტიკურ ცხოვრებას. მაგრამ არის მეორე მხარეც: ტოტალიტარული სახელმწიფოს ჩრდილში გაზრდილმა თაობამ ბევრი რამ მემკვიდრეობით მიიღო მისგან. ეს, ალბათ, პირველ რიგში შემდეგი ძირითადი მომენტებია: მტკიცების კატეგორიულობა, სხვისი აზრის უპატივცემულობა, პოლიტიკური აზროვნების დაბალი დონე, საკუთარი აზრის უქონლობა და აქედან გამომდინარე სხვისი გავლენის ქვეშ (განსაკუთრებით „ავტორიტეტის“) სწრაფი მოქცევა.

ხშირად წინააღმდეგობები სხვადასხვა პარტიებს (ან პიროვნებებს) შორის ხალხმრავალ მიტინგების ძირითადი თემა ხდება. ორატორს ავიწყდება ხოლმე მიტინგის თავდაპირველი მიზანი და ძირითადად სხვა პარტიების (უფრო პიროვნებების) წინააღმდეგ ილაშქრებს. ასეთ შემთხვევებში იშვიათი არ არის ერთმანეთის ერის მოღალატედ შერაცხვა.

დღეს საქართველოში ძირითადად სამი მიმდინარეობა შეიძლება აღინიშნოს: პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს ეროვნულ-

განმათავისუფლებელი მოძრაობის ის ფრთა, რომელიც უკანასკნელი ზვიად გამსახურდიას ირგვლივ არის დარაზმული და აქტიური ურ გავლენის ქვეშაა. ეს მიმდინარეობა ძირითად აქცენტს აქტიურ მოქმედებაზე აკეთებს (ხშირი მიტინგები, ეროვნული დაუმორჩილებლობისაკენ მოწოდება, შიმშილობის აქციები და ასე შემდეგ). ეს მიმდინარეობა გამოირჩევა თავისი უკომპრო-მისობით და მკვეთრი რადიკალიზმით, რის გამოც მათ ნაწილს ნეობოლშევიკებს უწოდებენ ხოლმე. მაგალითისთვის ვიტყვი, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობის პარტიის დამფუძნებელ კრებაზე (ამ პარტიის ერთ-ერთი ლიდერია ბ-ნი ირაკლი წერეთელი) მიღებული იქნა რეზოლუცია, რომელიც კრძალავს ყოველგვარ ფრაქციულობას პარტიაში.

ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მეორე ფრთა უფრო მეტი ყურადღებით ეკიდება მიმდინარე პროცესების ანალიზს და სერიოზულად მუშაობს მომავალი საქართველოს ეკონომიკურ-პოლიტიკური სტრუქტურის საკითხებზე (ალბათ, ამ მიმდინარეობის ყველაზე თვალსაჩინო წარმომადგენელია ბ-ნი ირაკლი შენგელაია).

და ბოლოს, მესამე მიმდინარეობა ეს არის ჯგუფი ძირითადად ინტელიგენციისა, რომელიც პრიორიტეტს ბრძოლის საპარლამენტო*) გზას აძლევს (ბ-ნები ელდარ შენგელაია, აკაკი ბაქრაძე, ნოდარ ნათაძე, ქ-ნი ლანა ლოლობერიძე და სხ.)**) აქვე მინდა გამოვყო ორგანიზაცია და ას - დემოკრატიული არჩევნების საზოგადოება, რომელშიც ძირითადად გაერთიანებულია შემოქმედებითი-სამეცნიერო ინტელიგენციის ახალგაზრდა წარმომადგენლები და რომელთა მიზანი, როგორც სახელწოდებიდანაც ჩანს, საბჭოთა არჩევნების მაქსიმალური დემოკრატიზაციაა, მოწინავე დემოკრატიული ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით.

*) იგულისხმება ის საპარლამენტო გზა, რომელსაც დღევანდელი საბჭ. ხელისუფლება უშვებს. რედ.

**) აქ დაბეჭდვის დროს გამოგვრჩა: აქვე მინდა აღვნიშნო, რომ ბევრი გუშინდელი რენეგატი და ოფიციალური ინტელიგენციის წარმომადგენელი ცდილობს სწორედ ბრძოლის ეს გზა აირჩიოს. რედ.

რა ძირითადი პრობლემები დგას ამ პარტიების დასაცავად, მთელი მოძრაობის წინაშე? ჩემი აზრით, უმთავრესად მტკიცუნეული და მწვავე – ეს ნაციონალური საკითხია. მართლაც გავიხსენოთ, ამ ერთი წლის განმავლობაში რამდენ სერიოზულ ეთნიკურ კონფლიქტს და მღელვარებას ჰქონდა ადგილი საქართველოში. რით არის ეს განპირობებული? დღეს ბევრი ამ კითხვაზე პასუხს მარტივად მოგცემთ: სუკ-ის (კ.გ.ბ.) გაკეთებულია, ან „მოსკოვის მიერ არის პროვოცირებული“ და ა. შ. კი, ბატონო, რაც შეეხება ამ კონფლიქტების საბაბს ან ორგანიზებას, ალბათ ეს ასეც არის, მაგრამ ცარიელ ადგილზე, იქ, სადაც პრობლემები არ არსებობენ, შეუძლებელია ასეთი დრამატული და ხანგრძლივი კონფლიქტების შექმნა ხელოვნურად.

ჩემის აზრით, საქართველოში, სადაც მოსახლეობის თითქმის 30% არაქართველია, საკმარისად დიდი სიფრთხილე და ყურადღებაა საჭირო ნაციონალურ საკითხებისადმი. მით უფრო, რომ არაძირითადი მოსახლეობა ყოველთვის მზადაა მეხუთე კოლონის როლი შეასრულოს კრემლის სასარგებლოდ (თუ რითაა ეს გამოწვეული, ეს საუბრის სხვა თემაა). ვგონებ, არც ერთ პარტიას საქართველოში არა აქვს შესწავლილი და გაანალიზებული ეს პრობლემა და აქედან გამომდინარე მათ პროგრამებში ნაციონალური საკითხი ან საერთოდ არ არსებობს, ან მხოლოდ გაკვრით არის ნახსენები.

უდავოა, რომ არაქართული მოსახლეობის ძირითადი ნაწილი დღესდღეობით გარკვეული სიფრთხილით და შიშითაც უყურებს ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას საქართველოში. ცხადია, რომ ლოზუნგმა: საქართველო ქართველებისთვის (რომელიც ახლა, მადლობა ღმერთს, მოიხსნა), არა მარტო დააფრთხო არაქართველი მოსახლეობა, არამედ გარკვეულწილად დაუპირისპირა კიდევ ამ მოძრაობას. სწორედ ეს ამოცანა დგას დღესდღეობით ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის წინაშე: დაარწმუნოს არაქართული მოსახლეობა, რომ დემოკრატიული საქართველო ისევ დაიცავს მათ ინტერესებს და უზრუნველყოფს მათ უშიშროებას, როგორც ქართველ მოსახლეობისას.

ძირითად პრობლემებიდან შეიძლება გამოიყოს ენისა და რე-

ლიგიის საკითხები, რომლებიც უშუალოდ არიან დაკავშირებული
 ლი ნაციონალურ საკითხთან საქართველოში და რომლებსაც
 სათანადო ყურადღება უნდა დაეთმოს ნაციონალური საკითხ-
 ის დამუშავებისას. რაც შეეხება ეკონომიკურ სიტუაციას საქართველოში, ის მეტად რთული და მძიმეა. დავიწყეთ იქიდან, რომ მოსახლეობის ძირითად ნაწილს უკვე კარგა ხანია არ შეუძლია ნორმალური არსებობა ხელფასით. ამას დაუმატეთ ცარიელი სასურსათო მაღაზიები, საშინელი სიძვირე ბაზარში და კოოპერატივებში, პოლიტიკური დაძაბულობა, სულიერ და მორალურ ფასეულობათა დაკარგვა ან გაუფასურება. ყველაფერი ეს გარკვეულ დაღს ასვამს მოსახლეობის ფსიქოლოგიას და სწორედ ამის შედეგია ის, რომ დღეს საქართველოში ლოთობა და ნარკომანია უკვე სერიოზულ სოციალურ პრობლემად იქცა.

არ შეიძლება, არ აღინიშნოს ისეთი საერთო საბჭოთა მოვლენა, როგორცაა მექრთამეობა. მექრთამეობამ მოიცვა საზოგადოების თითქმის ყველა ფენა. განსაკუთრებით საგანგაშოა ის, რომ მან შეაღწია: საავადმყოფოებსა და სასამართლოებში, სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში. ამის შედეგია სასწავლო პროცესების, დონის დაქვეითება და მაღალკვალიფიკაციური კადრების ნაკლებობა, კადრებისა, რომლებიც დღეს ასე სჭირდება საქართველოს ეკონომიკის თითქმის ყველა სფეროს.

რაც შეეხება საქართველოს ეკონომიკას, დღესდღეობით იგი ჩაშლილია და შეიძლება ითქვას, რომ იგი ფაქტიურად აღარც არსებობს. მოსკოვის მიერ წლების განმავლობაში გატარებული პოლიტიკის შედეგად საქართველო დღეს მონოკულტურების ქვეყნად იქცა (ჩაი, ციტრუსები და ყურძენი). სწორედ ამით არის განპირობებული ის, რომ დღეს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ერთ-ერთი გადაუდებელი ამოცანაა ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავება.

აი, ასეთი იყო, ჩემის აზრით, ძირითადი მდგომარეობა საქართველოში ამ ახალი წლის დასაწყისში, ღმერთმა ქნას, რომ ეს წელი ყოფილიყოს კიდევ ერთი ნაბიჯი წინ ახალი ცხოვრებისაკენ. ჩემს აღწერაში, რომელიც საკმაო მუქი ფერებით გადმოვეცი, კრიტიკა სჭარბობს ქებას, მაგრამ სჯობს,

დღესვე დავინახოთ კრიტიკული თვალით და და ვეცადოთ მოვასწოროთ ის, რისი გამოსწორებაც შეიძლება ხვალ შეიძლება დიდი უბედურება მოუტანოს საქართველოს.

თ ე მ ო კ ა ხ ე ლ ი

ე რ ო ვ ნ უ ლ - გ ა ნ მ ა თ ა ვ ი ს უ ფ ლ ე ბ ე ლ ი
მ ო ძ რ ა ო ბ ა ნ ი და მათი ლიდერები

ს ა ქ - ს ს ა ხ ა ლ ხ ო ფ რ ო ნ ტ ი (ს ს ფ)
პ რ ო გ რ ა მ ა

საქართველოს სახალხო ფრონტი (სსფ) არის საერთო-სახალხო საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მოძრაობა, რომელიც მოწოდებულია საქართველოს წინაშე მდგომი მწვავე ეროვნული და სოციალური პრობლემების გადასაჭრელად და რომლის საბოლოო მიზანსაც წარმოადგენს თავისუფალი და დემოკრატიული საზოგადოების შექმნა, საქართველოს სრული სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა.

ს ს ფ - ს ა მ ო ც ა ნ ე ბ ი

1. პოლიტიკურ და სამართლებრივ სფეროში

1.1. სსფ-ს სადღეისო ამოცანად მიაჩნია საქართველოს კანონმდებლობის დაფუძნება ადამიანის უფლებათა განმსაზღვრელ საერთაშორისო აქტებზე: ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაზე (გაერო, 1948), გაეროს პაქტებზე ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა შესახებ, ჰელსინკისა და ვენის შეხვედრების შემაჯამებულ დოკუმენტებზე, ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებებსა და საყოველთაოდ აღიარებულ ზნეობრივ და სამართლებრივ ნორმებზე.

1.2. სსფ-ს აუცილებლად მიაჩნია, რომ სახელმწიფო ინსტიტუტები დაექვემდებარონ საზოგადოებრივ ინტერესებს, და არა პირიქით.

1.3. სსფ იბრძვის პიროვნებისა და მისი საცხოვრებლის ხელშეუხებლობის, უდანაშაულობის პრეზუმპციისა და კეთილსინ-

დისიერების პრინციპის განხორციელებისათვის, მიგრაციის საშუალებების, სინდისის ფესიული თავისუფლების უზრუნველსაყოფად ყველა მოქალაქისათვის.

1.4. სსფ მიიჩნევს რომ სამართლებრივი სახელმწიფოს ჩამოყალიბებისათვის აუცილებელია განხორციელდეს:

ა) საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო ხელისუფლების რეალური გამიჯვნა;

ბ) პოლიტიკური ცხოვრების დემოკრატიზაცია, აზრთა და პოზიციათა პლურალიზმის რეალური უზრუნველყოფა, ადმინისტრაციის სრული დაქვემდებარება არჩევითი ხელისუფლებისადმი; მრავალპარტიულობის განხორციელება.

გ) პოლიტიკური მართვის სისტემის დეცენტრალიზაცია, საქართველოს სახელმწიფოებრივი ინტერესებიდან გამომდინარე.

დ) როგორც უშუალო სადღეისო ამოცანა, მთელი ძალაუფლების გადაცემა წარმომადგენლობითი ხელისუფლებისათვის.

ე) ნაფიც მსახულთა სასამართლოს შემოღება, ბრალდების და დაცვის უფლებრივი გათანაბრება, ადვოკატის დაშვება გამოძიებაზე დაკავების თუ საქმის აღძვრის მომენტიდან.

ვ) სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი ცხოვრების უმნიშვნელოვანესი საკითხების საყოველთაო რეფორმების წესით გადაწყვეტის შემოღება, რეფერენდუმის შესახებ კანონის მიღება.

1.5. სსფ გადაუდებელ ამოცანად თვლის საქართველოს ქცევას საერთაშორისო სამართლის სუბიექტად.

1.6. ამ ეტაპზე საქართველოს კონსტიტუციის შემუშავება და მიღება, რომელიც სრულიად გამოხატავს ქართველი ერისა და საქართველოში მცხოვრები ყველა ადამიანის ინტერესებს.

1.7. რესპუბლიკის დონეზე სამართლებრივი მექანიზმის შექმნა, რომლის ძალითაც საქართველოში ვერ ამოქმედდება ის საკავშირო საკანონმდებლო აქტები, რომლებიც ეწინააღმდეგებიან ქართველი ერის ინტერესებს.

1.8. კონკრეტულად უნდა დაკანონდეს, რომ საქართველოს სრულ საკუთრებაშია მთელი მისი მიწა, წყალი, საჰაერო სივ-

რცე, ტერიტორიული წყლები და წიაღისეული, საქართველოს იურისდიქცია უნდა ვრცელდებოდეს მის ტერიტორიაზე, სადაც მათი ბუნებრივ რესურსებზე, საწარმო ობიექტებზე, ყველა ტიპის ნაგებობაზე.

1.9. საქ. ტერიტორიაზე უნდა გაუქმდეს ყველა საკავშირო უწყების უფლებამოსილება.

1.10. უნდა დაკანონდეს, რომ საქ. დღევანდელ ეტაპზე დამოუკიდებლად და უშუალოდ ახორციელებდეს ურთიერთობას ნებისმიერ ქვეყანასთან, საბაჟო, საპასპორტო და სავიზო პოლიტიკას. საქ. -ს რესპუბლიკა უნდა გახდეს სრულუფლებიანი წევრი გაერო -სი და სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებისა.

1.11. საზოგადოებრივი და სამოქალაქო ცხოვრების დემოკრატიზაციის მიზნით სსფ -ს აუცილებლად მიაჩნია ამ ეტაპზე შემდეგი საკანონმდებლო ღონისძიებების გატარება:

ა) საკანონმდებლო წესით განისაზღვროს საქ. -ს მოქალაქეობის სტატუსი და ამ სტატუსის მიღების წესი; საქ. -ს პირობად ჩათვალოს ქართული ენის, როგორც სახელმწიფო ენის, ცოდნა, აგრეთვე საქ. -ს ეროვნული ინტერესების პატივისცემა.

ბ) უზრუნველყოფილ იქნას ნებაყოფლობითი თვითმოქმედი გაერთიანებების შექმნისა და საქმიანობის თავისუფლება;

გ) დემოკრატიის პრინციპების შესაბამისად გაუქმდეს კანონი კრებების, მიტინგებისა და დემონსტრაციების გამართვის შესახებ მისი დღეს არსებული სახით. აღიარებული იქნას გაფიცვების თავისუფლება;

დ) შემუშავდეს დემოკრატიული კანონი მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების შესახებ. მიეცეთ მათ საშუალება საზოგადოების ცხოვრების სხვადასხვა სფეროსთან დაკავშირებული სრული (განსაკუთრებით სტატისტიკური) ინფორმაციის გამოქვეყნებისა.

ე) ჩატარდეს არსებული პროფესიული კავშირების რეფორმა მათი დემოკრატიზაციის მიზნით, შეიქმნას თავისუფალი პროფესიული კავშირები. ამ ეტაპზე დაწესდეს, რომ საქ. -ს მოქალაქეებმა სამხედრო სამსახური გაიარონ საქართველოს ტერიტორიაზე. მომავალში გაუქმდეს სამხედრო ბეგარა. იმ ახალგაზრდებისათვის, რომლებსაც მსოფლმხედველობრივი ან რელი-

გიური მოტივით არ შეუძლიათ სავალდებულო სამსახურის მო-
მოსდა, სამხედრო ბეგარა გაუქმდეს ამ ეტაპზევე.

ვ) საქ. - ში ჩადენილი დანაშაულისათვის დაწესებული
ჯელის მოხდა საქ. - ს მოქალაქეებისათვის განხორციელდეს რე-
სპუბლიკის ტერიტორიაზე. დაუშვებლად ჩაითვალოს საქ. - ს
მოქალაქის საქ. - ს ტერიტორიის გარეთ გაყვანა მისი ნების
წინააღმდეგ. დაშვებულ იქნეს ქრისტიანული ქველმოქმედება
პატიმრების მიმართ. დაწესდეს საზოგადოების კონტროლი პა-
ტიმართა მდგომარეობაზე.

2. ე კ ო ნ ო მ ი კ ი ს ს ფ ე რ ო შ ი

2.1. ს ს ფ უმნიშვნელოვანეს ამოცანად მიიჩნევს საქ. - ს
ეკონომიკური დამოუკიდებლობის რეალურ განხორციელებას, რაც
ერთ-ერთი პირობაა რეალური სახელმწიფოებრივი სუვერენიტე-
ტისათვის.

2.2. ეკონომიკური ურთიერთობანი საკავშირო ორგანიზაცი-
ებთან, მოკავშირე რესპუბლიკებთან და საზღვარგარეთის ქვე-
ყნებთან უნდა ხორციელდებოდეს უშუალოდ და თანასწორუფ-
ლებიანი ხელშეკრულების საფუძველზე.

2.3. საქ. თავად უნდა განიხილავდეს და წყვეტდეს ყველა
ეკონომიკურ ამოცანას. მის გამგებლობაში უნდა იყოს საბიუ-
ჯეტო, საფინანსო, საკრედიტო, ფასწარმოქმნის, ადამიანთა
დასაქმების, შრომის ანაზღაურების, სოციალური უზრუნველ-
ყოფის, საგარეო-ეკონომიკური კავშირურთიერთობის პოლიტი-
კის განსაზღვრა, აუცილებლად დამოუკიდებელი ეროვნული ბა-
ნკი. საქართველოს ეროვნული ბანკი ბრუნვაში უშვებს ეროვ-
ნულ ვალუტას, არეგულირებს ფულის მიმოქცევას.

2.4. სახსრების საკავშირო ბიუჯეტში გადარიცხვა ერთიანი
თავდაცვითი და საგარეო პოლიტიკის, აგრეთვე ზოგიერთი სხვა
საერთო მიზნებისთვის, რაც ახლა ხდება, უნდა წარმოებდეს
რესპუბლიკის ინტერესების გათვალისწინებით და მისი თანხმო-
ბით სტაბილური ნორმატივების მიხედვით.

2.5- ს ს ფ აღიარებს საკუთრების სხვადასხვა ფორმებს იმ
სახით, რომელიც შეესაბამება ქართველი ხალხის ეროვნულ-სა-
ხელმწიფოებრივ ინტერესებს. ამ ეტაპზევე უნდა გამოიყოს

ს ა ძ მ რ თ ი ვ ე ლ ო ს
პ ა რ ლ ა მ ე ნ ტ ი ს
ე რ ო ვ ნ უ ლ ი
ე კ ო ნ ო მ ი კ ი ს

სტრატეგიული პრიორიტეტები რესპუბლიკის ბუნებრივი რესურსებისა და ეკონომიკური პოტენციალის, სოციალური-ეკონომიკური და კულტურული ტრადიციების გათვალისწინებით.

2.6. საქ. -ს ეკონომიკური მართვის პოლიტიკა უნდა ემყარებოდეს ადმინისტრაციული მეთოდების მაქსიმალურ შეზღუდვას. სსფ მხარს უჭერს თავისუფალი მეწარმოებისა და უპირატესად საბაზრო მექანიზმების არსებობას.

3. ეკოლოგიის სფეროში

3.1. სსფ -ს აუცილებლად მიაჩნია საქ.-ში ბუნებისადმი ოფიციალური ინსტანციების დამოკიდებულების შეცვლა, ბუნების უმოწყალოდ ექსპლოატაციიდან მისი მოვლა-პატრონობაზე გადასვლა. უნდა ვალიაროთ და განუზრელად გავატაროთ ეკოლოგიური კრიტერიუმების პრიორიტეტი ნებისმიერი

ტექნიკური და სამეურნეო პროექტების დაგეგმვისა და განხორციელებისას. სსფ -ს მიაჩნია, რომ საქ.-ს სახალხო მეურნეობის განვითარება უნდა წარიმართოს იმ გზით, რომელიც არ ეწინააღმდეგება ეკოლოგიის სფეროში საერთაშორისო კონვენციებსა და ნორმებს.

3.2. საქ.-ს მთიანი რეგიონის და ზღვისპირეთის ბუნების დაცვის ღონისძიებებთან ერთად სსფ -ს მუდმივ საზრუნავად უნდა იქცეს ქალაქების, კერძოდ, თბილისის ეკოლოგია. აუცილებელია თბილისის განტვირთვა ზედმეტი საწარმოების, უწყებრივი დაწესებულებების, უმაღლესი სასწავლებლებისა და ქარბი მოსახლეობისაგან, რაც, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს საქ.-ს რეგიონების საზოგადოებრივი ცხოვრების ნორმალიზაციას.

3.3. აუცილებელია ეკოლოგიურად სუფთა და რესურსდამზოგველი თანამედროვე ტექნოლოგიის შექმნა და საქართველოში ფართოდ დანერგვა.

3.4. სსფ თანმიმდევრულად იბრძვის საქ.-ს ტერიტორიაზე მისი ბუნებისა და ეკონომიკისათვის შეუფერებელ გიგანტურ მშენებლობათა, განსაკუთრებით წყალსაცავთა წინააღმდეგ. იგი მომხრეა მხოლოდ ისეთი ტექნიკურ-ეკონომიკური საქმიანობის, რომელიც საფრთხეს არ შეუქმნის საქ.-ს ბუნებას და

მოსახლეობას და ხელს შეუწყობს რესპუბლიკის ეკონომიკური ცხოვრების ჰარმონიზაციას.

3.5. სსფ იბრძვის ამიერკავკასიის გამოცხადებისათვის უბი-რთვო და დემილიტარიზებულ ზონად.

3.6. უნდა განხორციელდეს სისხლის სამართლის პასუხის-მგებლობა ბუნების მოსპობისათვის, გაძლიერდეს პასუხისმგებ-ლობა ბუნების დაცვაზე კანონთა დარღვევისათვის.

3.7. საქ.-ს სახალხო ფრონტის მუდმივ საზრუნავად უნდა გახდეს სატრანსპორტო ქსელის (საავტომობილო, სარკინიგზო, საბაგირო და სხვა სახის გზებისა და მაგისტრალების) განვი-თარება და სრულქმნა, საქართველოს ეკოლოგიური, ეკონომიკ-ური და ეროვნულ-პოლიტიკური ინტერესებიდან გამომდინარე.

4. დ ე მ ო გ რ ა ფ ი უ ლ ს ფ ე რ ო შ ი :

4.1. სსფ გადაუდებელ ამოცანად თვლის მეცნიერულად დასა-ბუთებული დემოგრაფიული კონცეფციის დამუშავებას, რომლის მიზანი იქნება საქ.-ს ინტერესების შესაბამისად მისი დემო-გრაფიული და სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის გატარება. ამგვარი პოლიტიკის ყველა მხარის განსაზღვრა მხოლოდ და მხოლოდ საქ.-ს საზოგადოებისა და ხელისუფლების კომპეტენ-ციაში უნდა შედიოდეს.

4.2. სსფ დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს ურბანიზაციისა და მიგრაციის პროცესების რეგულირებას და მართვას, დაუშვებლ-ად მიაჩნია თბილისის შემდგომი ჰიპერტროფიული ზრდა და თვლის, რომ მთავარი ყურადღება მცირე და საშუალო ქალა-ქების განვითარებას უნდა მიექცეს. უნდა გატარდეს ქმედითი ზომები სოფლის მოსახლეობის ადგილზე დაკავების და დაცა-რიელებული სოფლების აღდგენის მიზნით. სოფლის მოსახლეობ-ას ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული მოთხოვნილებე-ბის მაქსიმალური დაკმაყოფილების პირობები უნდა ჰქონდეს.

4.3. სსფ თვლის, რომ სხვა რესპუბლიკის მცხოვრებთა სა-ქართველოში მიგრაციის ასევე რეინტეგრაციის რეგულირება მთლიანად საქართველოს ხელისუფლების კომპეტენციაში უნდა

შედიოდეს.

4.4. სსფ უნდა ზრუნავდეს საქართველოდან განთესილი ქართველი მოსახლეობის რეპატრიაციაზე.

4.5. სსფ -ს გადაუდებელ ამოცანად მიაჩნია საქართველოსგან მოწყვეტილ ქართულ ტერიტორიაზე (აღმ. კახეთი და სხვა) მცხოვრები ქართველი მოსახლეობის ინტერესების დაცვა და მათზე ზრუნვა.

4.6. უნდა შემუშავდეს მიწათსარგებლობის და მიწათმფლობელობის ისეთი პოლიტიკა, რომელიც გაითვალისწინებს საქართველოს ეროვნულ ინტერესებს და ხელს შეუწყობს საქართველოს ეთნოდემოგრაფიული სიტუაციის გაუმჯობესებას.

5. კულტურის, განათლების, მეცნიერების და რელიგიის სფეროში

5.1. სსფ თავის მოვალეობად თვლის მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრამის ხელშეწყობას, საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში თანამედროვე მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევათა დანერგვას. ამავე დროს სსფ აღიარებს მეცნიერების, განათლების და კულტურის სფეროში სოციალურ-ტექნიკური პროგრესის ჰუმანიტარული კრიტერიუმებისადმი დამორჩილები აუცილებლობას.

5.2. სსფ ზრუნავს სრულიად საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის სამართლებრივი უფლებების სრული აღდგენისათვის, ახალი რელიგიური კანონმდებლობის შექმნისათვის, საეკლესიო იურისდიქციისა და საკათალიკოსო საბჭოს აღდგენისათვის.

5.3. სსფ სასურველად მიიჩნევს საქართველოს მოქალაქეთა რელიგიური უფლებების დაცვას, საშუალო სკოლაში საღვთო სჯულის სწავლებას (ნებაყოფლობით), საკვირაო სკოლების ორგანიზებას, ხოლო უმაღლეს სასწავლებლებში საჭიროდ თვლის ათეიზმის ნაცვლად რელიგიის ისტორიის და ღვთისმეტყველების კურსების შემოღებას – საბუნებისმეტყველო და ტექნიკურ ფაკულტეტებზე ფაკულტატურად, ჰუმანიტარულზე კი სავალდებულოდ.

5.4. საქართველომ რეალურად უნდა განახორციელოს კულტურული სუვერენიტეტი კულტურის, განათლების და მეცნიერების კვლევის წარმართვაში. იგი უნდა თვითონ აყალიბებდეს სასწავლო პროგრამებს, სასწავლო და სამეცნიერო დაწესებულებების სტრუქტურას. ყველა სახის სამეცნიერო ხარისხის და წოდების მინიჭება რესპუბლიკის ფარგლებში უნდა ხდებოდეს. საქართველო დამოუკიდებლად უნდა წყვეტდეს საერთაშორისო კულტურულ-სამეცნიერო და საგანმანათლებლო პროგრამებში მონაწილეობის საკითხს.

5.5. სსფ მიუღებლად მიიჩნევს სახელმწიფოებრივ და უფლებრივ მონოპოლიას კულტურის სფეროში, მხარს უჭერს თავისუფალ შემოქმედებას და შემოქმედებითი განვითარების პლიურალიზმს.

5.6. სსფ მხარს უჭერს საქართველოში დამოუკიდებელი ეროვნულ-სპორტული ორგანიზაციებისა და დამოუკიდებელი ოლიმპიური მოძრაობის ჩამოყალიბებას. საქ.-ს სპორტული ორგანიზაციები უშუალოდ საქართველოს სახელით უნდა იღებდნენ მონაწილეობას საერთაშორისო სპორტულ შეჯიბრებაში.

5.7. სსფ მიიჩნევს, რომ ქართული კულტურის ნორმალური ფუნქციონირებისათვის და განვითარებისათვის აუცილებელია, რომ ქართული ენა სავალდებულო ენა იყოს ყველა სახელმწიფო დაწესებულებაში.

5.8. სსფ იბრძვის საქ.-ს ახალგაზრდობისათვის დასავლეთის კულტურული და სამეცნიერო ცენტრებისაკენ გზის გასახსნელად.

5.9. სსფ თვლის, რომ ყოველი ხალხი ან ეთნიკური ჯგუფი და კულტურული ერთობა უნიკალური ღირებულების მქონე ფენომენს წარმოადგენს.

5.10. სსფ აუცილებლად მიიჩნევს საზღვარგარეთ მცხოვრებ თანამემამულეებთან კულტურების კავშირების შემდგომ განვითარებას და მათი ინტერესების დაცვას, იღწვის ქართული კულტურის პროპაგანდისათვის, როგორც საქართველოში, ისე მის გარეთ.

5.11. სსფ ზრუნავს ქართული კულტურის ძეგლებზე, როგორც საქართველოში, ისე მის ფარგლებს გარეთ.

ს. ს. ფ რ ო ნ ტ ი ს გ ა მ გ ე ო ბ ა

საქ.-ს სახალხო ფრონტის დამფუძნებელი ყრილობა გაიმართა 1989 წლის 21 - 25 ივნისს, თბილისში, ფილარმონიის დიდ საკონცერტო დარბაზში. ყრილობამ ცხარე კამათის შემდეგ მიიღო სახალხო ფრონტის წესდება და პროგრამა, აირჩია მმართველი ორგანო გამგეობა და სარევიზიო კომისია.

ყრილობამ აირჩია სსფ-ის გამგეობაში 32 კაცი. მოგვიანებით ბ-ნი ალექსანდრე ჯავახიშვილი საკუთარი განცხადებით გამოვიდა გამგეობის შემადგენლობიდან და ამრიგად სსფ-ს პერიოდულ ორგანო „ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო“ -ს № 1 -ის (21. X. 1989) მიხედვით გამგეობის წევრები იყვნენ: ნაირა გელაშვილი, შალვა წიწუაშვილი, ელდარ შენგელაია, სოლომონ ხუციშვილი, თამაზ გამყრელიძე, შოთა ნადირაშვილი, დათო ტურაშვილი, ადა მარშანია, კობა იმედაშვილი, ლანა დოღობერიძე, ავთანდილ იმნაძე, მერაბ მამარდაშვილი, რეზო თაბუკაშვილი, რეზო ჩხეიძე, როინ თაქთაქიძე, დავით ბერძენიშვილი, ნიკო ქავჭავაძე, გიორგი მარჯანიშვილი, ზურაბ კიკნაძე, გურამ ყორანაშვილი, ჯანსუღ ჩარკვიანი, გურამ გეგეშიძე, გია ბულაძე, აბესალომ ტულუში, გოჩა გავაშელი, თემურ გოქსაძე, თამაზ შავგულიძე, ციალა სვანიძე, ნოდარ წულუგისკირი, მამა როსტომი (ლორთქიფანიძე), გურამ პეტრიაშვილი.

სარევიზიო კომისიის წევრები: ჯამბაკურ ბაქრაძე, (თავმჯდომარე), რობერტ პეტრიაშვილი, იზოლდა ქილაძე, დათო ადეიშვილი, რომან გოცირიძე, რეზო ესაძე, კობა არაბული, თენგიზ კიკაჩიშვილი.

სახალხო ფრონტის თავმჯდომარედ - ნ ო დ ა რ ნ ა თ ა ძ ე .

სსფ-ს გ ა მ გ ე ო ბ ი ს დ ე კ ლ ა რ ა ც ი ა
(შემოკლებით)

ქვემო ქართლის რაიონებში(მარნეული, ბოლნისი, დმანისი) გრძელდება დაძაბულობა. აზერბაიჯანელები, რომლებიც რუსეთის ანტიქართული ეკონომიკური პოლიტიკის შედეგად (1800-იან წლებიდან 1917 წლამდე), საბჭოთა პერიოდში სოფლად შექმნილი ხელოვნური სოციალური-ეკონომიკური სტრუქტურის

მოქმედების შედეგად, ამ რაიონთა სათავეში ჯერ კრიტიკული რებული ქართველი ადმინისტრაციის დაყენების შედეგად, მდგომარეობა კი აზერბაიჯანული ეროვნების დაყენების შედეგად, მუსლიმანი მოსახლეობის გამრავლების მაღალი ტემპის შედეგად და, განსაკუთრებით, მოსახლდრე აზერბაიჯანის სს რესპუბლიკიდან მოსახლეობის უკანონოდ შემოსვლისა და დამკვიდრების შედეგად, აქ მოსახლეობის უმრავლესობას შეადგენენ (მათ შორის მარნეულის რაიონში 70%), აღქურვილნი არიან საბრძოლო იარაღით და თავს ესხმიან ქართულ სოფლებს, მოსახლეობის დახოცვის ან აყრის მიზნით. რამდენადაც ვიცით, გრძელდება აზერბაიჯანიდან იარაღის შემოტანა და შეიარაღებული რაზმელების ფართული შემოღწევა. განსაკუთრებით აქტიურნი არიან ანტიქართულ აქციებში ის აზერბაიჯანელი ლტოლვილები, რომლებიც სომხეთიდან შემოვიდნენ რამდენიმე თვის წინ სომხურ-აზერბაიჯანული კონფლიქტის პირობებში, მაგრამ დღემდე საქართველოდან არ გასულან (მათი რაოდენობა 7 - 8 ათასია, ჩვენი ცნობებით). ქართველი მოსახლეობა დაუცველია მათ პირისპირ, რადგანაც მას ჩამორთმეული აქვს ერთადერთი შესაძლო იარაღი - გლუფულიანი სანადირო თოფები საქ. -ს სსრ მინისტრთა საბჭოს ა. წ. 4 აპრილის გადაწყვეტილებით. ამჟამად ხსენებულ რაიონებში იმყოფება მილიციის დიდი ძალები, რისთვისაც საჭირო გახდა ამ ძალების გამოყვანა თბილისიდან და საქ. -ს სხვა რაიონებიდან. დღეს მილიცია აკონტროლებს მდგომარეობას იმ მხრივ, რომ ძალმომრეობას უკვე რამდენიმე დღეა ადგილი არ ჰქონია, მაგრამ იგი ვერ ფლობს მდგომარეობას იმდენად, ან არ ცდილობს დაეუფლოს მას იმდენად, რომ აზერბაიჯანულ მოსახლეობაში საბრძოლო იარაღის ამოღება შეძლოს ან აზერბაიჯანელი მოსახლეობის მიერ დამ-დამობით საავტომობილო გზების ჩახერგვა აღკვეთოს. სამწუხაროდ, განცვიფრებას იწვევს ხელისუფალთა მოქმედება, რომლებიც კვლავ უშვებენ სამუშაოდ აზერბაიჯანული ეროვნების მძღოლებს დიდ თვითმცლელებზე, მიუხედავად იმისა, რომ ქართველ მოსახლეობაზე თავდასხმისას, კრიტიკულ დამეებში ეს თვითმცლელები გამოყენებული იყო როგორც იარაღი. უფრო მეტიც, ქ. ბოლნისში სამუშაოზე აღადგინეს ამგვარი მანქანების აზერბაიჯანელი მძღოლე-

ბი, რომლებმაც რამდენიმე დღის წინად მიატოვეს საქართველო და მამასადამე, კანონის მიხედვით მოხსნას იმსახურებდნენ.

ქართველი მოსახლეობა ჯერჯერობით სრულ წესიერებას იცავს. სსფ-ის გამგეობას მიაჩნია, რომ აზერბაიჯანელი მოსახლეობის შეიარაღებული გამოსვლა აგრესიული ანტიქართული მოთხოვნით (ავტონომიის შექმნა იმ რაიონთაგან, სადაც აზერბაიჯანელები უმრავლესობას შეადგენენ, ქართველების გასახლება ამ რაიონებიდან და სხვა) ერთი მხრივ, ისლამის ორგანიზებული აღორძინების და მასთან საბჭოთა კავშირის დამეგობრების პოლიტიკის გამოვლინებაა (რაზეც მეტყველებს მიმდინარე დაახლოება ირანთან), მეორე მხრივ, პანთურქიზმისა (რასაც მოწმობს მარნეულში სარბევად გამოსული ბრზოს მიერ თურქული დროშების აღმართვა). ამ მოძრაობის დღეს საქართველოში ამოქმედების ერთ-ერთი ძირითადი წარმმართველი ფაქტორია იმ ძალების გავლენაც, რომლებიც დღეს საბჭ. კავშირში ეროვნებათშორისი კონფლიქტების შექმნას ესწრაფვიან, კოლონიური ბატონობის განმტკიცების მიზნით. კერძოდ, საქართველოში ამ ვითარების შექმნა ერთ-ერთი რგოლია ანტიქართულ ქმედებათა იმ ჯაჭვისა, რომელიც აფხაზეთის ასსრ-ში აფხაზების ანტიქართული გამოსვლებში, ცხინვალის ოლქში ოსების ანტიქართულ გამოსვლებსა და ფერგანაში ორგანიზებულ ჟღეტაში ვლინდება. მარნეულის, ბოლნისისა და დმანისის რაიონებში ორგანიზებული გენოციდის მცდელობის ერთ-ერთი ფაქტორი, სავარაუდოა, არის სამხედრო უწყების ნებაც, რომელსაც განზრახული აქვს ქართველ ერში ახალი მსხვერპლის გამოწვევა და თითქოსდა ეროვნებათშორისი კონფლიქტით ანტიქართული რეპრესიების გამართლება.

განცვიფრებას იწვევს ის ფაქტი, რომ საქართველოს პრესაში ზემოხსენებული მოვლენები შუქდება, როგორც ორმხრივი კონფლიქტი, როგორც ეროვნებათშორისი ინტერესების შეჯახება, მაშინ, როცა სინამდვილეში ეს არის სავსებით ცალმხრივი აქცია – ქართველ მოსახლეობაზე აზერბაიჯანელი მოსახლეობის წინასწარგანზრახული შეიარაღებული თავდასხმის აქცია.

(...)

ს. ს. ფ რ ი ნ ტ ი ს უ შ უ ა ლ ო ა მ ო ც ა ნ ე ბ ი *

საქ.-ს სახალხო ფრონტმა მძიმე ვითარებაში დაიწყო თავისი საქმიანობა. ჯერ დამფუძნებელი ყრილობა დამთავრებული არ იყო, ქვემო ქართლში რომ გარედან ინსპირირებული ანტიქართული გამოსვლები მოაწყვეს, რომლებსაც ორიოდ დღეში მოჰყვა საბრძოლო იარაღით აღჭურვილი არაქართული ბანდების თავდასხმები მძინარე ქართველ მოსახლეობაზე. ორიოდ კვირის შემდეგ ამგვარივე აქციები დაიწყო აფხაზეთში, რასაც მსხვერპლი მოჰყვა. მოსალოდნელია ამგვარივე აქციების განმეორება სხვაგანაც. 9 აპრილიდან გახშირდა და გრძელდება ქართველი ჯარისკაცების ეროვნული შეურაცხყოფა და მკვლელობაც კი სამხედრო ნაწილებში, რასაც ერთ-ერთ მიზეზად აქვს ამ უკანასკნელ თვეებში ფართოდ გაშლილი ცილისმწამებლური ანტიქართული კამპანია რუსეთის პრესაში. ვაჟა ფშაველას თქმისა არ იყოს, საქართველო მტრიაღია და, შესაბამისად, საშიშროებაც მრავალი მოელის. ყველა ეს საშიშროება მოითხოვს სათანადო გაზომილ-აწონილ პასუხს ჩვენი სამშობლოს ყველა საზოგადოებრივი და პოლიტიკური ძალის, მათ შორის სახალხო ფრონტის მხრიდან – პასუხს არა მხოლოდ წამიერს, არამედ ისეთს, რომელსაც წლების შრომა და ბრძოლა სჭირდება.

მიუხედავად ამისა, სახალხო ფრონტი ვერ მოაკლებს ყურადღებას თავისი პოზიტიური საპროგრამო ამოცანების გადაჭრასაც, მაგალითად შემდეგს:

საჭიროა დაუყოვნებელი ზომების მიღება ქართული სოფლის გაჯანსაღებისათვის. „რაკი წახდა გლეხი კაცი, საქართველო დაძაბუნდა“, – თქვა პოეტმა ჯერ კიდევ მე-18-ე საუკუნეში; დღეს საქართველოს დაძაბუნება პირველ რიგში ქართული სოფლის დაძაბუნებაა. სოფლად საქ.-ს სახ. ფრონტის პროგრამა ორმხრივია: ჯერ ერთი, რეალურად უნდა აღიკვეთოს მიწის დატაცება, უფრო ზუსტად – დამნაშავე ელემენტების მიერ მიწის გაყიდვა, რისი შემთხვევებიც მრავალი ათეული ათასი გეაქვს. მეორეც, იმ სოფლებში, რომლებსაც დაცლის საშიშროება ელის (ასეთი კი, მოგეხსენებათ, ჩვენ სოფელთა უმეტესობებია), მიწის კუთვნილი ნაკვეთი უნდა მიეცეს ყველას, ვისაც

კი საამისოდ ოდნავი უფლება აქვს. უნდა მიეცეს უფრო მეტი ად და უეკონომოდ, თუნდაც ამისათვის კოლმეურნეობის მეურნეობის მთელი საგარეულის დარიგება გახდეს საქ- ირო, რადგანაც ქართულ მიწას იმაზე უფრო საპატიო და მნიშვნელოვანი დანიშნულება არა აქვს რა, ვიდრე ქართველი გლეხის ოჯახის გამოკვებაა. სახალხო ფრონტის დამოკიდებუ- ლება ოფიციალური ინსტანციებისადმი დიდად იქნება დამოკი- დებული იმაზე, თუ როგორ მოეკიდებიან ეს უკანასკნელი ამ ამოცანის გადაჭრას.

გარდა ამისა, საჭიროა ფორმის გამონახვა საზოგადოებრივი კონტროლის განხორციელებისათვის სამართალდამცველი ორგა- ნოების მუშაობაზე, რათა აღიკვეთოს კანონის სახელით განუ- კითხავი ძალადობა მოქალაქეზე; საჭიროა ქმედითი საზოგადო- ებრივი კონტროლი თბილისსა და სხვა ქალაქებში ბინების გა- ნაწილებაზე, რადგანაც ჩვენი ხალხისთვის, რომელიც, სამწუ- ხაროდ, სასურველ ნორმაზე მეტადაა ურბანიზებული, უბინა- ობა ნორმალური დემოგრაფიული წინსვლის ხელშემშლელი ერთ- ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია. ყველამ ვიცით, რა უწყ- ალოდ ისპობა, იძარცვება, ითრგუნება საქართველოს ბუნება. საჭიროა ქმედითი მექანიზმების პოვნა და გამოყენება, რათა აღიკვეთოს ის მშენებლობები და სხვა ტექნიკური ღონისძიე- ბები, რომლებიც ჩვენს ბუნებას ვნებს, არააღდგენადი ნედლე- ულის გატანის ჩათვლით, და განხორციელდეს ის ღონისძიებე- ბი, რომლებიც ბუნებას რგებს; საჭიროა ძირეული გარდატეხ- ის მიღწევა განათლების სისტემაში, რაც ამ სისტემის მთელი პოლიტიკური ორიენტაციის შეცვლასთან ერთად სოფლის მას- წავლებლის მდგომარეობის კარდინალურ შეცვლასაც მოითხოვს;

საჭიროა საქართველოს ტერიტორიაზე ქართული საჯარისო ფორმირებების შექმნა, რათა განხორციელდეს ადამიანის ერთ- ერთი ძირეული უფლება — სამხედრო ვალდებულების მოხდა თა- ვის სამშობლოში და თავისი სამშობლოს წინაშე — და რათა საქართველოს შეეძლოს თავის დაცვა, როდესაც ყველა, ვისაც არ ეზარება, აგტომატს სტატეებს ხელს და ქართველ მოსახლე- ობას ცეცხლს უხსნის, ქართველები რატომ ხართო.

დიახ, ყოველივე ეს საჭიროა და კიდევ ბევრი სხვაც რამ. ჩვენი დღევანდელი ცხოვრება იმგვარია, რომ სადაც არ უნდა

მოჩიჩქნოთ, უფრო და უფრო ღრმა სოციალურსა და ეკონომიკურ წყლულებს აღმოაჩინებთ; ამ წყლულთა გამრთელება ცხოველური ზოგადობრივი და პოლიტიკური ორგანიზაციის, მათ შორის, სახალხო ფრონტის ამოცანაა. მაგრამ ბუნებრივია კითხვა: ყველა წყლული გამრთელება არსებულ პირობებში? ყველას ეკუთრება ეროვნული დამოუკიდებელი სახელმწიფოს უქონლობაში? რა თქმა უნდა, ყველას ვერ ეკუთრება. იმ ფასეულობათა არც თუ გრძელ ჩამონათვალში, რომლებიც პიროვნებასაც და ერსაც სხვა ყოველივეზე უფრო მეტად უღირს – თავისუფლება, პური და სამართალი – თავისუფლება, ალბათ, არა მხოლოდ ზნეობრივად და პირველი, არამედ პრაქტიკულადაც. თუ ეროვნული თავისუფლება არა გაქვთ, ვერც სამართალი იქნება სრულფასოვანი და ვერც მატერიალური ცხოვრება – გამართული. მოვიყვანოთ მარტივ მაგალითს: საქართველო იმიტომ კი არ არის თავისუფლებას მოკლებული, რომ ღარიბია და თავს ვერ ირჩენს (ამას ხშირად გვეუბნებიან ხოლმე საქ.-ს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის მოწინააღმდეგენი), არამედ პირუტყუ: საქართველო იმიტომაცაა ღარიბი თავისი მოსახლეობითურთ და მისი ეკონომიკა იმიტომაცაა თითქმის ნოლზე დასული, რომ სახელმწიფოებრივ თავისუფლებას მოკლებულნი ვართ, ვერ გვიწარმოებია ის, რაც გვინდა, ვერ ჩავრთულვართ მსოფლიო ეკონომიკურ სისტემაში ისე, როგორც გვინდა და როგორც ჩვენს ბუნებრივ მონაცემებს შეესაბამება, ვერ მოგვიხმარებია ჩვენი ბუნებრივი სიმდიდრე ისე, როგორც გვინდა. კიდევ ერთ მაგალითს მოვიყვან. ეროვნული საჯარისო ფორმირებები საჭიროა თავისუფლებისათვის. მაგრამ ეროვნულ საჯარისო ფორმირებათა ყოლასაც ესაჭიროება თავისუფლება. განა ის, ვისაც საქ.-ს თავისუფლება არ სურს, არ შეეცდება, რომ საქ.-ს არ მოეპოებოდეს ეროვნული თავისუფლების ერთ-ერთი საფუძველი – ეროვნული საჯარისო ფორმირებები?

ვითარებას სხვა, უფრო ღრმა განზომილებებიც აქვს. ეროვნულ თავისუფლებასაც საერთოდ და ეროვნულ სიჯანსაღესაც (ჯანსაღი საზოგადოების არსებობას) კერძოდ ერის შვილთა სიჯანსაღე სჭირდება. მეორეს მხრივ, საზოგადოების ზნეობრივ სიჯანსაღესაც სჭირდება ეროვნული თავისუფლება. არათავისუფალ საზოგადოებაში საერთოდ და არათავისუფალ ერში კე-

რძოდ (მით უმეტეს—ისეთ ერში, რომელიც არც ეროვნულადა თავისუფალი და არც სოციალურად) ითრგუნება შთანვლი გს-ეთი უნარი, რომელიც თავისუფალი საზოგადოების შექმნას სჭირდება. ამგვარად, ჩვენს ზნეობრივ დაცემაში დიდი წილი უძვეს ჩვენს ეროვნულ არათავისუფლებას, მაგრამ თავისუფლების დაბრუნებაშიც გვიშლის ის, რომ ზნეობრივად ის არ ვართ, რაც უნდა ვიყოთ, თუმცა ჩვენს მდგომარეობაში ჩავარდნილი სხვა, შესაძლოა, ჩვენზე უფრო მეტად იქნებოდა დაცემული.

ამიტომ აზრი არა აქვს საკითხის ასე დასმას: „ჯერ გავჯანსაღდეთ, გავმაგრდეთ და მერე ვიბრძოლოთ თავისუფლებისათვის, თუ, პირიქით, ჯერ გავნთავისუფლდეთ და ყველა დადარჩენ პრობლემის მოგვარებაზე მერე ვიფიქროთ“. ორივე პრობლემა - თავისუფლებაც და გაძლიერებაც - ჩვენთვის აქტუალურია და ორივეზე დღესვე უნდა ვიზრუნოთ. თავისუფლების მეტი და მეტი ზომაც უნდა მოვიპოვოთ დღითიდღე და ჩვენი თავიც დღითიდღე უნდა გაგწვრთნათ სულიერად, ფიზიკურად და მატერიალურად თავისუფლების მოსაპოვებლად. ცხადია, თავისუფლების მოპოვება მხოლოდ ევოლუციური პროცესი არაა. მაგრამ თავისუფლებისათვის ერის გამოღვიძება - მით უმეტეს თავისუფლებისათვის ერის მიერ თავისი თავის გაწვრთნა - ევოლუციური პროცესია, რომელსაც ეროვნული ნების არა ერთხელობრივი, არამედ სტაბილური და ხანძერი დაძაბვა სჭირდება.

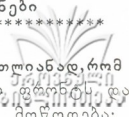
მოვიყვან კვლავ მაგალითს. „ცენტრის“ ხელიდან ჩვენი ეკონომიკის გამოხსნა დღეს ერთხელობრივი აქტით არ მოხდება. საკავშირო დაქვემდებარებაში მყოფი ჩვენს მიწა-წყალზე მდებარე საწარმოები თითო-თითოდ უნდა დავუბრუნოთ ჩვენს ქვეყანას და თითოეული მათგანის დაბრუნებით ჩვენი თავი გამარჯვების განცდას უნდა შევაჩვიოთ, ეს განცდა ჩვენი ყოველდღიურობის ელემენტად უნდა ვაქციოთ. მაგრამ, მეორეს მხრივ, ისიც უნდა ვიცოდეთ, რომ ჩვენი მიწა-წყლის, ჩვენი წიაღისეულისა და ბუნების ჩვენსავე საკუთრებად გამოცხადება (ეს საკუთრება ჩვენ წართმეული კი არ გვაქვს, არამედ ჩუმად მოპარული გვაქვს კონსტიტუციაში ბრევენვის მიერ განხორციელებულ ცვლილებათა შედეგად) ნაწილ-ნაწილ ვერ

მოხდება. ეს ერთხელობრივი პოლიტიკური აქტი გახლავთ. მისი განხორციელებისათვის პოლიტიკური ბრძოლა დაგეგმილია.

ყველამ ვიცით, რომ კაცობრიობის მომავალი არ არის იმპერიებად ცხოვრება, როგორც ზოგს ჯერ კიდევ წარმოუდგენია. იმპერია კაცთა ცხოვრების ორგანიზაციის დრომოკმული ფორმაა და იგი დიდხანს ვერ იარსებებს. ეს ისტორიული გარდაუვალობაა და ძალიან მცირედ თუა დამოკიდებული ქართველებისათვის მცირერიცხოვანი ერის ნებაზე. მაგრამ ვის რა დარჩება იმპერიათა ნანგრევებზე, ეს კი ჩვენთვის უმწვავესი და ურთულესი პრობლემაა, რომლის გადაჭრაშიც ჩვენი თავის გარდა სხვა ვერავინ მოგვეხმარება. ამ პრობლემის სასიკეთო გადაჭრისათვის დიხანს მრავალმხრივი ბრძოლა დაგვეჭირდება. ბრძოლას, მოგვხსენებათ, მომზადება სჭირდება, მრავალმხრივ ბრძოლას — მრავალმხრივი მომზადება. მაშ ვემზადოთ ჩვენი ამ პრობლემის გადაჭრისათვის საბრძოლველად თეორიულადაც (არგუმენტაციის მოპოვება და შექმნა), პრაქტიკულადაც, ეკონომიკურადაც, დემოგრაფიულადაც, პროფესიულადაც და მორალურადაც!

როგორც მკითხველს, ალბათ, მოეხსენება, სახალხო ფრონტი აპირებს ენერგიულ ბრძოლას საქართველოს უმაღლესი საბჭოსა და ადგილობრივი საბჭოების მომავალ არჩევნებზე, რადგანაც მორჩილი და უბრინციპო უმრავლესობის ყოლა საქართველოს უმაღლეს საბჭოში აუცილებელი პირობაა იმისა, რომ საქართველო კვლავ ჩააბან უვადო კაბალურ სამოკავშირეო ხელშეკრულებაში და ჩვენს ქვეყანაში მიწისა და სამართლის გამყიდველი თანამდებობების პირები დანიშნონ. რა თქმა უნდა, საქართველოს სახალხო ფრონტმა კარგად იცის, რომ ის სახელმწიფოებრივი სტრუქტურა, რომელშიც დღეს საქართველო იმყოფება, სახელდობრ, საქ — ყოფნა სსრკ შემადგენლობაში ქართველი ხალხის ნების გამომხატველი კი არ არის, არამედ ძალადობის შედეგია და, ამდენად, უკანონოა ამ სტრუქტურის მიერ განსაზღვრული ყველა მოვლენაც არსებული ოფიციალური არჩევნების ჩათვლით. ცხადია, რომ ერში უნდა იყოს ვიღაცა (რომელიმე პოლიტიკური ჯგუფი ან ინდივიდი), ვინც ოფიციალურ არჩევნებს ბოიკოტს გამოუცხადებს, როგორც უკანონოს.

მაგრამ მოწოდება ქართველი მოსახლეობისადმი მთლიანად, რომ „ბოიკოტი ვაეწიოს მთლიანად არჩევნებს“, სახალხო ფრონტი და-ახლოებით ისეთსავე უაზრობად მიაჩნია, როგორც მოწოდება: „არ იხმართ საბჭოთა ტყვიები“ იმ შემთხვევაში, თუ საქ-ში სამოქალაქო ომი ატყდა და ჩვენი თავის დაცვა დაგვჭირდა...

ნ ო დ ა რ ნ ა თ ა ძ ე,

სსფ -ს გამგეობის თავმჯდომარე

*) ბოლო ნაწილის შეკვეცით, გადმობეჭდილია: სსფ -ს ორგანო „საქართველო №1“ -დან.

რ ა ს ვ ა პ ი რ ე ბ თ

რასაც ქვემოთ მოგახსენებთ ჩემი კერძო შეხედულებაა. თუ იგი გაზიარებული იქნება რუსთაველის საზოგადოების მიერ, მაშინ მიიღებს პროგრამის სახეს და ჩვენს საქმიანობას საფუძვლად დაედება.

ა კ ა კ ი ბ ა ქ რ ა ძ ე

წლეულს, 18 მარტს (იგულისხმება 1989. გუშაგი), როცა რუსთაველის საზოგადოების თავმჯ -ედ ამირჩიეს, ყრილობის დღე-გატებმა მომთხოვეს - რამდენიმე სიტყვა მეთქვა ჩემს პროგრამაზე: როგორ და რანაირად წარმომიდგენია მომავალი მუშაობა-საქმიანობა. მაშინ ოპერის თეატრში თავშეყრილ ხალხს შეეპირდი, წერილობით გამოვაქვეყნებ-მეთქი ჩემს შეხედულებას რუსთაველის საზოგადოების პროგრამაზე. ახლა ამ დაპირებას ვასრულებ.

მართალია, რუსთაველის საზოგადოება შეიქმნა როგორც კულტურულ-საგანმანათლებლო ორგანიზაცია, მაგრამ ხალხმა მას გაცილებით ფართო მოთხოვნილება წაუყენა. ვრცელი შინაარსი მიაჩნია. ვინ არ მოდის ახლა რუსთაველის საზოგადოებაში და რისთვის არ მოდიან. მოდიან უმიწაწყლონი და მიწა-წყალს ითხოვენ, მოდიან დაჩაგრულნი და მჩაგვრელთა ალგემვას ითხოვენ, მოდიან შეურაცხყოფილნი და დამცირებულნი და ღირსების აღდგენა-დაცვას ითხოვენ, მოდიან უსამართლოდ გაწამებულნი და სამართალს ითხოვენ, მოდიან საქართველოს ბელ-

იღბლით აღევჩებულნი და ჩვენი მამულის მოვლა-პატრონობას ითხოვენ. ერთი სიტყვით, არ არის პრობლემა, რომელიც რუსთაველის საზოგადოებას არ მიმართავს ხალხი.

რუსთაველის საზოგადოებას არა თუ ამ უთვალავი პრობლემის მოგვარება არ ძალუძს, არამედ არ შეუძლია მეტნაკლებად დამაკმაყოფილებელი პასუხის გაცემაც კი. დღესდღეობით რუსთაველის საზოგადოებას ამის არც იურიდიული უფლება აქვს და არც მატერიალური ძალღონე შესწევს. ეს ასეა, მაგრამ ხალხს ეს არ სჯერა. ხალხს უნდა, რომ რუსთაველის საზოგადოებამ საქართველოსა და ქართველი ერის პატრონობა ითავოს. თუ რუსთაველის საზოგადოებამ ეს ვერ მოახერხა, მას დაეკარგება ყოველგვარი ავტორიტეტი ხალხის თვალში. დაემსგავსება იმ უფერულ და უღიმღამო საზოგადოებებს, რომელნიც ყოველთვის უხვად არსებობდნენ როგორც საქართველოში, ისე მთელ სსრკ-ში და არაფრის მაქნისნი იყვნენ.

ამიტომ, ხალხის მოთხოვნილებებისამებრ, რუსთაველის საზოგადოება ყოველ ეროვნულ-საზოგადოებრივ საქმიანობაში უნდა მონაწილეობდეს სრულიად ნათლად და მკაფიოდ გამოხატული პოზიციით. როგორ შეიძლება წარმოვიდგინოთ ეს პოზიცია?

კარგად მოგეხსენებათ, რუსთაველის საზოგადოებას ეწოდება: სრულიად საქართველოს რუსთაველის საზოგადოება. ჩემი აზრით, უნდა განვმარტოთ, რა იგულისხმება სიტყვაში — სრულიად. 1903 წელს, როცა არჩილ ჯორჯაძე განსაზღვრავდა — რა არის საქართველო, — ამბობდა: ... მომავალი საქ.-ს ტერიტორია უნდა იყოს აფხაზეთი, სამურზაყანო, სამეგრელო, სვანეთი, გურია, იმერეთი (რაჭა-ლეჩხუმითურთ), ლაზისტანის ნაწილი, ძველი სამცხე-საათაბაგო (აჭარა აქ შედის) და ჯავახეთი, ქართლი, მთიულეთი, ხევი, სომხითი (ანუ დღევანდელი ბოლნის-დმანისის რაიონები), კახეთი, თუშ-ფშავ-ხევსურეთი, საინგილო. ამ განმარტების შესაბამისად, სრულიად საქართველოში იგულისხმება აწინდელი საქ.-ს სსრ და ის ტერიტორიაც, რომელიც ამჟამად არ ეკუთვნის ჩვენს ქვეყანას — საინგილო (აზერბაიჯანის სსრ-ში) და ტაო-კლარჯეთი და ლაზეთი (თურქეთში). რუსთაველის საზოგადოების საქმიანობამ ზემორე მოხსენებულ ტერიტორია უნდა მოიცვას. ამასთან ერთად ყურადღება არ უნდა მოაკლოს იმ ქართველობასაც, რომელიც სხვადასხვა მი-

ზეზთა გამო საქართველოს გარეთ ცხოვრობს, სპარსეთში (დანი-
იდან) იქნება ეს, ევროპა თუ სსრკ-ის რაგინდარსწავლებლებს
სხვაგვარად რუსთაველის საზოგადოება ვერ გაამართლებს სახ-
ელწოდებას – სრულიად საქართველოს..

როგორც სრულიად საქართველოში, ისე მთელ კავკასიაში რუ-
სთაველის საზოგადოება საქმიანობს ხალხთა ძმობის იდეით, რო-
მელიც ჯერ კიდევ XI საუკუნეში ჩამოაყალიბა რუსისის ეპის-
კოპოსმა ლეონტი მროველმა: კავკასიის ხალხებს ერთი წინა-
პარი ჰყავთ. ისინი ძმები არიან. მაგრამ ძმობა მაშინ მოხერ-
ხდება, როცა ძმებმა იციან – ვის ეკუთვნის და როგორი დამ-
ოკიდებულება უნდა იყოს მათ შორის, ძალუძთ ურთიერთპატი-
ვისცემა მაშინაც, როცა ერთმანეთს ედაგებიან (დევიზი: პატი-
ვს ვცემთ იმას, ვინც ჩვენც გვცემს პატივს!). ხელეწიფებათ
საერთო აზრის გამოტანა განსხვავებულ აზრთაგან.

ქართველი ხალხი ყველა დროში და ყოველგვარ პირობებში იბ-
რძოდა ეროვნული თავისუფლებისა და ღირსებისათვის. მე-19
საუკუნეში ილია ჭავჭავაძემ სამი პრინციპი წამოაყენა – ენა,
მამული, სარწმუნოება. მე-20 ასწლეულის დასაწყისში არჩილ
ჯორჯაძემ კიდევ სამი დაამატა – სახელმწიფოებრიობა, დემო-
კრატიზმი, ტერიტორია. რუსთაველის საზოგადოება იზიარებს
ექვსივეს და უმატებს მეშვიდეს – დამოუკიდებლობა.

როგორც ცნობილია, 1990 წლის 7 მაისს საქ.-სა და რუსეთს
შორის დაიდო ხელშეკრულება, რომლის ძალითაც რუსეთმა სც-
ნო საქ.-ს სრული დამოუკიდებლობა. რუსეთმა უარი თქვა ყო-
ველივე პრეტენზიაზე საქართველოს მიმართ. ხელშეკრულებაში
წერია: „ემყარება რა რუსეთის სოციალისტურ ფედერაციული
საბჭოთა რესპუბლიკის მიერ აღიარებულ ყველა ხალხის თავისუ-
ფალი თვითგამორკვევის უფლებას, დამთავრებული სრული გამო-
ყოფით იმ სახელმწიფოსაგან, რომელსაც ისინი ეკუთვნიან, რუ-
სეთი ცნობს ურეზერვოდ საქ.-ს სახელმწიფოს დამოუკიდებლო-
ბას და სუვერენობას და სრული ნებით უარს ამბობს ყველა
იმ სუვერენულ უფლებაზე, რომელიც ეკუთვნოდა რუსეთს ქარ-
თველი ხალხისა და მისი ტერიტორიის მიმართ“.

1921 წლის თებერვალ-მარტში ეს ხელშეკრულება ვერაგულად
დაირღვა, საქართველოში შემოიჭრა წითელი არმია და დაიპ-
ყრო ჩვენი ქვეყანა. 1921 წლის თებერვალში საბჭოთა რუსე-

თს დემოკრატიული საქართველოსათვის ომი არ გამოუცხადებია. ამის საფუძველი მას არ ჰქონია. ომის გამოცხადების დოკუმენტი არ არსებობს. დემოკრატიული საქ. — მთავრობას საბჭოთა მთავრობისათვის დახმარება არ უთხოვია. არც მისი საფუძველი არ არსებობდა. არც დოკუმენტი იბრუნებოდა სადმე. არც საკუთარი მთავრობის წინააღმდეგ აჯანყებულ ქართველ ხალხს უთხოვია ვინმესთვის დახმარება, არც ამის ფაქტი და დოკუმენტი არსებობს.

დამოუკიდებელ ქვეყანაში უცხო ჯარის შემოყვანა ნიშნავს, ერთი მხრივ, ხელშეკრულების ვერაგულად დარღვევას, ხოლო მეორე მხრივ, აშკარა ანექსიას. ვინ ჩაიდინა ეს?

თუ ეს ჩაიდინა ავანტიურისტთა ჯგუფმა, საბჭოთა მთავრობის უკითხავად, მაშინ დღევანდელი რუსეთის ზნეობრივი ვალია, ამხილოს ავანტიურისტები, დაგმოს მათი საქციელი, პატივი სცეს ლენინის მთავრობის მიერ დადებულ ხელშეკრულებას, ხელი შეუწყოს მის აღდგენას. თუ დღევანდელი რუსეთი იბრძვის სამართლებრივი სახელმწიფოს შესაქმნელად, თუ მიმდინარეობს უსამართლოდ და უსაფუძვლოდ რეპრესირებულ ადამიანთა რეაბილიტაცია, მაშინ მით უფრო უნდა მოხდეს უსაფუძვლოდ და უსამართლოდ დასჯილი ერის რეაბილიტაცია. ეს იქნება, აგრეთვე, მომავალი სამართლებრივი სახელმწიფოს სამართლიანი აქტი. მით უმეტეს, რომ 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულება იურიდიულად დღესაც „ცოცხალია“, იგი არ გაუუქმებია და ბათილად არ გამოუცხადებია არც საქ.—ს პარლამენტს და არც რუსეთისას. იურიდიულად „ცოცხალი“ დოკუმენტი ფაქტიურად უნდა „გაცოცხლდეს“.

თუ ავანტიურისტთა ჯგუფი არაფერ შუაშია და საქ.—ს დაპყრობა 1921 წლის თებერვალ-მარტში მოხდა საბჭოთა რუსეთის მთავრობის საიდუმლო ნებართვითა და განკარგულებით, მაშინ აღიარებული უნდა იქნეს, თვით მარქსიზმ-ლენინიზმის თვალსაზრისით გაუგონარი ბოროტება: ერთმა, დიდმა, სოციალისტურმა სახელმწიფომ დაიპყრო მეორე, პატარა სოციალისტური სახელმწიფო. 1918 - 21 წლებში საქ.—ო იყო სოციალისტური სახელმწიფო, რომელსაც სოციალისტური მთავრობა ედგა სათავეში (დემოკრატიული საქართველოს ბურჟუაზიულობა დაქირავებული ცრუ პროპაგანდისტებისა და ისტორიკოსების

მოგონილია). თუ **1921** წლის თებერვალ-მარტის აქციისათვის პასუხისმგებელია საბჭოთა რუსეთის მთავრობა, მაშინ მნიშვნელოვანი უნდა იქნეს ლენინიც, როგორც დამპყრობელი, და „მშვიდობის დეკრეტიც“, როგორც თვალთმაქცობა და ტყუილი.

ეს საკითხები ერთხელ და სამუდამოდ უნდა გაირკვეს. ეს უნდა გააკეთოს თავად რუსეთმა, თუ მას სურს სამართლებრივი და ზნეობრივი სახელმწიფოდ გამოიყურებოდეს არა მარტო ქართველი ხალხის, არამედ მთელი კაცობრიობის თვალში.

რაკი **1920** წლის ხელშეკრულება, დადებული დემოკრატიულ საქართველოსა და საბჭოთა რუსეთს შორის, ქართველ ხალხს ანიჭებს ყველა იმ უფლებას, რაც აქვს ყველა თავისუფალ და დამოუკიდებელ ერს, რუსთაველის საზოგადოება თავის უპირველეს მოვალეობად თვლის იშრომოს და იბრძოდეს ამ ხელშეკრულების აღდგენა-რეაბილიტაციისათვის, ცხოვრებაში მისი რეალური განხორციელებისათვის.

ყოველი სახელმწიფოსათვის გადამწყვეტი და არსებითი მნიშვნელობა აქვს პოლიტიკური მმართველობის ფორმასა და ეკონომიკურ სისტემას.

კაცობრიობის ისტორიამ ცხადყო, რომ პოლიტიკური მმართველობის ყველა ფორმის შორის ყველაზე სრულყოფილი მაინც დემოკრატიული არის. თუმცა, ისიც უნდა ითქვას, რომ დემოკრატია ოლზოკრატიაში არ უნდა ავუროთ. ამგვარი აღრევა უაღრესად საშიშია. რა დასამალია და, არც საქართველოს და არც რუსეთს დემოკრატიული სახელმწიფოებრივი ცხოვრების გამოცდილება არა აქვთ. საქ.-მ თავისი ხანგრძლივი ისტორიული ცხოვრებით ისე იცხოვრა, რომ მხოლოდ **1918** წლის **26** მაისიდან **1921** წლის **25** თებერვლამდე ეზიარა დემოკრატიას. რუსეთში კიდევ უფრო მცირე ხანს იყო დემოკრატია: **1917** წლის თებერვლიდან **1917** წლის ოქტომბრამდე. ცხადია, დროის ამ პაწაწინა მონაკვეთში დემოკრატის სწავლა შეუძლებელი იყო. ამიტომ აუცილებელია თავგამეტებული მუშაობა და სწავლა, რომ დემოკრატის გაკვეთილები ავითვისოთ, ევროპული სახელმწიფოების გამოცდილება გამოვიყენოთ. ის ვისწავლოთ, რისი სწავლის საშუალება ჩვენმა ავბედითმა ისტორიამ არ მოგვცა. ამ საქმეში რუსთაველის საზოგადოებამ უპირველესი როლი უნდა შეასრულოს. აქ მე ვგულისხმობ არა მარტო

თეორიულ-საგანმანათლებლო საქმიანობას, რამედ პრაქტიკულ მოღვაწეობასაც. კერძოდ რას?

მმართველობის დემოკრატიული სისტემა წარმოდგენილია ოპოზიციური პარტიის თვინიერ. მმართველობის ერთპარტიული სისტემა მხოლოდ დიქტატურაა. ამის გვერდით არსებობს მეორე საშიშროება: თუ მმართველობის ერთპარტიულმა სისტემამ დაკარგა ძალაუფლება და დასუსტდა, იგი შექანიკურად გადადის ოლხოკრატიაში, რაც ბევრად უფრო სახიფათოა დიქტატურაზე. თუ დიქტატურის დროს გამოიციხული არ არის გონიერება, ოლხოკრატიის უამს იგი სრულებით არ არსებობს. დიქტატორთა შორის ყოფილან გონიერნი, ჭკუიანნი, შორსმკვრეტელი ადამიანები (ამის საუკეთესო ნიმუშია იულიუს კეისარი). ოლხოკრატიის ბატონობისას კი მხოლოდ უგუნურება მძვინვარებს, რადგან ლიანგს (მასას) ჭკუა არა აქვს. გონი, ჭკუა მხოლოდ ინდივიდს აქვს. თუ ოლხოკრატიის დროს უფორმო და უსახო მასა ბატონობს, დემოკრატიის უამს ინდივიდთა კრებული მართავს ქვეყანას. დემოკრატია ანთავისუფლებს ინდივიდს როგორც პიროვნების ავტოკრატიული, ისე ლიანგის კოლექტიური ძალადობისა და თვითნებობისაგან. მხოლოდ თავისუფალ პიროვნებებს, ურთიერთშეთანხმების გზით, შეუძლიათ ატარონ ქვეყანა გამარჯვებისაკენ.

ყოველგვარი შემოქმედება (და სახელმწიფოს მართვაც შემოქმედებაა) გულისხმობს ორგანიზებას. ღმერთმა სამყარო მაშინ შექმნა, როცა ქაოსისაგან ორგანიზებული სისტემა ჩამოაყალიბა. მწერალი სიტყვების ქაოსისაგან ქმნის ორგანიზებულ სისტემას მხატვრული თხზულების სახით. მუსიკოსი ბეგრების ქაოსისაგან ქმნის ორგანიზებულ, ჰარმონიულ სისტემას მუსიკალური ნაწარმოების სახით და ასე შემდეგ. პოლიტიკოსიც მაშინაა შემოქმედი, როცა ერის დაშლილ-დაფანტულ ფენებს ჩამოაყალიბებს მთლიან, ჰარმონიულ, ორგანიზებულ საზოგადოებად. ამასთან, საზოგადოების არც ერთ წევრს არ დაუკარგავს ინდივიდუალობას, დამოუკიდებელ სახეს. სწორედ ინდივიდუალობის, დამოუკიდებელი სახის შესანარჩუნებლად არის აუცილებელი ოპოზიციური პარტია, საერთოდ, მრავალპარტიულობა (როცა მრავალპარტიულობაზე ვლაპარაკობ, ისიც უნდა ვთქვა, რომ ისეთ მცირერიცხოვან ქვეყანაში, როგორც საქართველოა,

ორ-სამ პარტიაზე მეტი არ უნდა იყოს).

მრავალპარტიული სისტემა აძლევს უფლებას და საშუალებას ყოველ პიროვნებას ღიად და თავისუფლად გამოთქვას თავისი აზრი, მმართველობის დემოკრატიულ სისტემას კი ამ მრავალგვარი და მრავალფეროვანი აზრისაგან გამოაქვს საერთო დასკვნა, რაც ერის პოლიტიკურ ცხოვრებას ედება საფუძვლად.

რაკი დღევანდელი საქართველოს ეროვნულ-პოლიტიკური ცხოვრებაში არ არსებობს ოპოზიციური პარტია, ეს ფუნქცია რუსთაველის საზოგადოებამ უნდა შეასრულოს. რუსთაველის საზოგადოებას უნდა ჰყავდეს თავისი დეპუტატები საქ.-ს სსრ უმაღლეს საბჭოში. ამ მიზნით საქ.-ს სსრ უმაღლეს საბჭოს მომავალ არჩევნებში რუსთაველის საზოგადოება მიიღებს, რაც შეიძლება, აქტიურ მონაწილეობას. ამ დეპუტატებმა უნდა შექმნან უმაღლეს საბჭოში ოპოზიციური ფრთა, რომელიც კონტროლს გაუწევს სახელმწიფო ორგანოების საქმიანობას, თორემ ახლა კომპარტია თავად ნიშნავს თავისთავის კონტროლს, რაც, მეტი რომ არ ვთქვათ, ერთობ უხერხულ ვითარებას ქმნის. კონტროლმა უნდა გააკონტროლოს ის, ვინც ეს კონტროლი დანიშნა. ბუნებრივია, დანიშნული დამნიშვნელს ვერაფერს გაუბედავს, რის გამოც კონტროლი ფუნქციას კარგავს და უშედეგოა.

ყოველივე ზემორეთქმული ლიტონ სიტყვებად დარჩება, თუ არ შეიქმნა მყარი ეკონომიკური საძირკველი. მაგრამ, სანამ ვიტყვოდე, როგორ წარმომიდგენია საქ.-ს მომავალი ეკონომიკური სისტემა, ერთი ამბავი უნდა გავახსენოთ. როგორც იცით **1968** წელს ჩეხოსლოვაკიაში ანტისოციალისტური აჯანყება მოხდა. ამ ამბოხების აქტიური მონაწილე იყო მწერალი იან პროხაზკა. ამის გამო მას საბჭოთა პრესა ლანძღავდა და დასცინოდა. იან პროხაზკამ უპასუხა რუს მწერლებს. ნუ გაგიკვირდებათ და ეს პასუხი „ლიტერატურნაია გაზეტამ“ დაბეჭდა **1968** წლის **26** ივნისის ნომერში. ჩები მწერლის მაშინდელი ნათქვამი დღესაც ფრიად საყურადღებოა. მან თქვა, არც ერთი დოქტრინა არ არის წმიდათა წმიდა და იგი თავისუფლად შეიძლება ძირფესვიანად შეიცვალოს ახალი სისტემით.

მან თქვა, სოფლის მეურნეობის ამოცანაა ხალხის გამოკვება და არა დოქტრინის გამართლება.

დღეს ყველასათვის ნათელი გახდა, რომ სოციალიზმმა ვერც
გადაწყვიტა (ვერც გადაწყვეტს) სასურსათო პრობლემას. ვერც
წლის მანძილზე სოციალიზმის რეალურად არსებობამ ცხადჰყო,
რომ მან ეკონომიკური ბრძოლა კაპიტალიზმთან პირწმინდად
წააგო. ეს კი გვაგვალდებულებს ღრმად დავეფიქრთედ და სერი-
ოზულად ვეძებოთ ხსნის გზა.

მან (იან პროხახვამ, იგულისხმება ალბათ. გუშაგი.) თქვა,
ჩეხოსლოვაკიის სოფლის მეურნეობა უფრო ჰოლანდიურსა და
დანიურს უნდა ჰგავდეს, ვიდრე რუსულს.

მართლაც, ჩეხოსლოვაკია იქნება თუ საქართველო, ისე უნ-
და ცხოვრობდეს, ისე უნდა იყოს მდიდარი, როგორც არიან
ფინეთი, დანია, ნორვეგია, შვეიცარია, ჰოლანდია. მაგრამ ასე
რომ მოხდეს, საქართველოს (როგორც ყველა სხვა ქვეყანას)
ის ეკონომიკური სისტემა უნდა ჰქონდეს, რაც მას შეეფერე-
ბა. მან თქვა, სოციალისტური, პოლიტიკური, ეკონომიკური,
კულტურული ცხოვრების უნიფიკაცია ეწინააღმდეგება ბუნებას,
რომელიც მრავალფეროვანია და არა ერთფეროვანი.

ის, რაც ბუნებას ეწინააღმდეგება, ბოლოს და ბოლოს, მაინც
განწირულია, მაშინ რატომღა გვინდა ანტიბუნებრივის ნაძალა-
დევად შენარჩუნება? ნუთუ მხოლოდ იმისთვის, რომ, რაღაც
უნდა დაგვიჯდეს, გაუმართლებელი დოქტრინა გავამართლოთ?
არ მოხერხდება ეს და მსხვერპლიც ამას იქნება! საქართველ-
ოს ეყოფა ის მსხვერპლი, რაც გაიღო, მეტი საჭირო აღარ
არის. ამიტომ საქართველოც ეკონომიკაში იმ გზას უნდა დაა-
დგეს, რასაც მისებრ პატარა ქვეყნები — ჰოლანდია, დანია, ნო-
რვეგია, ფინეთი, შვეიცარია — ადგანან. ეს კი იმას ნიშნავს,
რომ ვალდართ კერძო საკუთრების აუცილებლობა. მათ კერძო
საკუთრების წყალობით მიადწიეს გამარჯვებას ეკონომიკაში.

რუსთაველის საზოგადოებას გადაუდებელ და აუცილებელ სა-
ქმედ უნდა მიაჩნდეს კერძო საკუთრების აღდგენა.

კარგად მესმის, მოსახლეობის უდიდეს ნაწილს როგორ შეე-
შინდება იმის, რაც ახლა ვთქვი. სოციალისტები, ქართველები
იქნებიან თუ სხვა ერისანი, ყოველგვარ ბოროტებას კერძო სა-
კუთრებას აბრალებენ. ეს ისე გაუჯდა ხალხს ძვალსა და რბი-
ლში, რომ სხვაგვარად ვერც კი წარმოუდგენია. თუმცა, ყოვე-
ლგვარი ბოროტება, რომელიც კერძო საკუთრების დროს არსე-

ბოზდა, სახელმწიფო საკუთრების პირობებშიც დარჩა, თან უფრო გაზრდილი მასშტაბით. ამ მხრით არაფერი შეცვლილა. მართო ის, რომ დოვლათი და ბარაქა გაქრა. ამის დანახვას და გაგებას ღრმა ეკონომიკური ცოდნა არ სჭირდება. შეიარეთ ბაზარში (ბაზარი კაპიტალისტური სექტორია) და ნახავთ, რა სიუხვეა. მერე საბჭოურ მაღაზიებშიც (ეს სოციალისტური სექტორია) შეიხედეთ და დაინახავთ რა სიცალიერეა. რატომ მოხდა ასე? ამას ახსნა-განმარტება სჭირდება. ეს საქმეც რუსთაველის საზოგადოებამ უნდა იკისროს.

შეიძლება კერძო საკუთრების აღდგენის აზრმა ქართველობა სხვა მხრივაც შეაშინოს: რა ეშველება იმ მიწა-წყალს, რაც საქართველოში არაქართველ მოსახლეობას უჭირავს? პასუხი ერთია: ჩვენ არავის არსად არ მივერეკებით. არავის მშვიდობიან არსებობას არ ვემუქრებით, მაგრამ ყველას მკაფიოდ და ცხადად ვეუბნებით: საქ.-ს სსრ ტერიტორია, მისი მიწისქვეშა და მიწისზედა სიმდიდრით, ეკუთვნის მხოლოდ ქართველ ხალხს და მასზე სხვას არავითარი უფლება არა აქვს. ქართველი ხალხი პატივს სცემს საქ.-ში მოსახლე ყოველი არაქართველის ღირსებას, პატიოსნებას, ქონებას, უზიფათობას, თავისუფლებას, ეროვნებას, გამოხატულს ენითა და კულტურით. სამაგიეროდ ასევე მტკიცედ მოითხოვს ყოველი არაქართველისაგან ქართველი ხალხის სრული უფლებისა და საქ.-ს ტერიტორიის ხელუხლებლობის აღიარებას, საქართველოს ისტორიის, ქართველი ხალხის ზნე-ჩვეულებების, ცხოვრების წესის, ქართული ენის პატივისცემას, გამოვლენილს მისი ცოდნით. კონსტიტუციის თანახმად, საქ.-ს სსრ სახელმწიფო ენა ქართულია. მისი ცოდნა ყველას ევალება, ვინც საქართველოში ცხოვრობს და თავს მის მოქალაქედ თვლის. ეს ასეა ყველა ქვეყანაში და ამ მხრივ გამონაკლისი საქ.-ო ვერ იქნება.

რუსთაველის საზ - ის ერთ-ერთი უპირველესი ვალი ქართული ენის სახელმწიფოებრიობის დაცვაა.

ახლა კი ისევ კერძო საკუთრებას მივუბრუნდეთ. კერძო საკუთრებამ საუკუნეების მანძილზე ადამიანს შრომა ასწავლა. სახელმწიფო საკუთრებამ კი იგი შრომას გადააჩვია. მიმთვისებელი, გამფლანგველი, კომბინატორი, მაქინატორი და უსაქმური გახადა. კერძო საკუთრების მას ახლა ამის გამოც ეშინია. არ არის დარწმუნებული შეიძლება თუ ვერა ისევ შრომას.

კერძო საკუთრებამ ადამიანი თავისუფალი გახადა. ვისაც არა აქვს

საკუთრება, იგი ვერ იქნება თავისუფალი. თუ ადამიანი თავისუფალია, მისი დაქირავებული შრომით, იგი დამონებულია. რა მნიშვნელობა აქვს ვინ დაგიქირავა, კერძო პირმა თუ სახელმწიფომ. თუმცა, პაწია განსხვავება არის. კერძო პირი შეიძლება იყოს კეთილშობილი და დაქირავებულს შეიძლება ღირსეულად მოექცეს, სახელმწიფო კი არასოდეს ყოფილა კეთილშობილი დაქირავებულის მიმართ. სახელმწიფოს დაქირავებული საზოგადოებრივი მანქანის ჭანჭიკად მიაჩნია.

მართალია, კერძო საკუთრება არის საფუძველი ადამიანის მიერ ადამიანის ექსპლოატაციისა, მაგრამ ეს ურთიერთობა, სამეცნიერო ტექნიკური პროგრესის წყალობით, წარსულს ბარდება. ამასთან დღევანდელი იურიდიული კანონები ყველა ქვეყანაში მაქსიმალურად ზღუდავენ ექსპლოატატორთა უფლებებს. მქონებელისა და უქონელის ურთიერთამოკიდებულება მკაცრი კანონის ჩარჩოშია მოქცეული. სამწუხაროდ იურიდიულმა კანონებმა ჯერჯერობით ვერ მოახერხეს უსაკუთრებო, დაქირავებული ადამიანის უფლებათა დაცვა. ამის საბუთად კმარა ის შემზარავი უსამართლობანი, რასაც დღეს საბჭოური პრესა ამხელს, და გაუთავებელი ლაპარაკი სამართლებრივი სახელმწიფოს შექმნაზე. თავისთავად რა მრავლისმეტყველი ფაქტია: იმ ქვეყანაში, სადაც კერძო საკუთრებაა, არსებობს სამართლებრივი სახელმწიფო, ხოლო იმ ქვეყანაში, სადაც კერძო საკუთრება არ არსებობს, არ არსებობს სამართლებრივი სახელმწიფო. ეს ბუნებრივია, სახელმწიფოს სამართლებრიობა გულისხმობს კერძო საკუთრებას, როგორც პიროვნების თავისუფლების საფუძველს.

რუსთაველის საზოგადოება იცავს კერძო საკუთრების აუცილებლობის პრინციპს, რაკი მიაჩნია, რომ უამისოდ არც პიროვნების თავისუფლება არსებობს და არც სამართლებრივი სახელმწიფო.

აქ ისიც უნდა გავიხსენოთ, რომ ცივილიზაცია და კულტურა ნაყოფიანად კერძო საკუთრების, შრომისა და რელიგიის. ეს უდავოა და, ამდენად, რუსთაველის საზოგადოების დავიზი ესეც არის: კერძო საკუთრება, შრომა, რელიგიურობა, სამართლებრივი სახელმწიფო. ვერც ერთი სახელმწიფო ვერც ერთ პრობლემას ვერ გადაწყვეტს, თუ იგი ეკონომიკურად დატაკია. ჩვენ გვინდა ჩვენი ისტორიული ძეგლები მოვლილი და ნაპატრონები იყოს, მაგრამ ამისთვის ფული და სიმდიდრეა საჭირო. ჩვენ გვინდა თავიდან ავიცილინოთ ეკოლოგიური საფრთხე, მაგრამ ამისთვის ფული და სიმდიდრეა საჭირო. ჩვენ გვინდა დემოგრაფიული პრობლემა მოგვარებული გვქონდეს, მა-

გრამ ამისთვის ფული და სიმდიდრეა საჭირო. ჩვენ გვინდა ჩვენი კულტურა აყვავებული იყოს, მაგრამ ამისთვის ფული და სიმდიდრეა საჭირო. ჩვენ გინდა სამხედრო ბეგარა არ არსებობდეს და ჩვენი ახალგაზრდები საქ.—ში ეწეოდნენ მხედრულ სამსახურს, მაგრამ ამისთვის ფული და სიმდიდრეა საჭირო.

სავალდებულო სამსახურის შეცვლა მხოლოდ დაქირავებული ჯარით შეიძლება. დაქირავებული ჯარის შენახვას ბევრი ფული სჭირდება. დღეს ყველა მდიდარ ქვეყანაში დაქირავებული სამხედრო სამსახურია. ვისაც სურს, თავისი ნებით მიდის ჯარში და საკმაოდ მაღალ ხელფასს იღებს. იქიდან შინ წელგამართული ბრუნდება. სავალდებულო სამხედრო ბეგარა მხოლოდ ლატაკ ქვეყნებში არსებობს. სახელმწიფოს სიღარიბეს დაუდგეს თვალი, თორემ, მართლაც, შეუფერებელი და სამარცხვინოა დღევანდელი ცივილიზაციისათვის სავალდებულო სამხედრო სამსახური.

სიტყვამ მოიტანა და იმასაც ვიტყვი, რომ სსრკ-ში დაქირავებული ჯარი უნდა არსებობდეს, თორემ საქვეყნოდ, მთელი კაცობრიობის თვალში, თავის მოჭრაა სავალდებულო სამხედრო სამსახურის არსებობა. რუსთაველის საზოგადოებას მიაჩნია, რომ ყოველი ღონის ხმარებით უნდა მოხერხდეს სავალდებულო სამხედრო სამსახურის გაუქმება და დაქირავებული არმიის შექმნა.

ყველაზე კეთილშობილი და დიადი იდეაც ფუჭედ დაიკარგება, თუ მას გვერდით არ უდგას ფული, რასაც აზრის სინამდვილედ ქცევა შეუძლია. ეს ნათლად დაგვანახა ილია ჭავჭავაძის ცხოვრებამ და საქმიანობამ. ილია მაშინაც ილია იყო, როცა „საქართველოს მოამბე“ დააარსა, მაგრამ ამ ჟურნალმა მხოლოდ რამდენიმე თვე იარსება. იმიტომ, რომ ილია მაშინ ღარიბი კაცი იყო. როცა საადგილმამულო ბანკის მმართველი გახდა, მის ნიჭიერებას არაფერი მომატებია, მაგრამ „ივერიის“ გამოცემა აღარ შეწყვეტილა. იმიტომ, რომ ილია ფულიანი კაცი გახდა. რამდენიც უნდა ვეძახოთ ფულს „ყვირთელი ეშმაკი“, ამით არაფერი შეიცვლება. მაინც ფული იქნება როგორც პიროვნების, ისე საზოგადოების კეთილდღეობის წყარო.

ვერც რუსთაველის საზოგადოება მოახერხებს ვერაფერს, თუ მას ფული არ ექნება. უფულოდ იგი მოლაპარაკე საზოგადოებად დარჩება. თუ დღეს ჩვენ რაიმე არ გვჭირდება, ეს სწორედ ცარიელი ლაპარაკია. ჩვენ გვინდა საქმე, რადგან ოდენ მას შეუძლია ჩვენი გადარჩენა. უსაქმოდ და უფულოდ როგორ ვუშველოთ ნაირნაირი

სტიქიური უბედულებით დაზარალებულ საქართველოს? უსაქმოდ და უფულოდ როგორ დავასახლებთ დაცარიელებულ რაჭას, ფშავს, იმერეთს?

უსაქმოდ და უფულოდ როგორ აღვადგენთ სამხრეთ საქართველოს ნასახლარებს, ნასოფლარებს, ნადაბარებს? უსაქმოდ და უფულოდ როგორ დავეხმარებით ჩვენ თანამემამულეებს საინგილოში, ფერეიდანში, თურქეთის საქართველოში? რუსთაველის საზოგადოების მიზანი ამ პრობლემების მოგვარებაც არის. ამიტომ მის დევიზებს ემატება — საქმე და ფული. ოღონდ ფული ნაშოვნია ნიჭიერებითა და შრომით.

შეიძლება ვინმემ იკითხოს — მეტიმეტი ხომ არ უკისრია რუსთაველის საზოგადოებას? ხომ არ არის ამ პრობლემების შეჭიდება მეტიჩრობა? ამის პასუხად უნდა გითხრათ, რომ, თუ რუსთაველის საზოგადოებას არ შეეძლება ამგვარი მასშტაბის მუშაობა, მაშინ მის არსებობას აზრი არა აქვს. უსუსურობითა და უმოქმედობით იგი ჩვენს ხალხს გულს გაუტეხს. დღეს ჩვენი ერი იმედით იმსკვალება. იგი, ვინც მას გულს აუცრუებს, პიროვნება იქნება თუ საზოგადოება, დანაშაულს ჩაიდენს, რასაც არც ხალხი აპატიებს და არც ისტორია.

დღეს ჩვენ იმ ვინცის გამტკიცება გვჭირდება, რაც ჩაგვესახა. ჩვენ გული უნდა მივცეთ გულისათვის, სიყვარული გზად და ხიდად, აღთქმულ მიზანს რომ მივალწიოთ. ასე გვასწავლა რუსთაველმა გამარჯვება.

ა კ ა კ ი ბ ა ქ რ ა ძ ე,

რუსთაველის საზოგადოების თავმჯდომარე

(გადმობეჭდილი: „მამული“ №1, ივნისი 1989 წელი)

გ ა ვ ა გ ე ბ ი ნ ო თ ს ი მ ა რ თ ლ ე მ ს ო ფ ლ ი ო ს

ბოლო დროს ქართულ პრესაში ხშირად იბეჭდება წერილები მიძღვნილი საქართველოს გასაბჭოებისადმი.

მისასალმებელია ის ფაქტი, რომ გარდაქმნისა და დემოკრატიზაციის პირობებში ჩვენს ისტორიკოსებს მიეცათ საშუალება სინათლეზე გამოიტანონ ის ისტორიული ფაქტები და საბუთები, რომლებიც ასახავენ საქ. — ს მდგომარეობას 1801 — 1921 წლებში.

თითქოს სულ ახლახან იყო, როცა ჩვენი თაობის ბავშვებს სკოლაში გვასწავლიდნენ ისეთ ლექსებს, როგორიცაა თუნდაც ვ. გორგანელის „25 თებერვალი“:

„ ჩემო ტკბილო საქართველოვ, მოგილოცავ დღეის დღესასწაული მონობიდან თავდახსნილო, აღარ ისმის შენი კვნასა „*საქრებულო*“

და ასე შემდეგ.

ღიახ, ასე გვეგონა ჩვენ პატარებს. ასეთი რწმენით გვზრდიდენ, ასე გვიმალავდენ ჭეშმარიტებას.

სულ ახლახან იყო, 25 თებერვლისადმი მიძღვნილ საზეიმო საღამოებზე, ჩვენს საკონცერტო დარბაზებში, პათეტიკურად რომ გაისმოდა ორჯონიკიძის მიერ ლენინისადმი გაგზავნილი დეპეშის ტექსტი: „თბილისის თავზე ფრიალებს წითელი დროშა, გაუმარჯოს საბჭოთა საქართველოს“. ამ სიტყვებს მოჰყვებოდა ოვაციები და ყველანი ფეხზე დგებოდნენ.

ახლა, როცა ჭეშმარიტების აღდგენა მოხერხდა, ორჯონიკიძის ძეგლი ქართველმა ხალხმა სამარცხვინოდ ჩამოაგდო და გააცილა იგივე მოედნის გავლით, სადაც მან 1921 წლის 25 თებერვალს წითელი დროშა ააფრიალა. სანთელ-საკმეველი თავის გზას არ დაკარგავს.

24 - 25 აგვისტოს (ალბათ 1989. გუმ) გაზეთ „კომუნისტში“ დაიბეჭდა იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატის იაკობ ფუტყარაძის წერილი: „არ უნდა დაგვრჩეს თეთრი ლაქები“. ეს არის სახელმწიფო და საერთაშორისო სამართლის მცოდნე პროფესიონალი იურისტის მიერ 1921 წელს საქართველოს „გასაბჭოების“ სამართლებრივი შეფასება. მაგრამ, სამწუხაროდ ჩვენდა, ასეთი წერილები მხოლოდ ქართულ პრესაში იბეჭდება.

ათეული წლების განმავლობაში საქ. -ში დამკვიდრდა ასეთი ტრადიცია: ჩვენი გალანძღვის უფლება ყველას ჰქონდა, ხოლო პასუხის გაცემის უფლებას არ გვაძლევდნენ არა თუ საკავშირო, რესპუბლიკურ პრესაშიც კი. იშვიათ შემთხვევაში პასუხს თუ გაცემდით ხელნაწერის სახით, ან კიდევ იმ ქართულ გაზეთებში, რომელსაც არა თუ მოკავშირე რესპუბლიკების, არამედ თბილისის მრავალეროვანი მცხოვრებლებიც ვერ კითხულობენ.

თუ კი ისტორიული ფაქტების დამახინჯებით ჩვენი გალანძღვისა და შეურაცხყოფის უფლება ყველას აქვს, მოდით, ისეთი ისტორიული ჭეშმარიტება, როგორიც ბ-ნმა ი. ფუტყარაძემ გაზეთ „კომუნისტში“ დაბეჭდა, საკავშირო პრესაში თუ არა, რესპუბლიკურ რუსულ გაზეთებში მაინც გამოვაქვეყნოთ, თორემ მრავალმილიონიანმა საბჭოთა ხალხებმა სიმართლე არ იცის.

თუ კი ბალტიისპირეთმა ამოსწია და გააშიშვლა რიბენტროპისა

და მოლოტოვის ხელმოწერილი სამარცხვინო საბუთი 1940 წლის აგვისტოს შედგენილი, ჩვენ რატომ არ შეგვიძლია საბჭოთა ხალხს ფაქტებით გავაცნოთ საქ. - ს გასაბჭოების ისტორიული სინამდვილე და ჩვენს მიმართ კეთილგანწყობილ ხალხებს საშუალება მივცეთ ორიგინალში წაიკითხონ სიმართლე საქ. - ს შესახებ.

ხშირად ჩვენთან მომხდარ ფაქტებზე ხალხი ინფორმაციას იღებს ისეთ რეაქციულ გაზეთიდან (აბა სხვანაირად როგორ ვუწოდოთ), როგორცაა „კრანსაია ზვეზდა“, ხოლო ქართული გაზეთებიდან ფაქტები დამახინჯებული მიდის „სადაც ჯერ არს“. ამიტომაც ამ ბოლო დროს „ნაციონალისტისა“ და „აგრესორის“ სახელიც კი დავიმსახურეთ.

და კიდევ ერთი, მე მსოფლიოს ბევრი ქვეყანა მომივლია და ჩვენდა სამწუხაროდ, მათმა უმრავლესობამ ცოტა რამ იცის საქ. - ოზე. საჭიროა: მსოფლიოს ხალხთა რამდენიმე ენაზე სასწრაფოდ გამოიცეს ილუსტრირებული ბუკლეტი, სადაც მოკლედ იქნება აღწერილი საქართველოს გეოგრაფიული მდებარეობა, ისტორია, კულტურა და სხვ. ასეთი ბუკლეტები ყოველგვარი საშუალებებით უნდა იქნას გატანილი მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში, რათა საქ. - ო გავაცნოთ ყველას. ახლა ეს განსაკუთრებით საჭირო და გადაუდებელია. ჩვენ ნუ დაველოდებით წყალობას სხვებისაგან, ჩვენი ვალია ჩვენს თავს თვითონ მივხელოთ.

ა ნ ზ ო რ ე რ ქ ო მ ა ი შ ვ ი ლ ი,

გოკალურ ანსამბლ „რუსთავის“ ხელმძღვანელი

*** **

ო ქ ტ ო მ ბ რ ი ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო შ ი

„ღრმად და ყოველმხრივ უნდა ვიცოდეთ სამშობლოს ისტორია, მეტადრე ოქტომბრის შემდეგი ხანისა. თუ არ გვეცოდინება იგი, როგორც უდიდესი მიღწევების, ისე შეცდომების მიზეზები, ვერ გამოვიტანთ გაკეთილებს აწმყოსა და მომავლისათვის“ (გაზ. „პრავდა“, 1988 წლის 28 იანვრის მოწინავე)

ვიციტ, რომ ოქტომბრის რევოლუციით დაიწყო ახალი ხანა, ინგრეოდა ძველი და შენდებოდა ახალი. ვიციტ, რომ ამ პროცესს სათავეში უდგა ვ. ი. ლენინი და იგი მტკიცედ იცავდა რევოლუციის მონაპოვარს. ისიც ვიციტ, რომ ვ. ი. ლენინი დაუნდობელი იყო ყველა მათ მიმართ, ვინც წინ აღუდგებოდა რევოლუციურ გარდაქმნებს.

განსაკუთრებით სასტიკად უსწორდებოდა იდეურ მტრებს, კონტრრევოლუციონერებს, ყველა არაპროლეტარული წოდების წარმომადგენლებს...

საილუსტრაციოდ გამოგვადგება 1918 - 1922 წლების ზოგიერთი დოკუმენტი, რომელსაც ქვემოთ ვაქვეყნებთ. ისინი შესული არიან ვ. ი. ლენინის თხზულებათა კრებულში. ეს დოკუმენტები იმაზეც მიუთითებენ, რომ ის სამარცხვინო ტერორისტული და გაუგონარი დესპოტური აქციები, ის დათრგუნვის ფორმები, რომლებსაც იყენებდა ი. ბ. სტალინი სხვადასხვა პიროვნებათა და ხალხთა, მათ შორის ქართველების, მიმართ, როდი იყო მხოლოდ მისი გამოგონილი...

ოქტომბერი შემოვიდა საქართველოშიც ამავე რეჟიმის წყალობით, როცა მოხდა ქართველი ხალხის დაპყრობა, „გასაბჭოება“...

წინასწარი შენიშვნის სახით: სიმართლის თქმა არავის უნდა აშინებდეს, მით უმეტეს ისტორიკოსს. ისტორია ხომ ყველა მეცნიერებათა შორის ყველაზე უპირველესია?! მარქსი და ენგელსი მიუთითებენ: „ჩვენ ვიცნობთ მხოლოდ ერთ, ერთადერთ მეცნიერებას, ისტორიის მეცნიერებას“ (კ. მარქსი, ფ. ენგელსი, თხზ. ტ.3, გვ. 16., რუსული გამოცემა). ისტორია საჭიროა ქვეშაირიტების აღსადგენად და დასადგენად, მით უმეტეს მაშინ, როცა დაშვებულია შეცდომები ეროვნებათშორისო საკითხში. ვ. ი. ლენინს ეკუთვნის გაფრთხილება—მოწოდებაც, რომ ეროვნული საკითხი „მსოფლიო საკითხია, გაუჭარბებლად რომ ვთქვათ, მსოფლიო საკითხი, აქ არქიწინდახედული უნდა ვიყოთ... აქ ხუმრობა არ შეიძლება, აქ ათასმაგად ფრთხილი უნდა ვიყოთ“ (თხზ., ტ.45, მეოთხე ქართული გამოცემა, თბ., 1974 წ., გვ. 333).

სამწუხაროა, რომ საბჭოთა რუსეთმა 1921 წლის თებერვალში ვერ გამოიჩინა „არქიწინდახედულება“ საქ.—ს „გასაბჭოების“ დროს...

როცა მივმართავთ საქ.—ს მაგალითზე ოქტომბრის შემდგომი პერიოდის ისტორიას, მიზნად უნდა დავისახოთ, რათა ვიყოთ „ათასმაგად ფრთხილი“ და ისე ნათელვყოთ ისტორიული სინამდვილე. ვიფიქროთ იმაზეც, თუ როგორ გამოვასწოროთ, ამ შემთხვევაში, საბჭ. რუსეთის მიერ ქართ. ხალხის, საქ.—ს მიმართ დაშვებული საბედისწერო შეცდომები; რა ვიღონოთ იმისათვის, რომ შესაძლებლობა მიეცეს ქართ. ხალხს, რათა თვითონ მართოს თავისი ქვეყნის საერო თუ სასულიერო ცხოვრება, თავისი ქვეყნის საშინაო და საგარეო პოლიტიკა. ეს ხომ უპირველესი, ღვთით მონიჭებული უფლებაა

მსოფლიოს ყველა ერისათვის, ყველა ადამიანისათვის?! ეკონომიკური
 მაშ ასე, ამონაწერები უკომენტაროდ ვ. ი. ლენინის წერილებიდან
 და დებუებიდან (დოკუმენტები ამოკრებილია აწ განსვენებულის,
 საქართველოს თავისუფლებისათვის წამებული მერაბ კოსტავას მიერ
 და გამოქვეყნებულია მის მიერვე უბრუნალ „საქართველოს“ მიმდინა-
 რე წლის მე-2 ნომერში):

– გ. ე. ზინოვიევისადმი გაგზავნილი დებუებიდან:

26.06.18. „ჩვენ სახელს ვიტყბთ: მასობრივი ტერორებით დებუ-
 ტატთა საბჭოების რეზოლუციებშიც კი ვიმუჭრებით, მაგრამ საქმის
 დროს – მასების რევოლუციურ ინიციატივას ვამუხრუჭებთ. ეს შე-
 უძ-ლე-ბე-ლია! უნდა წავახალისოთ ენერგია და მასობრივ-სანახაო-
 ბითი ტერორი“ (ნაშრომთა სრული კრებული. მე-5 რუსული გამოცემა,
 50-ე ტომი, გვ. 106).

– ცარიცინში სახ. კომისარ ი. ბ. სტალინთან გაგზავნილი დებუებიდან:

„07. 07.18. აუცილებელია ყოველმხრივ და შეუწყნარებლივ დაითრ-
 გუნონ კონტრრევოლუციონერების ხელში იარაღად ქცეული ეს საცო-
 დავი და ისტერიული ავანტიურისტები (მემარცხენე ესერები) /ტ.50,
 გვ. 4 / .“

– გ. ფ. ფედოროვისადმი გაგზავნილი დებუებიდან:

„09.08.18. ნიჟნიში ცხადია, თეთრგვარდიელთა აჯანყება მზად-
 დება, საჭიროა მთელი ძალების დაძაბვა, სამთა დიქტატურის შექმ-
 ნა (თქვენ, მარკინი და სხვა), სასწრაფო მასიური ტერორის ჩატარე-
 ბა, ჯარისკაცების, ყოფილი ოფიცრების და სხვათა გამლოთებელი-
 ასობით მეძავის დახვრეტა და გაყვანა. არც ერთი წუთი არ დაიკა-
 რგოს. უნდა ვიმოქმედოთ მთელი ძალით: მასიური ჩხრეკები, დახვრე-
 ტები იარაღის შენახვისათვის, მენშევიკების და არასაიმედო პირთა
 მასიური გამოძახებები. (ტომი 50, გვ. 142)

– პენზის გუბალმასკომისადმი გაგზავნილი დებუებიდან:

„09.08.18. ჩატარდეს უმოწყალო მასიური ტერორი კულაკების,
 მღვდლების, თეთრგვარდიელების წინააღმდეგ; საექონი ჩაიკეტონ
 საკონცენტრაციო ბანაკებში ქალაქგარეთ (ტ.50, გვ. 143 - 144).

– ა. კ. პაიკესისადმი გაგზავნილი დებუებიდან:

„22.08.18. გირჩევ დანიშნო შენი მეთაურები, დაიხვრიტონ შეთ-
 ქმულები და მერყევი ყველასაგან დაუკითხავად, ზედმეტი, იდიოტუ-
 რი გაჭიანურებების დაუშვებლად (ტ.50, გვ. 165).

– ა. გ. შლიაპნიკოვისადმი გაგზავნილი დებუებიდან:

12.12.18. მთელი ძალა იხმარეთ, რომ დაიჭიროთ დ. ღმწვირიტოთ ასტრახანელი სპეკულიანტები და მექრთამეები. ამ ნაშრომს ისე უნდა გავუსწორდეთ, რომ წლების შემდეგაც ახსოვდეთ /ტ. 50, გვ. 1219 /.

ი. ბ. სტალინისადმი ხარკოვში გაგზავნილი დეპეშიდან:

„**16.02.20.** დახვრეტით დაემუქრეთ იმ დაუდევარს, ვისაც, განაგებს რა კავშირგაბმულობას, არ შეუძლია მოგვცეს კარგი გამაძლიერებელი და უზრუნველყოს თქვენი სატელეფონო კავშირი ჩემთან“

ლ. ა. ფოტიევასადმი განკარგულება: „**22. 07.19.** ჩამოახრჩეთ 1. სახკომსაბჭოსა და თავდაცვის საბჭოს სამდივნოები;

2. სურსათის კომისარიატი; 3. ფოსტა-ტელეგრაფის სახალხო კომისარიატი უაზრო გაჰიანურებისა და დაგვიანებისათვის“ /ტ. 51, გვ. 20/

მოსკოვის დეპუტატთა საბჭოს თბოგანყოფილებას:

16.06.20. „თუ არ იქნება მიღებულ საგანგებო ზომები, მე პირადად მოვახდენ თავდაცვის საბჭოსა და ცენტრალური კომიტეტის პასუხისმგებელ პირთა არა მხოლოდ დაპატიმრებას, არამედ დახვრეტასაც. აუტანელია უმოქმედობა და გულგრილობა“ /ტ. 51, გვ. 216 /.

ი. ა. ბოგდანოვს: **23.12.21.** „ჩვენ ჯერ არ შეგვიძლია საჯაროდ გავასამართლოთ ბინძური უაზრო ფორიაქისათვის, ამისათვის ჩვენ ყველას და იუსტიციის სახალხო კომისარიატს უნდა გვკიდებდნენ მყრალ თოკებზე. მე კიდევ არ დამიკარგავს იმედი, რომ ჩვენ ოდესმე ამისთვის ჩამოგვკიდებენ (ჩამოგვახრჩობენ)“ /ტ. 54, გვ. 87 /

- ი. ს. უნშლიხტისადმი გაგზავნილი წერილიდან:

„**31.01.22.** რევტრიბუნალების საჯაროობა უკვე საჭირო არ არის; მათი შემადგენლობა გაძლიერდეს „თქვენ“ ხალხით. გაძლიერდეს მათი ყოველგვარი კავშირი რუსეთის საგანგებო კომისარიატთან. გაძლიერდეს რეპრესიების სისწრაფე და ძალა.“ /ტ. 54, გვ. 144 /

- ი. ს. უნშლიხტისადმი:

„**31.01.22.** ახლა საქმე მხოლოდ ტექნიკურ ზომებშია, რომლებიც დააჩქარებინებს ჩვენს სასამართლოებს, მენშევიკების წინააღმდეგ რეპრესიებს“ . / ტ. 54, გვ. 149 /

- გ. ია. სოკოლნიკოვისადმი: 11.02.22. „ხომ არ სძინავს ჩვენთან „ნკიუსტს“ (იუსტიციის სახალხო კომისარიატს)? აქ საჭიროა რიგი საჩვენებელი პროცესებისა, მხეცურ წამებათა გამოყენებით. „ნკიუსტს“ ალბათ არ ესმის, რომ ახალი ეკონომიკური პოლიტიკა ითხოვს

ახალ მძვინვარე დასჯათა ახალ ხერხებს“ /ტ.54, გვ. 160

საქართველო
წიგნიერებისა

მოგვაქვს კუბირებით ერთი დოკუმენტიც საილუსტრაციოდ იმისა, თუ როგორ ეპყრობოდნენ ბოლშევიკები რელიგიას, წინაპართაგან შექმნილ საეკლესიო მატერიალურ და სულიერ მემკვიდრეობას. ესაა ვ. ი. ლენინის მიერ მოლოტოვისადმი გაგზავნილი „საიდუმლო“ წერილი. აქვეა ნ. სტრუვეს კომენტარები. (იხ. ვაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1989 წლის 10 ნომბერი):

„ამხანაგ მოლოტოვს, პოლიტბიუროს წევრებისათვის, 10.11.22 წ.“

(მკაცრად საიდუმლოდ. გთხოვთ, არავითარ შემთხვევაში არ გადაიღოთ პირი, ხოლო თითოეულმა პოლიტბიუროს წევრმა, მათ შორის ამხ. კალინინმაც, შენიშვნები ზედ დოკუმენტზე გააკეთოს. ლ ე ნ ი ნ ი.

ქ. შუიაში მომხდარი ამბის გამო, რომელიც უკვე დასმულია პოლიტბიუროს განსახილველად, ვგონებ, აუცილებელია ახლავე მივიღოთ მტკიცე გადაწყვეტილება ამ მიმართულებით ბრძოლის საერთო გეგმასთან დაკავშირებით ... პიტერში შავრაზმელები ემზადებიან წინააღმდეგობა გაუწიონ დეკრეტს საეკლესიო ძვირფასეულობის ამოღების შესახებ... შავრაზმელი სამღვდლოება თავისი ბელადის მეთაურობით სავსებით მოფიქრებულად ახორციელებს გეგმას – სწორედ მოცემულ მომენტში გაგვიმართოს გადამწყვეტი ბრძოლა ... შუიაში მომხდარი ამბავი ამ საერთო გეგმის მხოლოდ ერთი გამოვლინება და გამოყენებაა... ჩვენთვის სწორედ მოცემული მომენტი, არა მარტო განსაკუთრებით ხელსაყრელი, არამედ საზოგადოდ ერთადერთიც, როცა შეგვიძლია ასიდან ოთხმოცდაცხრამეტ შემთხვევაში სრული წარმატება მოვიპოვოთ და სასტიკად დავამარცხოთ მოწინააღმდეგე, განვახორციელოთ საეკლესიო განძეულობათა ამოღება ყველაზე გადართებული და დაუნდობელი ენერგიით, უკან არ დავიხიოთ ნებიმიერ წინააღმდეგობის ჩახრჩობაზე ... რადაც არ უნდა დავგიჯდეს ჩვენ უნდა დავისაკუთროთ ეს ფონდი რამოდენიმე ასეულ მილიონობით ოქროს მანეთის ღირებულებისა (შესაძლოა რამდენიმე მილიარდისაც). ხოლო ამის წარმატებით განხორციელება მხოლოდ ახლაა შესაძლებელი. ყველა მოსაზრება იმაზე მიგვითითებს, რომ მოგვიანებით ამის გაკეთებას ვერ შევძლებთ, ვინაიდან ვერავითარი სხვა მომენტი,

გარდა უიმედო შიმშილისა, ვერ შეგვიქმნის ფართო გლეხთა მასე-
ბის ისეთ განწყობას, რომელიც არ გაგვიპირობებდა ამ მასების
ჩვენდამი თანაგრძობას, ან, უკიდურეს შემთხვევაში, უზრუნველყო-
ფდა მათ ნეიტრალიზაციას ჩვენს მიმართ იმ ვაგებით, რომ განძეუ-
ლობის ამოღებასთან ბრძოლაში გამარჯვება ჩვენ დაგვრჩებოდა უე-
ჭველად და სრულად... გარდა ამისა, ჩვენს საზღვარგარეთის მოწი-
ნააღმდეგეებს რუს ემიგრატნთა შორის, ე. ი. ესერებსა და მილიუ-
კოველებს, გაუჭირდებათ ჩვენს წინააღმდეგ ბრძოლა, თუკი ჩვენ
სწორედ მოცემულ მომენტში, სწორედ შიმშილთან დაკავშირებით
მაქსიმალური სისწრაფით და დაუნდობლად წარვმართავთ რეაქციუ-
ლი სამღვდლოების განადგურებას.

ამიტომ მივდივარ აუცილებელ დასკვნამდე, რომ ჩვენ სწორედ
ახლა უნდა გავუმართოთ შავრაზმელ სამღვდლოებას გადამწყვეტი
და დაუნდობელი ბრძოლა და ჩავახშოთ მათი წინააღმდეგობა ისეთი
სისასტიკით, რათა მათ არ დაივიწყონ ეს ამბავი რამდენიმე ათეუ-
ლი წლის მანძილზე...

პოლიტიურის სახელით უკვე გაგზავნილი დეპეშა: ამოღებათა
დროებით შეჩერების შესახებ, არ უნდა გაუქმდეს, ის ხელსაყრელია
ჩვენთვის, ვინაიდან მოწინააღმდეგეს შეუქმნის წარმოდგენას, თით-
ქოს ჩვენ ვმერყეობდეთ, თითქოს მტერმა შესძლო ჩვენი დაშინება...
პოლიტიურო დეტალურ დირექტივას აძლევს სასამართლო ხელისუფ-
ლებს, ასევე ზეპირს, რათა მოშინილეთა დახმარების მოწინააღმ-
დეგე შუიის ამბოხებულთა დათრგუნვის პროცესი ჩატარდეს მაქსიმა-
ლურად სწრაფად და დამთავრდეს მხოლოდ ისე, რომ დაიხვრიტოს
ქ. შუიის ყველაზე გავლენიანი და საშიში შავრაზმელების ძალიან
დიდი რაოდენობა; ასევე, შესაძლებლობისამებრ, არა მარტო ამ ქა-
ლაქის, არამედ მოსკოვისაც და რამდენიმე სხვა სასულიერო ცენტ-
რის სამღვდლოებაც.

დაევალოთ ძერჟინსკის, უნშლიხტს პირადად მოახსენონ ამის შესა-
ხებ პოლიტიურის ყოველ კვირას.

პარტიის ყრილობაზე მოეწყოს ყველა ან თითქმის ყველა დელეგა-
ტის საიდუმლო თათბირი ამ საკითხზე სახელმწიფო პოლიტიკური
სამმართველოს, იუსტიციის სახალხო კომისარიატისა და რევტრიბუნ-
ალის მთავარ მუშაკებთან ერთად. ამ თათბირზე მივადებინოთ ყრი-
ლობის საიდუმლო გადაწყვეტილება იმის თაობაზე, რომ განძეულო-
ბის ამოღება, განსაკუთრებით ყველაზე მდიდარი ლავრებიდან, მონა-

სტრებიდან და ეკლესიებიდან ჩატარდეს დაუნდობელი მოქმედებები. ისე, რომ არაფერს მოგერიდოთ და ავასრულოთ კიდევაც ვადაში. ამ საბაბით რაც უფრო მეტ ბურჟუაზიისა და რეაქციული სამღვდლოების წარმომადგენელთ დავხვრეტთ, მით უკეთესი. სწორედ ახლა უნდა ვასწავლოთ ქკუა ამ ხალხს ისე, რომ რამდენიმე ათეულ წელიწადს ფიქრადაც არ მოუვიდეთ რაიმე წინააღმდეგობის გაწევა... ყველაზე მდიდარ ლავრებში, მონასტრებსა და ეკლესიებში ამ ღონისძიების გასატარებლად დაინიშნონ საგანგებოდ პასუხისმგებელი საუკეთესო მუშაკები“. **ლენინი.**

„ამხ. მოლოტოვის ვთხოვ ეცადოს, რათა ამ საღამოსვე გაუგზავნოს ეს წერილი პოლიტბიუროს წევრებს რიგრიგობით გასაცნობად (პარის გადაუღებლად) და სთხოვოს მათ დაუბრუნონ წერილი მდივანს წაკითხვისთანავე მოკლე შენიშვნებით იმის თაობაზე, ძირითადად თანახმაა თუ არა პოლიტბიუროს ყოველი წევრი, თუ წერილი იწვევს რაიმე უთანხმოებას.“ **ლენინი.**

კ ო მ ე ნ ტ ა რ ე ბ ი

ეს სულისშემძვრელი დოკუმენტი საჭიროებს კომენტარს რამდენიმე სიტყვით. მისი ორიგინალობა ექვს გარეშეა: იგი პირდაპირ არის მითითებული „ლენინის თხზულებათათა სრულ კრებულში“, ტ.45, მოსკოვი, 1964 წ., გვ. 566 - 667 .../არქივში დამიფრულია: მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის ცენტრალური პარტიული არქივი, ფ.2, შ.ე.

22954 /

რუსული ეკლესიის არაწინასწარშეგონებული ისტორიკოსებისათვის ყოველთვის ცხადი იყო, რომ საკლესიო განძეულობათა ამოღება იყო ტაქტიკური ნაბიჯი საბჭოთა ხელისუფლების მხრივ, რათა გაენადგურებია ეკლესია. მოშიშვლილთა არავითარ დახმარებაზე ლენინი არ ზრუნავდა. რაც უნდა საზარელი იყოს, შიშშილი — „ათასობით გვამი გზებზე“ — მხოლოდ საბაბი, შირმა იყო, რათა გაეძარცვათ ეკლესია და, გაძარცვისას, დაეხვრიტათ რაც შეიძლება მეტი სამღვდლოება და მორწმუნე... ეკლესიების გაძარცვამ მთელი რიგი სისხლიანი შეტაკებანი გამოიწვია ხალხთან-რამდენიმე კვირის განმავლობაში. ოფიციალური მონაცემებით, მათი რიცხვი 1414-მდე გაიზარდა... ლენინური დირექტივები, რომლებიც ალბათ მოიწონეს პოლიტბიუროს დანარჩენმა წევრებმა, ზუსტად შესრულდა... პროცესებისა და რეპრესიების ვაკანალია დასრულდა პეტროგრადის მიტროპოლი-

ტის ვენიამინის (1922 წ. 13 აგვისტო) სიკვდილით დასჯით, ვინაიდან არს ტიხონის დაბატმრებით ... პოლიტიუროსადმი მიწერილი წერილი ლენინს გვიხატავს ისეთად, როგორც ის იყო – სასტიკი თავის უღმერთობაში, დაუნდობელი მოწინააღმდეგეებისადმი, ცინიკოსი ხალხის მიმართ, ხელისუფლების ქინით შეპყრობილი, ნგრევის გენიალურად ცბიერი სტრატეგოსი; ყველაფერი ეს აბათილებს დღევანდლობის მოღუტრ წარმოდგენას: „ლენინური კანონიერების“ თაობაზე“.

ნ. ს ტ რ უ ვ ე .

ვ. ი. ლენინის სიმკაცრეზე მიუთითებდა მოლოტოვიც: „ლენინი იყო უსასტიკესი პიროვნება მათ შორის, ვისაც მე ვიცნობდი, საოცრად მომთხოვნი, დავალების შეუსრულებლობას არავის აბატებდა. მოწინააღმდეგეებს სასტიკად სჯიდა, იდეური მტრების მიმართ დაუნდობელი იყო“ (გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1989 წ. 27 ოქტ.)

ასე, რომ მართალი იყო ცნობილი რუსი პოეტი, პროზაიკოსი და პუბლიცისტი ვლადიმირ სოლოუხინი, როცა სწერდა: რეპრესიების პირველ პერიოდში (ვ. ი. ლენინის დროს) დაიღუპა 15 - 17 მილიონი ადამიანი. აქედან „რუსეთში რევოლუციამდე არსებულ 360.000 ეკლესიის მსახურიდან უკვე 1919 წელში განადგურებული იქნა 320 ათასი“. (ვ. სოლოუხინი: „რატომ არ მოვაწერე ხელი იმ წერილს?“, ეურნალი „დროშა“ №4, 89 წელი).

იგივე ტრაგედია დატრიალდა „გასაბჭოებულ“ საქართველოშიც ... „საქ. –ს საკითხთან“ დაკავშირებით, საილიუსტრაციოდ მოვიტანოთ ვ. ი. ლენინის მიერ შედგენილი დოკუმენტიც, – დადგენილების პროექტი „გათავებდებულ“ საქართველოს დასჯის შესახებ. (დადგენილება მიღებული იქნა რკპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის მიერ 1921 წ. 26 იანვრის პლენუმზე):

1. დაევალოს საგარეო საქმეთა სახალხო კომისარიატს, გააჭიანუროს ურთიერთობის გაწყვეტა საქართველოსთან. ამასთან, სისტემატურად შეკრიბოს ზუსტი მასალა მის მიერ ხელშეკრულების დარღვევის შესახებ და უფრო დაჟინებით მოითხოვოს სომხეთში სურსათ-სანოვავის გატარება.

2. შევეკითხოთ კავკასიის ფრონტს, რამდენად მომზადებული არიან ჩვენი არსებული სამხედრო ძალები საქ. –სთან დაუყოვნებელი ან მოახლოებული ომისათვის. ამ საკითხის ჩამოყალიბება, ამასთან იმის აღნიშვნა, რომ საქ. –ო საშინლად გათავებდდა, დაევალოს კომისიას ამხ. ტროცკის, ჩიჩერინის, სტალინის შემადგენლობით.

3. მივცეთ ღირებულება რესპუბლიკის სამხედრო რევილუციურ საბჭოს და კავკასიის ფრონტს, თუ საჭირო იქნება მოემზადონ თავიანთი თველოსთან იმისათვის. დაევალოს სარკინიგზო გადაზიდვის უმაღლეს საბჭოს, უახლოეს ვადაში მოახსენოს შრომისა და თავდაცვის საბჭოს, რა შესაძლებლობანი გააჩნია იმისათვის, რომ გაადიდოს ჯარების გადაყვანა კავკასიაში და კავკასიის ფარგლებში“.

ვ. ი. ლენინის მიერ 1921 წლის 26 იანვარს დაწერილი ეს მითითებები კარგა ხანია, შეტანილია მის თხზულებათა ტომებში (იხ. ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 42, გვ. 289 - 290)

... და კავკასიის ფრონტმა მთელი სისატიკით პირნათლად განახორციელა ეს დადგენილება. 1921 წლის თებერვალში, მიუხედავად ამ ორ ქვეყანას შორის არსებული ხელშეკრულებისა, რუსეთის ჯარების მიერ დაპყრობილი იქნა დამოუკიდებელი, სუვერენული, დემოკრატიული საქართველო ...

იყო თუ არა ეს ანექსია? პასუხისათვის მივმართოთ ისევ ლენინს: „ყოველი ხალხი, რომელიც მეორე ხალხთან არის შეერთებული არა თავისი უმრავლესობის ნებაყოფლობითი სურვილით, არამედ მეფის ან მთავრობის გადაწყვეტილებით, ანექსირებული, დაპყრობილი ხალხია“ (თხზ. ტ. 24, გვ. 490, მეოთხე გამოცემა).

როგორ გამოვიყენოთ ეს დებულება საქართველოს სინამდვილეში? აქ ხომ არ მომხდარა შეერთება მთავრობის ან მეფის გადაწყვეტილებით? აქ ხომ დაიპყრო რუსეთის ჯარმა საქართველო? მაშ რატომ ვქმნით სხვადასხვა კომისიებს საქართველოშიც და საკავშირო მასშტაბითაც ყველასთვის ცნობილი ისტორიული ფაქტის „დოკუმენტურად დასაბუთებისათვის?“ განა ცინიზმი არაა ამ დაპყრობას ვუწოდოთ „ნებაყოფლობითი გასაბჭოება ქართველ მშრომელთა“ ან „საბჭოთა ხელისუფლების დამყარება საქართველოში?“, ანდა ვის სჭირდება ზემოთქმულის შემდეგ ზოგიერთ ისტორიკოსის „მტკიცებანი“ იმის შესახებ, რომ „საქართველოს საკითხი“ მოსვენებას არ აძლევდა რკპ (ბ) ცენტრალურ კომიტეტს და მის ბელადს ვ. ი. ლენინს?

— როგორ შევაფასოთ საქ.-ს დაპყრობამდე და მის შემდეგ, ისტორიკოსთა ატალღავებული ურთიერთ საწინააღმდეგო „კონცეპციები“, „დასკვნები“, „თვალსაზრისები“ ამ საკითხზე?

— როგორ ავხსნათ, როგორ გავიგოთ ვ. ი. ლენინის მითითებანი იმის შესახებ, რომ „ინტერნაციონალიზმი მჩაგვრელი ანუ ე. წ. დიდი ერისა (თუნდაც დიდისა მხოლოდ თავისი ძალადობით, დიდისა

მხოლოდ ისე, როგორც დიდია დერჟამორდა) უნდა მდგომარეობდეს არა მარტო ერების ფორმალური თანასწორობის დაცვაში, არამედ ისეთ უთანასწორობაშიც, რომელიც მჩაგვრელი ერის მხრით, დიდი ერის მხრივ აანაზღაურებდა იმ უთანასწორობას, რაც ცხოვრებაში ფაქტიურად იქმნება“;

— რომ ამისათვის საჭიროა ასე თუ ისე აანაზღაურო სხვატომელი-სადმი შენი მოპყრობით ან შენი დათმობებით ის უნდობლობა, ის ექვიანობა, ის წყენა, რაც ისტორიულ წარსულში მიუყენებია მისთვის „დიდმპყრობელური ერის მთავრობას“;

— რომ ამ შემთხვევაში, ქართველი ერის მიმართ ჩვენ გვაქვს იმის ტიპური მაგალითი, სადაც საქ.—სადმი ჭეშმარიტად პროლეტარული დამოკიდებულება მოითხოვს ჩვენგან უაღრეს სიფრთხილეს, თავაზიანობას და დამთმობელობას“ (ვ. ი. ლენინი, თხზ. ტ. 36, გვ. 692 - 695). როგორ გავიგოთ, როგორ აღვიქვათ საქ.—ს მიმართ ზემოთ მოყვანილი „ინტერნაციონალური“ პრინციპების დაცვის, „სიფრთხილის“, „თავაზიანი დამოკიდებულების ფონზე რუსეთის მე-11 არმიის მეთაურის, გენ. ჰეკერის საიდუმლო მოხსენება, რომელიც რკპ(ბ) პლენუმის დადგენილებითა და ლენინის მითითებით, გადაეგზავნა კავკასიის რევოლუციურ-სამხედრო საბჭოს თავმჯდომარეს ორჯონიკიძეს „საქართველოში შეჭრის“ თაობაზე?

1920 წლის 18 დეკემბერს გენ. ჰეკერი (სხვათა შორის, იგი კარგად იცნობდა საქართველოს, მას დამთავრებული ჰქონდა თბილისის პირველი გიმნაზია, — ვ. გ.) სერგო ორჯონიკიძეს სწერდა: საქ.—ზე თავდასხმა, მასზე შეტევა, საქართველოს დაპყრობა მოითხოვს, ჭეყენის საშინაო და საგარეო პოლიტიკის გათვალისწინებით, ყოველ-მხრივ მომზადებას... „ჩვენ შეგვიძლია დაუბრკოლებლად ოკუპაცია მოვახდინოთ მთელი საქ.—ს ტერიტორიის სურამის ქედამდე მოთავდეს ექვსი კვირის განმავლობაში (იხ. ვაზ. „სამშობლო“, , 1989 წ. ივლისი, № 18). გაანგარიშება ზუსტი აღმოჩნდა, 1921 წლის თებერვალში დაიწყო და დამთავრდა კიდევ ანექსიით, მიუხედავად 1920 წ. 7 მაისის სამშვიდობო ხელშეკრულებისა, 11 თებერვალს მე-11 არმიის რუსულმა ჯარმა შემოუტია სომხეთის მხრიდან (ამიტომ მოითხოვდა ლენინი დაუინებით დადგენილების პროექტში საქართველოზე გავლით „სომხეთში სურსათ-სანოვავის გატარებას“— ვ. გ.), 15 თებერვალს გადმოლახეს საქ.—ს საზღვარი აზერბაიჯანიდან, ომი დაიწყო ვლადიკავკაზიდან—სამხედრო გზით, მამისონის უღელტეხილიდან ქუ-

თაისისაკენ და შავი ზღვის სანაპიროდან სოჩის მიმართულებით
საომარ ოპერაციაში გარდა მე-11 არმიისა ჩაბმული იყო მე-9, მე-13 არმიები, ბუდიონის კავალერია და სხვა ნაწილები...

ყოველივე ამის შემდეგ განა უაზრობა არაა, დღევანდელ ეტაპზე, ამ ფაქტის დასადგენად შექმნილი მთავრობათა კომისიები?

ისტორიული სინამდვილეა: 1921 წლის 25 თებერვალი იყო ერთი მხრივ რუსეთ-საქართველოს შორის არსებული ხელშეკრულების უხემო დარღვევა, ხოლო მეორე მხრივ საქ. — დამოუკიდებელი სახელმწიფოს ანექსია, დაპყრობა!

რა გამოსავალი არსებობს, რა ვიღონოთ „ოქტომბრის შემდგომი ხანის“ ამ შეცდომების გამოსწორებისათვის? ამ კითხვაზეც დაგვეხმარება ვ. ი. ლენინი, რომლის უშუალო ხელმძღვანელობითაც ჩატარდა „საქართველოს“ დასჯა“. მოვუსმინოთ მას: „ანექსიაზე ხელის აღება არის ყოველი ხალხისათვის უფლების მინიჭება — შექმნას ცალკე სახელმწიფო, ან იცხოვროს იმასთან კავშირში, ვისთანაც მას სურს“ (თხზ., ტ. 24, გვ. 490). გენიალური მითითებაა! (კონსტიტუციური უფლებაც გვაქვს გამოყოფისა).

სწორედ ამისთვის, ამ უფლების განხორციელებისათვის იბრძვის დღევანდელი საქართველო! რას მოვითხოვთ? — თავისუფლებას! ვფიქრობთ, ჩვენთვისაც დადგა, ალბათ, ის სანატრელი დრო, რომელზედაც ვ. ი. ლენინი მიუთითებდა: „ხვალინდელი დღე მსოფლიოს ისტორიაში სწორედ ისეთი დღე იქნება, როდესაც საბოლოოდ გაიდვიძებენ გამოფხიზლებული, იმპერიალიზმის მიერ ჩაგრული, ხალხები და როდესაც დაიწყება გადამწყვეტი, ხანგრძლივი და მძიმე ბრძოლა მათი განთავისუფლებისათვის“ (თხზ., ტ. 36, გვ. 696).

ეს „ხანგრძლივი და მძიმე ბრძოლა“ ქართველმა ხალხმაც გადაიტანა, არ გაგონილი მსხვერპლით, რუსეთის 1801 წლის ანექსიიდან დაწყებული ოქტომბრის რევოლუციამდე და საქართველოში „ოქტომბრის შემოსვლიდან“ დღევანდლამდე. თავის ისტორიაში არ ახსოვს ქართველ ხალხს იმდენი უდანაშაულო მსხვერპლი, რაც მე-20 საუკუნეში, — სოციალიზმის ეპოქამ მოუტანა. ორ მსოფლიო ომში დაღუპული ადამიანების ვერაგულ ბოროტებათა კულმინაცია იყო 1989 წლის 9 აპრილის ტრაგედია — ქრისტიანობისათვის ჯვარცმული ქართველი ხალხის „ახალი გოლგოთა“.

დიახ, დღეს, ისტორიის გარდაუვალობისა და შეუქცევადობის რთულ ხანაში, ქართველი ხალხი, სოციალური და ეროვნული თავისუფლები-

სათვის, მოითხოვს სამართლიანობის აღდგენას, — დამოუკიდებლობის დაბრუნებას; რომ საქართველომ უპატრონოს თავის თავს — სსრკ-ს ვშირში შემავალ, ლენინის გამოთქმა რომ ვიხმართ, „ანექსირებულ, დაპყრობილ ხალხებთან“, — რესპუბლიკებთან შედარებით, საქართველო ერთადერთი სახელმწიფოა, რომელიც რუსეთისგან ორჯერ იქნა ანექსირებული. ამდენად, ეროვნული სახელმწიფოებრივი წყობილების აღდგენისათვის ქართველ ხალხს გააჩნია ყველაზე მეტი მორალური, იურიდიული და თეოკრატიული უფლებები; ამ მიზნისათვის იგი აღჭურვილია შესაფერი ეროვნული პოტენციალით, სათანადო პოლიტიკური ძალით. ეს ძალისხმევა გამოყენებული უნდა იქნეს მხოლოდ და მხოლოდ მშვიდობიანი გზით და არავითარ შემთხვევაში შეიარაღებული შეტაკებებით. ანექსირებული საქ. — ს დამოუკიდებლობის და თვითმმართველობის აღდგენისათვის „მშვიდობიანი ბრძოლა“ უნდა დაემყაროს, ასევე, მხოლოდ და მხოლოდ, ისტორიული ობიექტური კანონებიდან გამომდინარე, საკუთარ ძალებს, კონსტიტუციურ და საერთაშორისო სამართლებრივი უფლებებისა და ნორმების გამოყენებით. ხმამაღლა უნდა ვაუწყოთ ყველას, რომ ჩვენ სხვა /გარეგან/ ძალების არავითარი იმედი არა გვაქვს; რომ მხოლოდ „ჩვენ ხელშია ჩვენი ბედი“. ამ თვალსაზრისით, უნდა განვთავისუფლდეთ ყოველგვარ ვისიმიე, ზემოდან /საკავშირო ხელისუფლებისგან, ცენტრისაგან/ მომლოდინე ილუზორებულ კლონილებსაგანაც. თავისუფლება ჩვენთვის არასდროს არავის უბოძებია, მით უმეტეს დამპყრობელს, და ამჟამადაც არავინ გვიბოძებს, იგი ჩვენ უნდა მოვიპოვოთ.

ქვეყმართად! გვმართებს დიდზე დიდი გონიერება და სიფხიზლე. როგორც ცენტრში, ისე საქართველოში წინააღმდეგობებით აღსავსე სიტუაციები /ზემოდან წინასწარ შემუშავებული სცენარითა და გეგმით, — „დაუპირისპირე და იბატონე“ / არ გამოორიქხავს წამქვებლის მოიმედე საქართველოში მაცხოვრებელი არაქართველი მოსახლეობისაგან, ახალ პროვოკაციებს. დღევანდლობას თვლებში უნდა შევხედოთ. ყველაფერი უნდა ვთქვათ როგორც არის. ახალი სისხლის ღვრა რომ არ მოხდეს, საჭიროა რუსეთმა ჯარი გაიყვანოს კავკასიიდან. აქვე, არ შეიძლება არ დავეთანხმოთ ნოვოსიბირსკელი მეცნიერის სერგეი ნოვაკის წერილში გამოთქმულ აზრს, გაზ. „ლიტ. საქართველოს“ 1989 წლის 16 ნოემბრის ნომერში იგი წერს:

„მე ეროვნებით რუსი ვარ და ვთვლი, რომ სწორედ რუსებმა უნდა დააყენონ საკითხი, რათა საბჭოთა ხალხებმა აღადგინონ თავისი სა-

ხელმწიფოებრიობა. სხვა ეროვნების ადამიანი თუ დააყენებს ამ საკითხს, სამწუხაროდ, ბრალად დასდებენ ნაციონალიზმს. სწორედ რუსმა ხალხმა უნდა დაუბრუნოს თავის მეგობრებსა და მეზობლებს დაკარგული სახელმწიფოებრიობა; დაუბრუნოს თავის მოდრეკით და ბოდიში მოიხადოს მისი სახელით მიყენებული ყველა შევიწროებისა და ტანჯვისათვის“.

გვჯერა საკუთარი მრავალსაუკუნოვანი გამოცდილებით აღსავსე ისტორიული, სისხლითა და ცეცხლით გავლილი სამართლიანი გზის, ქართველი ხალხის ურყევი და დაუთრგუნავი ძალის; გვჯერა მისი უკვდავი და მარადიული ეროვნული სულის, და ასევე გვჯერა, რომ სამშობლოსათვის ღვთიური სიყვარულის ძალითა და თავდადებით მივალწევთ სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენას, თავისუფლებას.

ჩვენს, უდანაშაულო და გაწამებული ხალხის მხარეზეა სიმართლე და მისი დამცველი ყოვლისშემძლე ღმერთი. „განვჰსნნეთ თავნი ჩუენნი შეკრულებისაგან ბოროტაისა, რამეთუ ხელმწიფედ თავისუფლებანი გუაქუს თავთა ჩუენთა ზედა“ /მამათა ცხოვრება, 150, 31 /.

ჩ ვ ე ნ გ ა ვ ი მ ა რ ჯ ვ ე ბ თ !

ვახტანგ გურგენიძე

„ს ა ბ ჰ . ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო 1989 წ ე ლ ს “

13 დეკემბერს ქ. ვაშინგტონში გაიხსნა ორდღიანი კონფერენცია, ჯორჯ მეისონის სახელობის უნივერსიტეტის ხელოვნებისა და მეცნიერების ფაკულტეტისა და უდროუ უილსონის სახელობის ცენტრის, კენანის ინსტიტუტის მეურვეობით, რათა განეხილათ ის ვითარებანი, რომლებითაც შემოფარგლური იყო თბილისის 1989 წლის 9 აპრილი და წარმოეჩინათ მომავლის პერსპექტივა. კონფერენცია ჩატარდა რუბრიკით: „საბჭოთა საქართველო 1989 წელს“.

პირველი სხდომა გაიმართა ვაშინგტონში არსებული სმიტსონის სახელობის ინსტიტუტის—დილოს ლიბლოს სახელობის ცენტრის საკონფერენციო დარბაზში. „გუშავის“ მკითხველებს ალბათ დაინტერესებთ, თუ ვინ იყო თუ იყვნენ მისი ინიციატორი თუ ინიციატორები. კონფერენცია ჩაფიქრებული იქნა შ. შტ — ის არა რომელიმე პოლიტიკური ორგანიზაციის, მთავრობის სამმართველოს, საქველმო-

ქმედო ორგანიზაციის ან ამერიკაში მცხოვრები ქართველები უსაზღვრო-გადღობის მიერ, არამედ ერთი ამერიკელი მანდილოსნის, ჯორჯიანის სონის უნივერსიტეტის პროფესორ დი-ან ჰოლინსკის მიერ.

ქ-ნი ჰოლინსკი წარმოშობით ბოჰემელი-ნორვეგიელია. იგი ქართული ენის შესწავლით დაინტერესდა ჩიკაგოს უნივერსიტეტში ყოფნისას, მას შემდეგ, რაც ფაკულტეტის უკანასკნელ კურსზე სავალდებულო იყო რომელიმე უცხო ენის კურსები. ერთი წელი გაატარა შვეიცარიაში, იქ მცხოვრებ ქართველოლოგ მანდილოსნებთან და გაიცნო პროფესორი ვიქტორ ნოზაძე. ამის შემდეგ კი, პირველად 1974 წელს და უკანასკნელად კი 1989 წელში, ხუთჯერ რამდენიმე თვე გაატარა საქართველოში, ქართული ენის გასაუმჯობესებლად. რა თქმა უნდა, ამ ხშირი სტუმრობებისას გაეცნო საქართველოს სხვადასხვა კუთხეს, გაიჩინა მრავალი ქართ. მეგობარი და გახდა საქ.-ს გულშემმატიყვარი. იგი 1989 წლის ცხრა აპრილს თბილისში იმყოფებოდა და გახდა მოწმე იმ ტრაგედიისა, რომელიც იქ მოხდა.

ინდიანას უნივერსიტეტის დოცენტ დოდონა კიზირიასთან ერთად, მან შეადგინა კონფერენციის დღის წესრიგი, რომელშიც მონაწილეობა უნდა მიეღოთ: „ქართული ფილმის“ სტუდიიდან რეჟისორ ელდარ შენგელიას, თბილისის სახ. უნივერსიტეტის პროფესორ ირაკლი სილაგაძეს და საქ. ჯანმრთელობის მინისტრს მენაღარიშვილს. მაგრამ ისინი ვერ დაესწრენ კონფერენციას სხვადასხვა „ტექნიკური“ მიზეზისა გამო. სამაგიეროდ საქ.-დან ჩამოვიდნენ: ექიმი არჩილ კობალაძე, საქ. ჯან. მინისტრის მრჩეველი?! და მინისტრის მოადგილე ექიმი ირაკლი ფაღავა.

კონფერენციის მონაწილეთა შორის იყვნენ ადგილობრივი პირები: დოქტორ რუთ ბარონი, რომელიც ემსახურება ადამიანის უფლებების ორგანიზაციას როგორც ექიმი. აკადემიკოს ანდრეი სახაროვის მიპატიუებით მან მხოლოდ სამი კვირის შემდეგ მიიღო საქ.-ში მოგზაურობის ვიზა; ლონგ აილანდის უნივერსიტეტიდან, პროფესორი რეჯებ უორდანი და მიშიგანის უნივერსიტეტის ისტორიის პროფესორი რონალდ სუზი, რომელიცაა ავტორი ორი თუ სამი წლის წინ გამოცემული „საქართველოს ისტორიისა“.

დოქტორი რუთ ბარონი შეეხო ტრაგედიისას დაშავებულთა მდგომარეობას, რაც არ იყო ამომწურავი, რადგანაც, როგორც ვთქვით, იგი საქ.-ში ჩავიდა ტრაგედიიდან სამი კვირის მერე და მისთვის

შეუძლებელი იყო მოეცა უფრო მეტი განმარტება, ვიდრე ეს ცნობილია უცხეთში მცხოვრებ ქართველების ან სხვებისათვის. პროფ. ჟორდანიას შეეხო უმთავრესად ცნობათა გავრცელების წყაროებს, თბილისის ტრაგედიასთან დაკავშირებით. მან განაცხადა: თბილისში იყო პირველად, სადაც გამოყენებული იქნა მომწამლავი გაზები თანამოქალაქეების მიმართ. მაგრამ მე მინდა დავსვა ასეთი კითხვა: ვინც გაზი გამოიყენა, იყვნენ ისინი სინამდვილეში თანამოქალაქენი?, არიან ქართველები თანაბარნი? იყვნენ თუ არა ჯარისკაცები საბჭოთა ჯარის ნაწილი? იყვნენ ისინი რუსები? მე გავბედავ იმის თქმას, რომ იმ ჯარის ნაწილში არ ყოფილა არც ერთი ქართველი ჯარისკაცი. შეიძლება ითქვას, რომ თბილისში ჩვენ დავინახეთ მდგომარეობა, როგორსაც ადგილი ჰქონდა ერაყში, სადაც ერაყელებმა ქურთები მოწამლეს, რომლებიც არ არიან ერაყელები და რომ ადვილად შესაძლებელია, იგივე მდგომარეობა იყო თბილისში. ეს არ არის რუსების ზოგადად დადანაშაულება, დემოტმა დაიფაროს! მაგრამ ეს არის დადანაშაულება იმ რეჟიმისა, რომელსაც, იმედია, ბოლო ედება.

პროფ. რ. ჟორდანიამ დაადანაშაულა შ. შ.-ის ცნობათა გავრცელების წყაროები და მთავრობის ოფიციალური სამმართველოები თბილისის ტრაგედიისადმი არასაკმაო გამოხმაურებაში, რასაც პროტესტით უპასუხა კონფერენციაზე დამსწრე სახელმწიფო სამდივნოს ერთმა წარმომადგენელმა. რ. ჟორდანიას სიტყვა, ზოგი უმართებულო შედარების გარდა, კარგი იქნებოდა სულ სხვა ხასიათის ფორუმისათვის, მაგრამ არა ამ კონფერენციისათვის.

კონფერენციას ესწრებოდა მრავალი, რომლებიც დაინტერესებულნი არიან საქ.-ს სხვადასხვა ასპექტებით, როგორც მაგალითად ქართველების ინგლისელი სიძე, ჰოლი-იოკის კოლეჯიდან, ისტორიის პროფესორი სტივენ ჯონსი, რომელმაც ინფორმაცია გააკეთა საქართველოს შიგნით ეთნიკურ კონფლიქტებზე და აგრეთვე ხრუშჩოვის შემდგომ პერიოდში სახელმწიფოსა და ეკლესიის შორის ურთიერთობაზე.

ელუარდ გულდავამ — საბჭ. კავშირში დემოკრატიისათვის წარმომადგენელმა — შეეხო ფორმალურ და არაფორმალურ დაჯგუფებების მოქმედებას საქართველოში, მაგრამ, ჩემი გაგებით, მისი სიტყვა უფრო ეხებოდა საბჭოთა კავშირის საერთოდ, ვიდრე საქართველოს კერძოდ, რომლის წარმომადგენლადაც ის თავს აცხადებს.

სამწუხაროდ, შ. შტ. — ში არ არის ვინმე ქართველი, რომელსაც შეუძლია ამომწურავად გააცნოს ამერიკელებს საქართველოს ისტორია და აწმყო, ანდა — მიუმხრობელი უცხოელი ისტორიკოსი, რომელიც სათანადო პასუხს გასცემდა იმ ისტორიკოსებს, რომლებიც განზრახ თუ გულუბრყვილოდ ეყრდნობიან 1917-იდან, ან უფრო ადრეც, უსაშველო სიყალბით შედგენილ ისტორიულ ფაქტებს. თუკი არიან, უმთავრესად ამერიკელები ან სხვა ეროვნების, ისინიც თავს არიდებენ მართალი აზრის გამოთქმას, რათა ამათ ხელი არ შეუშალოთ მომავალში საბჭოთა კავშირში სტუმრობისათვის ვიზის მიღებას.

ერთადერთი მონაწილე კონფერენციისა, რომელმაც სათანადოდ გამოეხმაურა სხვა მომხსენებლებს და რომელიც თავის სიტყვაში შეეხო მხოლოდ 9 აპრილს თბილისში მომხდარ ტრაგედიას, ეს იყო პროფესორი დოდონა კიზირია. ქ-ნმა დოდონამ შემდეგი პასუხი გასცა ზოგიერთ ორატორის მიერ დასმულ შემდეგ კითხვაზე:

„თუ ლაპარაკია იმაზე, რომ იმპერიები უნდა დაიშალოს, რატომ არ უნდა დაიშალოს საქართველოს იმპერია? რატომ არ უნდა მიეცეს იქ მცხოვრებ ხალხებს გამოყოფის უფლება?“

— „ეს უადრესად პროვოკაციული და საკამათო კითხვაა, ვინაიდან საქართველოს იმპერიასთან შედარება ფორთოხლისა და ვაშლის შედარებას უდრის. აქ საქმე გვაქვს ისტორიულ, სოციალურ, კულტურულ და სხვა მრავალ თვისობრივ სხვაობასთან. უპირველეს ყოვლისა, რამდენადაც ვიცი, საქ-ს არავის მიწა-წყალზე არ შეუგზავნია მე-11 არმია იქ მცხოვრები ხალხის დასაპყრობად.“

საერთოდ, ეს ტერმინი — „იმპერია“ ამ შემთხვევაში სრულიად გაუმართლებელია. საქ. — ში ბევრი სხვადასხვა ეროვნების ხალხი ცხოვრობს, მაგრამ ისინი დაპყრობილი კი არ არიან, არამედ აქ ჩამოსული და დასახლებულია, თანაც ძალზე კარგად გრძობს თავს. მაგალითად, იმ მაჰმადიან ოჯახებს — აზერბაიჯანელებს, ლეკებს და სხვას — თხუთმეტი შვილი ჰყავთ, მაშინ როდესაც ორ ქართულ ოჯახზე სამი ბავშვი ძლივს მოდის. ეს ფაქტი დემოგრაფიულ დაყოვნებული მოქმედების ყუმბარას ქმნის (რომელიც, ვშიშობ, უკვე ამოქმედდა კიდევ).“

მაშინ ამ მხრივ ამერიკაც „იმპერიაა“. მე არ ვიცი, როგორ გამოეხმაურებოდნენ ამერიკელები კუბელთა მიერ ფლორიდის შტატის თავიანთ საკუთრებად გამოცხადებას, ან მექსიკელთა მოთხოვნას,

რომ ტეხასისა და კალიფორნიის შტატები გერთიანებული იქნენ ამერიკის კონგრესის რესპუბლიკაში, ან კიდევ, რას მოიმოქმედებდა დემოკრატული პარტიის ანთი თუკი უელსი გამოაცხადებდა დამოუკიდებლობის სურვილს. საქართველოში ჩვენ სხვადასხვა ერის ხალხთა ურთიერთობის ათასწლოვან ისტორიასთან გვაქვს საქმე.

მინდა აგრეთვე მოკლედ შევეხო ბ-ნ გუდავას სრულიად სამართლიან შენიშვნას, რომ აფხაზური მოძრაობა გარკვეული მხრით მეტად „საბჭოთა მოძრაობაა“, ამ სიტყვის კონსერვატიული გაგებით. აქ ერთგვარ საბჭოთა თავისებურებას აქვს ადგილი. აფხაზებს, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი თვით აფხაზეთში მოსახლეობის ჩვიდმეტ პროცენტს შეადგენენ, აქვთ გარკვეული სტატუსი, რომელიც მათ საგრძნობ უპირატესობას ანიჭებს, სამსახურში დანიშვნა იქნება ეს, სასწავლებელში შესვლა, ბინის მიღება თუ მრავალი სხვა. უამრავი ადგილობრივი სამმართველო პოსტებიც მათ უკავიათ. ამის გამოა, რომ ბევრი აფხაზეთში მცხოვრები ქართველი აფხაზად იწერება, ვინაიდან როგორც ქართველს, მას არავითარი პრივილეგია არ ექნება. პროცენტული შემადგენლობით აფხაზეთის მრავალნაციონალური მოსახლეობის (ქართველების ჩათვლით) მმართველ სექტას აფხაზები შეადგენენ და სწორედ ისინი არიან, ასე გააფთრებით რომ მოითხოვენ საქართველოსგან გამოყოფას. სწორედ ისინი არიან, ვინც ყველაზე მეტად წააგებს დემოკრატიული ცვლილებების შედეგად. ბევრი დაკარგავს აგარაკებს, მანქანებს მძღოლითურთ და სხვა ჯილდოს. ისინი, ჩემი აზრით, გორბაჩოვის წინააღმდეგაც არიან და გარდაქმნის წინააღმდეგაც. ამ მხრით მიმაჩნია მათი მოქმედება „საბჭოთა მოძრაობად“. სავალალოა, რომ ბევრი ის აფხაზიც, რომელიც ამ პრივილეგირებულ სექტას არ ეკუთვნის, აყოლილია მათ ხმას და ქართველი მიაჩნია მტრად. ასეთ დროს ძალიან ადვილია ნაციონალურ გრძნობებზე დემაგოგიური სპეკულაცია. ამგვარი განწყობა ბევრი სამარცხვინო საქციელის მიზეზი გახდა და ბევრი უბედურება მოუტანა როგორც ქართველს, ისე აფხაზ ხალხს.

ნაციონალური პრობლემები საქართველოში მეტად თავისებური და რთულია, მათი მოკლედ ამოწურვა კი სრულიად შეუძლებელია. ამ პრობლემებს შესწავლა სჭირდება და არა გარე ანალოგიებით შეფასება, როგორც ამას ზოგიერთი დასავლეთის სპეციალისტი, ან კიდევ უარესი, დასავლეთის გაზეთები აკეთებენ ხოლმე. იმედი მინდა ვიქონიო, რომ ეს მდგომარეობა ნელ-ნელა შეიცვლება და საქართვე

ლოში შექმნილი სიტუაცია მეტი სიფრთხილითა და ყურადღებით განება გაანალიზებული“, დაასრულა ქნ დოდონა კიზირიძე

მიუხედავად იმისა, რომ მომხსენებელთა უმრავლესობა შეეხო მხოლოდ იმ საკითხებს, რომლებიც წარმოადგენენ მათ ინტერესს და არა ცხრა აპრილის ირგვლივ, კონფერენციაზე დამსწრე მრავალი ამერიკელი გაეცნო, ზოგიერთი ხარვეზების მიუხედავად, საქართველოს პოლიტიკურ, კულტურულ, ეკონომიკურ, დემოგრაფიულ, რელიგიურ ასპექტებს, საქართველოს ამჟამინდელ მდგომარეობას.

შეიძლება ითქვას, რომ, თუმცა ის არ შეხებია სპეციფიურად ცხრა აპრილის ტრაგედიას, ობიექტიურად ილაპარაკა თელ-ავივის უნივერსიტეტიდან აკადემიკოსმა იაკობ რო'იმ. კონფერენციაში აგრეთვე მონაწილეობა მიიღეს ქართველოლოგებმა: კიმ ბრაიტუატერმა ჯორჯ მეისონის უნივერსიტეტიდან და მიხაილ ალექსეევმა და დერილ სლაიდერმა ლუკის უნივერსიტეტიდან.

კონფერენციის დამთავრებიდან რამდენიმე დღის შემდეგ ვესაუბრე ქ - ნ დი - ანს. მისი აზრი კონფერენციის შესახებ სრულიად ემთხვევა ჩემსას და აი იგი:

„როდესაც მე ჩავიფიქრე კონფერენციის მოწვევა, ჩემი უპირველესი მიზანი იყო, წარმომედგინა 1989 წლის 9 აპრილთან დაკავშირებული ვითარებანი და თუ როგორ გავლენას მოახდენდნენ იგინი საქართველოს მცხოვრებლებზე და მოსკოვთან საქართველოს ურთიერთობაზე. კონფერენციის დაგეგმისას, თანამშრომლებთან ერთად მივიღეთ გადაწყვეტილება, რომ კონფერენცია ჩაგვეტარებია ზოგადი სახით და გველაპარაკა საქართველოს აწმყოზე და მომავალზე, ე. ი. მის პოლიტიკურ, ეთნიკურ და ეკონომიკურ პირობებზე და ამასთან ერთად საქართველოსა და ამერიკას შორის ერთობლივ კომერციულ თუ სხვა სახის წამოწყებათა შესაძლებლობებზე.

რადგანაც შეუძლებელი გახდა ზოგი გათვალისწინებული წარმომადგენლის კონფერენციაზე დასწრება, ძალიან ცოტა იყო ნათქვამი ამ ისტორიულ წამ - ცხრა აპრილზე, რაც სამწუხარო იყო ჩემთვის, რადგანაც ჩემი აზრით, ამ წამისადმი შეხება იყო მნიშვნელოვანი, ზემოდ აღნიშნული საკითხების განსახილველად.

გარდა იმისა, რომ მომხსენებლებმა არ ისურვეს ცხრა აპრილზე ლაპარაკი, მე ვფიქრობ, რომ ზოგ ამერიკელს და თვით ქართველებს არ სურდათ, მომეწვია ეს კონფერენცია, რისთვისაც არსებობს რამდენიმე მიზეზი. ერთია ის, რომ მრავალმა ადრევე დაასკვნა ამ

კონფერენციის კონტროვერსიული ასპექტი და გადაწყვიტეს, „ინფორმაციის სადმი ხელის არ ხლება“, არ განეხილათ ანალიტიკურად და მიუზღვეს მითრად ეს საკითხი. სხვები კი არ იყვნენ ამ საკითხით დაინტერესებული. ჩემთვის განსაკუთრებით გულის გამტეხი სწორედ ეს იყო.

მნიშვნელოვანი იყო, რომ საქართველოდან კონფერენციას დასწრე-ბოდა წარმომადგენელი ჯანმრთელობის სამინისტროდან ან თვით მინისტრი ირაკლი მენაღარიშვილი, რომელიც სხვებზე უკეთესად იყო გაცნობიერებული ამ ვითარებასთან და თითქმის ყოველდღიურად აცნობდა ტელეგადაცემის მეშვეობით მოსახლეობას დაღუპულთა და დაშავებულთა, უმთავრესად მოწამლულთა მდგომარეობის სტატისტიკას. ასევე ქართველი ინტელიგენციის წარმომადგენელი, გაზ. „სახალხო განათლების“ რედაქტორი ა. სილაგაძე, რომლებიც შეძლებდნენ ამომწურავი პასუხი გაცეათ მრავალ კითხვაზე. მაგრამ, როგორც თქვენც ბრძანეთ, საქ. ჯანმრთელობის სამინისტროს წარმომადგენლებმა, ისინი რომლებიც კონფერენციას დაესწრენ, — არ ვიცი რა მიზეზით, ან რა იყო მათი ამერიკაში ჩამოსვლის მიზანი, — ვერ წარმოადგინეს ის, რისი იმედიც მე მქონდა — განემარტათ მსმენელებისათვის, რა სახის გაზით მოიწამლა ხალხი, რამდენი დაიღუპა რა მიზეზით, რამდენი დაიკარგა უგზოუკვალოდ და იპოვნეს ისინი შორს თბილისიდან და სხვა.

ამერიკელი ექიმებისთვის, რომლებიც თბილისში ჩამოვიდნენ ტრაგედიიდან რამდენიმე კვირის შემდეგ, ძნელი იყო დასკვნა გამოეტანათ მომწამლავი გაზის ფიზიკურ ეფექტზე, რადგანაც ვერ მიიღეს ცნობები თუ რა სახის გაზი იქნა გამოყენებული და ასე შემდეგ. ტრაგედიის შემდეგ მრავალი მითქმამოთქმა გავრცელდა, რომელთა შორის ცნობილი არაა, თუ რა არის სიმართლე და რა შეთხზული ჭორი, ამიტომ მეც ვფიქრობ, რომ აუცილებელია, საქართველოს მოსახლეობისათვის იქნეს განმარტებული სიმართლე და, რომ ბოლო მოეღოს ამ მითქმა-მოთქმებს, რაც ზიანს აყენებს საზოგადოებას.

როგორც ამბობენ, მრავალი მოწამლული ადამიანი დღემდე იმყოფება საავადმყოფოში და როდესაც განმარტებული იქნება ვითარების ფსიქოლოგიური ეფექტის შესაძლებელი გავლენა, ჩვენ შეგვეძლება მისი ადვილად დავიწყება“.

— გამოდის, რომ: ამ საკითხებში არავითარი დახმარება არ გაუწევიათ საქართველოდან ჩამოსულ ექიმებს: კობალაძესა და ფაღავას.

— „დიახ, დიდი არაფერი. ძნელია თქმა იმისა, გააჩნდათ მათ თუ

არა საკმარისი ინფორმაციები, შეეძლოთ ამ ინფორმაციებთან გადმოცემა თუ არა, ან მათ არ ისურვეს ამ ინფორმაციების გადმოცემა, ან იქნებ მათ ვერ გაიგეს რა იყო ჩვენი მიზანი? ვინ იცის?! “

– გარდა იმისა, რომ თქვენ ხართ ქართველების მეგობარი, ამ კონფერენციის მოწვევისაკენ თქვენ გიბიძგათ თუ არა იმან, რომ აქ ხშირად ტარდება კრებები, სადაც განხილულია ლატვიის, ლიტვიის, ესტონეთის და უკრაინის ვითარებები და თითქმის არაფერია თქმული საქართველოზე?

– „ერთი მხრივ თქვენ სწორი ხართ, მაგრამ ამერიკის აკადემიურ წრეში მრავალი დაინტერესებული საქ.-ს სხვადასხვა ასპექტით. ჩემი მიზანი იყო და ასეც მოხდა, რომ ამ სწავლულებს ურთიერთშორის განეხილათ ეს საკითხები. გარდა საქ.-ს საკითხებით დაინტერესებული სწავლულებისა, როგორც თქვენ ნახეთ, ამ ხალხმრავალ მსმენელთა შორის იყვნენ მრავალი, რომლებსათვის სულ ცოტა რამ არის ცნობილი საქ.-ზე. მათ შორის იყვნენ სხვადასხვა უნივერსიტეტებიდან, მთავრობის სამმართველოებიდან და ორგანიზაციებიდან. ამჟამად ჩემი მიზანია მომავლისათვის მოწვევა კონფერენციის, სადაც მეტი საკითხები იქნება განხილული და რომელზეც მოწვეული იქნებიან სხვა უნივერსიტეტებიდან სლავიანური ენების ფაკულტეტთა წარმომადგენლები, რათა უკეთესად გაეცნონ საქართველოს.“ – ბრძანა ქალბატონმა დი-ან ჰოლინსკიმ.

ლადო ბაბიშვილი

საქ. – ინფორმაციის დამოუკიდებელი სააგენტო
„მ ა ც ნ ე “

ჩვენამდე მოაღწია, 1989 წლის 26 ოქტომბრით დათარიღებული, „მაცნეს ქრონიკა“ №1 -მა, რომლიდანაც ვგებულობთ: 1989 წლის შემოდგომაზე, თბილისში, დაარსებულა საქართველოს ინფორმაციის დამოუკიდებელი სააგენტო „მაცნე“, რომელიც დაპირებას იძლევა, რომ ის არის არასახელმწიფოებრივი, არაპარტიული ორგანიზაცია, რომელსაც აქვს თავისი წესდება და პროგრამა. „სააგენტოს მთავარი ამოცანაა, შექმნას ხელსაყრელი პირობები საქართველოში დამოუკიდებელი მასობრივი ინფორმაციის სამსახურის შექმნა-განვითარებისათვის, ახალი საერთაშორისო ურთიერთო-

ბებისა და „საინფორმაციო პრობლემატიკის“, ასევე ახალი საერთაშორისო წესის (მისი შემუშავება გათვალისწინებულია საქართველოს პრობლემატიკის“ ძირითად შეხვედრაზე 1992 წელს) დამკვიდრებისათვის... „მაცნეს“ წესდებაში მოცემულია ძირითადი პრინციპები: ა) მართალი და ობიექტური ინფორმაციის გავრცელება; ბ) ინფორმაციის ოპერატიულობა; გ) სრული საჯაროობა; დ) შეხედულებათა პლიურალიზმი; ე) ინფორმაციის მოპოვების თავისუფლება; ვ) ჟურნალისტთა პროფესიული ეთიკის საერთაშორისო პრინციპების დაცვა... სააგენტო მხარს უჭერს ჰუმანიზმის საყოველთაო ჭეშმარიტ ღირებულებებს, დემოკრატიულ ინსტიტუტებს, ადამიანის და ერის უფლებებს. მოდერნიზებული სამხედრო მანქანის იმპერატივები საბჭოთა იმპერიის პარტიული პრესის მეშვეობით ეწევიან რეალური ფაქტების შესახებ მოწოდებული ინფორმაციის სრულ ბლოკირებას და შემდგომ გაყალბებული ინფორმაციის მახინჯად მიწოდებას, რაც კვლავ რჩება „დესპოტური რეჟიმების“ შენარჩუნების გარანტიად...“

ასეთია „მაცნეს“ მიმართვის ზოგიერთი პასაჟი, რომელსაც ხელს აწერს, როგორც სააგენტო „მაცნეს“ დირექტორი, ჟურნალისტი ვ ა ნ ტ ა ნ გ ბ ა ნ ტ ა ძ ე .

საქართველოს ინფორმაციის დამოუკიდებელი სააგენტო „მ ა ც ნ ე“ არსებობს ნებაყოფლობით შემოწირულებებით. მისი ბანკის ანგარიშის ნომერია: 000700656, ქ. თბილისი კალინინის რაიონის ბინსოცბანკის განყოფილება.

საინფორმაციო სააგენტო „მაცნეს“ დაარსება დალოცა უწმინდესმა და უნეტარესმა სრულიად საქართველოს კათალიკოს -პატრიარქმა ილია II-მ შემდეგი სიტყვებით:

„მხოლოდ სიმაართლით, ჭეშმარიტების ძიებით ვუახლოვდებით სულიერ სიმაღლეებს... აუცილებელია თავისუფალი ჟურნალისტური აზრიც. აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია საქართველოს ინფორმაციის დამოუკიდებელი სააგენტო „მაცნეს“ დაარსების ფაქტი. ობიექტიურად უნდა აისახოს თანამდევი მოვლენები, მაგრამ დღევანდელ დღეში უპირველესად ხვალინდელი პრობლემები უნდა დავინახოთ და ამის მიხედვით ვწეროთ და ვიმოქმედოთ.“

საინფორმაციო სააგენტო „მაცნე“-ს დაარსებას მხარდაჭერა და თანაგრძნობა გამოუცხადეს: ბ-ნ აკაკი ბაქრაძემ (სრულიად საქ.-ს რუსთაველის საზოგადოების პრეზიდენტი, მწერალი, კრიტიკოსი);

ბ-ნ ზვიად გამსახურდიამ (საქ. ჰელსიკის კავშირის ეროვნულ-ოფისი, ხსნის მთავარი კომიტეტის წევრი, წმ. ილია მკვიდრის საზოგადოების გამგეობის წევრი, ფილოლოგიის მეც. კანდიდატი, დოცენტი.); ბ-ნ ირაკლი კაკაბაძემ (სრულიად საქართველოს რუსთაველის საზოგადოების ქრისტიანულ-დემოკრატიული ახალგაზრდობის ასოციაციის პრეზიდენტი, თბილისის ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახ. უნივერსიტეტის ფილოსოფია-ფსიქოლოგიის ფაკ. სტუდენტი);

აწ განსვენებულმა მერაბ კოსტავამ; ბ-ნ გიორგი ლაბიაშვილმა („დას“-ის /დემოკრატიული არჩევნები საქართველოში / გამგეობის თავ-რის მოადგილე); ბ-ნ ვაჟა მთავრიშვილმა (საქ. ეროვნული დამოუკიდებლობის პარტიის /დემოკრატებისა/ მთავარი კომიტეტის წევრი); ბ-ნ გურამ მუჩაიძემ (საქ. სოციალ-დემოკრატიული პარტიის დამფუძნებელი ყრილობის მომზადების საორგანიზაციო კომიტეტის წევრი, ისტორიის მეც. დოქტორი, პროფესორი. /სოც. დემოკრატიული პარტიის ყრილობა ჩატარდა ამ თებერვალში, რომელმაც ბ-ნი გურამ მუჩაიძე აირჩია პარტიის თავმჯდომარედ. გუშავი/); ბ-ნ ნოდარ ნათაძემ (საქ. სახალხო ფრონტის გამგეობის თავ-რე, ფილოლოგიის დოქტორი, პროფესორი); ბ-ნ ზურაბ ჟვანიამ (საქართველოს „მწვანეთა“ მოძრაობის ვიცე-პრეზიდენტი, თბ. ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახ. უნივერსიტეტის მეცნიერ-თანამშრომელი, ბიოლოგი.); ბ-ნ ირაკლი შენგელაია (საქ. სამართალ-რადიკალური პარტიის და საქ. ეროვნული სამართლიანობის კავშირის უნიატური გაერთიანების თავ-რე, ფილოსოფოსი); ბ-ნ ირაკლი წერეთელმა (საქ. ეროვნული დამოუკიდებლობის პარტიის თავ-რე); აწ განსვენებულმა ზურაბ ჭავჭავაძემ; ბ-ნ გიორგი ჭანტურია (საქ. ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის თავმჯდომარე, ისტორიკოსი).

„მაცნე“ გამოდის ქართულ ენაზე. ითარგმნება ინგლისურ და რუსულ ენებზე. „მაცნეს მისამართი: 380012, თბილისი, დავით აღმაშენებლის პროსპექტი, 166.

მაცნეს ქრონიკა № 1 -დან ზოგიერთი ცნობა

თბილისი. 24 სექტემბერი. ქრისტიანულ-დემოკრატიული ახალგაზრდობის ასოციაციის პრეზიდენტი, ბ.ნი ირაკლი კაკაბაძე გვაუწყებს, რომ 23 სექტემბერს ჩატარდა მიტინგი. რეზოლუციაში წამოყენებულ-

ლია შემდეგი მოთხოვნები:

- ეროვნული სამხედრო ფორმირებების შექმნა;
- სპეცსიჭიატრიული საავადმყოფოების გადაცემა რესპუბლიკის ჯანდაცვის გამგებლობაში;
- სიკვდილით დასჯის გაუქმება;
- საქ.-ს კომკავშირი არ უნდა გამოდიოდეს რესპუბლიკის ყველა ახალგაზრდული ორგანიზაციის სახელით;
- არჩევნების შესახებ კანონის დემოკრატიზაცია.

ქრისტიანულ-დემოკრატიულ ახალგაზრდობის ასოციაციას შემოაქვს წინადადება, საკავშირო ალკა-ს ალტერნატიულ ორგანიზაციად შეიქმნას ახალგაზრდული პარლამენტი.

თბილისი 28 სექტემბერი. შედგა საქ.-ს სოციალ-დემოკრატიული ჯგუფების წარმომადგენელთა კრება, რომელსაც ესწრებოდა 50-ზე მეტ კაც უმაღლესი სასწავლებლებიდან, სამეცნიერო დაწესებულებებიდან, ფაბრიკა-ქარხნებიდან, სკოლებიდან, რედაქციებიდან და სხ. კრებამ აირჩია საქ. სოციალ-დემოკრატიული პარტიის დამფუძნებელი ყრილობის საორგანიზაციო კომიტეტი და სარედაქციო კოლეგია. მომზადდა მიმართვა მოქალაქეებისადმი და წესდების პროექტი. პარტიის მიზანია დემოკრატიული სოციალიზმის იდეებზე დაფუძნებული, სუვერენული, სამართლებრივი სახელმწიფოს შექმნა.

დამფუძნებელი ყრილობა გაზაფხულზე ჩატარდება.

თბილისი. 10 ოქტომბერიდან 19 ოქტომბრამდე თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახ. უნივერსიტეტის მიმდინარეობდა ქართული ხელოვნებისადმი მიძღვნილი VI საერთაშორისო სიმპოზიუმი. სიმპოზიუმში მონაწილეობდნენ მსოფლიოს 14 ქვეყნისა და სსრკ რესპუბლიკების წარმომადგენლები. მუშაობა მიმდინარეობდა ოთხ სექციად: ა) ძველი და შუა საუკუნეების ქანდაკება და გამოყენებითი ხელოვნება; ბ) შუა საუკუნეების ხუროთმოძღვრება; გ) შუა საუკუნეების ფერწერა და ხელნაწერთა მორთულობა; დ) ახალი და საბჭოთა ქართული ხელოვნება.

13 ოქტომბერს, დღის 11 საათზე, სოფელ ბორითთან (ხარაგოულის რაიონი) ავტოავარიის შედეგად ტრაგიკულად დაიღუპა **მერაბ კოსტავა**, მძიმედ დაშავდა **ბ-ნი ზურაბ ქავჭავაძე**, შედარებით მსუბუქი

დაზიანება მიიღო **ქ-ნმა თამარ ჩხეიძემ**. ორივე დაზარალებულმა მამად მოთავსებულია თბილისის აკადემიკოს პ. მ. სარაჯიანი-სახელმწიფო ელობის კლინიკური და ექსპერიმენტული ნევროლოგიის ინსტიტუტში. **ქ-ნ თამარ ჩხეიძეს** აქვს ტვინის შერყევა და სხეულის ზოგადი დაუქვეილობა, **ბ-ნ ზურაბ ქავჭავაძეს** — ქალ-ტვინის მრავლობითი დაუქვეილობა, ნახევარსფეროებს შორის სივრცეში და მოგრძო ტვინში და თავის ტვინის ორივე ნახევარსფეროში მრავლობითი წერტილოვანი სისხლჩაქცევები, კისრის მალეების მოტეხილობა და ზურგის ტვინის კისრის ღონის ნაწილობრივი დაზიანება.

მკურნალობას წარმართავენ პროფესორი ბ-ნი ოთარ სიგუა, პროფესორი ბ-ნი რომან შაქარაშვილი და მოსკოვის ბურდენკოს სახელობის ნეიროქირურგიული ინსტიტუტიდან სპეციალურად მოწვეული პროფესორი ბ-ნი ელუარდ სიროვესკი.

თბილისი. 21 ოქტომბერი. სიონის კათედრალურ ტაძარში უწმიდესმა და უნეტარესმა სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა ილია II გადაიხადა პანაშვიდი მამულისათვის წამებული გმირის მერაბ კოსტავას სულის მოსახსენებლად. საეკლესიო პანაშვიდის შემდეგ დაიწყო სამგლოვიარო ცერემონიალი. სამ საათზე დაახლოებით 300.000 კაციანი პროცესია დაიძრა სიონის ტაძრიდან და რუსთაველის გამზირის გავლით გაემართა მამადავითისაკენ. მთაწმინდის პანთეონში მცირე წირვის აღვლენის შემდეგ გაიმართა სამგლოვიარო მიტინგი. გამოსათხოვარი სიტყვები წარმოთქმეს: ბბ-მა ზვიად გამსახურდიამ, აკაკი ბაქრაძემ, ნოდარ ნათაძემ, თემურ ქორიძემ, ავთანდილ იმნაძემ, დათო ტურაშვილმა, ვაჟა ადამიამ, რუსლან მიქაბერიძემ, ირაკლი ბათიაშვილმა, ირაკლი წერეთელმა და სხ. ქართველ ერს თავიანთი ერის სახელით სამძიმარი გამოუტყბადეს ლიტვის „თავისუფლების ლიგის“, ლატვიის „სახალხო ფრონტის“, ესტონეთის „ეროვნული დამოუკიდებლობის“ პარტიის, უკრაინის „ჰელსინკის ჯგუფის“, ინგუშეთის „სახალხო ფრონტის“ წარმომადგენლებმა. დაკრძალვის ცერემონიალის დამთავრების შემდეგ გაისმა სევანური „ზარი“, „შავლეგო“ და „ქართველო ხელი ხმალს იკარ“.

(„მაცნეს ქრონიკა“ №1, 26 ოქტომბერი 1989.)

აკაკი ბაქრაძე

ზვიად გამსახურდია

ნოდარ ნათაძე

ირაკლი კაკაბაძე

გიორგი კანტურია

ირაკლი წერეთელი

გვაჟა მთავრიშვილი

გიორგი ლაპაშვილი

გურამ მურჩიაშვილი

1989 წლის დამამთავრებელ კვირეში კრემლში მიმდინარეობდა ს. კ. სახალხო დეპუტატთა მეორე ყრილობა, რომელზედაც ირჩეოდა თბილისის 9 აპრილის ტრაგედიის პასუხისმგებლობის საკითხი. მიუხედავად იმისა, რომ ბნ გორბაჩოვის მიერ ხელოვნურად შეკოწიწებული „პარლამენტისგან“ სიმართლის ზეიმს არც ველოდით, ის ჩვენთვის მაინც ორმაგად საინტერესო გამოდგა: ა) იქ აშკარად გამოიკვეთა ორი ბანაკი: იმპერიალიზმისა და თავისუფლებისა; ბ) პერველად საბჭოთა კავშირის ისტორიაში საქართველოს კომპარტიის ხელმძღვანელმა გივი გუმბარიძემ ილაპარაკა როგორც ქართველი ხალხის წარმომადგენელმა.

სიტყვა მიეცა საპარლამენტო კომისიის თავმჯდომარეს ა. ა. სობჩაკს, რომელმაც არ დამალა, რომ სამხედრო პროკურატურა აშკარად ხელს უშლიდა სიმართლის გამოვლენას, და რომ სამხედრო პროკურორ კატუსევის გამოსვლა ტენდეციური იქნებოდა. როცა გენერალი ალექსანდრე კატუსევი ტრიბუნაზე გამოვიდა, გივი გუმბარიძემ დატოვა პრეზიდიუმი და მის შემდეგ დარბაზში აღარ დაბრუნებულა. რა თქმა უნდა, დარბაზი დატოვა ყველა ქართველმა დეპუტატმა, სომხეთის, ბალტიისპირეთის და არამცირე მოსკოვისა და ლენინგრადის დეპუტატებმა. აი არასრული სია იმ დეპუტატებისა, რომლებმაც პროტესტის ნიშნად ქართველ დეპუტატებთან ერთად დატოვეს დარბაზი:

სსრკ მეც. აკადემიის მსოფლიო ლიტერატურის ინსტიტუტის სექციის გამგე **სერგი ავერინცევი**, მოსკოვის სახელმწიფო ისტორიულ-საარქივო ინსტიტუტის რექტორი **იური აფანასიევი**, აკადემიკოსი, მსოფლიოს სოციალისტური სისტემის ეკონომიკის ინსტიტუტის დირექტორი **ოლეგ ბოგომოლოვი**, ესტონეთის მეც. აკადემიის ისტორიის ინსტიტუტის წამყვანი მეცნიერ-თანამშრომელი **ველლო კარე**, სსრკ გენერალურ პროკურატურასთან არსებული განსაკუთრებული მნიშვნელობის საქმეთა უფროსი გამომძიებელი **ტელმან გლდიანი**, სსრკ სახმშენის თავმჯდომარის მოადგილე (პირველი), სსრკ მინისტრი **ბორის ელცინი**, ლენინური კომკავშირის სახელობის მოსკოვის თეატრის სამხატვრო ხელმძღვანელი და დირექტორი, სსრკ თეატრის მოღვაწეთა კავშირის გამგეობის მდივანი **მარკ ზახაროვი**, სსრკ მეც. აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, სსრკ მეც. აკადემიის გეოგრაფიის ინსტიტუტის

დირექტორი ვლადიმერ კოტლიაკოვი, ყაზანის უნივერსიტეტის დირექტორი ალექსანდრე კონოვალოვი, უკრაინის კომპოზიტორის კავშირის გამგეობის მდივანი ევგენი სტანკოვიჩი, ჟურნალ „ვოპროსი ეკონომიკის“ მთავარი რედაქტორი გაბრიელ პოპოვი, აკადემიკოსი როალდ საგდევი, ლიტვის თეატრალურ მოღვაწეთა კავშირის გამგეობის თავმჯდომარე რეგიმანტას აღომაისტი, სსრკ მეც. აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი ალექსანდრე იაბლოკოვი, სსრკ მეც. აკადემიის ამერიკის და კანადის ინსტიტუტის დირექტორი გიორგი არბატოვი, სსრკ არქიტექტორთა კავშირის გამგეობის პირველი მდივანი იური პლატონოვი, სსრკ სამხატვრო აკადემიის პრეზიდენტი ბორის უგაროვი, სსრკ მეც. აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი ევგენი ველიხოვი, გაზეთ „მოსკოვისე ნოვოსტის“ მთავარი რედაქტორი იაგორ იაკოვლევი, მწერლები: როსტისლავ ბრატუნე, იური ვლასოვი, რუსტამ იბრაგიმბეკოვი, ვიტალი კოროტიჩი, ალეს ადამოვიჩი, ვლადიმირ იავორიესკი, იური შჩერბაკი, ალექსანდრე გელმანი, ევგენი ევტუშენკო. და სხ.

გივი გუმბარიძის გამოსვლა ყრილობაზე

შეგობრებო! ჩემს თანამემამულეთათვის, რომლებიც დღევით ადვენებენ თვალს ამ განხილვას, 9 აპრილის მოვლენებში განუყოფლად დაუკავშირდა ერთმანეთს პოლიტიკა და სინდისი, მორალი და სამართალი, უპირველეს ყოვლისა კი ეროვნული და მოქალაქეობრივი ღირსების უფლება. მძიმე გამოცდის შემდეგ ქართველმა ხალხმა სიმართლე 9 აპრილის შესახებ სახალხო დებუტატების 1 ყრილობის ტრიბუნაზე გამოიტანა, გამოიტანა გულწრფელი, ადამიანური თანაგრძნობისა და ამ ანტიჰუმანური, სამარცხვინო და გარდაქმნისთვის უღირსი აქციის მკაცრი პოლიტიკური შეფასების იმედით.

ძნელი როდია ფარული, ხშირად კი აშკარა ზამბარების მუშაობის შემჩნევა, რომელთაც ძალუძთ სიმართლის მაძიებელი დამნაშავედ აქციონ. ხატოვნად რომ ვთქვათ, მთელ ხალხს ამსგავსებენ გოგოლისეულ უნტეროფიცრის ქერივს, რომელმაც თავი გაიროზგა. ოღონდ მაშინ საქმეში ფიგურირებდა როზგები, ახლა კი ნელ-ნელა იფრქვევა აირები, მოქმედებენ სასანგრე ბარები. თანამდებობრივ მართლმსაჯულებას ამ გმირული სახის შექმნიდან გასული 150 წელი იმდენად არ გვაშორებს ჩვენ, რამდენადაც ბოლო ოთხი წლის მანძილზე

გადვილებული იმედი, რომ ამჯერად ჩვეული უწყებრივი ურთიერთმშვიდობა კი არა, პიროვნებისა და საზოგადოების, დემოკრატიისა და გულმოწყალების იდეალები გაიმარჯვებენ. სიცრუითა და ცილისწამებით ვერ დააშრობთ დედების ცრემლს, ვერ აღადგენთ დაკარგულ სულიერ წონასწორობას. აუცილებელია პატივი ვცეთ პოლიტიკური ტრაგედიის ნამდვილ მსხვერპლადქცეულ ხალხს, რომელიც სულგარძელად იძლევა მონანიების საშუალებას, მაგრამ არასდროს გვაპატიებს შეფასებათა დამახინჯებასა და თავისი სულიერი ტკივილის შეურაცხყოფას.

ჩვენ დიდად ვაფასებთ ქვეყნის ხელმძღვანელის პოლიტიკურ მოთმინებას, მაგრამ არა და არ ცხრებიან ძალები, რომლებიც დღენი-აღაგ ცდილობენ გაამწვავონ სიტუაცია და დაამტკიცონ, თითქოს თბილისში მომხდარი ტრაგედია კანონზომიერი და დემოკრატიის მომხრეთათვის ჭკუისსასწავლებელი ყოფილიყოს. რაგინდ კეთილ მიზნებსაც უნდა ისახავდეს ხელისუფლება, თუ ხალხის ნების დასათრგუნად ძალას გამოიყენებს, იგი ადრე თუ გვიან აღმოჩნდება ჩიხში, საიდანაც გამოსავალს ვეღარ მონახავს. ამას გვასწავლის წარსულისა და თანამედროვეობის მწარე გამოცდილება.

9 აპრილის ტრაგედიამ, ისევე როგორც ზოგიერთმა შემდგომმა დრამატულმა მოვლენამ საქართველოში, დადასტურა ჩვენი ხალხისადმი მ. ს. გორბაჩოვის მიმართვაში გამოთქმული აზრი, რომ ეს გარდაქმნისადმი მახვილის ჩაცემას უდრიდა. ძალა ყოველთვის წარმოშობს ძალმომრეობის ჯაჭვურ რეაქციას, ანგარიშსწორების პოლიტიკას კი ძალუძს, ყოველი დავა აშკარა კონფრონტაციად აქციოს და ისედაც დაპირისპირებულ ეროვნებათ შორის ახალი შუღლი ჩამოაგდოს. ყოველი ამის შემდეგ ძნელი არ არის მოითხოვო საგანგებო მდგომარეობა და კომენდანტის საათის შემოღება. არადა, საზოგადოებას ჯავშანტრანსპორტიორებზე ამხედრებული ჯარისკაცები კი არ უნდა მართავდენ, ისინი კი არ უნდა აგვარებდნენ ამგვარ კონფლიქტებს, არამედ ხელისუფლების პოლიტიკური ინსტიტუტები.

რესპუბლიკაში, აპრილის შემდგომი პერიოდის მრავალი კონფლიქტის მიუხედავად, თითქმის ერთი სცენარით რომ გათამაშდა, ჩვენ ყველაზე კრიზისულ ვითარებაშიც კი აზრად არ მოგვსვლია ძალის გამოყენება. რა თქმა უნდა, ძნელია ასეთ პირობებში, საზოგადოების კონსოლიდაციის მისაღწევად მწვავე პოლიტიკური დიალოგისა და დისკუსიების გამართვა, მაგრამ ადრეც ასე ვთვლიდი და დღეს

აც ასე მიმაჩნია, რომ ადამიანს უფლება აქვს საფრთხეში ჩავარდეს მხოლოდ საკუთარი თავი და არა იმათი სიცოცხლე, ვინც უნდა იცავდეს ნელის როლი მიანდო და დააკისრა.

გულწრფელობა და ვაჟკაცობა სპირდება იმის აღიარებას, რომ თბილისის ტრაგედიის თავიდან აცილება აუცილებელი და სავსებით შესაძლებელიც იყო. ცდადაც კი არ ღირს მომხდარი საშინელების გამართლება, რასაც ვერასოდეს ამოწლი მრავალი ათასი ადამიანის მეხსიერებიდან, რომლებიც რუსთაველის პროსპექტზე გამოვიდნენ და, თურმე ნუ იტყვი, ვერ „მოთავსდნენ“ დაგეგმილი ოპერაციის სასტიკ ჩარჩოებში. ფაქტების ვერანაირი გაყალბება ვერ გააქარწყლებს იმ აზრს, რომ, საყოველთაოდ აღიარებული ნორმებით, პასუხისმგებლობა ეკისრება არა ხალხს, არამედ ამ აქციის მომწყობ და განმხორციელებელ, ყველა უფლებით აღჭურვილ ჩინოსნებს, რომელნიც მოვალე იყვნენ უკანასკნელ დეტალამდე განეჭვრიტათ მოსალოდნელი შედეგები. სწორედ ამის გამოა, რომ ჩვენს რესპუბლიკაში 9 აპრილის მოვლენების შესახებ ერთიანი აზრია დამკვიდრებული.

მიტინგის ხასიათისა და მიტინგის აღკვეთის აშკარა შეუსაბამობა გასცდა ყველა დასაშვებ ფარგლებს და ხალხთან შეტაკებაში გადაიზარდა. საზოგადოება, რომელიც დემოკრატიის გზას დაადგა, აღარავის მისცემს უფლებას იგი კვლავ იმპერიული მუშტის მეშვეობით მართოს.

ჩვენი დემოკრატიის ხარვეზები, უკიდურესი ლოზუნგები და მოწოდებები, ემოციური აღგზნებულობა გარდაუვალი საზღაურია იმ უზნეო პასუხისმგებლობისა, ჩვენში რომ მრავალი წლის განმავლობაში ინერგებოდა. გაიხსენეთ, წინათ რა შესაშური გულგრილობით ვითმენდით სხვადასხვაგვარ „უკიდურეს“ ლოზუნგებს, რომლებსაც ჩვენი ქვეყანა ჩიხში შეჰყავდათ, ხალხს კი სულში ეროვნული და მოქალაქეობრივი დაუცველობის გრძნობას უმკვიდრებდა, ჩვენ არ ვიყავით, დროშად რომ ვაფრიალებდით ერთა შერწყმისა თუ გაქრობის, სხვადასხვა კულტურებისა თუ ენების შერწყმა-შერევის ყბადაღებულ თეორიებს? ჩვენ არ ვურიგდებოდით იმ „ბელადების“ დაუოკებელ განდიდებას, საზოგადოება კრიზისულ მდგომარეობამდე რომ მიიყვანეს?!

ადამიანებს სურთ დაგვიჯერონ, მაგრამ ხშირად ჰქირს მათი დარწმუნება იმაში, რომ პოლიტიკური კონიუნქტურა ან ჩვენი თანამდებობრივი მდგომარეობა ხელს არ შეგვიშლის ბოლომდე გულწრფელი

ვიყოთ. ჩვენ უნდა დავუმტკიცოთ ხალხს, რომ მათ მიერ ჩვენთვის მონიჭებული უფლებამოსილება გამართლებული და ხორცმსხვერპლი ნება.

სულაც არ ვარ სანტიმენტალური, მაგრამ ზნეობრივი თვალსაზრისით პირადად ჩემთვის სრულიად გაუგებარია: როგორ შეიძლება გულმოწყალე იყო არა მსხვერპლის, არამედ მოძალადის მიმართ! თუ ჩვენ მართლაც ვუფრთხილდებით ფედერაციას, თუ მართლაც ვაპირებთ ერთად ცხოვრებას, რაღატომ ვთრგუნავთ ბუნებრივ გრძნობებს და მჭუხარე ტაშით ვაჯილდოებთ მოძალადეს მაშინ, როცა მგლოვიარე ხალხი ძაძვებითაა შემოსილი?!

ასევე უზნეობაა მთელ ქართველ ხალხს მიაწერო ანტირუსული განწყობილება და რუსთომოძულეობა. რუსეთის თვითმპყრობელობის იმპერიული პოლიტიკაც კი საქართველოში არასოდეს გაიგივებულა რუს ხალხთან, პოლიტიკა, რომელმაც ორი საუკუნის წინად ფეხქვეშ გათელა საქართველოსა და რუსეთს შორის დადებული გეორგიევსკის ხელშეკრულება, პოლიტიკა, რომელმაც 1801 წელს საუკუნეზე მეტი ხნით მოუსპო ქართველ ერს სახელმწიფოებრიობა და სუვერენიტეტი!

ჩვენში ღრმად აქვს გადგმული ფესვი სტერეოტიპებს. განა 1920 წლის ხელშეკრულების დარღვევის აღიარება ბრალდებას ნიშნავს რუსი ხალხის მიმართ? ასეთი აღიარება ბრალს სდებს და პასუხისმგებლობას აკისრებს არა რუს ხალხს, არამედ მაშინდელი ქვეყნის ზოგიერთ ხელმძღვანელს, რომლებმაც შელახეს არა მარტო ქართველი, არამედ რუსი ხალხისა და სხვა ხალხების ეროვნული ღირსებაც. და თუ გვინდა სრული ნდობა მოვიპოვოთ, ისტორიის ფაქტები კი არ უნდა მიეჩქმალეთ, არამედ ბოლომდე წარმოვაჩინოთ.

ასევე არ შეიძლება ქარველი ხალხი გავაიგივოთ ჩვენი საერთო ისტორიის ზოგიერთ ოდიოზურ სახელთან, როგორც ეს გუშინწინ გაისმა ამ ტრიბუნიდან. არ ვიცი, აღინუსხა თუ არა ეს 9 აპრილის საქმის მასალებში, მაგრამ თბილისში ყველამ იცის, რომ მიტინგის დარბევის დროს ზოგიერთ გახელებულ სამხედრო მოსამსახურეს პირზე ეკერა სტალინისა და ბერიას სახელები.

თავს ნებას მივცემ შევნიშნო: სამხედრო უწყება ჩვენში კვლავ განსაკუთრებული უფლებებითაა აღჭურვილი. მე მხედველობაში არა მყავს ჩვენი არმია, რომელსაც განსაკუთრებულად, პატივისცემითა და სათუთად უნდა ვეკიდებოდეთ. მაგრამ სამხედრო უწყება არმია როდია, და მთელი ჩემი პატივისცემის მიუხედავად, იგი უნდა მოქ

მედებდეს სამართლებრივი სახელმწიფოს საყოველთაოდ აღიარებულ ფარგლებში. ერთი გენერალი უხეშად არღვევს გენერალური დირექტივას და ჯარისკაცებს უსევს დემონსტრანტებს, მეორე – თვითნებურად იყენებს ჭიმიურ საშუალებებს, მესამე ნაჩქარევად აწვდის გაზეთს დაუმთავრებელი გამოძიების მასალებს და თავს უფლებას აძლევს სახელი გაუტეხოს ყრილობის კომისიას. ყრილობაზე ავრცელებენ ცილისმწამებლური, შავრაზმული შინაარსის ანონიმურ ფურცლებს, რომლებიც უკუღმართულად წარმოგვიდგენენ რესპუბლიკაში მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებს, რესპუბლიკის ხელმძღვანელობის პოზიციას, რომელიც, რა თქმა უნდა, ვერ დააკმაყოფილებს ზოგ-ზოგების ვნებათაღელვას, რეპრესიების ნოსტალგიით რომ არიან შეპყრობილნი. და ამიტომ, სამწუხაროდ, მეტად ჭირს ყოველივე ზემოთქმულისთვის ობიექტური პარლამენტური შეფასების მიცემა.

სამხედრო პროკურატურას, რომელიც სრულიად დაუფარავად ასრულებს თავისი უფროსი კოლეგების მბრძანებლურ შეკვეთას, ჩვენში, ყოვლად გაუმართლებლად, არათუ ათანაბრებენ საპარლამენტო კომისიასთან, ლამის მასზე უფრო მაღლაც კი აყენებენ. თუმცა კარგად არის ცნობილი, სადამდე მივედით მაშინ, როცა პოლიტიკური გამოძიება კრიმინალურით შეიცვალა და პოლიტიკური სამსახურები – დამსჯელი ორგანოებით. მთელი ამ ტენდენციურობის, არაობიექტურობის ერთადერთი მიზანია როგორმე გადაარჩინონ მუნდირის ღირსება. მაგრამ იქნებ მუნდირი კი არა, უწინარესად თავდადება, სიმამაცე, გულწრფელობა და პრინციპულობა იყოს ჩვენი არმიის ნამდვილი ღირსება?!

არავის არა აქვს უფლება ბრალი დასდოს ერს! მხოლოდ თვით ხალხი შეიძლება იყოს საკუთარი თავის ობიექტური და სამართლიანი მსაჯული! სწორედ ამიტომაც არის, რომ საქართველოს დელეგაცია სრულ უნდობლობას უცხადებს სამხედრო პროკურატურის წარმომადგენლებს და კატეგორიულად მოითხოვს, შეიქმნას ახალი საგამომძიებო ჯგუფი, რომელიც დაექვემდებარება სამოქალაქო იურისტებს. ამ ჯგუფში აუცილებლად უნდა შევიდნენ საქართველოს პროკურატურის წარმომადგენლებიც!

სულ უფრო მეტად გვეუფლება ასეთი გრძნობა: ხომ არავინ ცდილობს კვლავ მკვეთრად გაამწვავოს ვითარება საქართველოში? ამიტომ ამ მძიმე უამს მინდა ვთხოვო ჩემს ხალხს და მოეუწოდო: – ნუ აპყვება პროვოკაცია, გამოიჩინოს თავშეკავება, სიბრძნე და შეინარ-

ჩუნოს ის ღირსება, რომლითაც ყოველთვის იყო გამორჩეული
(გადმოზეკდილი: „ლიტერატურული საქართველო“ № 52
29 დეკემბერი 1989.)

ლიგაჩევი-შევაძის უცნაური
შეკამათება

სკკპ ცენტრალური კომიტეტის ამ წლის თებერვლის პლენუმის
წინა დღეებში, დიდად გავრცელებულმა ყოველკვირეულმა ჟურნალმა,
„ოგონიოკმა“ თბილისის ცხრა აპრილის ტრაგედიას მიუძღვნა სტატია,
რომელშიც გადაწყვეტილების პასუხისმგებლობა აშკარად ეკისრება
„ჯგუფს“, რომელში შედიოდნენ: ჩებრიკოვი, სლიუჩკოვი, მედვედევი,
ლუკიანოვი, რაზუმოვსკი, გენერლები: იაზოვი და კრიუჩკოვი და
მას („ჯგუფს“) თავმჯდომარეობდა პოლიტბიუროს წევრი, ც. კ.-ს
მდივანი ი. კ. ლიგაჩოვი. ამ ვერსიის მიხედვით, როცა „ჯგუფმა“
ლიგაჩოვის თავმჯდომარეობით მიიღო ღონისძიება პატიაშვილის ტრა-
გიკული ტელეგრამის დასაკმაყოფილებლად, გორბაჩოვი მის თანმხლებ
შევაძენაძესთან ერთად კიდევ არ არის დაბრუნებული საზღვარგა-
რეთ მოგზაურობიდან მოსკოვში, პასუხისმგებელ“ ჯგუფის შემადგენ-
ლობაში მოხსენებული არ არის აგრეთვე მინისტრთა საბჭოს თავმჯ-
დომარე ბ-ნი რიჟკოვი.

ასეთ განწყობილებაში, პლენუმის დარბაზის ტრიბუნაზე ადის ბ-ნი
ლიგაჩოვი და აცხადებს: სრულიად ცხადია, რომ ასეთი მნიშვნელობ-
ის საკითხი შეუძლებელია ერთმა ჯგუფმა გადაწყვიტოს, ბევრმა ამ-
ხანაგმა იცის, რომ იმ დღესვე, მე ხაზს ვუსვამ, იმ დღესვე, 7
აპრილს, თბილისის ამბების შესახებ მიღებული პოლიტიკური განკარ-
გულება ერთხმად იქნა დადასტურებული, და მე ვიმეორებ, ერთ-
ხმად პოლიტბიუროს მიერ უკლებლად, მათ შორის: მიხეილ გორბა-
ჩოვის, ნიკოლაი რიჟკოვის, იაკოვლევის და ე. შევაძენაძის მონა-
წილეობით“.

მეორე დღეს იგივე ტრიბუნიდან ელუარდ შევაძენაძე აცხადებს:
„რამდენიმე სიტყვას ვიტყვი იაგორ კუზმას ძის გამოსვლასთან და-
კავშირებით ახსნა-განმარტებისათვის.

არ ვიცი, მას შემდეგ, რაც მოეწყო საპარლამენტო, ოფიციალური,
დეტექტიური გამოძიებანი თბილისში მომხდარი ამბების გამო, განსა-

კუთრებით სსრ კავშირის სახალხო დემუტატა ყრილობაზე დასრულებულია თხის განხილვის შემდეგ, რისთვის გახდა საჭირო ამ დისკუსიის განხილვა.

იმისათვის, რომ ერთხელ კიდევ როგორმე შევეცადო აღვადგინო ჭეშმარიტება, მინდა ვთქვა, რომ პოლიტიუროს არავითარი სხდომა არ ყოფილა, გაიმართა ჩვეულებრივი შეხვედრა აეროპორტში. სხვა საკითხებთან ერთად, მოგვახსენეს, რომ შემამფოთებელი დებემებია მიღებული თბილისიდან. ითქვა, რომ დააკმაყოფილეს ქართველი ამხანაგების თხოვნა წესრიგის უზრუნველყოფისათვის საჭირო დახმარების გაწევის, მათ შორის შინაგანი ჯარების იმ ქვედანაყოფების დაბრუნების შესახებ, რომლებიც დისლოცირებული იყვნენ საქ.-ს ტერიტორიაზე და რომლებიც თავის დროზე სომხეთში გადაიყვანეს.

კატეგორიულად ითქვა, რომ გაცემულია გენერალური მდივნის, პოლიტიუროს კატეგორიული მითითება საკითხი გადაწყვიტონ პოლიტიკური გზით. ასეთი მითითებანი, ასეთი რეკომენდაციები იყო მიცემული. აი, ყველაფერი, რაც აეროპორტში ხდებოდა.

მ. ს. გორბაჩოვი. არა, ყველაფერი არა. ჩვენ კიდევ დავავალეთ ამხანაგ შევარდნაძეს, მთელი მოგზაურობისა და სხვათა მიუხედავად, და ვილაცას კიდევ... **ხმები.** რაზუმოვსკის...

მ. ს. გორბაჩოვი. რაზუმოვსკის – გაფრენილიყვნენ თბილისში.

ე. ა. შევარდნაძე. ესეც იყო, ასეთი საუბარი გაიმართა, ქართველმა ამხანაგებმა თქვეს, რომ საჭირო არ არის ასეთი გამგზავრება. აი მთელი ჭეშმარიტება.

ი. კ. ლიგაჩოვი. ელურდ ამბროსის ძვე, ჩვენს შორის არც არის რაიმე წინააღმდეგობა... (ეს გაზ. „კომუნისტის“ მიხედვით, რომელიც ოდნავი განსხვავებითაა გადმოცემული ფრანგულ პრესაში: „ელურდ ამბროსიევიჩ, ჩვენს შორის არ არის წინააღმდეგობა, არა?!)

ე. ა. შევარდნაძე. არა, სულაც არ ვამბობ, რომ არის წინააღმდეგობა. (ფრანგული პრესის მიხედვით: „არა, მე არ ვიტყვი, რომ არის წინააღმდეგობა“.)

ლიგაჩოვი: მომისმინეთ, რა უნდა მექნა, თუ ოთხმილიონიანი ყურნალი ამახინჯებს საკითხების არსს? ბოლოს და ბოლოს მეც ხომ მაქვს შესაძლებლობა გამოვთქვა ჩემი თვალსაზრისი. ამასთან თქვენ ყველანი დუმხართ, ძვირფასო ამხანაგებო. (აქაც ფრანგული პრესის ცნობა განსხვავებულია: „მაგრამ, მომისმინეთ, რა უნდა მექნა, როცა ერთი ყურნალი (ეს ეხება „ოგონიოკს“) ამახინჯებს ფაქტებს? ბოლოს

და ბოლოს მეც ხომ მაქვს უფლება ჩემი თვალსაზრისის გამოთქმის! რად გაჩუმებულხართ, ამხანაგებო?“

მ. ს. გორბაჩოვი. ვფიქრობ, ამით პირველი ნაწილი უნდა დავამთავროთ და წინ წავიწიოთ (ფრანგული პრესა: „მე მგონია, ჩვენ აქ უნდა გავჩერდეთ და გავაგრძელოთ კამათი /სხვა საგანზე/“)

შევარდნაძე. მგონია, ტყუილად არის აქ ასეთი მტკივნეული რეაქცია. ჯერ ერთი, მე არ ვლემდი: ახსნა-განმარტებებს ვაძლევდი სსრკავშირის უზენაესი საბჭოს კომისიას, და ყველაფერი, რაც საჭირო იყო, ვთქვი. მეორე, მე თქვენთან დისკუსიას კი არ ვმართავ, არამედ ვსვამ კითხვას, რა საჭირო იყო ამ დისკუსიის დაწყება სახალხო დემუტატთა ყრილობის შემდეგ.

ლიგაჩოვი. იგი მე არ დამიწყია.

შევარდნაძე. თქვენ არ გაბრალებთ.

გორბაჩოვი. ეს მხოლოდ იმას მოწმობს, თუ რა ვითარებაში ვიბრძვით ჩვენი პოლიტიკის რეალიზაციისათვის და რომ ფრიად საჭიროა შევინარჩუნოთ სიღინჯე“.

(1990 წლის 9 თებერვლის „კომუნისტი“-დან)

ჩვენი კომენტარი. უპირველესად უნდა აღინიშნოს, რომ ლიგაჩოვ-შევარდნაძის „გაპაექრება“, თუ ასე შეიძლება ეწოდოს მათ სანახევროდ შენიღბულ ბრძოლას, მეორე დღესვე, თავიდან ბოლომდე გამოაქვეყნა „პრავდამ“, ხოლო ქართულმა „კომუნისტმა“ კი – მხოლოდ შევარდნაძის გამოსვლიდან. ასე, რომ ლიგაჩოვის განცხადება, რომელიც ჩვენი წერილის თავშივე მოვიყვანეთ და რომელსაც უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს ქართველისათვის განსაკუთრებით და ყველა სიმართლის მოყვარულთათვის ზოგადად, – უფლებულყოფილია, რაც დღევანდელი საქართველოს პოლიტიკური ხელმძღვანელობის საჯაროობაზე, მეტი რომ არ ვთქვათ, მაღალ შთაბეჭდილებას ვერ გვიქმნის.

თქვენ შეგიძლიათ ნებისმიერი შეხედულება გქონდეთ ლიგაჩოვის პიროვნებაზე და მის პოლიტიკაზე, მაგრამ ამ შემთხვევაში მისი სიტყვები უფრო დამაჯერებელია, ვიდრე შევარდნაძისა და, თუ გნებავთ, გორბაჩოვისა. ამის გარდა, გორბაჩოვ-შევარდნაძე ერთხელ უკვე მხილებული არიან ტყუილში ისევე ცხრა აპრილთან დაკავშირებით. მართლაც, 1989 წლის 25 მაისს, სახალხო დემუტატთა პირველ ყრილობაზე, როცა ცხრა აპრილის ტრადედია ირჩეოდა, გორბაჩოვმა

განაცხადა: „ჩვენ თბილისის ამბები გავიგეთ მეორე დღეს, 10-სა და ათზე. წინა დღით, შაბათს 8 აპრილს, როცა მოსკოვში იმდენი ჩემი ვიზიტის შემდეგ, აეროდრომზე მომახსენეს თბილისის მდგომარეობის შესახებ, მაშინ ჩვენ იქ შევთანხმდით, რომ ამხ. შევარდნაძე და რაზუმოვსკი დაუყოვნებლივ გაემგზავრებიან ადგილზე. თვითმფრინავი მზად იყო გასაფრენად, მაგრამ თბილისიდან დარეკეს, რომ მათი მოგზაურობა საჭირო აღარ იყო, რადგან მდგომარეობა იქ ნორმალური ხდებოდა...“

ახლა უდავოა, რომ გორბაჩოვმა მაშინ სიმართლე არ თქვა ერთ საკითხში (და მეტად მნიშვნელოვან საკითხში) მაინც, კერძოთ, ვიზიტიდან მოსკოვში ის დაბრუნდა 7 აპრილს და არა 8-ში და, ამრიგად, საბედისწერო განკარგულების გამოსასწორებლად მას რჩებოდა 24 საათზე მეტი. სასამართლოში მიღებულია, რომ თუ მოწმე ერთ-ერთ კითხვაში ტყუილში დაიჭირეს, მაშინ მთელ მის მოწმობას ფასი აღარა აქვს.

ლიგაჩოვის ამ უკანასკნელი განცხადების შემდეგ შეიძლება შეუმცდარად ითქვას, რომ: თბილისის მიტინგის დარბევის განკარგულება მიღებული იქნა 7 აპრილს, კრემლში, პოლიტიბიუროს სხდომაზე და მასში სხვათა შორის მონაწილეობდნენ: ლიგაჩოვი, ჩებრიკოვი, რიუკოვი, სლიუნკოვი, მედვედევი, ლუკიანოვი, რაზუმოვსკი, გენერალი იაზოვი, გენერალი კრიუჩკოვი. გორბაჩოვი და მისი საერთაშორისო საქმეთა მინისტრი ჯერ კიდევ არ არიან ვიზიტიდან დაბრუნებულნი, ისინი დაბრუნდებიან მხოლოდ გვიან საღამოს. მათ მოსკოვის აეროდრომზე ხვდება პოლიტიბიუროს მთელი შემადგენლობა და იქვე, აეროდრომზე, იმართება სხდომა. გენ. მდივანს მოხსენდება ქვეყნის მთავარი პრობლემები და, ალბათ პირველ რიგში, თბილისში შექმნილი კრიზისული მდგომარეობა და მასთან დაკავშირებული ღონისძიებები. შეუტყობლად შეიძლება ითქვას, რომ გორბაჩოვმა მოიწონა პოლიტიბიუროს „ჯგუფის“ მიერ უკვე გაცემული განკარგულებები. წინააღმდეგ შემთხვევაში მას საკმარისზე მეტი დრო ჰქონდა კრიმინალური განკარგულების აღსაკვეთად.

ამ კონსტატაციის შემდეგ, თავის მოტყუილებაა ბ-ნ გ. გუმბარიძის კატეგორიული მოთხოვნა ყრილობისადმი, რომ: „შეიქმნას ახალი საგამომძიებლო ჯგუფი, რომელიც დაექვემდებარება სამოქალაქო იურისტებს, ამ ჯგუფში აუცილებლად უნდა შევიდნენ საქართველო პროკურატურების წარმომადგენლები!“ -ო. არავითარ ოფიციალურ კომისიას არ ძალუძს ბრალი დასდოს მ. გორბაჩოვს მანამ, სანამ

მას უკავია ქვეყნის უზენაესი მაგისტრის პოსტი. ამიტომაც, რომ სამხედრო პროკურორი არა მარტო „მუნდირის ღირსებას დაცავს“, როგორც ამას გუმბარიძე ამხელს, არამედ — უმაღლეს ხელისუფლებასაც, რაც მისი იმპერატიული მოვალეობაა.

ეს მცდარი ნაბიჯი ბ-ნ გუმბარიძეს შეიძლება ეპატიოს, რადგანაც მისი სიტყვა წარმოთქმულია გასული წლის დეკემბერში და შეიძლება, მაშინ იმანაც არ იცოდა ის, რაც დღეს, ლიგაჩოვის განცხადების შემდეგ, ყველასთვის ცხადია.

გუმბარიძე

ჩ ვ ე ნ ი ქ რ ო ნ ი კ ა — 1989.

1989 წლის 4 და 5 ივლისს ბ-ნი მიხეილ გორბაჩოვი ოფიციალური ვიზიტით ესტუმრა საფრანგეთს. პირველ დღეს ჩვენი სათვისტომოს დელეგაციამ მონაწილეობა მიიღო საბჭოთა საელჩოს წინ, სომხების მრავალრიცხოვან დიასპორის მიერ მოწყობილ საპროტესტო მიტინგში. მიუხედავად ქართველების რიცხოზობრივი სიმცირისა მათ მიერ გამოტანულმა პლაკატებმა საფრანგეთის პრესისა და ტელეს ცნობისმოყვარეობა გამოიწვია, რომლებზედაც იკითხებოდა:

— გაუმარჯოს დამოუკიდებელ საქართველოს, ფრანგულად და ქართულად,

— თავისუფლება და დამოუკიდებლობა საქართველოს!, ფრანგულად,
— გორბაჩოვ: და, თბილისის მხცურთა ხოცვა-ჟლეტა?, ფრანგულად.
ჩვენი მეზობლების მანიფესტაციის ზოგიერთ ორგანიზატორს ესენი არ მოეწონა და მიტინგიდან მოხსნა მოგვთხოვა, მაგრამ ჩვენები მაგრად დაუხვდენ და ბოლომდე წინა ხაზზე დავრჩით.

მეორე დღეს დილის 10 საათსა და 30 წუთზე, საბჭოთა სახელმწიფოს მეთაური, წესის თანახმად, ესტუმრა პარიზის ქალაქის თავს ბ-ნ ჟაკ შირაკს. ვინაიდან ჩვენს სათვისტომოში არავითარი აქცია არ იყო გათვალისწინებული, მცირე ჯგუფმა გადაწყვიტეთ ხელი შეგვეშალა ბ-ნ გორბაჩოვის ტრიუმფალური მიღებისათვის. იგივე ტრანსპარანტებით გავემურეთ საფრანგეთის დედაქალაქის მერიისაკენ, სადაც ზღვა ხალხი ელოდა სანახაობას. სანამ სხვებიც შემოგვიერთდებოდნენ ბ-ნმა ვანო ციციშვილმა და მე პირველებმა გავშალეთ პლაკატები. მაშინვე გარს შემოგვერტყენ სამოქალაქოში გადაცემული უშიშროების მუშაკები, დაგვაპატიმრეს, ჯერ მახლობელ კო-

მისარიატში მიგვაბრძანეს, ხოლო შემდეგ, როცა გორბაჩოვი თავის დიდი ხნის წასული იყო მერიიდან, საგამომძიებლოში გადაგვიყვანეს, საიდანაც მხოლოდ 13 ს. და 30 წუთზე გავგანთავისუფლეს, პრეფექტურაში ჩვენი ვინაობის გამოძიების შემდეგ. ტელევიზიისაგან ქებული ჩვენი მოწოდებები ჩამოგვართვეს, როგორც საშიში იარაღი, მაგრამ ამას როდღაც ვჩიოდით, ჩვენ უფრო საფრანგეთის ქებული დემოკრატია გვენანებოდა.

*

– ო, რა შავ-ბნელი დღე იყო 13 ოქტომბერი! გვიან საღამოს მეხივით გაეარდა ჩვენს სათვისტომოში თბილისიდან მოსული უბედურების მაუწყებელი ამბავი – მერაბ კოსტავას დაღუპვის, ზურაბ ჭავჭავაძის მძიმე დაშავების და თამარიკო ჩხეიძის, რომელიც ავტომობილს მართავდა, სერიოზული „შოკი“.

„გუშაგმა“ დაუყოვნებლივ სამძიმრის დეპეშა გაუგზავნა ძვირფას მერაბის უნუგეშებელ დედას.

კვირეს 15 / X - ზე, წირვის შემდეგ გადახდილი იქნა მერაბ კოსტავას პანაშვიდი, რომელშიაც ღრმა მწუხარებით მონაწილეობდა როგორც ადგილობრივი, ისე საქართველოდან სტუმრად მყოფი მრავალრიცხოვანი საზოგადოება.

– 16 / X - ში და მომდევნო დღეებში მერაბ კოსტავას დედასა და დამკრძალავ კომისიას დეპეშები და აეროგრაში გაუგზავნეს ფრანგულად თუ ქართულად: მწერალთა და ჟურნალისტთა კავშირმა, სოლიდარობა საქართველომ (ინგლისურად), ქართული სათვისტომოს გამგეობამ.

*

– მე მინდა აგრეთვე აღვნიშნო დავით (დათო) ფაილოძის და მისი მეუღლის მათ შინა და სამშობლოში დაბრუნება, რომელსაც ადგილი ჰქონდა სამ სექტემბერს. ჩვენმა მკითხველმა იცის, რომ დათო ფაილოძე – 9 აპრილის ტრადედიის მსხვერპლი, 13 ივნისის შემდეგ პარიზის ერთ-ერთ ჰოსპიტალში იწვა, სადაც მან სამი მძიმე ოპერაცია პირისახის არეში წარმატებით გადაიტანა ისე, რომ სახე უნაკლოდ აღუდგინეს ქირურგებმა, მხოლოდ თვალთა ჩინს აღარაფერი ეშველა. სამედიცინო შემოწმება ასეთი იყო: შუბლის ძვალის გატეხვა, რალაც მძიმე და ბლავგი საგნისაგან, ალბათ ჯარისკაცის ხელკეტისაგან, რამაც გამოიწვია გონების დაკარგვა. მას აგრეთვე აღმოაჩნდა ტყვიით მიყენებული ჭრილობა, რომელიც გავლილია თავის ტვინის გასწვრივ. ტყვიის შეხება: მარჯვენა თვალის ღრუს წი-

ნიდან და გამოვიდა მარცხენა თვალის ღრუს უკნიდან, უხანო ტყვი-
ამ გახვრიტა ცხვირის ხრტილი, გადაკვეთა ორივე თვალის ჩინი, ოდ-
ნავ გაკაწრა თავის ტვინის ქსოვილი და გამოიწვია ნერვული ტრო-
მატიზმი. ტყვიის შეხების კრილობის შესწავლა ადასტურებს, რომ
ტყვია სულ ახლოდან იყო ნასროლი.

დათოს ორგანიზმმა შესანიშნავი გამძლეობა გამოამჟღავნა. მან
დიდ ფიზიკურ ტვირთებსა და ფსიქიურ ტრავმას გაუძლო და სძლია,
მე მჯერა, რომ ის ახლა მორალურადაც განკურნებულია მთლიანად.
მასაც და ლალისაც სიყვარულით მოიკითხავს ყველა პარიზელი ნაც-
ნობ-მეგობარი თუ ექიმ-მკურნალები.

*

- 22 და 23 ნოემბერს, პოლიტიკის საერთაშორისო ფორუმმა საფ-
რანგეთის სოც. დემოკრატიული პარტიის კვლევის ინსტიტუტთან ერ-
თად, პარიზში, ლიუქსემბურგის ბაღში, სენატში გამართა საერთა-
შორისო კონფერენცია, თემაზე:

საბჭოთა კავშირი: სისტემის კრიზისი, რეალობათა გამოჩენა.
საბჭოთა კავშირიდან მონაწილეობდენ ბევრი. მათში სამი ქართ-
ველი იყო: **ბორის ყურაშვილი** - იურისტი მოსკოვის სახელმწიფო ინ-
სტიტუტიდან; **მერაბ მამარდაშვილი** - ფილოსოფიის პროფესორი თბი-
ლისიდან და **გია ყორაშვილი** - ისტორიკოსი თბილისიდან. მე, ჩემ-
და სამწუხაროდ, მხოლოდ უკანასკნელის საუბარს მოვუსმინე. სხვა-
თა შორის მან თქვა: **1920**-იან წლებში საბჭოთა კავშირმა დაამყარა
ერთიანი იმპერია, რომელიც უგულვებელყოფდა ერებს, სურდა მათი
გაერთფეროვნება... საქართველოში ახლა პოლიტიკური დამოუკიდებლო-
ბა ძალიან აქტუალურია და ეს სრულებითაც ხელს არ უშლის მის
ეკონომიკურ განვითარებას... რესპუბლიკების სუვერენობის საკითხი
შეუძლებელია, რომ ყველასთვის ერთგვარად გადაწყდეს, თითოეულ
რესპუბლიკას უნდა მიეცეს ინიციატივის უფლება, მისი პოლიტიკური
წყობისა და ეკონომიკური სისტემის ასარჩევად და რომ პოლიტიკურ
რესპუბლიკების პროცესში პრიორიტეტი უნდა მიეცეს ნაციონალურ
კულტურას. საჭიროაო აღდგენა სახელმწიფოებრიობისა და მისი ის-
ტორიისა. საქართველო, რომელიც დამოუკიდებელი რესპუბლიკა იყო
1918 - 1921 წლებში, მისთვის ეროვნული ვინაობის აღდგენა ძალიან
აქტუალურიაო, დასძინა.

*

გეოგრაფი
 1990 წლის მარტი

– კვირას 26 ნოემბერს ჩვენმა წმინდა ნინოს ეკლესიასთან ხადა მერაბ კოსტავას ორმოცი. მრავალრიცხოვან დამსწრეთა შორის აღსანიშნავია ბატონ მერაბ მამარდაშვილის და ბატონ გია ყორყოლიანის დასწრება. ღვთისადმი მერაბის სულის ვედრების ცერემონიალს ვიდეოფირზე იღებდა ბატონი გიორგი ხაინდრავა.

*

– მეორე დღეს, ორშაბათს, 27 ნოემბრის ღამით, საფრანგეთის ტელეხედვამ მეორე არხით წარმოადგინა დიდად პოპულარული სპექტაკლი „გრანდ-ეშიკიე“, რომელიც ამ დღეს ეძღვნებოდა ფრანგულ ენას. საპატიო სტუმრებს თავმჯდომარეობდა სწორედ ფრანკოფონიის მინისტრი, ისტორიკოსი, ტელევიზიის საყვარელი ვედეტი ალენ დეკო. პრეზენტატორს ბნ ჟაკ შანსელს მოწვეული ჰყავდა სხვადასხვა ეროვნების ბრწყინვალე მეფრანგულე და, აი, ჩვენდა გასახარად, მათ შორის იყო ჩვენი თანამემამულე მერაბ მამარდაშვილი. კიდევ მეტი სიურპრიზი: სცენის სიღრმეში გაკრული იყო წარწერა: „რისთვის წერს ქართველი ფრანგულად?“ ეს ქართველი ბნმა ჟაკ შანსელმა მაყურებლებს ასე წარუდგინა: – ეს გახლავთ მერაბ მამარდაშვილი, რომელსაც შეეხვდი მოსკოვში და გამაოცა ფრანგული ენის სიყვარულით. ჟ. შანსელი: როგორ მოახერხეთ ამ ენის შესწავლა? მამარდაშვილი: თქვენ თვითონ ბრძანეთ–მისი სიყვარულით. ეს ოცნებად იყო ჩემში, როგორც უმაღლესი ამბიცია. მე ვიზიარებ აქ მყოფ ერთი პოეტის აზრს: „ენით იწყება ადამიანის არსებობა.“ ჩემთვის ეს ენა ფრანგული იყო. ბავშვობიდან ერთგვარ გვირაბში ვიმყოფებოდი და არავითარი იმედი სინათლეზე გამოსვლის არ არსებობდა. ჩემი სულის ყოველი კუნჭული ილტვოდა ჯოჯოხეთიდან, მუდმივი ინკვიზიციიდან გამოსასვლელად... ამას მივალწვიე ფრანგული ენის წყალობით. ფრანგული მე წიგნებიდან ვისწავლე: მონტენი, ლა ბოესი, როშეფუკო, მონტესკიო და სხვა. ფრანგულმა ენამ გამაცნო ყოფიერების ცნება და მანამდე არ ვიცოდი, რომ ეს გახლავთ ფილოსოფია.

ჟაკ შანსელმა შემდეგ თქვა, რომ მერაბ მამარდაშვილი ამჟამად წერდა წიგნს ფრანგულად, ხოლო მის ნარკვევს დეკარტზე სცემს ერთი ფრანგული გამომცემლობაო.

მერაბ მამარდაშვილი: 1981 წელში (თქვენ იცით, თუ რა დრო იყო მაშინ) მე ვსწავლობდი დეკარტს შუაგულ მოსკოვში და ეს ჩემთვის ნიშნავდა პატივის მიგებას ენაში გაკრისტალებული ანკარა

და სიცოცხლით სავე ფრანგული ჰკუთვნებისადმი... ფრანგების
 ყოფნა იმ დროს შუაგულ მოსკოვში იზიდავდა დიდძალ ფრანგულ
 ვარე საზოგადოებას... ეაკ შანსელი აწყვეტინებს: და ფრანგების
 ყოფნა საქართველოში? ამას იმიტომ გეკითხებით, რომ თქვენ, თუ
 შეიძლება ითქვას, უპირველესად ქართველი ხართ. თანხმობის ნიშნად
 მამარდაშვილი სიცილით ამბობს: ოპ, დიახ დიახ მართალი ბრძანდ-
 ბით. მერაბ მამარდაშვილმა კარგი შთაბეჭდილება დასტოვა ფრანგ
 ტელე-მაყურებლებზე. მან შეასრულა თანამედროვე საქართველოს კუ-
 ლტურული ელჩობა.

17. XII. 1989.

პარიზის წმიდა ნინოს ქართული ეკლესიის სამწყსოს საანგარიშო კრება

ასეთი კრება პირველი იყო მას შემდეგ, რაც ნეტარხსენებული მა-
 მა ილია მელია გარდაიცვალა. საანგარიშო მოხსენებები გააკეთეს:
 მოლარე-ბნ ტარიელ ზურაბიშვილმა და მნათე-ბნ თამაზ ნასყი-
 დაშვილმა. მათ ორივეს განსაკუთრებული პასუხისმგებლობა დაეკი-
 სრათ დეკანოზ ილია მელიას გარდაცვალების შემდეგ, რადგანაც
 ახლანდელი ჩვენი ეკლესიის მოძღვარი, წარმოშობით ბერძენი, ბერი
მეთოდის ალექსიუ მხოლოდ ღვთისმსახურებას ასრულებს. სამრევლო
 საბჭოს დროებით თავმჯდომარე არ ჰყავს და მის მაგივრობას დრო-
 ებით სწორედ ეს ორი პირი ასრულებს.

მოლარის მოხსენებამ სრულიად მშვიდად ჩაიარა და კრებამ წარ-
 მოდგენილი ანგარიშები ურეზერვოდ დაადასტურა. სამაგიეროდ ბნ
 თ. ნასყიდაშვილის მოხსენება ზომამზე მეტად გრძელი აღმოჩნდა და
 შიგადაშიგ ამკარად მიუღებელი აზრებიც იყო გამოთქმული, რამაც
 საზოგადოების ერთი ნაწილის სამართლიანი გულისწყრომა გამოიწ-
 ვია. მოხსენების შემდეგ გაიმართა აზრთა გაცვლა-გამოცვლა.
 კრებამ დიდი უმრავლესობით დაადგინა, რომ ჯერჯერობით მაინც
 ეკლესია დარჩეს იმ იურიდიულ დაქვემდებარებაში, რომელშიაც ის
 დაარსებიდან დღემდე იმყოფება და რომ გაგრძელდეს ზრუნვა ქართ-
 ველი მღვდლის გამოსანახავად. კრებამ აღნიშნა ბნ თ. ნასყიდაშვი-
 ლის დიდი და უანგარო დამსახურება და დააკმაყოფილა მისი თხო-
 ვნა მნათეს მოვალეობიდან განთავისუფლების შესახებ. მის მაგივრად,
 მნათედ აჩეული იქნა ბ-ნი მიხეილ ვოდე (გოგიტიძე). მოლარედ ხელ-
 ახლა დამტკიცებული იქნა ბ-ნი ტ. ზურაბიშვილი და ძველ საბჭოს
 გამოეცხადა ნდობა.

24.XII.1989.

ეროვნული
საწიგნოცენტრი

ზურაბ ქავჭავაძის გარდაცვალება

გლოვით დაწყებული გლოვით დამთავრდა 1989 წელი. დგომის დღესასწაულის წინ შევიტყვეთ, რომ მკურნალთა თავდადების მიუხედავად, ორ თვეზე მეტი უგრძნობ მდგომარეობაში მყოფი, გარდაიცვალა ახალგაზრდა სახელოვანი მამულიშვილი ზურაბ ქავჭავაძე, რომლის პანაშვიდი დღეს იქნა გადახდილი ჩვენს ეკლესიაში.

ეთერი წერეთელი

*** **

უ ქ ა მ ო - უ ა მ ი

ეს რუსთაველის გამოთქმა „გ. ტ.“-ში არის ჩვენი დღევანდელი წერილის საგანი, რაც მიგვაჩნია, როგორც ყველაზე ღრმა მგოსნური გამოთქმა, რომელიც შეიძლება დაწერილიყო.

ჯერ კიდევ ძველმა ბრძენმა ბერძენებმა და განსაკუთრებით ჰერაკლიტმა თქვა, რომ: ყველაფერი მიმდინარეობს დროში, რომ უცვლელია მხოლოდ ცვალებადობა.

ამდაგვარად, განისაზღვრა დროის შემცნება, როგორც ურყვევი მიმდინარე სიდიდე. ასე, განისაზღვრა დროის: უცნობი მოვლენის, ახსნა-განმარტება.

ქართულ იგავ-არაკებშიც გვაქვს ზოგიერთი გამოთქმები, რომლებიც ხელმძღვანელობენ ამ განსაზღვრით, მაგალითად: „დრონი მეფობენ და არა მეფენი, ან „ყველაფერი დროს ელის, დრო კი არაფერსო“

თუ კი, ერთი მხრით, დროის ურყეობის შემეცნება „მიგნებული“ იყო, უნდა ვიფიქროთ, რომ იგი ადამიანის თავმოყვარეობას შეურაცხყობას აყენებდა, რადგან მრავლად არის გავრცელებული მისი საწინააღმდეგო აზრები. მაგალითად სხვადასხვა საარწმუნოებებში გავრცელებულია „მეორეთ მოსვლის“ აზრი, ანკიდევ, „აღდგომა“ მკვდრებით და აგრეთვე მგოსნურ-შემოქმედებით ნაწარმოებებში: ზღაპრებში და იგავ-არაკებში მოიხსენება ადამიანის დროში მოგზაურობა წინ და უკან, ან საიქიოს წასვლა-მოსვლა და სხ.

როგორც ვხედავთ, ამ გამოთქმებში ადამიანი არ ემორჩილება დროის ურყეობის ბატონობას და ქმნის მის საწინააღმდეგო პირობებს და მდგომარეობებს.

მრავალმა ქართველმა მაცნიერმა ყურადღება მიაქცია რუსთაველის ამ გამოთქმას: „უქამო - ჟამი“ და გამოითქვა მრავალი სხვადასხვა

აზრი მის შესახებ. ჩვენი სურვილია, ჩვენც თავმდაბლად ჩვენი გამოვთქვით ამ საკითხის შესახებ.

ბნი შ. ხიდაშელი „ქართული ფილოსოფიის ისტორიაში“ (1988) ამ საკითხს „უქამო ქამი“, მთელ თავს უთმობს და განიხილავს მას. მას მოჰყავს აგრეთვე სხვადასხვა მკვლევართა აზრი ამ საკითხზე, რომელთა ყველას ჩამოთვლა ამ მოკლე წერილში შორს წაგვიყვანდა. მოვიხსენიებთ მხოლოდ ზოგიერთს. იგი ამბობს: „რომ „უქამო ქამის“ გაგების მხრივ ყველა მათგანი (თეიმურაზ ბაგრატიონიდან დაწყებული ბოლო დრომდე) ერთსა და იმავე, ჩვენი აზრით არასწორ თვალსაზრისზე დგას“-ო.

თეიმურაზ ბატონიშვილის სიტყვით, „უქამო ქამი“ აღნიშნავს ღმერთს, როგორც „დაუსაბამოს და დაუსრულებელს“, ღმერთს, რომელიც „ქამთა შინა არა შემოვალს, უქამო ქამი მისთვის იგივეა, რაც „მისი სამარადისობა საუკუნო“.

კორნელი კეკელიძის გაგებით, „უქამო ქამი“ ნიშნავს „დაუსაბამო და უსასრულო რამეს“, როგორც ღმერთი დაუსაბამო და უსასრულო, „უქამო ქამი“ იგივეა, რაც მარადიულობა.

გიორგი მერჩულეს მარადიული ნათელი ესმის როგორც უქამო ნათელი, მისთვის „უცვალელების“, „დაუსაბამოს“ და „დაუსრულებლის“.

არეოპაგტიკის მთავარ თხზულებაში (საღმრთოთა სახელთათვის): „ქამი არს ამიერითგან სიტყუასა მიერ მრავალსახელისა ღმერთისა, ვითარცა ყველასა მპყრობლად და ვითარცა ძუელად დღეთად გალობად“. როგორც ვხედავთ „უქამო“ თითქმის ყველგან ახსნილია როგორც მარადიულობა. თვით ბნი ხიდაშელი ათავებს ამ თავს და ამბობს: „გამართლებულია და დასაბუთებული ღმერთის წარმოდგენა, როგორც „უქამოსი“ და როგორც „ქამისა“.

ჩვენ პირადად უფრო სხვაგვარად წარმოგვიდგენია ეს გამოთქმა. „უქამო ქამი“ ანუ „უდროო – დრო, ჩვენი დროით რომ ვთქვათ, აქვს უფრო ხასიათი არა იმ შეურყევლობისა, რომელიც ბრძენმა ბერძენმა მას მიაწერა, არამედ ის მგონსურ რელიგიური, ზღაპრულ იგავური გაგებაა, სადაც დრო შერყეულია, მასში ადამიანები წინ და უკან მოგზაურობენ, ხდება „აღდგომა“ და „მეორეთ მოსვლა“.

საინტერესოა, რომ დღევანდელი მეცნიერება და განსაკუთრებით შემდეგ აინტენინისა, დროს არ აძლევენ შეურყევლობის, თავისთავადობის და შეუსაველობის ხასიათს, პირიქით, იგი დამოკიდებულია

სისწრაფზე. უკიდურეს სისწრაფესთან დრო ანუ ჟამი ად მცირდება – ჟამი ხდება უჟამო.

(საინტერესოა აგრეთვე, რომ ქართულ ენაში „ჟამი“ ეწოდება „შავ ჰირს“. არის ეს შემთხვევითი მოვლენა, თუ მძიმე ისტორიულ „ჟამთა“ = დროთა გადატანის გამოძახილი?)

ირაკლი ოთხმეზური

პოეზია საკვებია სულისა

პრეზიდენტი და პოეზია

1989 წლის 21 ოქტომბერს „პოეზიის დამის“ ორგანიზატორებმა საფრანგეთის პრეზიდენტის, ბ-ნ ფრანსუა მიტერანის მიმართვა მიიღეს. იქედან ამოკრებილ ზოგიერთ ადგილებს წარვუძღვდვარებთ ამ ჩვენს პოეზიის განყოფილებას.

„მე, ისევე როგორც თქვენ, ვერ წარმომიდგენია ეს ქვეყანა პოეზიის გარეშე. რადგან პოეზიის უპირველესი დამამტკიცებელი პოეტები არიან, ნება მომეცით, გითხრათ: ჩვენ ისინი გვეყვანან დიდნი, კარგნი, დაფასებულნი ჩვენი ქვეყნის საზღვრებს მიღმადაც. ჩვენ გვეყვარან აგრეთვე ჩვენი ქვეყნის საზღვრებს მიღმიდან მოსულებიც...“

„ჩვენ დროში პოეტებს ბევრი მკითხველი არ ჰყავს, ეს ცხადია, თუმცა მათი ამჟამინდელი ტირაჟები შუროთ ადავსებდათ ბოლშერსა და რემბოს. ამიტომ, და მე ვიცი, ეს ასეც არის, უნდა ვეხმარებოდეთ არა მხოლოდ შემოქმედებას, არამედ პოეტური შემოქმედების გამოცემასაც და გავრცელებასაც“.

„პოეზია ყველასთვის ლაპარაკობს, იმისთვისაც კი, ვინც მას არ კითხულობს“. (...)

„მართალია, რომ პოეზია, როცა ის ჭეშმარიტია, აღწევს არსებითს. სულ რამდენიმე სიტყვით ის პირდაპირ შუაგულში სცემს და, ალბათ ამიტომაც, პოეზია მაცნეა იმედის, თავისუფლების და მას ძალუძს დაუბრკოლებლად იმოძრაოს, იქნეს მოსმენილი მაშინ, როცა სხვა სიტყვა ადვილად არის პირაკრული“.

„მე ვერ წარმომიდგენია, რომ უმისოდ ვიარსებებთ ერთ დღეს და ვერ შევგუთუბი იმ მდგომარეობას, რომ ყველას არ ჰქონდეს შეძლება მას დაეწაფოს.“

„მე მიყვარს პოეზია, როცა ის ეწინააღმდეგება ზერტულ განგებებს, ეფემერულ შეფასებებს, ორკესტრირებულთ აქა და იქ. მე მიყვარს, როცა ის გაიძულებს, რომ მას მიჰყვე გზადაგზა, ჩაულრმავდე მას, იფიქრო მასთან ერთად. მე მიყვარს, როცა პოეტის ეთიკასა და მკითხველის პრაქტიკას შორის მყარდება ურთიერთობა“.

„მე თვით მიგემნია იგი ახალგაზრდობაში, ჩემი ჭაბუკობის ხანაში, როცა იღვიძებს ცნობისმოყვარეობა და იჭრებიან კითხვები. და, მე მინდა, თუ კი პოეტი, როგორც ამბობენ, მისი ბავშვობის უკანასკნელი მცხოვრებია, — რომ ის იყოს აგრეთვე ჩვენი ბავშვების ძალიან ადრეული თანამგზავრი.“

ფრანსუა მიტერანი

პ ა რ ი ზ ი თ შ თ ა გ ო ნ ე ბ უ ლ ი პ ო ე ზ ი ა

პ ა რ ი ზ ი

მონმარტრის მთიდან დავსცქერი პარიზს:
აქ ეიფელი, იქ მონპარნასი,
ფერად-ფერადი საფირებივით,
მზეზე კიაფობს ჩუქურთმა ასი.

*

ზურმუხტის ფერად მოსჩანს ბულონი,
და ელისეის მინდვრებს როს ვხედავ,
უცებ ვმუნჯდები მისი მშვენებით,
კმაყოფილების თქმასაც ვერ ვხედავ.

*

ვერცხლის მოლივით მიჰყვება ქალაქს
მდინარე სენა მდორე და ავი,
რამდენი ვინმე ჩაიკრა გულში,
კიდევ რამდენს სურს დაიხრჩოს თავი.

.

ვინ გამოკვეთა ქვაში მაქმანი,
რა ხელმა შექმნა ნოტრდამის კოშკი?!
ანკი, რად მიკვირს, ამას არა სჯობს
სვეტიცხოველი, ზარზმა ან ოშკი.

*

ხომ ლამაზია კობტა პარიზი,
სიამის თასსაც ბევრჯერ დავცლიდი.
ასი პარიზი რომ შემთავაზონ
მე, ჩემს თბილისში არ გადავცვლიდი.

პარიზი, 1984 წ. სექტემბერი

ს ა ო ც ა რ ი ქ ა ლ ა ქ ი

ფრანგთა დედაქალაქი საოცრება რამ არი—
სენა გარს შემორტყმია, როგორც ვერცხლის ქამარი.
ეიფელი, ბულონი, აქ ნოტრდამის ტაძარი,
და თვალების მომჭრელი რეკლამების ხანძარი.
ნერონს ეს რომ ენახა, იღონებდა რამეს,
ქალაქს არ გადასწვავდა იმ საშინელ ღამეს.
ვნახე ტურფა პარიზი, მსოფლიოს პატარძალი,
ის არასდროს ისვენებს, თუნდ იყოს კვირადღი.
ყველას გულლიად ხვდება, ეს მასპინძლის წესია,
ესოდენი სტუმარი მიტომ შემოსევია.

*

მსურს გირჩიო მეგობარო, არ გეწყინოს, იცოდე,
შეიყვარე შენი მხარე, მისი ცეცხლით იწვოდე,
შენ პარიზი გიყვარდეს, მე კი ჩემი თბილისი,
დაე, ყველას თვალს სჭრიდეს სიკეკლუცე იმისი.

თ ი ნ ა ჩ ი ქ ო ვ ა ნ ი — 1984

ძ მ ა ნ ო ქ ა რ თ ვ ე ლ ნ ო !

ვუძღვნი მერაბ კოსტავას

ძმანო ქართველნო,
აეტირდეთ ერთად...
ჩვენი წუხილი ავიდეს ღმერთთან,
ის აიტანეს დავითის მთაზე
ერთი ტანჯული. ვილოცოთ მასზე!
ღროით ნაწამი და ღღე ნაკლული,

ერზე მწუხარი, მსხვერპლად დაკლული—
 სულ ერთი არის მოკვდა თუ მოჰკლეს,
 მეზობლთა რიგებს ხომ გამოაკლეს?!
 როცა დაათოვს ჩვენს მთაწმინდაზე,
 მე მის ჭალარად მომეჩვენება ...
 როგორც წმინდანი ქართულ მიწაზე
 ჯვარზე გაკრული ჩვენ გზას შერჩება.
 ძმანო ქართველნო,
 ავტირდეთ ერთად ...
 არ დავივიწყოთ მერაბ კოსტავა!
 ჩვენი ვედრება ავიდეს ღმერთთან,
 ის ერის ლოცვით ზეცაში ავა ...

1989 – ბერლინი.

შ ა ვ ი დ რ ო შ ე ბ ი

კენესენ დედები...
 კენესენ ბავშვები...
 მთელს საქართველოს შავი აცვია,
 თბილისს ახურავს შავი ღროშები.
 ვწყევლი სისხლიან, ბოროტ აქციას!
 ეხლაც შიშსა მგერის გზათ ძაღლის ყეფა,
 რუსთაველის გზა ავსილა მკვდრებით,
 ხალხს დაუმსხვრიეს სახე და კეფა
 ალესილ ნიჩბით და ხელკეტებით.
 სთქვით, რატომ მუხთლად იყარეთ ჯავრი?
 ო, თქვენ დედის რძე შეგერგოთ არმად!
 ვწუხვარ, როდესაც გზოცავდათ ჯარი,
 თქვენ ვერ დაგიცვათ დავითის ფარმა.
 რატო გაგწირეს, რათ იყო ჯვარცმა?
 თქვენ ვერ დაგიცვათ ბაგრატიონმა,
 ვსტირი და მოვთქვამ... თქვენ ვერ დაგიცვათ
 ვერც სააკაძის ხმალის ტრიალმა ...
 ქართველთ ვუსურვებ ახალ გაზაფხულს,
 კეთილ მომავალს, ნატრულს, არნახულს,

ძმურ გარემოში შრომას და ტრფივალს,
 აღარ ატირდენ ჩვენი ბავშვები,
 მოთქმა იკმარონ ქართველთ დედებმა.
 თბილისს მოხსენით შავი დროშები,
 ღმერთო, ისმინე ჩემი ვედრება!
 შენ მიდღეგრძელე კვლავ საქართველო,
 ყველა ჭრილობა მას გაუმართელო,
 ცოცხლად ჩამოხსნა ჯვარზე გებული!

ბერლინი, აპრილი 1989.

ნოსტალგია

სცვივა... სცვივა ხეს ფოთლები,
 ყვითლად გზებზე ალაგია,
 უშენობით ვიფერფლები,
 მწვავს და მდაგავს ნოსტალგია.
 ნუ ჩაქრები დღის სანთელო
 მწუხრი გულში ალაგია...
 უშენობით, საქართველო,
 მდურავს, მხარშავს ნოსტალგია.
 ვნახო, სადაც, ცის მმართველო,
 მშობელთ ძვლები ალაგია.
 უშენობით, საქართველო,
 მახმობს ცოცხლად ნოსტალგია.
 ნატეხები შენს გრანტიტს
 მკერდზე მძივად მილაგია,
 სადღაც გვკვდები ემიგრანტი
 მწვავს და მფერფლავს ნოსტალგია!..

ისაკ მეგრელიშვილი

სინანული

[ჰალადიდელის სულის საოხად]

ვინაც იწვალა,
 რაღაც ისწავლა,

სახლში არ დარჩა,
 მართლა გადარჩა?

ჩამოიშორა
თავიდან ჰირი?
მაშ, მე რად ვტირი ...
მეც ხომ ვისწავლე,
მისთვის ვიწვალე,
სახლში არ დავრჩი.
ვითომ გადავრჩი?..
რაღაც ვაკეთე,
ვქენ მეც სიკეთე,

ვითომ ამიტომ
მომშორდა ჰირი?!
მაშ, რაღად ვტირი?
და ეს იმიტომ,
რომ მე ის ჰირი
და გასაჰირი
სინამდვილეში ვერ მოვიშორე,
ის თან დამყვება, ახლო თუ შორე!

დღეილო, რად არ დამტოვე სახლში,
რატომ დამტოვე მტვრიან ქალაქში.
ანბანს სოფელშიც ხომ ვისწავლიდი
და შორსა გზასა აღარ გავვლიდი.
რად დავეთხოვე ნაცნობ მთა-ველებს,
შეჩვეულ ყანებს, პურის თაველებს,
რატომ მოვშორდი ჩემს ტკბილ ტოლ-სწორებს ...
ახლა ამას ვინ გამოასწორებს!

გლახმა დატოვა სოფლის არენი,
დადგა განკითხვის დღენი მწარენი,
ყველამ იწვალა, ყველამ ისწავლა
და სოფლად ყოფნა აღარ იკადრა,
საკუთარ ხელით თვისივე ყელი
გამოიჭრა და გამოიღადრა!
კვდება სოფელი, გლახის სახლ-კარი,
ბალ-ვენახები ჩანს გადამხმარი.
იყო სოფელი მტკიცე, ძლიერი,
კომლით პირსავსე, გულისხმიერი,
და მით მაგრობდა ქართველი ერი,
მას ვერრას ვნებდა ვერაგი მტერი!

ერს ვერ დაარჩენს, ვერ გადაარჩენს
მარტო ქალაქი, ცუდი ლაქლაქი!
რა გლახი გაჰქრეს „ერიც დაეცეს“,
„წაეცხოს ჩირქი ტაძარსა წმიდას“ ...

მცხეთას, გელათსა და ნიკორწმინდას!..

პირი სოფლისკენ!

შრომის ოფლისკენ!

ესაა ფუძე ერის დარჩენის,

მისი ყოფნისა და გადარჩენის!

თორემ ვერ იხსნის მას ვერაფერი,

ფუჭად ჩაივლის აქ ყველაფერი.

მიხედეთ სოფელს,

კეთილ-სამყოფელს!

აცოცხლეთ ერი მრავალჟამიერ,

გაღმა – გამოღმა, იმერ – ამიერ!

გ ი ვ ი შ ა ო რ ე ლ ი

ვაშინგტონი-ტაკომაპარკი, 5 / VIII. / 89

ბ ა გ რ ა ტ ი ს ტ ა ძ ა რ ი

ზარი არა ჩანს სამრეკლოზე,
გაუძარცვიათ.

ჟამთა მროკველი გასუდრულა,
ძაძა აცვია.

დიდი ლოდები მისტირიან
წარსულს გოდებით.

გულდათუთქული საუკუნე
გლოცავს ოდებით.

ახლა სევდიან, ღონედაცილ
სიმღერას მღერის,

უმანკოებით თვალდათხრილი
ბალახის ღერი.

მაღალ გუმბათზე ამოგვლია
ლედვის ხე კრძალვით –

ისე მოსწყურდა ღვთაებრივი
ბაგრატიის ძალი.

ახლა დაღლილი მღუმარება
დაგუფლებია,

ცქერით ერთობი – გარეშემო
მხოლოდ ქვებია.

რამდენთ გაგძარცვეს, დაგაკაწრეს
ურცხვი სიტყვები.

შენი კედლებით და ეკლებით
ტკითილს მიყვები.

შენც მოგწვდებიან, შენც მო-
გწამლეს,

გაუბედიათ –
ესეც მარადი საქართველოს
მწარე ბედია.

უცხო ენათა და ბგერათა
კეთილხმოვნება
ლღესაც კეთილად, ღღესაც მოძ-
ღვრად

გვეთანხმოვნება.

ყველას ვუსმენთ და ყველას მივდევთ
 თავგამეტებით,
 ოღონდ საკუთარს აწ ვივიწყებთ —
 თავს ვემეტებით.
 ო, საქართველო, უწმინდესო,
 ნუთუ ბერდები?!
 არა იღონოს მტერმა შენზე;
 თეთრი გედები

ამდერე და ისე
 არა იოლად,
 არა მალულად, არა კრძალვით,
 წარსულ ი...ო...ლ...ლაჰს
 სამარადეამოდ ახლის ხსოვნა
 გადაუჭერი;
 წმინდა შემოგვრჩეს ერთი ციდა
 მიწის ნაპერი.

* * *

მე სიყვარული დავკარგე თითქოს —
 დასაკარგავი თურმე რა მქონდა?!
 აღმოსავლეთის ცას დავეწაფე,—
 მზეს ტრფობის თასი მაღლა აჰქონდა.

სადღეგრძელოა! ჩემი თავნება,
 თავისუფალი სული იცლება;
 მე ქარმა თრთოლვა არ დამანება
 და ჩემი კვდომა ვნებით იცვლება.

მზე მომდევს ანცად, შეყვარებული;
 ხან წინ, ხან უკან გადამიხტება,
 ურჩ ვარსკვლავს წამით რომ მივეწიო,
 ცისარტყელები დგანან ხიდებად.

ჰე, მზეო! ტუჩთა სხარტი ლაციცი
 წამით კვდება და წამით ინთება.
 მე, შენი მონა, შენით თამამი
 ვქრები და ვრჩები ისევ მითებად.

მ ა რ ი ნ ე ხ უ ც ი შ ვ ი ლ ი

1986 წლის აგვისტო.

გ ი ო რ გ ი კ ა ნ ტ უ რ ი ა

„ქ რ ი ს ტ ი ა ნ ე ბ ი“

=ტრილოგია=

I რომანი – ო ჩ ო პ ი ნ ტ რ ე

II რომანი – მ ო ს ე

III რომანი – განთავისუფლებული იერუსალემი

ო ჩ ო პ ი ნ ტ რ ე

შესავალი

იჩქაროს ყველა ქლექტიანმა, სიყვარულით დამწვარმა, უსამართლო-
ბით დაჩაგრულმა, სამშობლოს მოზარემ, ლოთმა, მაცხოვრის ხატთ-
ან დაჩოქილმა მონამ ღვთისამ და ძალადობით ჩაკლულმა ტალანტ-
მა – მე წერას ვიწყებ!

შორს, ცხრა მთას იქით, იმის იქითაც გადაიკარგოს ყველა ცივ-
სისხლიანი ურწმუნო, ცხოვრებისაგან განებივრებული და გაქსებუ-
ლი არამზადა, კაცი, რომელიც თავისთვის ცხოვრობს, შორს ჩემ-
გან – მე წერას ვიწყებ!

ვიწყებ წერას უღიადესის უმცირესი ნაწილი უღიადესისგანვე
ბოძებული ძალით და უპატრონო ავადმყოფივით ვნატრულობ ყურა-
ღლებას... და შენ მკითხველო, მიმიხვდები მე და გამიგებ.

ჩემს მეგობარს როდესაც ასაფლავებდნენ, წვიმამ მოუსწროთ და
კუბო უკანვე შეაბრუნეს. შემდეგ გამოიღარა, გამოიტანეს კუბო
და ისევ გაწვიმდა – ასე განმეორდა მრავალჯობის. წვიმაში კარგი
კაცის დასაფლავების ნებას კი სინდისი არ აძლევდათ, ამიტომაც
კუბო სახლში დადგეს და უკვე წელიწადზე მეტია, რაც შეეჩვივნენ
მიცვალეხულის იქ ყოფნას. ყველაზე გასაკვირი ის არის, რომ გვა-
მი არ გაიხრწნა და არც სუნი დატრიალებულა. ბაღლები ახლაც
კი მიდიან კუბოსთან, ხდიან თავს, ეფერებიან მამიკოს და შემდ-
გ თამაშს აგრძელებენ – ოჯახის ცოცხალი წევრივითა ჰყავთ.

მთვარეულის ყველაზე უშფოთველი დამე

ღილით სახლში კივილი ატყდა, ოჯახის თავი გამოღვიძებას არ

აპირებდა. ცოლს თმები ჩამოეშალა და ქმრის საწოლთან დაჩოქილი იყო. ქალის მული იქვე, კარებთან იდგა და მკაცრი დანიშნულებით სახით შეჰყურებდა მწოლარეს. ორი მცირეწლოვანი ბავშვი დედას გვერდით ამოსდგომოდა და გაფართოებული თვალებით დაჰყურებდა უძრავად მყოფს.

ყველა ძალიან უბედური იყო, ყველა, გარდა თავად მიცვალბულისა, მას ხომ უკვე აღარაფერი ესმოდა და თან პირველად ეძინა ასე ტკბილად, წყნარად, მშვიდად...სამუდამოდ?!

ეს მთვარეულის ყველაზე უმფოთველი ღამე იყო!

ნ ა წ ი ლ ი პ ი რ ვ ე ლ ი

მ ა რ ტ ო კ ა ც ი

თავი პირველი – „მ ე“

კვლავ ლუდი, უფრო სწორად წყალი. ნახევარლიტრიან კათხაში ნახევარი მაინც იქნება წყალი ლუდთან ერთად გარეული.

ესვამ. არ მსიამოვნებს. ბოლოს მაინც მახსენდება, რომ მე ლუდი მიყვარს და ასეა თუ ისე, ესეც ლუდია. უკვე მეამა. ვწყნარდები. ინგლისელი პოეტის ლექსიც მახსენდება, ლუდზე დაწერილი და უკვე საბოლოოდ მომწონს ეს ლუდი (რაც მთავარია, ცივია). როგორც იქნა ხინკალიც გვაღირსეს, მეგობარს ვეხმარები – თეფშებს მაგიდაზე ვდებთ (სხვათა შორის, ინგლისელი პოეტის ლექსი მშვენივრად იყო ქართულად ნათარგმნი, არადა კარგი თარგმანი დღეს იშვიათობაა).

მეგობარმა პილპილიც წარტაცა ვიღაცას მაგიდიდან და ხარბად აყრის ხინკალს. არ მიყვარს ხინკალი! მაინც ხელის კანკალით ვიღებ დალოცვილს და სულს ვუბერავ (ქაბაბი მირჩენია).

–კარგია! ვაწკლაპუნებ ტუჩებს, პირგამოტენილი თანამეხინკლავეც თავს მიქნევს.

– სამს კიდევ შევკვამ! – საზეიმოდ ვაცხადებ.

– თუ გინდა ათი შეკვამე!

– ვერ მოვერევი!

– დამრჩენილხარ აბა მშიერი! თანაგრძნობით მიცქერს მეგობარი. სამსაც ვერ ვკვამ. მეგობარი ხვდება რაღაცას და ქაბაბი მოაქვს

ჩემთვის. — რათ გინდოდა? ცოტა ხნის შემდეგ კი გულიდან წავიდა ჩემი ქცევი ქაბაბს (კარგია ქაბაბი). შემდეგ წყლიან ლუდს ვაგროვებდი. ეტყობა ჩემს მეგობარსაც აგონდება ინგლისელი პოეტის ლექსი ლუდზე, სხვათა შორის, ძალიან კარგად გადმოთარგმნილი დალოცვილს ქართულ ენაზედ, და სიამოვნებისაგან თვალებს ნაბავს.

გარეთ ცხელა, უსწორმასწოროდ დაგებულ ასფალტს ჯოჯოხეთის ომშივარი ასდის. მე კი ხინკალს გავსცქერი — ვერც მეგობარი მოერია მას. ხუთიოდე ცალი მოწყენილი დევს თედშზე. დაპრანჭულან ბებრებივით და ის ცხელი და ახალი სიმშვენიერეც დაუკარგავთ, მაშინ რომ ჰქონდათ, მოტანის ჟამს.

— ესეც თქვენ! — მიხარია რაღაც. მე გამაძლარი და შემთვრალი გახლავართ. ერთი ბოთლი არაყი ორ კაცზე არც ისე ცოტაა, თან ოთხ—ოთხი კათხა ლუდი?

კაცის მოკვლა მსურს მე! თუ მოვისურვე, რა, ვერ მოვკლავ? გვერდით მაგიდასთანაც ორნი სხედან, ჩვენ ვამთავრებთ, ისინი კი ახლა იწყებენ — საოცრად მშურს მათი.

ერთი მეცნობა, ახალგაზრდა ბიჭია, მაგრამ თმა აღარ დარჩენია თავზედ (არ მეცოდება). ვუყურებ: მზერით თავის ქალას ვუბობ, არადა თავი სინათლეს აირეკლავს (უნდა მოვკლა) და თვალსა მჭრის. მარჯვენა ხელს კოსტუმის ჯიბეში ვიყოფ (ამასობაში ის — თავსლიპინა, ლუდსა სვამს) და რევოლვერის ცივ ტარს ვეფერები. ჩემი ამხანაგი ყურადღებას არ მაქცევს, ფიქრობს!

იარაღს მშვიდად ვიღებ ჯიბიდან, საოცრად მომწონს ჩემი საქციელი და საოცრადვე ვტკბები ჩემით (ის კი კვლავ ლუდსა სვამს). ვუმინებ. ძალიან დიდხანს ვუმინებ. ხელს არავინ მიშლის და მიტომ ვუმინებ, თორემ უკვე მიზანში მყავს ამოღებული.

მე დამინება მსიამოვნებს!

... სროლის ხმა არ ისმის, თავსლიპინაც ვერ ასწრებს შეყვირებას, თავი საამოდ, ზოლ-ზოლად ეღებება წითლად — მე ვენტარებ! თვალებს ვხუჭავ და ველოდები წესრიგის დამცველს. უკვე ჩემთვის ყველაფერი სულერთია; წითლად შეღებილი თავი — გაუფცქველი ბოლოკი, განა სჯობია ამას რამე? ფიქრს ვიღაც მაწყვეტიებს (ააჰ, უკვე?) და მხარზე ხელს მადებს. თვალებს ვახელ, თავს ნელა ვატრიალებ და ... —თუ შეიძლება პილპილი მათხოვეთ!

თავსლიპინა დგას და ილიმება. ვუყურებ, ჯერ ვერ გამოგრკვეულვარ, ბოლოს ვახერხებ და პილპილიან ბოთლს ვაწვდი. თავაზიანად

მიხდის მაღლობას. უკან წასულს ჩემი ბოროტი მზერა შემდეგ კი დარდს ლუღში ვიკლავ.

ყველაფერი მომბეზრდა! ხელს კოსტუმის ჯიბეში ვიყოფ, ცხვირ-სახოცი ამომაქვს და ხვნეშ-ხვნეშით ზადხულის ცხელი თბილისის ნაწყალობებ ოფლს ვიმშრალებ სახეზე. შემდეგ კვლავ ლუღს ვეხე-ბი ოდნავ, ტუჩებით და ჩემს მეგობარს (მოსულელო ტიპია) ვუღიმი: — კარგი ხარ!

*

ეს დღე უკვე რიგით მერვე მგზავრი იყო, ვიღაც ხანშიშესული ლიბიანი კაცი. აი, ისეთი, თამადად რომ ირჩევენ სუფრაზე და მთელ თავიანთ ერუდიციას სუფრაზევე რომ გადმოადრქვებენ ბახუსის საზოგადოებაში: — ეს მამულს გაუმარჯოსო, ესეც მშვილობასო, ეს კი დედამისის შვილებსო და ათასგვარი ასეთი რამ. თანაც სადღე-გრძელოებს დილექტანტების მიერ შექმნილი წიგნებიდან მოყვანილი ციტატებით რომ ამაგრებენ, აქაოდა ნახეთ, რა ცოდნა მაქვსო. სუფრაც გაოცებული შეჰყურებს მას და უკვირს მისი მჭერიმეტყვე-ლური ნიჭი (ჰმ, ფარტაძი!) და განათლება.

ამ პოტენციური თამადისათვის ტაქსის გაჩერება ჯერ არ მიწოდ-და, შემდეგ დავინახე, როგორ საცოდავად მისდევდა ოდნავ დამუ-ხრუქებულ მანქანას და შემეცოდა. აქოშინებული „ლიბი“ რის ვაი-ვაგლახით მანქანაში შემოგორდა და მისამართი თქვა. „ლიბი“ ჩავიდა თუ არა, ვიღაც ახალგაზრდა კაცი ჩამიჯდა მანქანაში და უკანვე, ვერაზე გაყვანა მთხოვა. საშინლად მეზარებოდა უკან და-ბრუნება, მაგრამ სხვა რა გზა იყო? ხუთიოდე წუთში ისიც მივი-ყვანე ადგილზე და სახლში წავედი. სახლში მისულმა ვისაუზმე და სამუშაოზე გამოვბრუნდი — ამ ღამით მორიგე ვიყავი.

*

შოთა რუსთაველმა შორეულ პალესტინაში დალია სული. გურამიშ-ვილის ნეშტიც უცხო მიწას მიბარდა. კონსტანტინე გამსახურდიამ ენგურში დაახრჩო თარაშ — ეგებ აღორძინდესო ხალხს მონატრებუ-ლი მარტოსული!

წიწამურში გავარდა ტყვია და ილიას თეთრი თმა წითლად შეი-ღება. უღმობელი იყო სიკვდილი!

ჩვენ? ჩვენ სად ჩაგვკლავს ლევიათანი? იქნებ საქართველოში ან მის საზღვრებს გარეთ, იქნებ აქ — თბილისში ან წიწამურთან ან გვიმაჟ ენგურთან? იქნებ აქაც და იქაც და ყველგან, საცა კი საქ

ქართველთა
მწიგნობართა
კავშირი

მიანობს ძე ქართველი კაცის.

– წა, ოფელია მუზეუმში! – და ქართველი ოფელიაც მიდის, რათა ენახვოს შემდეგ მნახველთა ჩამოივლის შემდეგ გიდი და ტურისტებს აუხსნის: – ეს უკანასკნელი ცოცხალი რომელია, ხოლო ეს კი უკანასკნელი ცოცხალი ქართველი! (სამწუხაროდ, ცოცხალი შუმერი არა ჰყავთ). ტურისტებიც მოიმარჯვებენ უბის წიგნაკებს და დიდის ასოებით ჩაიწერენ: ლამაზი ხალხი ყოფილაო ქართველები!

*

იმ ღამეს არ მიძინია. როგორ არ ვეცადე, როგორ არ ვეწვალე, მაგრამ დაძინება მაინც ვერ შევძელი. შემდეგ უჯრიდან რვეული გამოვიღე და წერა დავიწყე. გათენებამდე ვწერდი, ბოლოს გათენდა.

*

ცარიელი ადამიანები მიდი-მოდიოდნენ ქუჩაში. ვილაცას ეცინებოდა, ვილაცასაც ეტირებოდა, მაგრამ მაინც ყველანი ერთნაირნი იყვნენ, მათ ყველას ნიღბები ჰქონდათ აფარებული და საქმიანი ნაბიჯებით ჰფარავდნენ მეტრებს და კილომეტრებს. ყველაზე გასაკვირი კი ის იყო, რომ მათ ეგონათ საქმეს აკეთებდნენ.

ლაპარაკი მინდა, ვერ ვლაპარაკობ, ანდა ვის უნდა ველაპარაკო, გავიფიქრე და უკან მოკალათებულ ორ მგზავრს ვაგებდე. ერთი სამოციოდე წლის დაბრანჭული ქალი იყო, გულის არევამდე მახინჯი, მეორე კი ახალგაზრდა, ბავშვური გამომეტყველების ლამაზი ქალიშვილი, დიდრონი თვალებით. რატომღაც ძალიან შემეცოდა გოგო, რატომ თვითონაც არ ვიცი, შეიძლება მახინჯი ქალის გვერდით რომ იჯდა მისთვის. როგორც იქნა მივიყვანე მახინჯი ადგილზე და ქალიშვილს მივტურიალდი: თქვენ მგონი დიდებულში გინდოდათ, არა? – გოგოს კაბა ზევით ჰქონდა აწეული და მეც დიდის ინტერესით შევათვალიერე მისი წვრილი, მაგრამ გრძელი და სწორი ფეხები, შოკოლადის ფერი რომ დაჰკრავდათ ოდნავ.

ქალიშვილმა ჩემი გამოხედვა დაიჭირა, კაბა მუხლისთავეებზე ხელეზის ნელი, ინერტული მოძრაობით ჩამოიფარა და მომიგო:

– დიახ, დიდებულში მინდოდა!

ორიოდე წუთი ხმა არ ამომიღია, არადა არასოდეს არ მდომებია ისე ლაპარაკი, როგორც ახლა, ამ წუთას.

მანქანაში შემოვარდნილი ჰაერის ჰავლი საამოდ ეძგერა პირსახეს. რატომღაც გამეცინა. სარკეში ჩავიხედე და დავინახე გოგონას ვაკ-

ვირვებულ-გაფართოებული თვალები. ხელმეორედ გავიცინე და ახლა უკვე ქალიშვილის გამოიმეტყველებაზე. ღამის 11 საათი იქნებოდა, მისქანა ჯერ კიდევ არ იყო შესული დიდუბეში, რომ გაუგებრად ჩავიბურტყუნე, ისე ჩემთვის: — ფეხმძიმე მთვარე!

— მეც ასე ვფიქრობ! — დამეთანხმა ისიც.

— რას ფიქრობ, გოგონი, ჩემნაირად? ქალიშვილი ჯერ დაიბნა, შემდეგ მომიგდო საცოდავად: — რომ მთვარე ფეხმძიმესავითაა გაბერილი!

შემრცხვა. ამ თითისტოლა გოგომ როგორ დამიჭირა ფიქრებში, ვბრაზობდი ისე, ჩემთვის, ჩუმიდა. აბა, ქალიშვილი რა შუაში იყო, რომ მისთვის მეთქვა რამე? მანქანას კი უკვე დიდუბეში მივაქროლებდი და შორს ვიტოვებდი უშნო და სტანდარტულ შენობებს.

*

თვალეები მოვიფშვნიტე, საწოლიდან წამოვდექი და დედის პორტრეტს შევხედე, კედელზე გაკიდულს. დღის სამი საათი იყო. სახლში გამთენიისას დაგბრუნდი (ასეთი თვალეები არასდროს არ მენახა, ცოტა მკერდი ჰქონდა პატარა ...) და აი, ამდენ ხანს მეძინა ... ჩემთვის უცნობ დედის პორტრეტს თვალი ძლივს მოვაშორე.

*

დაბადების დღე — ვიღაცის. მე ნაცნობმა წამიყვანა. იმ ვიღაცას მეც ვიცნობდი შორიდან (ბოლოს გამოირკვა, რომ იმ ვიღაცის ქალიშვილის დაბადების დღე ყოფილა და არა თავად იმ ვიღაცის).

კარები გაიღო, აღტაცება: ეს ვინ მოსულა?!

ლოყას ვადებ და ტუჩებით ცრუ ბგერებს გამოვსცემ. ოთახში შესვლა, დათვა: რვა ბროლის ლარნაკი, პორცელანის მრავალსახეობა, ფერადი ტელევიზორი, თეთრი როიალი ...

სუფრა ოც კაციანი იქნება. სუფრაზე: გოჭის ხორცი, ქათამი, გაურკვეველი ჯიშის თევზი, საცივში მგონი ინდაური (ფუჰ!) დეგს, ბაყის წვენი, შამპანური (მხოლოდ ქალებისათვის) და კახური ღვინო. (ეს კი მგონი ჩვენთვის არის გამიზნული).

— ბატონი შალვა იყოს თამადათ! — ყვირის მასპინძელი და სუფრა ბანს აძლევს. შალვა მორცხვობს, უარზეა, დირექტორის მოადგილის პუნტულა ლოყებიც წითლად ეღებება ... ბოლოს მაინც ითანხმებენ.

— ეს ჩვენს იუბილარს, პატარა ქეთინოს გაუმარჯოს — წარმოთქვამს თამადა და უცებ ყოჩაღდება, ლაპარაკის ტონიც ეცვლება და მანერაც. — ქეთინო! — ყვირის მასპინძელი და თან თამადას ბოდიშს უხდის, დიასახლისს ქეთინო შემოჰყავს და კუთხეში აყუდება. პა

ტარა გოგონაც გაკვირვებით შეჰყურებს ბიძიებს, რომლებსაც გან რაღაცა უნდათ. — ქეთევან წამებული, — აგრძელებს ჩვენმა ეკლესიამ წმინდანად შერაცხა (თამადის დედას ეუფუნა ერქვა) და შენ იცი, ღირსეულად გეტარებოის ეს სახელი, აბა, ჰე... აბა, ჰე-ზე თამადა წერტილს სვამს (ღვინოსთან ერთად).

მე ამდენ საზიზღრობას უკვე ვეღარ ვუძლებ და სუფრიდან მოვიპარები. კიდევ კარგი, მგონი ვერავინ შემამჩნია.

* * *

ახალგაზრდა ქალმა აკვანთან ჩაიჩოქა და ბავშვს დაურწმუნანავა. ჩვილმაც თითქოს იგრძნო ყმაწვილი დედის გადამეტებული აღერსი და ნამეტნავი სიამოვნებისაგან თვალები მიწაბა. ვინ იცის ამ ბავშვისგან ვინ დადგება, დედა კი როგორ მოტყდება და გახმება უწყლო ხესავით. სად არის მამა? ის ალბათ ნადირობს და რომელიმე ტყეში ლომს ატყავებს (რა ვუყოთ მერე საქართველოს ტყეებში ლომი რომ არ ბინადრობს), ლომის ტყავს ბავშვს აჩუქებს და თუ უკვე გაზრდილი ყმაწვილი კაცი მამის ალაგს მხოლოდ შავი არშიებით გაწყობილ სურათს ნახავს მისას, დახედავს ტყავს, მოისხამს მხრებზე და გადავა სული ლომკაცის მასში, იქნებ ერთი მაინც წილ მამის, ბევრ წილ მისასში (ვინ იცის? იქნებ კიდევ ნახავს მამას?).

* * *

დღესაც ღამის ცვლაში ვიყავი. საჭესთან მყოფს მეძინებოდა, რადგან წინა ღამით თვალიც არ მომეხუტა — ვფიქრობდი!

ცაზე ვარსკვლავები იწრიტებოდნენ სისხლისაგან და შავდებოდნენ. მალე ცაზე ნახევარმთვარის მეტი აღარა დარჩა რა და მასაც მოწითალო-მოშავო ნისლი ჩანთქმით ემუქრებოდა. მანქანა ნელა მიდიოდა გზაზე და მიაპობდა ხელოვნურად განათებულ წყველიადყოფილს. ჭადრაკის დაფასავით შეღებულ-გაფორმებული თითქოსდა მემორჩილებოდა და ხელს არ მიშლიდა ცისკენ ყურებაში.

— სამსახურს მივატოვებ, — გავიფიქრე და მივატოვე კიდევ. დიახ, ასე, უბრალოდ, ავიღე და მივატოვე. წერილიც გამახსენდა ერთი, ცინიკოსი მწერდა: ვიცი მაგ ტაქსისტის ტოვის ქვეშ, რა გმირული სული იმალებაო.

* * *

იმდამეს ჯვარცმა სამად გაიბო... მპობელს რა უნდოდა თავად არ იცოდა. დაინახა ჯვარცმა რაღაცის სიმბოლო იყო და დაარღვია. რისი იყო არც მაგი იცოდა, მთავარია, სიმბოლო იყო!

მას ფესვები მშობელ მიწაში არ ჰქონდა გადგმული, ესე იყო. მუხა გახლდათ და თავს ძლივს იკავებდა ის მიწაც იყო მისგან მოწყვეტილი, მიწასაც რაღაც უცნაური ფერი ჰქონდა მიღებული და მუხა განახლებულს უარესობისაკენ, თავისებურებას დაკარგულ მიწას, მშობელყოფილს, გაურბოდა. ის მიწა უკვე მისი აღარ იყო.

...და იყო ყოველივე ესე ცალკ-ცალკე: მუხა არ ალაგას მისას, უფესვო, ჰაერში აჰრილი და მიწა დაფშხენილი და ნირსახე შეცვლილი.

ამ საღამოს სიტყვაც ვერ დავწერე და გაბრაზებულმა გაზეთების ხევა დავიწყე. რაზე ეხევი თვითონაც არ ვიცოდი. ბოლოს, როცა ყველა დასახვეი დაეხიე, ერთად მოვაგროვე და ფანჯრიდან შუა ქუჩაში გადავისროლე. ამან მეზობლებისა და მეეზოვის დიდი გულისწყრომა გამოიწვია. საყვედური, რა თქმა უნდა, არავის გაუბედავს.

საქმე, როგორც ყოველთვის, არაფერი მქონდა გასაკეთებელი და დაღევა გადავწყვიტე. მაცივარი გამოვადე, ბოთლით კონიაკი ვადმოვდგი, შემდეგ კარადიდან ჭიქაც გამოვაყოლე და „ქეფიც“ დაიწყე.

ასე მარტოს ბევრჯერ მისვია – ახლაც ასე ვსვამდი. თავისუფლების ტკბილი იდეა, საქართველოს სადღეგრძელოდ აწეული ჭიქის გაწითლება სირცხვილისაგან, მუნჯობა, ყრუობა, კარგი წიგნები, ცხოვრებისეული მავალითები, წინაპრების საქმენი საგმირონი ... მე კი მარტოდმარტო, ჭიქა კონიაკით ხელში. – გაუმარჯოს ...

სიკვდილის მელოდია

ის იჯდა და პიანინოზე უკრავდა. უკრავდა ისე, თავდავიწყებით. მის წინ უკვე ინსტრუმენტსაც ვეღარ ამჩნევდა – იყო მხოლოდ მოძრაობა, ხელების გიჟურად სწრაფი მოძრაობა. დამკვრელს გრძელი თმები შუაზე გადახლეჩოდა და ორივე ნაწილი სწორად ეშვებოდა მხრებისაკენ. სახე? – სახე კი მას არ ჰქონდა. იყო მხოლოდ ცხელი ოფლი ჯოჯოხეთისა ...

... მელოდია აუცილებლად უნდა დასრულებულიყო!

დიდად გაჭირვებული და მიღებული სანთელივით ოდნავ მბჟუტავი მთვარე ძალზე ნაღვლიანად იტკირებოდა ციდან. კაცი, მისი შემხედვარე, ვეღარ იტყოდა ნახევარმთვარეო, ის ახლა უფრო მეოთხედს

ჰგავდა მთვარისას.

მზე? სად იყო მზე? თქმულ იყო, ღამე გახლდათ და მზეც უნდა იქნებოდა. ღამე კი იყო ხანგრძლივი და ბნელი, რადგან მეოთხედი სინათლისა განათებას არასდროს არ ჰყოფნის. საჭირო იყო იმდამინდელივით ფეხმძიმე მთვარე, მაგრამ ეს ხომ ძველად იყო, ახლა კი მთვარე სულს ღაფავდა. ჩემნაირები მთვარეს ვერ დააფეხმძიმებდნენ!

ვაი, თუ ეს მეოთხედიც ჩაქვრეს და მიემალოს ღრუბლებს, მაშინ უკვე არასდროს გათენდება და არ იშობა დიდი ნათელი მზე, შვილი მიწისა და პატრონი ერისა.

– არ ჩააქრობინოთ მთვარე! – ჰყვიროდა გიჟი და სივრცეში ხელებს იქნევდა. ის ყველას გიჟი ეგონა, რადგან უმრავლესობა სხვანაირად ფიქრობდა... და ნატრობდა გიჟი, რომ დამდგარიყო ისეთი დრო, როცა გიჟად არ ჩათვლიდნენ. მიაბიჯებდა მარტოხელა გიჟი ცარიელ ქუჩაში, კაცის სიცალიერეს ქუჩა ავსებდა, ქუჩის სიმარტოვეს კი კაცი არღვევდა, მიაბიჯებდა და ქუჩიდან გასვლა არ უნდოდა.

* * *

(რა არის ყველაზე დიდი საშინელება ამ ქვეყნად? – ვიკითხე მე და პასუხიც მევე გავეცი – უაზრობა!)

როცა საწერად დაგვკეტი, გული ვერ დავუდე საშუშაოს, რვეული შევინახე და ნაცნობ გოგონებს ტელეფონით რეკვა დავუწუყე. მალე ეს სტუდენტური გართობაც მომწყინდა და დავიძინე. გავიღვიძე, საქმე არაფერი მქონდა გასაკეთებელი და ძილი შევიბრუნე. ორი საათი კვლავ მეძინა. გამოღვიძებულს თავი მტკიოდა (როგორც სმის შემდეგ იცის) ამ დროს ტელეფონმაც დარეკა, ყურმილი ავიღე: ვილაც იყო. იმ ვილაცას რაღაცა ვუთხარი და ყურმილი დავდე.

ტელევიზორი ჩავრთე – რაღაცას აჩვენებდნენ, ცოტა ხანში გამოვრთე. რადიო ავახმიანე, ვილაც მღეროდა, ესეც მომბეზრდა და ხმა ჩავაწყვეტინე. ბოლოს ფანჯარასთან მივედი და ორკაპიკიანების სროლა დავიწყე. ხუთი ცალი გადავაგდე – მეტი ველარ ვიბოვნე ჯიბეში. საათს აეხედე – ათი იყო. გამიხარდა, დაღამებულა-თქო და ლოგინში შევწყეტი... მალე ჩამეძინა კიდევ.

* * *

მიყრუებული ადგილი იყო ის: უდაბური და უკაცური. ოდესღაც თურმე ვინმენი ცხოვრებულან იქ, შემდეგ მიუტოვებიათ და წასულან. მთელი სოფელი დაცარიელებული გახლდათ, ჩემი სახლიც – მე კი ახლა ვბრუნდებოდი.

მარტოკაცი სოფელში

ნაცნობი იყო ჩემთვის თითოეული სახლი (აწ უკაცური). სოფლის ყოველი კუნძული, ტალახის სუნიც კი მეცნობოდა. სახლს შევხედე, ისევ ისეთი იყო – შავი, პირქუში, თვალმდახრილი და წარბშეკრული. გარშემო პატარა ნაკვეთი ერტყა – ამ ნაკვეთზე ბოსტანი ყოფილიყო ოდესღაც. კვლავ სახლს მივაჩერდი: კარ-ფანჯრები ჯოხებით იყო აკრული და ეს პატარა, თლილი ჯოხები კიდევ უფრო პირქუმს ხდიდნენ ქოხს უბადრუკს.

ჯოხები ავაძვრე კარ-ფანჯრებს და სახლში შევედი. ნახევარი საათი ქოხში წავიშუშავე და სულ მივალაგ-მოვალაგე იქაურობა. შემდეგ ძველ, დანჯღრეულ საწოლზე წამოვწეკი და ხვრინვა ამოვუშვი. (მე ხვრინვა არ ვიცოდი).

* * *

საწერად დიდი მინდორი ამოვარჩიე. მინდორი სულ გამწვანებული იყო ბალახების გადამკიდე. ყოველ დილას რვეულით, ფანქრითა და პატარა დასაკეცი სკამით მივდიოდი იქ და ორი-სამი საათი ვმუშაობდი.

ერთ დილას, ცივ დილას, ნამიანი ბალახები როს ეკვრიან ფეხსაცმელს და სინესტისაგან ხშირი სუნთქვა და ქოშინით, როგორც ყოველთვის, ფანქრით, რვეულითა და დასაკეცი სკამით მინდვრისაკენ გაეწიე. მზე ამოვიდა. ცოტათი თბება მიდამო. წერას ვიწყებ. დიდხანს არ მყოფნის „საწვავი“ და უკვე მზით გამთბარ ბალახებს ეწაფება ჩემი სხეული. ვისვენებ. ცოტა ხანი ვწევარ. ჩამეძინა კიდევ ... გამოღვიძებულს ჰაერი აღარ მყოფნის (ახლადშობილი ბავშვივით, ტიპი რომ შემოხვევია ყელზე და იხრჩობა) და ფეხზე ვდგები. ბალახებს ტანისამოსიდან ვიცილებ.

განცვიფრებისაგან კინალამ შევეყვირე! ქალი აგდია მოშორებით – კლასიკურ პოზაში: მარჯვენა ხელი გულზე, მარცხენა გადაგდებული შორს. ფეხები მორცხვი ქალწულივით მიბჯენილი ერთმანეთს... მგონი მკვდარია, – ვფიქრობ და ქალს ვუახლოვდები. გაქცევა მინდა, მაგრამ ფეხებს ძალაუნებურად მივყავარ „მიცვალებულისაკენ“. ძალღი ახლა შევნიშნე, ქალს ხელს ულოკავდა. მეორე ხელი ავიღე, მეთბილა. ალბათ ძალღმა ალოკა – და ზიზღით ხელი მოვისროლე. შემდეგ რაღაც მომაგონდასავით და კვლავ ავიღე, მაჯა უტემს, ცოცხალია. ალბათ სძინავს და ხელს ფრთხილად ვდებ ბალახებზე.

შემდეგ ბალახი მოვწყვიტე და მწოლარეს ყურში დავტრიალე (მრობაც მიყვარს!) ქალი შეიშმუშნა და თვალები დაახამხამა. წამოდგომაც ვერ მოვასწარი, რომ ქალი დამაცხრა და ყელ-ტუჩი დამიკოცნა. შემდეგ მოიბოდიშა – სხვა მეგონეთო და ადგა.

– საბოდიშო არაფერია, გოგონი! – განაწყენება: რატომ მიწოდა „გოგონი?“ – მე წავალ, – თქვა „გოგონიმ“. – წადი! – ეგონა კალთას დეახევედი. გოგონა მართლა წავიდა. რაღაც ცარიელი ადგილი დამრჩა გულში და თავი შემეცოდა.

* * *

ერთი კვირა სახლიდან არ გამოვსულვარ – ავად ვიყავი. წამომდგარი მინდორზე გავედი და კვლავ ის ვიხილე – „გოგონი“. ზმანებაა თუ რა, ვერ გამიგია! (ვფიქრობდი და თან თვალს არ ვაშორებდი) ქალიშვილი ბალახებში იწვა და წიგნს კითხულობდა.

წამოდგომა. ცივი და ოფიციალური მისალმება. ჩემი ირონია შერჩენილი სახეზედ და გოგოს მოჩვენებითი დარცხვენა. მე ვაქტიურობ:

- მე მე ვარ, თქვენ ვინა ხართ?
- მეც მე ვარ! – იცინის „გოგონი“.
- მაინც? – არ შეგეშინდებათ? – რისი? – მიკვირს.
- ვინაობა რომ ვითხრათ ...
- თქვით!
- ეშმაკის ასული ვარ ... – სად ასული? – სად კი არა, ეშმაკის ასული ვარ, შვილი, გაიგეთ?
- აა, ეშმაკის შვილზე ხართ ასული და ...
- ქალიშვილი მიხვდა, მასხრად რომ ვიგდებდი და გაქრა.
- მართლა ეშმაკის ასული ყოფილა, გავეფიქრე და შეშინებულმა ბირჯვარი გადავიწერე.

* * *

ეშმაკის ქალიშვილი ორ დღეს არ გამოჩენილა. მე შევწყვიტე მინდორში სიარული და მარტოდმარტომ საკუთარ ბოღმაში ვიწყე ჩახრჩობა. მოსეზე ვწერდი რომანს და მთელი დღეები ვმუშაობდი, რა თქმა უნდა, სახლში. „გოგონი“ გამახსენდა.

- თურმე ეშმაკების შეყვარებაც შეიძლება, – წამომცდა ხმამაღლა, გამორკვეულს შემრცხვა (ეს რა ვთქვი?). კარებმა დაიჭრაქუნა. გაკვირვება: ეშმაკის ასული მოსულა!
- შენი სული ჩემს ხელშია, თურმე შეგყვარებივარ!
- არა, მე ეს ისე ვთქვი – ვლულულუღებ.

ქალიშვილი ტანისამოსს იხდის და შიშველი ფეხების ელვარებას მიტყვევებს თვალებს. — მოდი ჩემთან! — ამბობს და მკერდს მიკვებებს. ჩემი თვალის, რა თქმა უნდა, მყისვე იქ ჩნდება — პატარა, მკვრივი უნდა იყოს, თეთრი, ქათქათა... ოპ, ღმერთო!

— მოდი, მოდი, რაღას უყურებ? მეც ძალაუნებურად მივდივარ. ტუჩებზე მაფრინდება და იმავე წამს ვხედვით ერთარსს და ერთხორცს. მე ეს უკვე მომწონს.

— ო, მომიტევეთ! — მახსენდება რაღაც და როგორც კინოფილმებშია: სინათლე ქვრება.

* * *

ორივენი ლოგინში ვწევართ: გაოფლილნი, ჩახუტებულნი და სიყვარულით გამძღარნი. მე უკვე შევეგუე ჩემს მდგომარეობას.

— მალე დაგცილდები — ამბობს ის, — მაგრამ იგულისხმება, მალევე მოვიხმობ! — მალე დამცილდები, მალე მომიხმობ, ორივე ცუდია — ვბუზღუნებ ბებერივით.

— ეს რა კარგი სული ჩავიგდე ხელში!... შენ იცი, პირველი ჩემი მამაკაციც ხარ და პირველი სულიც, რომელიც ხელში ჩავიგდე! — მეტიკტიკება (პირველი მამაკაცი რომ ვარ მისთვის, ეს უკვე შევატყვე და ნასიამოვნებიც დავრჩი, მაგრამ თუ პირველი სულიც ვიყავი, ეს კი აღარ ვიცოდი!). მალე ის მიდის. მე კვლავ მარტო ვრჩები.

* * *

სოფელიც დაეტოვე. ისევ ქალაქში ვარ. სოფლად მყუდროებას ვეძებდი და აი, რას წავაწყდი — „გოგონი“. მალე მაინც მოვახერხე დამშვიდება — ქალიშვილი, ალბათ, მომელანდა!

რ ა ლ ა ც

ამ ერის ყველა ხორციელს ავადმყოფობა შეეყარა. ავადმყოფობა სხეულთ აბრმავებდა და დადიოდნენ ბრმები ამ ქვეყნად ხელების ცეცებით. სხეული სნეულების გამო იხრწნებოდა და გახრწნა მამაკაცებს ასოდან ეწყებოდათ, ქალებს კი საშოდან. ეს იმიტომ, რომ ერი არ გამრავლებულიყო და მალე აღგვილიყო პირისაგან მიწისა. როცა ხრწნადობა გულამდე მიაღწევდა, ბეჩავი იღოპებოდა.

... და დადიოდნენ ესე ბრმები ამ დაბრმავებულ დედამიწაზედ და იძახდნენ: ახლა არა ვართ ბრმანი, ბრმანი მაშინ ვიყავით, რადგან მაშინდელი სიბრმავეის გამო ახლა დავბრმავდითო.

იყო პატარა რაღაც და ეჭვი არ მეპარება, რომ ეს ავადმყოფობაც

იყო რაღაც, უთუოდ რაღაც!

* * *

ჩვენ მაშინ ერთმანეთი არ გვიყვარდა!

* * *

– განვედ, სატანისეულო ჩემგან, - მივმართე ერთხელ საკუთარ გამო-სახულებას სარკეში. სატანისეული მაინც არ განვიდა და მე სიცი-ლი დავიწყე.

* * *

კარების გაღება ოდნავ დაეაყოვნე, ბოლოს გავადღე: არავინ იყო, ზარის ხმა მომჩვენებია.

* * *

კ ე რ ბ ი

მცხეთისაკენ მიმავალმა ქვის კერპი ვიპოვნე. მომეწონა და სახლში წავიღე უხეშად დამუშავებული დროებსგლაცვლისაგან გაშავებული. იგივე მიზეზით ცხვირწატებილი და მაინც კერპი, უსულო რამ.

ყურებმაღლა აწეული, ბაჭიასავით დაცქვეტილი. თითო ყურში ორ-ორი ზოლი. ყურები თხელი და გრძელი, ტანწვრილი. თვალები დიდი, გადმოკარკლულნი, „გვიშველეთ, ბუდიდან ვვარდებითს“ მყვირალნი. ტანდაბალი კერპი. მსხვილი, ღიბი შუაში ჩაჭყლეთილი და ნამცხვარ „ნაპოლეონივით“ ფენა-ფენა დადებული ქონი ქვისა.

ხელები პატარა, მოკლე, თითებკოტიტა. ფეხები მსხვილი, ასევე მო-კლტე. ერთი სიტყვით, კერპი უშნო, შესაზარი.

... საღამოობით ვებაასებოდი ხოლმე მას!

* * *

შვილი აღმომაჩნდა! შვილი აღმომაჩნდა! შვილი აღმომაჩნდა! დიდი ხნის წინათ ერთ ქალღან ბლღარძუნს ეს შედეგი მოჰყოლია! ძალიან გამიხარდა მისი ნახვა და ქვის კერპი ვაჩუქე. კიბეებზე რომ ჩადიოდა, მივამძახე: რომ მოგვედები, ჩემს სახელზე სანთელს ხომ დაანთებ? შვილმა თავი (ნაღვლიანად დამძიმებული) დამიქნია და წავიდა. თვალზე ცრემლი მომადგა – მარტოკაცები მარტოკაცებად რჩებიან მარად!

* * *

მაცხოვარი ცენტრში იდგა და ხალხს შეჰყურებდა. – ვინ მესროლა? – უკვე მერამდენედ გაიმეორა შეკითხვა, მაგრამ ხალხი დუმდა. ოდნავ წელში მოხრილს ხელები გულთან მიეტანა, ხოლო სისხლი

წვეთწვეთობით მოუონანდა თეთრ პერანგზედ.

— ვინ მესროლა? — თქვით—კვლავ გაიმეორა. რისი დაამატა, მაგრამ ხმას მაინც არავინ არ იღებდა.

მაცხოვრის თვალწინ მოგონებების ზოლმა გაიარა: გენესარეთი, ამაყი ქალაქი კაპერნაუმი, ერშალაიმი, მშვენიერი მაგდალინელიც, პეტრე მართლა ქვა-კლდე ურყევი... და ბოლოს დედა!

— რა არს ჩემდა და შენდა, დედაკაცო? არლა მოწვევულ არს უამი ჩემი?... ფიქრებიდან იესო მალე გამოერკვა და კვლავ მიმართა ბრბოს: ვინ არს მკვლელი ჩემი? ბოლოჯერ გეკითხებით, ვინ? — ხმას კვლავ არავინ იღებდა. იესომ კარგად იცოდა, თუ ვინ იყო მისი მკვლელი, მაგრამ მას აღიარება სჭირდებოდა, არა, მას კი არა, არამედ მკვლელს.

— მე ახლაც იუდამ გამყიდა... ქრისტე შეჩერდა, შემდეგ დაბალის ხმით გააგრძელა: აი, გული ჩემი, აი, სისხლი ჩემი... მაცხოვარმა მკერდიდან ხელები ნელა ჩამოიღო, მარჯვენაში რაღაც ეკირა, ბრბო შემდეგ მიხვდა, გული იყო.

თეთრ, ნატიფ თითებში კეთილშობილი გული სისხლში ქოშინებს და სხმარტალებს, სისხლის საამო სუნნი, ბრბო კი შეშინებული — დაშლას აპირებს...

მომიტევებია!

მეორეჯერ არ აღმდგარა უფალი ჩვენი მკვდრეთით. ამიერიდან სააღდგომოდ ბავშვები ვერ მიუჭახუნებენ ერთმანეთს კვერცხებს სისხლისფერს და ვერც ვინმეღა იტყვის: ქრისტე აღსდგა! და ვერც ვერავინ უპასუხებს: ჭეშმარიტად!

* * *

ეშმაკის ქალიშვილმა მომაკითხა და სული მომთხოვა. ერთი დღე როგორც იქნა ვაჩუქებინე. „გოგონი“ წავიდა.

მარტოკაცის მემატინის დღიურიდან

აი, ქუჩას მიუყვება ჩვენი გმირი. პალტოს საყულო აწეული აქვს, სახე ნაადრევი ნაოჭებით აქვს დაღარული. ქუჩაში ხეს შეამჩნევს, რატომღაც ადრე არ ახსოვდა, ახლა კი ნაცნობივით მიესალმა ფოთლებდაცვენის. — გაზაფხულზე ფოთლებს მოისხამს, გაიფიქრა და გზა განაგრძო (რა ყველას გაზაფხულის იმედი აქვს).

რაღაც სიცივე იგრძნო ტანში. გააერყოლა. სიგარეტი ამოიღო და მოუკიდა. (დროის გაყვანის ნაცადი ტაქტიკა) გაუარა. მოგტყუვდიო,

ქართული
წიგნების
კავშირი

ჩაილაპარაკა საცოდავად.

უცებ, ვიღაცამ სახელი დაუძახა, სმენას ეხამუშა, რადგან სახელი აღარც კი ახსოვდა მარტოსულს. ერთი პირობა კიდევ აპირებდა მოტრიალებას, მაგრამ გადაიფიქრა — უკვე ძალიან გვიან იყო! მარტოკაცი კვლავ გზას გაუყვია. ნაზი ქარი სანაპიროს გრძელ, ვიწრო და ბინძურ ქუჩაში განლაგებულ ხეებს უხიციანებდა.
... ქუჩის ბოლოში სიცოცხლეს მთავრდებოდა!

[გაგრძელება შემდეგ ნომრებში]

გ ი ო რ გ ი ქ ა ნ ტ უ რ ი ა

V

ე ტ ი უ დ ე ბ ი

ქ ა რ თ უ ლ ი ხ უ რ ო თ მ ო ძ დ ვ რ ე ბ ა

[დასაწყისი იხ. „გ უ შ ა გ ი“ №18]

სამეფო-სამთავროებად დაქუცმაცებული საქართველო X საუკუნის ბოლოდან იწყებს გაერთიანებას და XI - XII საუკუნეებში უკვე ერთიანი, მძლავრი ფეოდალური სახელმწიფოა. პოლიტიკურად ძლიერ და ეკონომიურად ღონიერ ქვეყანაში კულტურის ყველა სფეროში ხდება შესამჩნევი აღმავლობა. ესაა ხანა უდიდესი ეროვნული აღმავლობისა, შემოქმედებითი წინსვლისა. ლიტერატურაში ხდება საერო პროზისა და პოეზიის ჩასახვა. შეიძლება ითქვას გარკვევით, რომ ჰუმანიზმი, მისი იდეები, რომლებიც ღრმა ფესვებს იკიდებენ, მეტად შესამჩნევი შედეგებით მთავრდება. ეს ის ხანაა, როდესაც იქმნება მოსე ხონელის ეპოსი „ამირან-დარეჯანიანი“, მოღვაწეობენ შავთელი და ჩახრუხაძე. ეპოქის შემოქმედებითი ზენიტი შოთა რუსთაველის გენიალური ქმნილება „ვეფხისტყაოსანია“. ამ უკანასკნელის მნიშვნელობა სცილდება ერთი ერის კულტურის ფარგლებს. ამიტომაცაა იგი აღიარებული მსოფლიო შედეგად.

იმავე ხანებში ვხედავთ ქართული ფილოსოფიური აზროვნების განვითარების მაღალ დონეს. ქვეყნის შიგნით არსდება ორი აკადემია: — გელათში და იყალთოში. საზღვარგარეთ დაარსდა პეტრიწონის მონასტერი, სადაც სხვათა შორის მოღვაწეობდა დიდი ქართველი ფილოსოფოსი იოანე პეტრიწი. (პეტრიწონის მონასტერი დააარსა ბიზანტიის ქართველმა მხედართმთავარმა გრიგოლ ბაკურიანიძემ XI საუკუნეში. ახლა ეს სოფელი ბულგარეთის სახელმწიფოში მდებარეობს და

მას ჰქვია „ბოჩკოვო“.)

ასეთ ძლიერ ქვეყანაში ჩნდება მრავალი სავაჭრო ცენტრი, სადაც ნაც განუწყვეტლივ მიედინება ვაჭართა ქარავნები ახლო თუ შორეული ქვეყნებიდან. ცნობილია იმ დროს ისეთი დიდი ქალაქები, როგორცაა თბილისი, დმანისი, რუსთავი, სამშვილდე და მრავალი სხ.

იმ ეპოქის კულტურის სხვა დარგებთან განსხვავებით, განვითარების ყველაზე სრულ სურათს საკულტო არქიტექტურა წარმოგვიდგენს.

XI - XIII საუკუნეები, როგორც აღრევეც აღვნიშნეთ, მეორე აყვავების ხანაა. აღრეულ პერიოდებთან შედარებით, საკულტო არქიტექტურა ძირითადად გუმბათოვანია. ტაძარი გარედან ჩვეულებრივ სწორკუთხედშია მოქცეული, ხოლო შიგნით ცენტრალურ სივრცეს ჯვრის ფორმა განსაზღვრავს. ჯვრის მკლავების გადაკვეთის ადგილას კი გუმბათია აღმართული. იგი ერთ შემთხვევაში ეყრდნობა ცალკე გამოყოფილ ოთხ სვეტს, ხოლო მეორე შემთხვევაში – საკუთხეველის კუთხეებსა და დასავლეთის ორ სვეტს. ჯვრის მკლავებიდან მხოლოდ აღმოსავლეთისაა აფსიდალური, დანარჩენი კი სწორკუთხაა.

ამ ხანაში შესამჩნევად გაიზარდა ტაძრების მასშტაბი და შეიცვალა პროპორციები. ნაგებობები აზიდული ხდება, მასათა დამაგვირგინებელი გუმბათი მაღლდება. თვით მასები პირამიდულადაა დალაგებული. პირველ საფეხურს კარიბჭეები ჰქმნის, მეორეს – ტაძრის ქვედა კორპუსი, ხოლო მესამეს – გუმბათი. საერთოდ შიდა და გარე კომპოზიციებისა და ფასადების მორთულობაში დინამიურობა და ცხოველხატულობა იქცევა ყურადღებას. თუ **VI - VII** საუკუნეების ძეგლებში მკაცრი და ლაკონური ფორმებისა და დეტალების ზუსტ განლაგებებს ვხვდებით, აქ მთელი ყურადღება დეკორატიულობისაკენაა მიმართული. ფასადები მორთულია თაღებით, კარ-სარკმელებსა და კარნიშებს შემოუყვება ორნამენტოვანი არშიები. ფასადების მორთულობის განმსაზღვრელად ხშირად დიდი ზომის აქოჩრილი ჯვრებია. დეკორატიულობა ჩანს შიდა სივრცის გადაწყვეტაშიც. იქ ფორმათა თამაშით არაჩვეულებრივი დინამიურობა იგრძნობა. ამას ემატება კედლების ფრესკული მხატვრობის ფერადოვანი გამა. აქვე ხაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებას, რომ აღნიშნული დეკორატიულობა და ცხოველხატულობა არასდროს არ არღვევს ნაგებობის ტექტონიკურობას, ერთიანობას. ასეთი სიცხადე ახლა და მომდევნო პერიოდებშიაც დამახასიათებელია ქართული არქიტექტურისათვის.

ქართულ ხუროთმოძღვრებაში **XI** საუკუნე დიდი აღმავლობის პერი-

ოღია. საუკუნის დასაწყისშივე გარკვეულად ჩანს ახალი სტრუქტურული მელიც პრინციპულად განსხვავდება წინა ეპოქებისაგან.

პირველი ეტაპური ძეგლი ამ მიმართულებით შექმნილი ესაა ე. წ. ბაგრატის ტაძარი ქუთაისში. მისი ძირითადი ნაწილი აგებულია 1003 წელს. იგი თათრებმა 1691 წელს დააზიანეს და იმის შემდეგ უგუმბათოდ დგას. ამ დიდი ზომის ტაძრის შიდა ხალვათი სივრცე შექმნილია ტეტრაკონქის გეგმაზე. გუმბათის საყრდენი სვეტის მდიდრულად მოჩუქურთმებული კაპიტელები ახლა შიგნით ყრია. ტაძრის გარე მასები მრავალფეროვანი და დინამიურია. ფასადები უწყვეტი თალღითაა დამუშავებული. სარკმლებს უშრეტი ფანტაზიის მჭონე ოსტატების მიერ ამოკვეთილი ჩუქურთმები ამშვენებს. ცოტათი მოგვიანოდ აგებული სამხრეთისა და დასავლეთის კარიბჭეები ამდიდრებდა ნაგებობას.

ბაგრატის ტაძრის თითქმის თანადროულია იმერეთისგან შორს, აღმოსავლეთით, კახეთის ტერიტორიაზე მდგარი ალავერდის ტაძარი. იგი აგებულია XI ს. პირველ მეოთხედში. თუ ბაგრატის ტაძარი მთაზე იდგა, ეს ვაკეზე დგას. იგი ალაზნის ველზე, კავკასიონის თოვლიანი მთების ფონზე, იშვიათად მოხდენილად გამოიყურება, მიუხედავად იმისა, რომ იგი დიდი მასშტაბის უზარმაზარი ნაგებობაა /ტაძარი სიმაღლით 50 მეტრს აღემატება და საქართველოში ყველაზე მაღალია/. ალავერდის ტაძარი გეგმით ისევ ტეტრაკონქია, მხოლოდ ბაგრატისაგან განსხვავებით გვერდები შვერილი არ არის, არამედ ერთიან სწორკუთხედშია მოქცეული. შინა სივრცე დიდი, ვრცელია, ხალვათია, იგრძნობა ზესწრაფვა. გარედ მას აკლია სამი მხრიდან გალერეა. ახლა მხოლოდ დასავლეთის ფრაგმენტი ვერ სტოვებს ისეთ შთაბეჭდილებას, როგორც იქნებოდა თავდაპირველად. ფასადები შემოსილია თლილი ქვით, მაგრამ მორთულობას ფაქტიურად მხოლოდ თაღები წარმოადგენს. ასეთი სიძუნწე, სიმარტივე, განსხვავებით ქართლის ძეგლებისაგან, ახასიათებს კახეთის ძეგლებს. ტაძარს საკმაოდ ცვლილებები განუცდია. მათში ყველაზე შესამჩნევია დანგრეული გუმბათის მაგიერ. XV ს. ბოლოს დადგმული გუმბათი, მისი ფასადების გადაწყვეტა განსხვავდება თავდაპირველისაგან, მაგრამ სიმაღლით კი შეიძლება ძველს იმეორებდეს.

იმავე ტიპის მესამე ტაძარი მცხეთის სვეტიცხოველია. აქაა მოთავსებული ქრისტიანობის მიღების პირველივე ხანებიდან საქართველოს კათალიკოსის კათედრა. ამ ადგილას IV საუკუნეში პირველი ეკლეს-

ია იყო აგებული. შემდეგ მის ადგილზე მეფე ვახტანგ გორგასალმა V საუკუნის ბოლოს ააგო დიდი ზომის ბაზილიკა, რომლის ნაშთებიც ჩართულია ახლამდგარ გრანდიოზულ ნაგებობაში. იგი აგებულია 1010 - 1029 წლებში მელქიზედეკ კათალიკოსის განკარგულებით არქიტექტორ არსაკიდის მიერ.

სვეტიცხოველს, როგორც ქვეყნის საეკლესიო ცენტრს, მტრის პირველი ხელი ხვდებოდა, ამიტომ მას მრავალი შეკეთება-გადაკეთება განუცდია. ამ მხრივ განსაკუთრებით აღნიშვნის ღირსია XIII საუკ. ბოლოს თემურ-ლენგის შემოსევის დროს გუმბათის დანგრევა. იგი აღადგინეს XV საუკუნის პირველ ნახევარში. XIX ს. პირველ ნახევარში კი მას შემოაცალეს დაზიანებული გარშემოსავლელი და შიგნით კედლები შეათეთრეს.

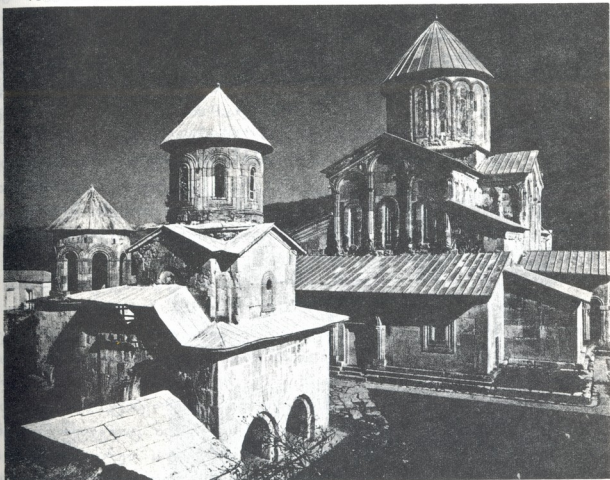
შიგნით ტაძარი შესამჩნევადაა წაგრძელებული. ცენტრი ისევ ჯვრის მკლავებზე აღმართულ გუმბათს უკავია. ბრწყინვალედ თლილი ქვით შემოსილ ფსალღებს თაღები ტალღისებურად უვლის გარს. ჩუქურთმა და რელიეფები ყოველ დეტალს ამშვენებს.

საკულტო ნაგებობათა შექმნის გზაზე ახალი სიტყვა თქვა 1030 წელს აგებულ სამთავისის აგტორმა. ტაძარი დგას ქართლის ცენტრში, თბილისი-გორის გზასთან ახლოს. ტაძრის გენიალურმა არქიტექტორმა შექმნა ისეთი სრულყოფილი ტიპი, რომელმაც დაიპყრო შემდეგი საუკუნეები. ეს ტიპი ებოქათა სათანადო ცვლილებებით გვხვდება თითქმის მთელი რეაასი წლის განმავლობაში. ასეთი გავლენა არ მოუხდენია შუასაუკუნეების საეკლესიო ნაგებობათა არცერთ აგტორს.

ტაძრის გეგმა გარე სწორკუთხედშია ჩაწერილი, შიგნით კი ჯვარია, რომლებზედაც აღმართული კედლები ჰქმნიან მთავარ სივრცეს. ადრე განხილულ ძეგლებისაგან განსხვავებით, აქ გუმბათი ეყრდნობა არა ოთხ ცალკე მდგარ სვეტს, არამედ საკურთხევის კუთხეებსა და დასავლეთის ორ სვეტს. ასეთმა გადაწყვეტამ გუმბათი მიუახლოვა საკურთხეველს და გრძლივი ღერძი დაამოკლა, რითაც გეგმა შედარებით გამარტივდა და გახდა ლაკონური.

ფსალღები მიუხედავად იმისა, რომ თავდაპირველი სახით არ არის მოღწეული, მაინც მნახველზე წარუშლელ შთაბეჭდილებას ახდენს. ამ მხრივ განსაკუთრებით გამოირჩევა აღმოსავლეთის ფსალდი, სადაც სტილის ცხოველბატულება, დინამიურობა, ჩრდილ-სინათლის თამაში მეტად ცოცხლადაა გამოხატული. ამ ფსალდის დეკორატიული გადაწყვეტის გავლენაც დიდი იყო. მის გამოძახილს XVI ს.—შიც კი ვხვდებო-

XII საუკ. ტაძრებიდან უბირველეს ყოვლისა აღსანიშნავია გელათის მონასტერი, რომელიც დგას ქუთაისთან ახლოს. იგი დაარსებულია სახელგანთქმული მეფის დავით აღმაშენებლის მიერ. მან აქ არა მარტო ეკლესია ააგო, არამედ იქვე შექმნა მეცნიერებისა და განათლების ცენტრი. მან იქ გახსნა აკადემია, სადაც მოღვაწეობდა ფილოსოფოსი იოანე პეტრიწი და სხვები. ანსამბლში გარდა თავის მიერ **1106** წელს საფუძველჩაყრილი ტაძრისა შედის აკადემიის შენობა, რამდენიმე ეკლესია, სამრეკლო და დამხმარე ნაგებობები.

მონასტერ გელათის საერთო ხედი სამხრეთ-დასავლეთიდან

მთავარი ტაძარი შიდა სივრცობრივი გადაწყვეტით საერთოს სამთავისთან პოულობს, მაგრამ აღმოსავლეთის შევრილი აფსიდებით უფრო ადრეულ ძეგლებთან აქვს კავშირი. ფასადები თაღებით მდიდრულადაა მორთული, მაგრამ, განსხვავებით სხვებისგან, ჩუქურთმით მეტად ღარიბია.

იმავე საუკუნის მეორე ნახევრის საუკეთესო ძეგლს წარმოადგენს

იკორთის გუმბათოვანი ტაძარი. იგი დგას გორთან ახლოს, ჩრდილოეთით, კავკასიის მთებისკენ. ტაძარი წარწერის მიხედვით აგებულია 1172 წელს. XI - XII საუკუნის ძეგლებიდან იგი უკანასკნელია, სადაც ფასადების მორთვის ძირითად დეკორატიულ ელემენტს თაღედი წარმოადგენს. თაღედი აქაც ოთხივე ფასადს მთლიანად უვლის, მაგრამ მათში უკვე ჩანს ახალი გადაწყვეტა. ესაა თაღედში ტეხილი ხაზების, კუთხეების შეტანა. ფასადების კარ-სარკმელები მორთულია მრავალფეროვანი ჩუქურთმით. ჩუქურთმის სიმდიდრით გამოირჩევა აგრეთვე თაღედით შემოყოლებული გუმბათის ყელი.

XII საუკუნის მიწურულსა და XIII-ის პირველ მეოთხედში, სულ რაღაც სამი ათეული წლის განმავლობაში შენდება ისეთი პირველხარისხოვანი ძეგლები, როგორცაა — ბეთანია, ქვათახევი, ფიტარეთი, წულღრაშენი, კოჯრის კაბენი და ახტალა. ამ ძეგლებში საბოლოოდ ჩამოყალიბდა და დამკვიდრდა ის ტიპი, რომელიც XI ს. პირველ ნახევარში შექმნეს სამთავისისა და სამთავროს ავტორებმა. სტილისტიკური თვალსაზრისით ეს ორი ეტაპი ერთი საფეხურია, მაგრამ მათ შორის მაინც შესამჩნევი განსხვავებაა. ტაძრის ზომები მცირდება, ხოლო გეგმა კვადრატს უახლოვდება. ინტერიერში გრძელდება ადრევე შემუშავებული კონსტრუქციული გადაწყვეტა — გუმბათი ეყრდნობა აღმოსავლეთით საკურთხევლის კუთხეებს, ხოლო დასავლეთით — ორ პილონს. კედლები მთლიანად იფარება ფერადი მხატვრობით.

თუ ფასადებზე XI - XII საუკუნეებში მორთულობის მთავარ ელემენტს თაღედი წარმოადგენდა, ახლა მასზე უარს ამბობენ და მხატვრული ეფექტი ემყარება გლუვ ზედაპირზე კარ-სარკმლების ირგვლივ თავმოყრილ ჩუქურთმას. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ იზრდება თვით მოჩუქურთმებული ადგილების ფართი და ცალკეულ ელემენტთა რაოდენობა. ცვლილება გუმბათმაც განიცადა. ადრე თუ წახნაგოვანი გუმბათის ყელი სჭარბობდა, ახლა მხოლოდ ცილინდრული ფორმისა გვხვდება. წინა პერიოდთან შედარებით კიდევ ერთი თავისებურება ახლავთ ამ ძეგლებს, ესაა მათი განლაგება ღრმა ხეობებში, სადაც სიწყნარე, სიმყუდროვე და სილამაზეა. შორს დარჩა ადრეული ქრისტიანობის ხანის ასკეტიზმი, როდესაც მონასტრებს აგებდნენ მწირ, ხრიოვ ადგილებში, სადაც ადამიანურ, ხორციელ ცხოვრებას მაქსიმალურად იყვნენ მოკლებულნი.

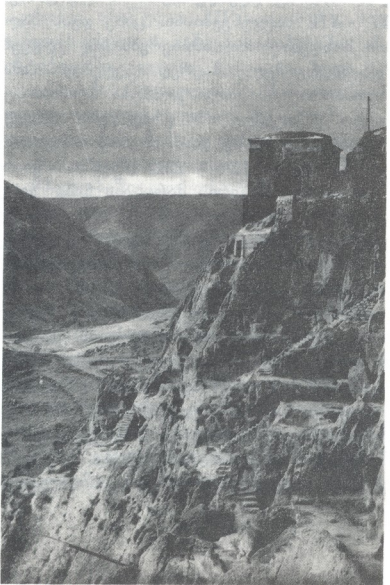
ჩვენ ადრევე შევნიშნეთ, რომ ქართული არქიტექტურა ძირითადად ქვის არქიტექტურაა. იგი ასევე რჩება ამ ხანაშიაც, მაგრამ გვხვდ-

ბა გამონაკლისიც. ასეთს წარმოადგენს ზემოაღმოსავლური ტიპის დიდი ქველი – ყინწვისი და ტიმოთესუბანი, რომლებიც აგურითაა ნაგები. უნდა აღინიშნოს, რომ აგურით ნაგები და მოჭიქული კრამიტის და ხურული შენობები, მწვანით დაფარული ხეობების ფონზე, იშვიათი სილამაზით ხასიათდებიან.

განხილული ეპოქის მონასტრებიდან ერთი განსხვავებული ხასიათის ანსამბლიც გვაქვს. ესაა კლდეში ნაკვეთი ვარძია. იგი მდებარეობს ქველი მესხეთის ტერიტორიაზე, მდინარე მტკვრის ზედა ნაწილში, მაღალი მთის კლდოვან ფერდობში გამოჭრილია ასეულობით გამოქვაბული, სადაც მდებარეობს რამდენიმე ეკლესია, სატრაპეზო, სამრეკლო, ბერების საცხოვრებელი სენაკები და სხვადასხვა დანიშნულების დამხმარე სადგომები. საქ. ტერიტორიაზე მრავლადაა კლდეში ნაკვეთი მონასტერი, ეკლესია, ციხე და სახიზრები, მაგრამ ასეთი დიდი და შთამბეჭდავი ანსამბლი სხვა არ არის. ვარძია შექმნილია XII საუკუნის ბოლოს და XIII საუკუნის დასაწყისში.

ვ ა რ ძ ი ა. მონასტრის დასავლეთი ნაწილი.
X სართული
სამრეკლო. XIII საუკუნე.

საერო ხასიათის ნაგებობები ძალიან ცოტა შემოგვრჩა. ისტორიკოსთა ცნობებით ფეოდალური მონარქიის ამალღების პერიოდში მდგარა არაერთი სასახლე დიდი და ლამაზი, მაგრამ ჩვენამდე მათ არ მოუღწევიათ. დავგრჩა მხოლოდ სასახლის ნანგრევები გეგუთში, ქუთაისთან ახლოს, რომელიც მეფე **გიორგი III** აგებულია **XII** საუკუნის **60 - 70**-იან წლებში. სასახლე დიდი ზომის, გუმბათოვანი ნაგებობაა. გუმბათს ყელი არ ჰქონია და სინათლე ზემოდან ჩამოდიოდა. შიგნით გუმბათქვეშა დიდ დარბაზს ოთხი სწორკუთხა მკლავი უერთდება. ყველაზე ღრმა მკლავში მეფის ტახტი იდგმებოდა. დარბაზის ირგვლივ საცხოვრებელი და სხვადასხვა დანიშნულების ოთახები იყო განლაგებული.

აქვე უნდა აღვნიშნო ციხე-სიმაგრეებიდან ერთი ნიმუში. ესაა ხერთვისის ციხე, რომელიც მდებარეობს ისტორიულ მესხეთში, მტკვრის ორი ტოტის შესართავთან. მატჩანეთა მიხედვით აქ ანტიკურ ხანაში ქალაქი ყოფილა, მაგრამ დროთა ვითარებაში მისგან აღარაფერი შერჩენილა. ის, რაც დღემდე შემორჩა სხვადასხვა დროისა და ძირითადად **XI - XIV** საუკუნეებისაა. ციხე დგას მალალ მთის წვერზე და იშვიათი მოხდენილობით ამთავრებს სალ კლდეებს. იგი საკმაოდ მტკიცე და მიუდგომელ სიმაგრედ ითვლებოდა. ამავე დროს, მის მშენებლებს კომპოზიციის კარგი გრძნობა ჰქონიათ.

საკულტო არქიტექტურაში გრძელდება ადრევე აღებული ხაზი. ამ ნაგებობებიდან ყველაზე საინტერესოა თბილისის მეტეხის ტაძარი, რომელიც აგებულია **1278 - 1289** წლებში. იგი აგებულია ძველი ეკლესიის ადგილზე, მტკვრის მარცხენა ნაპირზე და ქალაქში მეტად დამახასიათებელ სიტუაციას ქმნის. სამი შვერილი აფსიდით ეს ტაძარი ძველი ტაძრების ფორმებს იმეორებს, ფასადების მორთულობით კი თავისი ეპოქის ტიპური წარმომადგენელია.

მეცამეტე ს. ოციანი წლებიდან იწყება სასტიკი და უთანასწორო ბრძოლა მონგოლ დამპყრობლებთან. თანდათანობით ქვეყანა სუსტდება პოლიტიკურად და ეკონომიურად. ამ გარემოებას არ შეიძლებოდა თავისი დალი არ დაემჩნია კულტურის სხვადასხვა სფეროსათვის. თანდათანობით ქვეითდება ხელოვნების სხვადასხვა დარგებიც, კერძოდ, ასეთი სურათი ჩანს არქიტექტურაშიც. **XII** ს. ბოლოს და **XIV** ს. დასაწყისში ჯერ კიდევ ვხვდავთ არქიტექტურის ძველ სიდიადეს, მაგრამ შემდეგში თანდათანობით ჰქრება, ვიდრე **XVI** საუკუნემდე.

XIII - XIV საუკუნეების ორ კარგ არქიტექტურულ ნაგებობას წარ-

მოადგენს საფარა და ზარზმა, რომლებიც სამხრეთ საქართველოში მდებარეობენ. ერთიც და მეორეც ტიპით ისეთივეა, როგორც აღმოსავლეთ დასავლეთ XI საუკუნედან, მაგრამ დეტალებში და განსაკუთრებით მორთულებაში იგრძნობა განსხვავება, საკუთარი ეპოქის დალი.

საფარის ძველი მდებარეობს მყუდრო ხეობაში, ირგვლივ იშვიათი ლამაზი ლანდშაფტია. ტაძარი ხევის ნაპირას, ისეთ რელიეფშია ჩადგმული, რომ ირგვლივ მას ხან ქვემოდან ვხედავთ და ხან კიდეც ზემოდან დავჰყურებთ. კარგად თლილი ფერადი ქვით შემოსილი ფასადები მდიდრულადაა მორთული.

მისგან განსხვავებული მდებარეობა აქვს ზარზმის ტაძარს. იგი მაღალი მთიდან გადაჰყურებს გარემოს, დაბლა დაცემულ ხეობებს. მისი გეგმის გადაწყვეტაში და გარე მასათა კომპოზიციაში საერთოდ, სამხრეთის სტოას განსაკუთრებული ნიუანსი შეაქვს, მაგრამ პრინციპში ტიპი ძველი რჩება. ადრე განხილულ ნაგებობებისგან განსხვავებით, ამ ძეგლის დეკორში ჩანს ის სიმშრალე და სქემატურობა, რომელიც სტილის დაღმავალი ხაზის მაჩვენებელია. თითქოს ამ ცხოველხატულმა სტილმა თავისთავი ამოწურაო XIV საუკუნეში, მის პირველ ნახევარში. ასეთ მაგალითს ვხედავთ გერგეტის სამებაში. ამ გუმბათოვანი ნაგებობის ინტერიერში გოცებთ ქვედა და ზედა მასების არაპროპორციულობა, ფასადების მორთულობაში ჩანს არამკვეთრი ხაზები, დაბალი რელიეფი და ღუნე კვეთა.

მონგოლთა უღლიდან გამოსვლის შემდეგ მტრულად განწყობილი ორი მეზობელი გაგვიჩნდა, ესენი იყვნენ ოსმალეთი და სეფიანთა ირანი. ისინი სამასი წლის განმავლობაში ცდილობდნენ საქართველოს დაპყრობას, მაგრამ ვერა და ვერ შეძლეს. ამ ხანგრძლივი ბრძოლის პერიოდში ქართ. კაცი, როგორც კი ცოტა თავისუფლებას იგრძნობდა, მაშინვე კულტურის ფრონტზე იღვწოდა.

არქიტექტურაში ამის კარგი მაგალითია გრემი და ანანური. გრემი მდებარეობს კახეთის ტერიტორიაზე. აქ იყო დაქუცმაცებული საქართველოდან კახეთის სამეფოს დედაქალაქი. მისი ციტადელის ტერიტორიაზე აგებული ტაძარი აშენებულია 1565 წელს. ტიპით ეს მც ცენტრალურ-გუმბათოვანი ნაგებობაა, რომელსაც XVI საუკუნისათვის დამახასიათებელი ფორმები აქვს. ეპოქის თავისებურ ნიშნებს ვხედავთ როგორც ინტერიერში, ისე ექსტერიერში, განსაკუთრებით ფვალში გეცემათ ფასადების გაფორმება. ქვითა და აგურით ნაგები ეს შენობა თაღებითაა დამუშავებული, სადაც ფორმათა დაწვრილმან-

გეზში ერთგვარად იგრძნობა ირანის სიახლოვე. ასევე, ირანული არქიტექტურის ზოგიერთი ელემენტის გამოვლენას ვხედავთ ნინოქმინდის სამრეკლოში. იმავე XVI ს. აგებული ეს სამრეკლო მთლიანად აგური-თაა ნაგები, მის ფასადებს თავისებურ იერს აძლევს ისრული ფორმის თაღები და რომბების სიმრავლე.

ქართლის შუაგულში, არაგვის ხეობაში მდებარე ციხე-დარბაზის — ანანურის ციტადელში მდგარი ტაძარი 1689 წელსაა აგებული. ეს გუმბათოვანი დიდი ტაძარი ქართული ქვის არქიტექტურის ერთ-ერთი საუკეთესო ნაგებობაა. მისი ინტერიერი ნათელი და ვრცელია. თლილი ქვით შემოსილ ფასადებზე მდიდარი დეკორატიული მორთულობაა განლაგებული. კედლებზე ამოკვეთილი ჩუქურთმა მაღალი ოსტატობითაა შესრულებული.

ირინე დავრიშაშვილი

ფ ი ქ რ ე ბ ი ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს მ ი ს ი ა ზ ე
(გაგრძელება. დასაწყისი იხ. 18 და 20 №№-ში)

საქართველოს სამაგალითო ერად ქცევა პირდაპირ დამოკიდებულე-ბაშია ჩვენსავე მეტამორფოზასთან, ჩვენს სრულყოფასთან დასახული მიზნებისა და მასთან მისაახლებელი საშუალებების ღირსებასა და კეთილშობილებასთან, მათი ღირებულების ზუსტ განსაზღვრასთან. უპირველეს ყოვლისა სწორად უნდა განისაზღვროს ჩვენი დამოკიდებულება სამყაროსა და მარადისობისადმი, მიმართება მსოფლიო და საკუთარი კულტურისადმი, ქართული ენისა და სხვა სასიცოცხლო მნიშვნელობის საკითხებისადმი.

პირველი და უმთავრესი საკითხი, ესაა სამყაროსა და მარადისობისადმი ჩვენი მიმართება, დაყრდნობილი უსათუოდ სულის უკვდავების იდეას. მარადისობა თუ მართლაც მარადისობაა, ამსოფლად მას მხოლოდ ადამიანის უკვდავი სული შეესატყვისება და თავად მარადისობისა და სულის უკვდავების საკითხიც არასოდეს წამოიჭრება, ადამიანის სული უკვდავი რომ არ იყოს, რადგან მხოლოდ უკვდავებაში შეიძლება იშვას მარადისობისა და უკვდავების შესატყვისი საკითხები.

შესაძლოა გვკითხონ: თუ საქმე ისედაც ნათელია, რა საჭიროა საკითხის ეგოდენ მწვავედ დაყენება? საქმეც იმაშია, რომ მრავლისათვის ბევრი რამ არ არის ნათელი. ბევრი ისე გავლის ცხოვრების

გზას, იშვიათად თუ დაფიქრდება მარადიულ საკითხებზე. ენათმეცნიერებისადმი დამოკიდებულება გასტრონომიულ პრობლემებზე, სპორტული ერისტულ ამბიციებს არ სცილდება. ამგვარი ადამიანები ძირითადად სომატური ცხოვრებით ცხოვრობენ და სულის უკვდავებას ვინღა დაეძებს, სულის არსებობაზეც კი იშვიათად დაფიქრდებიან, რადგან გონებრივი სიზარმაცე ინდიფერენტულს ხდის მათ მსგავსი საკითხებისადმი; სიკვდილს, მეხის გავარდნასავით რომ ეშინიათ, მხოლოდ ცხოვრებისეული ფაქტები თუ ახსენებენ, თორემ მასზე ფიქრს გაურბიან და ჯერ კიდევ მზუუტავ, გაუღვივებელ მე-ს გარეგანი ცხოვრებისა და თავდავიწყების ორომტრიალში ძირავენ.

ის ადამიანები, სომატიურ ღონეს რომ ასცილდენ, მაგრამ სულის უკვდავების იდეამდე ვერ ამალდნენ, ცდილობენ მარადიულ საკითხებთან მიახლებას, მყარი მორალური წარმოდგენების შექმნას და ცხოვრებაში მათ რეალიზებას, მაგრამ რამდენადაც გულწრფელი არ უნდა იყვნენ ისინი თავიანთ მისწრაფებაში, მარცხი გარდუვალია. მათი აზრით სამყაროს ბუნების მექანიკური კანონები განაგებენ, რომელთა ბატონობა ადამიანთა სულზედაც ვრცელდება და მასაც, როგორც სხვას ყველაფერს, წარმოქმნისა და დაშლის გარდუვალ პროცესს უმორჩილებენ. ამ ადამიანების ანალიზისა და სინთეზის უნარი ჯერ იმდენად არ სრულქმნილა, რომ ბუნების კანონთა ჰარმონიულობას, ფორმათა მრავალფეროვნებასა და მშვენიერებას, თითოეული პოპულაციისა, ჯიშისა, თუ მოვლენის განსაკუთრებულ დანიშნულებასა და აუცილებლობას პოპულაციათა, ჯიშთა თუ მოვლენათა ერთიან რგოლში განჭვრეტას, — გაოცებამდე და იმის აღიარებამდე მიყვანა ისინი, რომ სამყარო რალაც უზენაესი გონების ნააზრევია. მართლაც რა არის სამყარო, მთელი ბუნება, თუ არა გრანდიოზული ნააზრევი, სადაც ყოველივე იმდენად მჭიდროდაა ურთიერთთან დაკავშირებული, რომ ერთი დეტალის, ერთი სახეობის ამოვარდნაც კი ერთიანი რგოლიდან, საშინელ დისჰარმონიას იწვევს. ნააზრევი კი წარმოუდგენელია ცოცხალი, შემომქმედი არსების გარეშე, მაშასადამე, სამყაროს შემომქმედი ჰყოლია; და თუ ადამიანები ბუნების მარადიულ კანონთა გამააზრებლისა და შემომქმედის არსებობაში რწმუნდებიან, შემომქმედის უკვდავებას, გარესამყაროში უკვდავი სულის არსებობასაც ირწმუნდებიან, რადგან ბუნების მარადიულ კანონებს მხოლოდ უკვდავი შემომქმედი შეიძლება ჰყავდეთ. სამყაროს სულის უკვდავება კი ადამიანის სულის უკვდავებასთან მიგვაახლებს.

უსასრულობის მომენტი ევოლუციის კანონში ცხადჰყოფს, რომ წარმოუდგენალია ადამიანთა საუფლოთი თავდებოდეს საუფლოთა ციფრული კიბე და თავისთავად მიუთითებს ადამიანთა საუფლოზე, როგორც დაბლა, ისე მაღლა მდგომი საუფლოების არსებობაზე.

მაგრამ თუ ადამიანი ვერ აღზევდა ბუნების კანონებზე, თუ ვერ ირწმუნა სულის უკვდავება, არა მარტოდენ სულიერი სამყაროსადმი, დედამიწაზე ცხოვრების მიმართაც არ ექნება სწორი დამოკიდებულება. რა ფასი უნდა ჰქონდეს მისთვის გონებრივ და მორალურ სრულყოფას, თუკი მის მიერ მოპოვებული სულიერი საუნჯე, სიკვდილისთანავე მასთან ერთად უნდა განქარდეს? საიდან ექნება მას სწორი მიმართება ამსოფლად არსებული მარადიული ღირებულებებისადმი, თუკი საკუთარ მარადიულობას არ ირწმუნებს იგი? მას შეუძლია თავის დაიმედება, რომ მის მაღალ ღირსებებს, საქმით რომ გამოხატა, მის სახელთან ერთად შთამომავლობა გაამარადისებს. მაგრამ მისივე გაგებით შთამომავლობაც ხომ მოკვდავი სულის ადამიანებისაგან უნდა იყოს შემდგარი? გამოდის, მის მიერ მათ ხსოვნაში დატოვებული ღირსებანი, საქმენი, სახელიც და ავტორიტეტიც, სიკვდილისთანავე მათთან ერთად საპნის ბუშტივით განქარდება. მაგრამ მათთა შემდგომთა ხსოვნაში, დედამიწის მკვიდრთა ხსოვნაში ხომ სამუდამოდ დარჩება? – ამგვარადაც შეუძლია იფიქროს ადამიანმა. ათეული საუკუნეების მანძილზედაც რომ დარჩეს, ბოლოს წარიხოცება მაინც ხსოვნა მისი.

„სულაც თუ უნდა სოფელს ბოლო მოეღოს, მაშინ ვინდა თქვას საქმე მისი, ვინ სადღა იყოს?“ მაგრამ აქ ყველაფერი იმაზეა დამოკიდებული, სოფლისათვის ბოლოს მოღებით, მოეღება თუ არ მოეღება ბოლო სამყაროსა და ადამიანის სულს. ილუზიაა თუ ვინმე ფიქრობს, რომ მომავალ თაობებში გაგრძელებული ხსოვნის ხანგრძლივობა, რითიმე შესცვლის სულის უკვდავების იდეას. წარსულის სიქველეთა ხსოვნა და სიქველის მთესველთა ავტორიტეტის ხანგრძლივობა მომავალ თაობებში იმ შემთხვევაში არ რჩება სუროგატად მარადისობისა, თუკი იგი უკვდავ სულებზე ზემოქმედებს მხოლოდ, თორემ წინაპართა დათესილმა სიკეთემ რანაირად უნდა გამამდიდროს სულიერად, თუ სიკვდილის შემდეგ აღარ ვიარსებებ? რაღა დამრჩება, თუ კი მე აღარ ვიქნები? თუკი სამყარო საკუთარ თავთან ერთად ერთი ხელით მართმევს იმას, რასაც მეორეთი მთავაზობს? აქვე ერთ მნიშვნელოვან, ამ საკითხთან უშუალოდ დაკავშირებულ, მოვლენას უნდა მივაქციოთ ყურადღება.

ამემად ოფიციალობა დიდ ყურადღებას უთმობს მიცვალებულთა ხსოვნას, მათი საფლავების მოვლა-პატრონობას. ამ თვალსაზრისით მთელი ღონისძიებებს მიმართავს იგი, ფართოდ ოპერირებს პრესის მეოხებითაც. ეს მართლაც ზნეობრივი მოწოდებაა, რამდენადაც ზნეობრივი საქმეა წინაპართა და გარდაცვლილ მოყვასთა ხსოვნა. მაგრამ აქვე ამგვარი კითხვაც იშვის: როგორი განწყობით, როგორი აზრითა და გრძობით უნდა მივდიოდეთ მახლობელ მიცვალებულთა საფლავებთან? მხოლოდ საფლავის ქვებიდან მტვერის გადასაწმენდად, ეკალ-ბარდების მოსაცილებლად, თუ უფრო ღრმა სარჩული უნდა ედოს საფუძვლად ჩვენს მსგელელობას? როგორი აზრი უნდა გაგვაჩნდეს ჩვენი მოქმედების მიმართ და, რაც მთავარია, თავად მიცვალებულთა შესახებ? მხოლოდ ჩონჩხად, არაორგანულ ბუნებად, ანუ მიწად და მინერალურ საუფლოდ ქცეულ არარაობად უნდა მივიჩნიოთ ისინი, თუ გარდაცვალების შემდგომაც რეალურ, ცოცხალ არსებებად, უკვდავ სულებად, მარად არსებულ, წარუხზოცელ ინდივიდუალობებად? მხოლოდ მათი ხსოვნის პატივსაცემად უნდა მივდიოდეთ მათ საფლავებზე, თუ თავად მათ პატივსაცემად?

ცხადია, გარდაცვლილი ახლობლების საფლავებთან მისვლისას ბევრი რამ გვახსენდება მათთან დაკავშირებით, ჩვენი მათთან ურთიერთობის მრავალი მომენტი, ერთად განვლილი და განცდილი ცხოვრების ეპიზოდები, მათი გამონათქვამები და მოქმედებანი და ბევრიც სხვა. საფლავი, ქუჩა თუ სახლი მიცვალებულისა, მსგავსად სახსოვარი ნივთისა, უთუოდ ამოატივტივებს თავად მიცვალებულის სახეს ჩვენს მუხსიერებაში, ჩვენს ფიქრებში. შემთხვევით როდი უთქვამს საოცარ პოეტს, ტერენტი გრანელს, ასევე საოცარი სიტყვები: „ქვემოთ საფლავებია და ზემოდან ფიქრები“. დიახ, ფიქრებს აღძრავენ საფლავები, როგორც ახლობელ მიცვალებულთა, ასევე საერთოდ გარდაცვლილთა შესახებ, ფიქრებს სიკვდილ-სიცოცხლის რაობაზე, წუთისოფლისა და მარადიული საუფლოს ურთიერთდამოკიდებულებაზე. აქ კი, ვაკვირებას იწვევს სხვაობა აზრთა იმ ორგვარ მდინარებას შორის, საფლავის ქვასთან, მიცვალებულთან დაკავშირებით რომ იშვის და ადამიანების ეგოდენ განსხვავებულ შინაგან წყობას წარმოაჩენს. მოვიყვან ორ მაგალითს:

ერთობ ნიჭიერი რუსი კრიტიკოსი, მაღალი ზნეობის ადამიანი, **დობროლიუბოვი** მღვდლის ოჯახში დაიბადა და რელიგიასთან იმგვარი დამოკიდებულება ჰქონდა, როგორც შეიძლებოდა ჰქონოდა რელიგიური ტრადიციების მქონე ოჯახის შვილს. მისი რწმენა ოჯახურ ტრადი-

ციას ეყრდნობოდა: ალბათ დადიოდა წირვებზე ეკლესიებში, ადვოკატი
 ნდა ლოცვებს ადგომისას და ძილად მისვლის წინ და ვიწრო მარჯვენა
 როდესაც მას არც თუ ხნიერი მამა გარდაეცვალა, რომელიც, როგორც
 თავად იხსენებს, ძალზე უყვარდა, რადგან შესანიშნავი ბუნების ადამიანი იყო, იგი ათეისტი გახდა. ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი მასში მომხდარი მსოფლმხედველობრივი გარდატეხისა გახლდათ შემდეგი აზრი: როგორ შეიძლებოდა ესოდენ კარგი ბუნების ადამიანი ღმერთს მოეკლა? ცხადია, ამ შემთხვევაში ღმერთი მას სამართლიანობისაგან არ განუცალკევებია, და რადგან საყვარელი მამის სიკვდილთან დაკავშირებით ობიექტიურ სამყაროში სამართლიანობა ვერ ჰპოვა, ღმერთის არსებობაც უარყო. ამგვარი კაცის გარდაცვალება მას რომ მხოლოდ უსამართლობით გამოწვეულ სასჯელად, ხოლო ღმერთი უსამართლო მსაჯულად და დამსჯელ ძალად წარმოედგინა, მაშინ იგი ღვთის არსებობის უარყოფელი კი არ გახდებოდა, არამედ უსამართლო ღმერთის მონა, ან მოწინააღმდეგე. მაგრამ რადგან მის წარმოდგენაში ვერ თავსდებოდა ღმერთი და უსამართლობა, იგი მისი არსებობის უარყოფელი, ანუ ათეისტი გახდა*), რასაც უმაღლესი მორალის თვალსაზრისით თავად ღმერთის სიმპათიაც კი უნდა გამოეწვია. ყოველივე ამას, როგორც ვფიქრობ, კიდევ უფრო ღრმა მიზეზები გააჩნდა:

მიუხედავად იმისა, რომ ახალგაზრდობაში დობროლიუბოვი მრავალთა მსგავსად კიდევ აღასრულებდა მართლმადიდებელი ქრისტიანის ტრადიციულ მოვალეობებს, იგი სერიოზულად არც კი დაფიქრებულა სიკვდილ-სიცოცხლის მარად მწვავე საკითხზე, მამის სიკვდილისთანავე მოულოდნელად რომ შეეჯახა. საერთოდ ბევრი არიდებს ცხოვრებაში თავს ამგვარ საკითხებზე ფიქრს, რომელთა წინაშეც, გვსურს თუ არ გვსურს, გარდუვალობა აყენებს ყველა ჩვენთაგანს. მიზეზი თავის

*) სულ სხვაა, როცა ეკლესიის მსახურთა ამორალიზმის მიზეზით ხდებიან ათეისტები. ვერავითარ კრიტიკას ვერ უძლებს უსუსურობა მათი ამგვარი ლოგიკისა: თუ ღმერთს ეგოდენ წინადაცემული მსახურები ჰყავს, მაშასადამე იგი არ არსებობს. იმის გამო ხომ ვერ ვუარყოფთ ჰიგიენის დანიშნულებას, ან სან-ეპიდსადგურის არსებობას, თუ კი მისი თანამშრომლები პირს არ იბანენ?

არღებისა ამ იღუმალეებით მოცული მოვლენის, სიკვდილის მიმართ შიშია. მაგრამ დობროლიუბოვს შიშისარას ვერ დავარქმევთ. თრებით მამის სიკვდილის შემდეგ იგი არც გაქცევია ზემოხსენებულ საკითხებზე ფიქრს. მან მხოლოდ იმიტომ ვერ ჰპოვა სამართლიანობა ობიექტურ სამყაროში და აქედან გამომდინარე ღვთის არსებობაც იმიტომ უარყო, რომ მანამდე ვერ ირწმუნა ადამიანის სულის უკვდავება, უარყო უკვდავება მამამისის ინდივიდუალობისა და ეს უარყოფა, რაოდენ საკვირველაც არ უნდა გვეჩვენოს იგი ერთობ მაღალ ზნეობის დობროლიუბოვისათვის, სწორედ ზნეობრივი მიზეზით იყო განპირობებული. დობროლიუბოვმა, რომელმაც დიდ უსამართლობად მიიჩნია გარდაცვალება ისეთი მაღალი ღირსების ადამიანისა, როგორც მამამისი გახლდათ, ირწმუნა სიკვდილი თავად იმ მაღალი თვისებებისა, მარადისობის ნიშნით რომ არიან აღბეჭდილი, სულის განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენენ და მის უკვდავებას განაპირობებენ; ადამიანის სიკვდილისთანავე ირწმუნა გაქრობა იმ ზნეობრივი ღირებულებებისა, რომელთა ხალხში დასამკვიდრებლაც იღწვოდა იგი საკუთარი შემოქმედებით, თავისი ხანმოკლე სიცოცხლის მანძილზე. ზნეობრივი ღირებულებების მოყვარულს ინტუიცია და სულის სიფაქიზე არ ეყო იმისთვის, რათა ამ ღირებულებათა მარადიულობასთან ერთად ეგრძნო მათი სულისაგან განუყოფლობა და აქედან გამომდინარე, თავად ადამიანის სულის უკვდავება, რამაც ღმერთის უარყოფამდე მიიყვანა.

მოვიყვან საწინააღმდეგო მაგალითსაც. ჩვენს დროში ერთი ახალგაზრდისათვის, როგორც მრავლისათვის, ასევე გახლდათ საბოლოოდ გარკვეული სიკვდილ-სიცოცხლის, სულის უკვდავებისა თუ სხვა მსგავსი საკითხები, რადგან თავად ცხოვრებას მწვეავედ არ დაუყენებია ისინი მის წინაშე. ეს ახალგაზრდა მღვდლის ოჯახში არ დაბადებულა, არც წირვებს ესწრებოდა ეკლესიებში და არც ლოცვები უსწავლებია მისთვის ვინმეს. მისი ოჯახი ათეისტური არ გახლდათ და თუ ზოგიერთი წევრი ოჯახისა რელიგიისადმი გულგრილობას იჩენდა, თავისთვის სწამდა ღმერთი, რადგან კითხვა უყვარდა, მას წაკითხული უნდა ჰქონოდა ბევრი ისეთი რამ, რაც დობროლიუბოვსაც ექნებოდა წაკითხული. ყოველ შემთხვევაში, მას წაკითხული ჰქონდა სახარება, მისთვის ცნობილი გახლდათ აგრეთვე სცენა ჰამლეტის შეხვედრისა მამის აჩრდილთან, სცენები აქილევსის შეხვედრისა პატროკლეს, ოდისევსისა აქილევსის, ენეოსისა ანჭიზეს, ენჭიდუსი გილგამეშის, ბრიუტუსისა იულიუს კეისრის აჩრდილთან, ზოგი ამ სოფლად,

ზოგიც ჰადესში მომხდარი, ზოგი სხელში მყოფი ადამიანის, ზოგი შეხვედრაც მიცვალებულის ინიციატივით გამოწვეული. ამიერიდან თუ ლიტერატურულ ეპიზოდებს, მძაფრი დრამატიზმისა სპირიტუალური ზემოქმედების მიუხედავად, მაინც არ ძალეღვათ იმგვარი ზემოქმედება მოეხდინათ ახალგაზრდაზე, საბოლოოდ რომ გამოეტანა დასკვნები ზემოხსენებულ საკითხებზე, თუმცა კითხვის ყამს, აღნიშნული ფაქტების რეალობაში ეჭვი არ შეუტანია. მაგრამ როდესაც მას ერთ-ერთი უახლოესი ადამიანი გარდაეცვალა და ცხოვრებამ მწვავედ დააყენა მის წინაშე სიკვდილ-სიცოცხლის საკითხი, მასში დობროლიუბოვისაგან განსხვავებით სავსებით საწინააღმდეგო ძვრები მოხდა. გაოგნებული დადიოდა იგი, ლოდალქვეულ სახეზე უცვლიდა სველ ტილოს მიცვალებულს და ფიქრობდა: სად წავიდა ყოველივე ის, ერთი დღით ადრე სითბოსა და სირბილეს რომ ანიჭებდა ამ სახეს, სიხარულსა თუ ნაღველს გამოხატავდა მასზე, მოძრაობაში მოჰყავდა მთელი სხეული, მიმიკად, პლასტიურ ექსტეზად და სიტყვებად გარდაქმნიდა მის განცდებსა და აზრებს, ან სად წავიდნ თავისთავად ის განცდები და აზრები, საოცარ სიტყვებად ან ქველ ქმედებებად გარდავლენილნი? საით წავიდნენ: ის სიყვარული, ის სინდისი, სიმაართლისა და მშვენიერების გრძნობა, თავდადება და სიბრძნე, საკუთრხევის ცეცხლივით რომ ენთნენ მასში? ნუთუ სამუდამოდ გაქრნენ და გაცამტვერდნენ, ვითარცა ამ სხელს უწერია გაცამტვერება? დაუშვებელია ამგვარი რამ, დაუშვებელია გაცამტვერება იმისა, რამაც ჩემს სხელში სამუდამოდ კვალი დატოვა, გაცამტვერება იმისა, რის გარეშეც ყოველივე ქვად და ლოდად იქცევა. იმიტომ არ იქცა ლოდად ეს სხეული, რომ სწორედ მან, რაც მასში ბინადრობდა, რაც მასში ენთო და იწვოდა, დაუტევა იგი? ბუნებაში თუ არაფერი არ იკარგება, განა დასაშვებია დაკარგვა და გაქრობა იმისა, რაც უმთავრესზე უმთავრესია, ყველაფერზე მეტად აღმატებულია, მშვენიერებათ მშვენებას და შემოქმედების გვირგვინს წარმოადგენს? განა დასაშვებია დაკარგვა და გაცამტვერება ადამიანის ინდივიდუალობისა, რომელიც განუმეორებელია თითოეულ ჩვენგანში. სხელიდან განვიდა და არა გაცამტვერდა; განვიდა ფორმადქმნილი, მის თვე ალებსა და მიმიკაში, მის ექსტიკულაციაში და სიტყვებში, მის აზროვნებასა და მოქმედებაში ცეცხლად ჩამდგარი უკვდავი სული. განვიდა და როგორც ძველი სამოსი, ისე მოიცილა უკვე ფორმადქმნილი, დაბერებული და გამყიდვებული სხეული, განვიდა, რათა აღისრუ-

ლოს ის, რაიც უნებლიეთ არაერთგზის უნატრია ცხოვრების წესისა და ადრეულ ეტაპებზე მხოლოდ უკვდავ სულს ძალუძს, აღსრულად არაა დაკმაყოფილებული ერთდროულად ყველგან ყოფნისა, რაიც დროისა და სივრცის საზღვართა გადალახვის, დროისა და სივრცის გარეშე არსებობის ფარდია. სივრცე და დრო მხოლოდ განსაზღვრულ სხეულში მოქცეული ინდივიდუალობისათვის არსებობს, რომელიც ცდილობს მოძრაობით გააბათილოს ის არასრულფასოვნება, ის სინაკლებე, რასაც სივრცესთან მიმართებაში თავისი სიმცირის გამო განიცდის. ვანა მარტოოდენ პრაქტიკულ მიზნებს ეფუძნება უსწრაფესი მანქანების თუ რაკეტების გამოგონება? იგი უთუოდ ქვეცნობიერი სწრაფვანა მოსპოს ის არასრულფასოვნებისა და ნაკლულობის შეგრძნება უსაზღვრო სივრცის წინაშე, რასაც ნამდვილად განიცდის საზღვრულ სხეულში მოქცეული ადამიანის სული, ვინაიდან მისი ბუნებიდან გამომდინარე სურვილი, გინდაც თვისება, ყოვლის აღვსება და ერთდროულად ყველგან ყოფნა (თუ კი გაზი და სითბო მიისწრაფიან გაფართოებისაკენ, უსაგნო სულისაგან ეგ რა გასაკვირი უნდა იყოს). მაგრამ მექანიკური საშუალებით მიღწეულ სისწრაფეს არ ძალუძს დროისა და სივრცის სამანთა გარღვევა, ადამიანის უქამობაში გადაყვანა. დრო და სივრცე ისედაც პირბითი ცნებებია, რომელთა საზომ ერთეულებს ადამიანი სივრცეში ციურ სხეულთა გადაადგილების და დერძის გარეშემო ბრუნვის მეოხებით აღგენს. მათი ბორკილებიდან თავის დაღწევა უკვდავ სულს მხოლოდ სხეულიდან გასვლის შემდეგ ხელეწიფება. თუ თბილისიდან მადრიდამდე მანძილის დაფარვას სხვადასხვა საშუალებებით სხვადასხვა დრო სჭირდება, ამ დროთაგან თითოეულს ამ საშუალებათა მოძრაობის სისწრაფე განსაზღვრავს. მაგრამ მე თუ ამ მანძილს ადვავსებ, თუ იმოდენა ვარ, რომ ცალი ფეხი თბილისში მიდგას, ხოლო მეორე მადრიდში, მაშინ სივრცის დასაფარი დროის განმსაზღვრელი მექანიკური სისწრაფე ზედმეტი ხდება, რადგან თბილისშიც და მადრიდშიც ერთდროულად ვიმყოფები. და თუ კოსმოსის ხელა გავხდები, ერთდროულად ყველგან მყოფი ვიქნები მაშინ და დრო შესწყვეტს ჩემთვის არსებობას, რადგან ერთდროულად ყველგან მყოფისა და ყოვლის აღმსებებისათვის იგი აღარ არსებობს. აღარ იარსებებს არც სივრცე, რადგან იგი ჩემს შიგნით მოექცევა. სივრცეს კი მხოლოდ იმით გრძნობ, შენს გარეთ რომ იმყოფება იგი. მაშინ კი ვილამ სთქვას შენი გარდაცვალება, რადგან თუ სივრცეებმა დაგაბინადრეს, ყოველი უამიერი გაქრება შენთვის და უკვდავების ბინადრად გადაიქცევი.

ამ საიდუმლოს უკვდავი სულისას მთელის სიღრმით ჩაწვდა გალაქტიონ ტაბიძისა და ნიკო სამადაშვილის პოეტური გენიალური სმიური მასშტაბების შესატყვისი სტიქიურობით რომ ბობოქრობდა მათ შემოქმედებაში. სულის განუყოფელი თვისებები, სიბრძნეც და სიყვარულიც ხომ ყოვლის წვედომად და ყოვლის აღვსებად ისწრაფვიან და ამიტომაც უტყუარია პოეტური ინტუიცია, ოდეს დაღაღპყოდს, რომ თვით უკვდავებაც არ არსებობს უსიყვარულოდ. და თუ სიყვარული ამა სოფლად პროტესტია სხეულის მიერ დილეგში გამოკეტილი უკვდავი სულებისა, ურთიერთისკენ მათ გამუდმებულ სწრაფვაში რომ გამოიხატება, იმსოფლად, უკვე მარადისობასა და უსაზღვრობაში მყოფ ყოვლისაღმესებ სულთათვის იგი მძაფრ, ურთიერთგანმსპვალავ ძალად იქცევა. ხოლო სიბრძნით დაუნჯებული მე ცნობიერება, დედამიწაზე ადამიანის ცხოვრების ჟამს ობიექტური სამყაროს და საკუთარი თავის შეცნობისას აზროვნების სუბიექტურ პროცესში რომ ყალიბდებოდა, აღარ აძლევს საუკუნო სოფლად ურთიერთისგანმსპვალავ სულებს უპიროვნო შერწყმის /ვთქვათ როგორცაა წყლის წვეთების შერწყმა ოკეანეში/, განუმეორებელ ინდივიდუალობათა გაქარწყლების საშუალებას. დედამიწაზე ცხოვრების დანიშნულებაც ამაშია. ამიტომ, თუ უკმარობის გრძობისა გამო ზოგჯერ სულის პატიმარყოფელ დილეგად წარმოუდგება ხოლმე ადამიანის ფიზიკური სხეული კაცობრიულ გონებას, სხვა დროს იგი მშვენიერების გვირგვინს, ადამიანის სულის სამოქმედოდ შექმნილ ღვთის ტაძარს ხედავს მასში, და არც ცდება, რადგან სხეულში ადამიანის იზოლირების სუბიექტური მომენტი გარდაცვალების შემდგომ სულიერ ყოფაში მე-ს შენარჩუნების ჭეშმარიტი საფუძველია.

აი, ის ორი თვალსაზრისი, სიკვდილის გარდუვალობის ფაქტორი რომ წარმოშობს განსხვავებული შინაგანი წყობის ადამიანებში.

ცხადია, სულის უკვდავების უარყოფლებს მათი მრწამსისათვის ვერ დავანაშაულებთ, ისე ვით ვერ დავადანაშაულებთ ადამიანს ინტუიციისა და შინაგანი ხედვის უქონლობისათვის, მაგრამ ჭეშმარიტებიდან გადახრამ შეუძლებელია სახიფათო წყალქვეშა მეჩეჩები არ წარმოშვას საზოგადოების მორალური ცხოვრების მდინარებაში. მაგალითად აზრი „ადამიანის სული მოკვდავია“, ამგვარ გაგრძელებას პოულობს: ეს თუ ასეა, მაშინ მისი განუყოფელი ნაწილი-სინდისიც მოკვდავია. მაშ, ზედმეტია საუბარი საკუთარი სინდისის წინაშე პასუხისმგებლობის გრძობაზე შემდგომად სიკვდილისა. თუკი სი-

ნდისი სულთან ერთად ისობა, მსოფლიო სინდისი კი არ არსებობს, რადგან უარყოფილია განგების არსებობა, ხოლო ბუნების საერთოდ არ გააჩნია იგი, ცხადია, ამგვარ შემთხვევაში ეცემა ზნეობრივი პასუხისმგებლობის გრძნობა, რამაც შეუძლებელია ნეგატიურად არ იმოქმედოს ადამიანთა ურთიერთობაზე. სინდისი ხომ სიმართლის ხმაა, სიმართლის განცდაა და თუკი იგი ჩემში დროებითია, სიკვდილის წინაშე უსუსურია, ხოლო გარე სამყაროში საერთოდ არ არსებობს, გამოდის, საერთოდ არ ყოფილა სიმართლე ქვეყნად. წინათ, რელიგიის სახელმწიფოსაგან გამოყოფის ხანაში, თუ ის დოგმატურად განწყობილი ადამიანები, ღმერთი შურისმგებელ და დამსჯელ ძალად რომ წარმოედგინათ მხოლოდ, მისი სახელით მოყვასთა მიმართ ათასგვარ სისასტიკეს იჩენდნენ, არანაკლებ უსამართლობას ჩადიან დღეს იმის წყალობით, რომ ფიქრობენ: სული მოკვდავია, ღმერთი არ არსებობს, გამკითხავი არავინაა; ყველაფერი ნებადართულია, რადგან სინდისი და მსოფლიო სამართალი ილუზიაა. მაშ უმჯობესია რაც შეიძლება მეტი სიამოვნება გამოგტაცოთ საწუთროს, სიკვდილამდე რაც შეიძლება მეტი მოვასწროთ. შედარებით ასატანი იქნებოდა მათი მოქმედება, მარტოოდენ სომატური ცხოვრებით რომ იფარგლებოდნენ ისინი, სიამაყის გრძნობის დასაკმაყოფილებლად და საკუთარი ამბიციების ცხოვრებაში გამოსახატავად ათასგვარ უსამართლობას რომ არ ჩადიოდნენ მოყვასთა მიმართ. მაგრამ მსოფლიო სიმართლისადმი სრული სიყრუის მიუხედავად, გაურკვეველი ქვეყნობიერების შიში ძვეს მაინც ამ ადამიანებში, შიში, რომელსაც მძინარე სინდისის ექო შეიძლება ეწოდოს, რადგან სინდისი გააზრების აბსტრაქტული ობიექტი როდია, არამედ აქტიური, ქმედითი ცენტრიდანული ძალა, ტრანსფორმირებული სახით მძინარე მდგომარეობაშიც რომ გამოსცემს ექოს, მაგრამ თუ გაიღვიძა, ველარაფერი შეაკავებს მის მფლობელ ადამიანს სიკეთისა და ქვეშაობის გზაზე მიმავალს. შედარებით მოაზროვნე ადამიანები, რომელნიც არ კადრულობენ სომატიურ ცხოვრებამდე ან ყოფით ბოროტმოქმედებამდე დაქვეითებას, მაგრამ სულის უკვდავების იდეამდე ვერ მალდებიან, საუბედუროდ ნიჰილიზმისა და სკეპტიციზმის ნესტრით იწერტებიან და ცინიზმის ფლუიდებს ავრცელებენ ირგვლივ. მათ შორის უფრო დაქიზი გულისანიც კი ტრაგიკულად განიცდიან წუთისოფლის არარაობას, მასში დაბადებულ მანკიერებებს და რაც მთავარია სიკვდილისთანავე მათთვის ძვირფასი ღირებულებების განადგურების აუცილებლობას მათი მრწამსისდა შესაბამისად.

მათ შესაძლოა საკუთარ თავზე არანაკლებად უყვარდეთ მოყვასნი თვისნი, მაგრამ ამასაც არ ძალუძს გამოუვალი მდღეობა. პესიმისტური განწყობილებიდან მათი გამოყვანა, რადგან ქვემარტი ოპტიმიზმის ერთადერთი რეალური საწინდარი მხოლოდ სულის უკვდავების იდეაა. მხოლოდ სულის უკვდავების რეალობა ანიჭებს ადამიანს და მის დედამიწაზე ცხოვრებას ქვემარტი ღირებულებას. მხოლოდ მას ძალუძს ადამიანისათვის ძვირფასი ღირებულებების გამარადიულება. ამ იდეის დამკვიდრებით ენიჭება ადამიანს მოყვასისადმი მართებული დამოკიდებულების შესაძლებლობა, რადგან სხვა ადამიანებიც თავიანთი ნამდვილი განზომილებით, თავიანთი უკვდავი ბუნებით წარმოჩინდებიან მის წინაშე. მხოლოდ ამის შემდეგ დაიკავებს დედამიწაზე ყოველი მოვლენა თუ საგანი მისთვის განკუთვნილ ადგილს, მხოლოდ ამის შემდეგ გახდება შესაძლებელი უმნიშვნელოსაგან უმთავრესის გამოჩვენება და ადამიანის დანიშნულების მართებული გაგება. აქ გარკვეული უკუქმედებაც უნდა გავითვალისწინოთ. თუკი სულის უკვდავების რეალობა ანიჭებს მარადიულობას იმგვარ ღირებულებებს, როგორცაა სიყვარული, სინდისი, სამართლიანობა, სიბრძნე, მშვენიერების გრძნობა და ა. შ., ამ ღირებულებათა ევოლუციას ადამიანში სულის უკვდავების იდეამდე მიჰყავს იგი.

მუდამ სცოდავდნენ წმინდა აზროვნებისა და ლოგიკის რეალური ღირებულების მიმართ ის ფილოსოფოსნი, რომელნიც აცხადებდნენ, რომ მათის მეოხებით ვერც ღვთისა და ვერც საგნის თავისთავად წვდომამდე და აღიარებამდე ვერ მივალთ და მხოლოდ რწმენის კომპეტენციას უტოვებდნენ ამ სფეროს სულის უკვდავების მისგან განუყოფელ საკითხთან ერთად. და არც გასაკვირია ეს ამბავი. აზროვნება სულის განუყოფელი თვითშემეცნებადი ნაწილია და თუ მის შესაძლებლობაში და აქედან გამომდინარე ღირებულებაშიც გვეპარება ეჭვი, ცხადია სულის ღირებულებაშიც უნდა შეგვეპაროს ეჭვი; ადამიანის სულის ქვემარტი ღირებულება კი მისი უკვდავებით განისაზღვრება. ასე რომ ლოგიკა, აზროვნება, ინტუიცია ერთობ სანდო საშუალებაა იდუმალებათა უფსკრულების გასანათებლად. ისინი ყოველ ნაბიჯზე გვარწმუნებენ სულის უკვდავების იდეის სისწორეში. განა ხელოვნების ქმნილებათა მშვენიერებით აღფრთოვანებული არ ვამბობთ: ესა თუ ის ქმნილება იმიტომაა მარადიული და უკვდავი, რომ მასში ბეთჰოვენის ან მიქეანჯელოს ტიტანური სულია აღბეჭდილი? განა მათი სული, უკვდავება რომ მიანიჭა ქვასა და ბერას, მათ ქმნილებებზე

უფრო უკვდავი და მარადიული არ უნდა იყოს? განა უკვდავი უნდა იყოს მის ალსაბეჭდზე მეტი არ არის? ამგვარად არ უნდა იყოს ბედით, თუკი ლოგია და სიმართლის გრძნობა გაგვაჩნია? ადამიანის შემოქმედებას მშვენიერების გარდა ხომ ამ მშვენიერების უკვდავყოფის სურვილი უდევს საფუძვლად? როგორც სულის უკვდავების იდეა, ასევე სურვილი შექმნილის უკვდავყოფისა, მხოლოდ უკვდავ სულში შეიძლება იშვას. სიყვარულის ჭეშმარიტი განცდაც მხოლოდ უკვდავი სულის თვისებაა. სიყვარული გინდაც ღვთისა, გინდაც მოყვასისა ამ განცდის დინამიურობით, სწრაფვის ობიექტისადმი შეუნელებელი კონცენტრაციით, სულის უკვდავებისათვის არ მიანიშნებს შინაგანი სიმართლის ხმას? განა ყველა დიდთა საქმეთა სტიმულს არ წარმოადგენს იგი? რადგან მგზნებარე სიყვარული წარმოუდგენელია თავად ამ გრძნობის მარადიულობის რწმენისაგან მოწყვეტით, ამიტომ ერთდროულად მისით განმსჭვალული ინდივიდუალობის მარადიულობასაც უნდა ჰგულისხმობდეს იგი და სიყვარულის ობიექტის უკვდავებასაც, რამეთუ განაღმერთა მან იგი, მასთან მიმართება, მისდამი დამოკიდებულება რელიგიად აქცია, რელიგიად, რომლის მიმდევარი თვით უპასუხო სიყვარულით გამოწვეულ ტანჯვასაც კი ბედნიერებად მიიჩნევს. დანტესა და პეტრარკას მავალითები ცხადჰყოფენ, რომ ამგვარი სიყვარულისათვის, თვით საიჭიოს კარიბჭეც კი არ წარმოადგენს დაბრკოლებას. ჭეშმარიტი სიყვარულით შეპყრობილი ინდივიდუალობა არ დაუშვებს თავისი სწრაფვის ობიექტის განადგურების შესაძლებლობას, შემდგომად მისი სიკვდილისა. რწმენა მისი უკვდავებისა ცოტაა მისთვის და იგი ცდილობს რეალური კონტაქტის დამყარებას ამა სოფლიდან წასულ სანუკვარ სულთან.

მოყვასის სიყვარული სინდისის, ყველანაირი სიჭეველის, გმირობის, თავგანწირვის, ერთგულების, თანაგრძნობის, მშვენიერების გრძნობისა და თვით სიბრძნის საწინდარი, ქრისტიანობის უპირველესი პირობაა და თავად ღვთის სიყვარულიც კი არ არის მის გარეშე სარწმუნო. მისგან და მხოლოდ მისით იწყება მართებული გზა რელიგიისაკენ. როგორც ყველა ღირსებათა შემკრები, შემთხვევით არ დააყენა იგი რუსთაველმა, ხოლო მანამდე პავლე მოციქულმა თვით სიბრძნეზე მაღლა, როცა თქვა: ყველაფერი, მათ შორის სიბრძნეც გაჰქრება; დარჩება მხოლოდ სიყვარული. ვისაც ღმერთი ჭეშმარიტად უყვარს, მას არა მარტოდენ სწამს იგი, არამედ რეალურად გრძნობს კიდევ მის არსებობას, რეალობას მასზე მაღლა მდგომი სულიერი არსებებისა.

მელის სისწრაფით განიცდის იგი, რომ ღმერთი ხელდასმას, ხელდასმას არა მარტოდენ მის გამოვლენილ ქმედებებს, არამედ დაუფლონ და ქრებსაც და ზრახვებსაც. ამიტომაც ეცდება ქვეშაირიტად მოყვარულ ღვთისა, თვით დიქრებშიც კი არ დაუშვას რაიმე სიბილწე, სინდის-შელახული არ წარმოჩნდეს მის წინაშე როგორც ქმედებისას, ასევე განზრახვებში. ქვეშაირიტი მიჯნურიც უმაღლეს სიკვდილს ამჯობინებს სატრფოს წინაშე ღირსებაშელახულად წარმოჩენას, რადგან სინდისშელახულ თავს ვერ შეჰკადრებს მას. ასე იტყევა სიყვარული სიწმინდის წყაროდ და სინდისის ცეცხლის სანთელ-საკმეველად.

მიჯნურობის ღვთაებრიობას ხშირად პოეტური ინტუიცია გრძნობს ყველაზე მეტად. სიყვარულს მხდელიც კი ვაჟკაცად უტყევიან, რომ არაფერი ვთქვათ მისი მიზეზით ჩადენილ იმ საოცარ საქმეებზე, რითაც აღსავსეა მსოფლიო ისტორია, რისთვისაც ეგოდენ მჭევრად მეტყველებენ მსოფლიო ლიტერატურის შედეგები. მიჯნურობის საფუძველზე აღმოცენდა ევროპის რაინდული კულტურა. ის მაღალი ეთიკა, ანტიური კულტურის მონაპოვართან კავშირში ევროპული ჰუმანიზმი რომ აღმოაცენა, მრგვალი მაგიდის, გრაალის ძმობის და ტაძრულ რაინდთა წრეებში ჩაისახა. სწორედ მან გამოიწვია რომის იმპერიის დაცემის შემდეგ გერმანული ბარბაროსული ტომებისაგან ჩამოყალიბებული ევროპული ქვეყნების გაკეთილშობილება. [რაინდობა ესაა გზა არა კანონიდან და ღოგმიდან თავისუფლებისაკენ, არამედ თვითნებობიდან თავისუფლებისაკენ.]

ეთოსი იგი ძალმომრეობას, მკვლელობას და მუხანათობას, რაინდულ სიქველეს, სიმართლის ქომავობას და სუსტთა მფარველობას უპირისპირებდა, ფათერაკთა ძიების გზაზე ვაჟკაცობასა და სიკვდილის შიშის დაძლევაში აწრთობდა რაინდებს. რომის იმპერიის დამანგრეველი ენერჯის ქრისტიანობასთან შერწყმას უნდა ეშვა როგორც ქლოდვიგი და კარლოს დიდი, ასევე არტურ მეფე, პარსიფალი და ჰუგო პანენი, რათა რაინდთა ეზოტერული წრეებიდან გამომდინარე იმპულსების მეოხებით, ეს ნახევრად ველური ენერჯია თანდათან სიქველეთ და აზროვნებით ძალად გარდაექმნა, რადგან ვაჟკაცობის მსგავსად, სოკრატეს თქმისა არ იყოს, სიბრძნეც /ფილოსოფია/ სიკვდილისათვის მზადდება მხოლოდ. ორივეს ერთი წყარო გააჩნია და კარლოს დიდის ხმალი ოდესღაც ისევე იცავდა ევროპას არაბებისაგან, როგორც შემდგომში თომა აქვინელის კალამი არაბიზმისაგან. /უფრო მოგვიანებით გოეტემ და რუდოლფ შტიინერმა ზუსტი განსაზღვრითა და

კუთვნილ საზღვრებში მოქცევით ასევე შეასუსტეს არაბიზმის ჰეგემონია მეცნიერებაში./

გერმანულ-ნორმანდიულ ტომთათვის დამახასიათებელი სამხედრო სულისკვეთების ატმოსფეროში, რაინდობა სინდისის გაღვივებისა და ყოფითი ქრისტიანული პრაქტიკის საუკეთესო საშუალება გახლდათ ასე, რომ უპირისპირდებოდა ინდულგენციებით, ანუ სინდისით ვაჭრობის ანტიქრისტიანულ პრაქტიკას, სინდისის ქენჯნით გამოწვეული კათარზისის ნაცვლად ცოდვათა შენდობის პაპისეულ სიგელთა ფულით შეძენას რომ ჰგულისხმობდა და არაფრით განსხვავდებოდა სიტყვებისაგან: „მე თქვენ განთავისუფლებთ სინდისისაგან“, ჩვენი საუკუნის პირველ ნახევარში რომ უთხრა ჰიტლერმა გერმანელებს. ვერა და ვერ მოვა კულტურის წინაშე რაინდობის დამსახურებასთან, დამსახურება რელიგიური კამათებით აღსავსე დოგმატიზმისა. სწორედ რაინდული მოძრაობა გახლდათ საეტაპო ნაბიჯი ევროპის ჰუმანისტური კულტურისაკენ, მე -ს კულტურისაკენ, ანტიურობის და ქრისტიანობის, ფილოსოფიისა და რელიგიის მონაპოვართა შეწყველებისაკენ მიმავალ გზაზე. განა წარმოსადგენია ჰუმანისტური კულტურა ქალის ემანსიპაციის გარეშე? სწორედ ვაჟაკობის უკეთილშობილესი ფორმა, რაინდობა გახლდათ საფუძველი ქალის ემანსიპაციისა ევროპაში. სწორედ რაინდულმა იდეალიზებამ ქალისა დახვეწა ურთიერთობანი დასავლეთ ევროპის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. /იგივე შეიძლება ითქვას საქართველოზეც/. ბრძენი გოეტე ღრმად წვდებდა რაინდული ეპოქის არსს, როცა მშვენიერი ელენე, შეშფოთებული იმით, რომ მენელაოსი მას მოჰკლავს პარისთან დაკავშირებული ისტორიის გამო, ტროადან მოულოდნელად შუა საუკუნეების რაინდულ ეპოქაში გადაჰყავს, სადაც მას სიხარულითა და აღფრთოვანებით ეგებებიან რაინდები/იხ. ფაუსტის II ტომი/. რაინდულ ინსტიტუტთან დაკავშირებულმა ამაღლებულმა სიყვარულმა განახლებული სული შთაბერა მშვენიერების გრძნობასაც. რაინდულ-ქრისტიანული კულტურის საფუძველზე მარტოოდნე რაინდული პოეზია როდი აღმოცენებულა. თუ ღრმად ჩავეუკვრებოთ, რომანის ჟანრი ჯერ კიდევ აზიასა და ძველ საბერძნეთში რომ ჩაისახა, განსაკუთრებით რაინდულ კულტურას უნდა უმადლოდეს თავის აღორძინებას. ქალის ემანსიპაციის ყოფითი მომენტი ყველაზე მძაფრად სწორედ რომანის ჟანრში აღიბეჭდა, რისი წინამძღვრებიც რაინდული ეპოქის იდეალებში უნდა ვეძიოთ. რომანის ჟანრს დასრულებული სახე მხოლოდ იქ უნდა მიეღო, სადაც

აზროვნებამ, ადამიანის თავისუფლების ამ უმთავრესმა საწინდარმა, განვითარების მაღალ დონეს მიაღწია, რაც ისევ ზაფხულისა და ზამთრის პერიოდთა წონასწორობის არეში უნდა მომხდარიყო, იმ გეოგრაფიულ არეში, ევროპული რაინდული კულტურა რომ ჩამოყალიბდა. ისე ვით ცხოვრებაში, ასევე რომანებში, „დაფნისა და ქლოედან“ დაწყებული, სიყვარული უმთავრესად გაზაფხულსა და ზაფხულში იშვის და ჩასახვის პროცესში, როგორც წესი, გამოირიცხავს განსჯისმიერ და გონისმიერ მომენტს, რადგან იმჟამად თითქმის ბრმა იგი მიჯნურობის ობიექტის სულიერი მხარისადმი. შეუმჩნეველად შემოიპარება ხოლმე იგი გაზაფხულისა და ზაფხულის შთაბეჭდილებებთან ერთად, გრძნობათა ორგანოების ინტენსიური ქმედების მეოხებით გარესამყაროსთან, მაკროკოსმოსთან სამშენიველის ესთეტიურ-ექსტატიური შერწყმისას, ცნობიერების დაბინდვისა და აზროვნების ინერტულობის მომენტში. და ვინაიდან მშვენიერება მშვენიერებასთან ჰარმონიაში ორგზის მშვენიერია, ამიტომ გაზაფხულისა ან ზაფხულის მშვენიერ ბუნებასთან მთლიანობაში მოსული მიჯნურობის ობიექტი ღრმად იბეჭდება ხოლმე წარმოსახვაში, ქვეცნობიერებაში იბუღებს და სურათ-ხატებად იწყებს აღმოცენებას. ასე იწყება სიყვარული. ბუნებასავით უცოდველი და მშვენიერია იგი ამ პერიოდში და ბუნებისმიერ საფეხურს ვერ ასცილდებოდა, უფრო მეტად სუბიექტური რომ არ იყოს და სატრფოს ხატებას საკუთარ სულში აღმოცენებულ ქალის იდეალს არ უსადაგებდეს. მიჯნურობის გზაზე ესაა სიშმაგის, ანუ რწმენის ეტაპი, ჭკვიანთათვის გაუგებარი.

სატრფოს ნაკლოვანებებისადმი სიბრმავე და გონების დაბინდვა ახასიათებს მას, რის ზუსტ ილუსტრირებას ახალგაზრდა პარსიფალისა და ტარიელის მაგალითები წარმოგვიდგენენ. ასე, რომ ჩასახვის პროცესშივე სიყვარული მჭიდრო კავშირშია მშვენიერებასთან და ამიტომაცაა იგი გრძნობათა შორის უმშვენიერესი. აშკარაა მისი კავშირი წარმოსახვასთან, ხელოვნების ამ უმთავრეს ელემენტთან. გავიხსენოთ მშვენიერების ქალღმერთის აფროდიტეს და ეროსის სიახლოვე ბერძნულ მითებში, გავიხსენოთ პიგმალიონის მითი, სადაც უმჭიდრეს კავშირშია მშვენიერება, ხელოვნება, სიყვარული და უკვდავება, დაგუკვირდეთ მშვენიერების ქურუმთა, პოეტთა და ხელოვანთა ცხოვრებას, სიყვარულის როლს მათ შემოქმედებაში და ჩვენთვის ნათელი გახდება ფანტაზიის არაჩვეულებრივი სიზუსტე მითოლოგიაში.

(გაგრძელება შემდეგ ნომრებში)

მერაბ კოსტავა

მ ა რ ა დ ი უ ლ ი ხ ს ო ვ ნ ა ზ უ რ ა ბ
ჭ ა ვ ქ ა ვ ა ძ ე ს

უპირველეს ყოვლისა სამძიმარს ვუცხადებთ ზურაბ ჭავჭავაძის კირისუფლებს. ღმერთმა ყველას მისცეს ძალა, რათა გადაეტანოთ მისი უდროო, ტრაგიკული ამქვეყნიური გარდაცვალება.

სამი თვე გავიდა, რაც ზურაბი გარდაიცვალა და ძნელია არამტოუ დაიჯერო, არამედ გაიფიქრო, რომ იგი ამქვეყანაზე ჩვენს შორის აღარ იმყოფება.

ღიღი უბედურება დაატყდა თავს მის ოჯახს, ნათესავეებს, მეგობრებს, ილია ჭავჭავაძის საზოგადოებას, ყველა ჭეშმარიტ ქართველს და სრულიად საქართველოს.

ზურაბ ჭავჭავაძე დაიბადა 1953 წელს; იყო დაოჯახებული და 3ყავს სამი შვილი. დამთავრებული აქვს თბილისის უნივერსიტეტის ქიმიური ფაკულტეტი. 1979 წლიდან 1981 წლამდე საპატრიარქოში მსახურობდა, იგი იყო, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის, უწმინდესისა და უნეტარესის ილია მეორის პირადი მდივანი. 1981 წლიდან მეცნიერული თარგმნის კოლეგიის რედაქტორად მუშაობდა, ხოლო 1984 წლიდან იყო მწერალთა კავშირის მხატვრული თარგმნის კოლეგიაში, მეცნიერული ლიტერატურის განყოფილების გამგედ.

ზურაბმა 1986 წელს დაუსწრებლად ჩააბარა უნივერსიტეტის კურსი და დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე: „ქართული ჰიმნოგრაფია XII საუკუნეში“.

ზურაბი 1988 წლიდან გარდაცვალებამდე იყო ილია ჭავჭავაძის საზოგადოების გამგეობის წევრი და ფაქტიურად – მისი ხელმძღვანელი. ის იყო ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის ერთ-ერთი შეგნებული თავდადებული მებრძოლი, ამ ბრძოლაში დაიღუპა იგი ტრაგიკულად და მისმა სიკვდილმა ღიღი ბურჯი გამოაცალა ამ მოძრაობას.

ზურაბ ჭავჭავაძის გაპატიოსნებული ცხედარი, მრავალათასმა ქართველმა, სიონის ტაძრიდან ყვარელში, ჭავჭავაძიანთ ეკლესიაში გადაასვენა და იქ, სახელოვან წინაპართ შორის, ეკლესიის შენობაში

ქართული ენციკლოპედია

დაასაფლავეს.

მარადიული ხსოვნა და არდავიწყება ჭავჭავაძეთა უძველესი მემკვიდრის კიდევ ერთ-ერთი დიდი წარმომადგენლის, ზურაბისა ამსოფლად, ხოლო მისი განათლებული სული ღმერთმა, მარადიულ და ნათელ ზეციურ სამყაროში ამყოფოს უკუნიითი უკუნიისამდე. ამინ!

ზაქარია ლაშქარაშვილი

17, 03. 1990.

პავლე ვაშაძის გამოსათხოვარი

მარცხნიდან: დავით და ანე-მარი ვაშაძეები, პავლე ვაშაძე და ვიქტორ ნოზაძე სტუმრად ქალაქ იცეპოეში.

ჩვენო პავლე,

იმ დროს, როდესაც შენს გაცივებულს სხეულს უცხოეთში, ჩვენს მეორე სამშობლოს, საფრანგეთის ცივ მიწას ვაბარებთ, ვინ იცის თუ იქ, მრავალი ზღვებისა და მთების გადაღმა, ჩვენს პირველ სამშობლოში, რამდენ დედას, რამდენ დას, რამდენ მამას, რამდენ ძმას ყური საზარლად უწივლებთ, ტანში გასცრით, გააყრუოლებთ.

ისინიც, ათროლოგებული ხელებით პირს დაიცავენ, რომ არაა მათთვის საბედისწერო, ტრადიციული სიტყვა: შორს, შიორსო! ეს იმისთვისაა, რომ სწორედ შორს არიან მათთვის საყვარელი, სათაყვანებელი სახეები. სწორედ შორს ეგულებათ მათი იმედის და ნუგეშის მატარებელი სახელები ვინ გადასახლებაში, ვინ პატიმრობაში, ვინ ლტოლვილობაში და კიდევ ვინ მთლად უნიშნოდ გამქრალ-დაკარგულებში. ისინიც, აკრემლებული თვალებით მყინვარს მიაშტერდებიან, რომ იქ ამართულ ცოცხალ ძეგლს სთხოვონ შვება და მფარველობა. მაგრამ უცებ ერკვევიან, თავიანთი ცრემლების შერცხვებათ, პატარა ქართველებად იქცევიან, იმ ქართველებათ, რომლებიც მათი დიდი ელჩის აკაკი ჩხენკელის რწმუნებით, იმით არიან ქართველები რომ გულს არასოდეს არ იტეხენ, იმედს არასოდეს არ კარგავენ და ისინიც იმედიანად და გულიანად შემოსძახებენ: „დრო მოვა და თავს აიშვებს, იმ ჯაქვს გაწყვეტს გმირთაგმირი, სიხარულად შეეცვლება ღღევანდელი გ-----ი“. მათი ღღევანდელი გასაჭირი კი ის არის, რომ ღღემდე მტრის ჩექმა ბეკნის თბილისის ქუჩებს, რომ ღღემდე ქართული კერა დათაღბულია, ბაღის აკვანი გაბზარულია, ქალის ლჩაჭი შელახულია და მთელი ერი დაპყრობილი და დაჩაგრულია. ოი, ჯულაშვილო! და ყველა ჯივაშვილებო! ოი, პაპუნა და ყველა პაპულია ორჯონიკიძეებო! წყუულიც არის, წყუულიც დარჩეს საუკუნით, სამუდამოთ თქვენი სახელები ქართველის დედების ტკბილი ძუძუების გამწარების და შერცხვენისათვის!

შენ კი, ჩვენო პავლე, პატუკა, პანტელეიმონ, შენი სიყრმის მეგობრები, შენი ეკლიანი გზის თანამგზავრები და შენსავით დახვრეტას შემთხვევით გადარჩენილები როდი გეთხოვებით, არამედ გემშვიდობები და გეტყვი, დედაენაზე ყველაზე უფრო გულთბილ გამოთქმას: „ნახვამდის ჩვენო პავლე“, რადგან გვაქვს ნათელი შეგნება, წმინდა რწმენა იმისა, რომ ჩქარა მოგეწევით და შენს გვერდით აქვე, სხვა დებსა და ძმებს შორის, დავიმარხებით, იმ დროს, როცა ჩვენი სულელები, იქ მაღლა ცაში ასულები, შეერთდებიან. მათ ექნებათ სრული, სამუდამო დრო და მოცალეობა, ბედიც და უბედობაც, ეთაყვანონ, ეტრფილონ ქართველის დედების რწმენასა და სასოებას სიყვარულში, ყოველგვარ სიყვარულში: დედაშვილურში, მამაშვილურში, დამძურში, კოლ-ქმრულში თუ ქალ-ვაჟურში, და, რაც მთავარია, საყოველთაო, საკაცობრიო, კაცთ-კაცურ სიყვარულში: ძმობა, ერთობა, თანასწორობა და თავისუფლების გრძნობებში; სწორედ იმ ძალებში, რომლებსაც

შეუქმნიათ, სანთლებად, კელაპტრებივით ჩამოუქნიათ იქ ჩაქვითვით
 ლო დიდ ჭირნახული, ლეგენდარულად, დედად ღვთისას ~~წილად, დედად~~
 ლი, ისტორიულად, წმინდა ნინოების მიერ გაქრისტიანებული,
 დავით და კონსტანტინეებისაგან ზღვა სისხლით დაცული, თამართა
 ნიჭითა და ეშხით გალამაზებული, გამშვენიერებული, ქეთევნების ტა-
 ნჯვითა და წამებით გაწმინდანებული, გასაეტაკებული, ხოლო შოთას,
 ილიას, აკაკის, ვაჟას, ნოესა და სხვათა მრავალთა სულმნათთა მიერ
 ერთ მთლიან სულიერ ფასკუნჯად ქცეული: **ერი გულადი, პურადი,
 მტერთა დამცემი რისხვისა, დიდება ქვეყნად სა-----ს, ტურფა ივ-
 ერსა!** ამ სიტყვებით მივესალმები, ვეთაყვანები, ვეამბორები ჩვენს
 უთვალავ წამებულთა და მოციქულთა ხსოვნას და ამ სიტყვებით და
 გრძნობებით ვაკოცებთ და მიუალერსებთ დღუტუ მეგრელის „პატარა
 ქართველებს“, „კავკასიის მთების შვილებს!“

ამინ და კირიე ელეისონ!

ADIEU ET AU REVOIR !

სიმონ ბლიაძე

15 დეკემბერი 1989 წელი

ლევლის ქრისტიანული ეკლესია

*

პავლეს სახით კიდევ ერთი ახლობელი მიეფარა ჩვენი თვალსაწიერი-
 დან. როცა კაცი უეტრად გარდაიცვლება, იტყვიან, ბედნიერი ყოფი-
 ლაო. ეს სწორი აზრია და ჩვენს პავლესაც სწორედ ასეთ ბოლო ხე-
 და წილად. თითქოს ტანი უგრძნობდაო, მთელი წლის განმავლობაში
 ის უწყვეტად მასპინძლობდა ოჯახის წევრებს თუ სხვა სამშობლო-
 დან სტუმრებულ თანამემამულეებს. მისი ძმა ბ-ნი მიხეილი სულ ახ-
 ალი გაცილებული გვყავდა, რომ გვაცნობეს: პავლე ვაშაძე, ავტობუ-
 სის მოლოდინში, ქუჩაში, უეტრად გულით გარდაიცვალაო.

პავლემ ბოლომდე (ის 86 წლისა გახლდათ.) შეინარჩუნა უზადო
 აზროვნება და მახსოვრობა. მისმა სიკვდილმა გული ატკინა, დაამწუ-
 ხრა ყველა მისი მეგობარი და ნაცნობი და ვინ არ იცნობდა ემიგ-
 რაციაში პავლე ვაშაძეს! უმისოდ თითქოს დაცალიერდა ლევლის
 ქართული მამული.

15 დეკემბერს, განსვენებულის წესის აგებასა და პანაშვიდს ად-
 გილი ჰქონდა ლევლის ფრანგულ ეკლესიაში. აქვე მიმართეს გამოსა-
 მშვიდობებელი სიტყვებით სიყრმის მეგობარმა ბ-მა სიმონ ბლიაძემ
 და უნტროსმა ძმამ, დამსახურებულმა მსახიობმა, ბ-მა მიხეილმა.

ამ უკანასკნელმა სულის შემძვრელად დაიტირა ძმა, რა თქმა უნდა, მაგრამ იმავე დროს მთელი მისი დიდი ოჯახი, რომლის წევრებიც მსხვერპლნი გახდნენ განუკითხავ ბოროტების.

პავლეს სული, უეჭველია, კმაყოფილი იქნებოდა, რკინის ქალამნები ჩაიცვეს და მაინც დაკრძალვაზე ჩამოვიდნენ: ძმა მიშა, რომელიც უკვე ვახსენეთ, ძმისშვილი თამაზი და მეორე ძმის შვილიშვილი შორენა, რომელიც მას შვილივით უყვარდა. პავლეს დაკრძალვას დაესწრო აგრეთვე იმ დროს პარიზში მყოფი, ცნობილი მომღერალი, ქალბატონი თამრიკო გვერდწითელი.

ბუნება აბოზოქრდა. საოცარ ქარიშხალში და თავსხმა წვიმაში მივაბარეთ პავლეს ცხედარი ლევილის მიწას. თავიდან ფეხებამდე გალუმპულებმა მივაშურეთ „შატოს“ სალონს, სადაც ბნ მიშასა და თამაზის მიერ, ქართულ წესზე, გაიმართა ისეთი ქელეხი, პავლეს რომ გაეხარდებოდა. რა თქმა უნდა, რომ შეისვა ქართული ღვინით არაერთი შესანიშნავი საღვებრძელო, მაგრამ ჩვენ ხაზი უნდა გავუხსნათ განსაკუთრებით ქ-ნ დალი კეკელიძე-აბაშიძისას დაუფასებელ დეაწლს, რომელმაც, ავადმყოფ ბიძასთან სტუმრად მყოფმა, თითქმის მარტომ მოამზადა და გააწყო ეს სამაგალითო ჭირის სუფრა.

საუკუნო იყოს პავლე ვაშაძის ხსოვნა. ამინ!

გუშაგი

მ წ უ ხ ა რ ე ბ ი თ ვ ა უ წ ყ ე ბ თ :

1989 წ. 3 დეკემბერს, ქ. გრენობლში (საფრანგეთი, იზერის დეპ.) 84 წლის ასაკში გარდაიცვალა ბ-ნი აკაკი (ანდრე) ბარკალაია და 7 დეკემბერს დაკრძალეს სოფელ სენ-ეან დე ბურნიეს სასაფლაოზე.

*

მარტის პირველ რიცხვებში, ამერიკის შეერთებულ შტატებში გარდაიცვალა ხანგრძლივი მძიმე ავადმყოფობის შემდეგ ბ-ნი კარლო შატბერაშვილი.

*

23 მარტს ღრმად მოხუცებული გარდაიცვალა ბ-ნი მიხეილ (მიშა) მიმინოშვილი და 29 მარტს დასაფლავდა ლევილის სასაფლაოზე.

*

და თანავგრძნობას ვუცხადებთ მათ ჭირისუფლებს.

გუშაგის ფონდი და 1989 წლის ანგარიში

შ ე მ ო წ ი რ უ ლ ე ბ ე ბ ი

კოტიკ როსი	468	ანონიმი გ.ფ.რ. -დან	600
ნიკოლოზ თოფურია	300	მელიტონ ქლენტი	200
აკაკი რამიშვილი	150	თათრახან ანთაძე	200
შალვა ხანანაშვილი	200	იროდიონ ბეგიაშვილი	500
მიშა გოგორიშვილი	2.000	გოგი კოშკვილი	300
რუბენ გვეტაძე	250	დომიტრი გოგიშვილი	147
მიშა თარაშვილი	300	ათანდლ ფარჯანაძე	1.000
მირიან მელუა	300	ირაკლი ოთხმეზური	160
მეგობარი ოდენკურიდან			500
შალვა ცინცაძე - 20 დოლარი -			118
ემილია და გიორგი მორალიშვილები - 100 დოლარი -			515
ანონიმი ამ. შ. შტ. - დან - 100 დოლარი -			522
შალვა თევზაძე - 100 შვედური კრონი - ..			93
პეტრე ხვედელიძე: თამარ საბახტარიშვილი-მუსხელიშვილის, პავლე ვაშაძის და კარლო შატბერაშვილის მოსახსენებლად -			1.542
ლადო რუხაძე: გიორგი ტურიაშვილის და ალიოშა კიდუ-რადის მოსახსენებლად -			700
ვიქტორ და შოთა ინაშვილები: თბილისის ცხრა აპრილის ხოცვა-ჟლეტის მსხვერპლთა სადიდებლად და მოსახსენებლად -			500

ჯ ა მ ი 11.565

მ ე რ ა ბ კ ო ს ტ ა ვ ა ს ფ ო ნ დ ი: ბ-ნ ალექსანდრე მანველიშვილის წიგნების გაყიდვიდან მ. კ. ფონდში ჩაირიცხა 550 ფრანკი. გუშაგი № 19 -ში შემოწირულებათა ჯამი იყო 5.770 ფრანკი. ამრიგად, ამჟამად განსვენებულ მერაბის ფონდში ირიცხება: 6.320 ფრ

შეცდომის გასწორება: ამის წინა მე-20 ნომერში ბ-ნ ლადო რუხაძის შემოწირულებებისას შეცდომით დაბეჭდილია ლადო ჭურდულაძის მოსახსენებლად, უნდა იყოს: ლადო ჭურდულაშვილის ... განსვენებულ ლადო ჭურდულაშვილს ჩვენც კარგად ვიცნობდით და ღრმა პატივისცემით თავს ვზრით მისი ხსოვნის წინაშე. რედ.

გასული წლის ანგარიში

ქართული

შემოსავალი გამოცხადებული:

გასავალი

№ 18 -ში	9.153 ფრანკი	11.379 ფრ.
№ 19 -ში	6.033 ,,	19.256 ,,
№ 20 -ში	14.928 ,,	16.039 ,,

30.114 ,,

46.674 ,,

როგორც ვხედავთ, გასულ წელში შემოწირულებათა ჯამმა შეადგინა 30.114 ფრ. ფრ. დანახარჯმა კი - 46.674 ფრ. ფრ., ამრიგად ჩვენი სალაროს დანაკლისმა შეადგინა: 16.560 ფრანკი, იგი დემბატა 1988 წლის დანაკლისს 16.342 ფრანკს, რომელიც გამოცხადებულია გუშაგის 18 ნომერში და, მაშასადამე, 1989 წლის ბოლოსთვის გუშაგის სალაროს ვალად ედვა 32.902 ფრანკი და ვაცხადებთ გ ა გ ა შ ს !!!

*** *** *** *** *** ***

აკ. რამიშვილის „პარტია“ და მისდამი უნდობლობა

წელს, 13 მარტის გაზეთ „თბილისში“ გამოქვეყნდა „ქართველი ემიგრანტების და მათი შთამომავლების“ განცხადება, რომელშიც ნათქვამია, რომ „1921 წლიდან დამოკიდებული, როდესაც წითელმა არმიამ დამოუკიდებელ საქართველოს მოუხდინა ოკუპაცია, პირველად ეწყობა (ნაწილობრივ) თავისუფალი არჩევნები“ (ხაზგასმა გუშაგისაა.) „ობოზიციის ყველა ჯგუფი იბრძვის საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის; მაგრამ მათ შორის, დღევანდელ არჩევნებისათვის, ყველაზე ეფექტიური შეიძლება იყოს ორგანიზაცია, რომელიც ამ მიზნისათვის ხმარობს პარლამენტარულ და დემოკრატიულ საშუალებებს: ჩვენის აზრით ეს გახლავთ საქართველოს სახალხო ფრონტი, რომელიც არის უპარტიო დაჯგუფება“. ამის შემდეგ მოდის მოკლე დასაბუთება და სია (38 კაცის) განცხადებაზე ხელის მომწერლებისა. როგორც განცხადების ბოლოშია ნათქვამი, ამ განცხადების ტექსტი და სია ბნ აკაკი რამიშვილს გაუგზავნია ლონდონიდან ბნ მერაბ მამარდაშვილისათვის.

ამ განცხადებამ სამართლიანი გულისწყრომა გამოიწვია მამულიშვილთა იმ წრეებში, რომლებიც გორბაჩოვისეულ საბჭოთა არჩევნებს

ბოიკოტს უცხადებენ და მოითხოვენ ჰემმარიტად დემოკრატიულ არჩევნებს. ჩვენ გგონია, რომ ის დიდად არ ასიამოვნებდა თვითსა ხალხო ფრონტის ხელმძღვანელობას, რადგანაც საქ. სახალხო ფრონტის საგანგებო კონფერენციამ, ა. წ. 18 მარტს, დაადგინა მიმართოს საქ. უმაღლეს საბჭოს პრეზიდიუმს, შემდეგი მოთხოვნით:

ა) დაუყოვნებლივ მოწვეულ იქნეს საქ. სსრ უზენაესი საბჭოს საგანგებო სესია, რათა გააუქმოს საქართველოში კომუნისტური პარტიის არსებული სტატუსი, დაფიქსირებული საქ. სსრ კონსტიტუციაში.

ბ) საქართველოში არჩევნები ჩატარდეს მხოლოდ მრავალპარტიული სისტემით, რისთვისაც საჭიროა 25 მარტს დანიშნული არჩევნების გაუქმება და ახალი არჩევნების დანიშვნა უმოკლეს შესაძლებელ ვადაში (არა უგვიანეს სამი თვისა).

გ) საარჩევნო კომისიები შეიქმნას საქართველოში არსებული პოლიტიკური და საზოგადოებრივ - პოლიტიკური ორგანიზაციების წარმომადგენლების პარიტეტული მონაწილეობით. რესპუბლიკის ახლადშექმნილმა ცენტრალურმა საარჩევნო კომისიამ გაატაროს რეგისტრაციაში არჩევნების მონაწილე ორგანიზაციები. განცხადებას ხელს აწერენ: თავ-რე

ნ. ნათაძე და მდ-ნი მ. კვაჭაძე.

საქ. სსრ უზენაეს საბჭოს რიგგარეშე სესია მართლაც იქნა მოწვეული ოც მარტს, რომელმაც არჩევნები 25 მარტიდან ოქტომბერში ან ნოემბერში გადაიტანა და მრავალპარტიული დემოკრატიული არჩევნების სისტემაც მიიღო (ყველა ზემოთქმულის შესახებ იხილეთ: 22 მარტის „ახალგაზრდა ივერიელი“ და იგივე თარიღის გაზ. „კომუნისტი“).

ექიმ ა. რამიშვილის მარცხიან ინიციატივის შესახებ ჩვენ საჭიროდ მიგვაჩნია, შემდეგი კომენტარი გავაკეთოთ:

ყველას აქვს უფლება, თავისი აზრი ხმამაღლა, საჯაროდ გამოთქვას, მხარი დაუჭიროს თუ უნდობლობა გამოუცხადოს ნებისმიერ პარტიასა და მიმდინარეობას, ეს უდავოა და ამაზე ორი აზრი არ შეიძლება არსებობდეს. ასევე უდავოა, რომ ბ-ნ რამიშვილსა და მის ხელისმომწერლებს სრული უფლება ჰქონდათ მათი მხარდაჭერა გამოეცხადებიათ საქ. სახალხო ფრონტისადმი (რომელიც, სხვათა შორის, ღირსეულ მოძრაობად მიგვაჩნია, გარნა ადრე მის საარჩევნო სტრატეგიას მე პირადად არ ვიზიარებდი.), მაგრამ გასაკიცხია ის, რომ მან, ჯერ ერთი, დასავლეთ ევროპაში გაზრდილმა და დაბერებულმა, ირწმუნა და სხვებსაც აჯერებს, რომ საბჭოთა გორბაჩოვისე-

ული არჩევნები დღემდე თავისუფალი, (ნაწილობრივ) თავისუფალი და ამ არჩევნებით საქართველოს შეუძლია დამოუკიდებლობის აღდგენა! და მეორეც, ცილი დასწამა სხვა პარტიებსა და ორგანიზაციებს, რომლებიც ბოიკოტს უტყდადებენ ამ არჩევნებს, ვითომც ისინი იყვნენ პარლამენტარიზმის მოწინააღმდეგენი, საშიში რევოლუციონერები, მომხრენი შეიარაღებული შეტაკებისა და სხვა.

გასული წლის 8 დეკემბრის თარიღით ბნმა ა. რამიშვილმა ფოსტით დააგზავნა ინგლისურად და ფრანგულად შედგენილი ტექსტი, რომელშიც შემდეგნაირად იყო დასაბუთებული „განცხადებაზე“ ხელის მოწერა:

„ქართველები ყველა ერთად არიან დამოუკიდებლობის სურვილში, მაგრამ განხეთქილება მათ შორის იმაშია, თუ როგორ მიადწიონ მას. პერესტროიკის მომხრეებს სურთ მონაწილეობა მიიღონ არჩევნებში, ხოლო პერესტროიკის მოწინააღმდეგენი მის ბოიკოტს მოითხოვენ. სტუდენტთა უმრავლესობა მიყვება ამ რადიკალურ ხაზს, უარს ამბობს უსმინოს უფროსებს, რომელიც არჩევს უფრო დაკვირვებულ მოქცევას— პერესტროიკის გზით საფეხურებრივ ევოლუციას. ეს ნერვული სტუდენტობა, რომელიც ისტერიულად განწყობილ ბრბოს გარემოცვაში იმყოფება, უჯერის რადიკალურ მოწოდებებს, გადმოსროლილებს ქუჩებში ექსტრემისტების მიერ და მიჰყვება მათ. ისინი მომხრე არიან შეტაკებისა და რევოლუციის და მოელიან, რომ იმპერია დაემხოება“. აღნიშნავს რა, რომ ეს გზა დამღუპველია, ის განაგრძობს: „მათ ერთი პარტია კი არა აქვთ, არამედ ოცი, თუ მეტი არა, რომელთაც ერთი და იგივე პროგრამა აქვთ. ეს მხოლოდ ერთით აიხსნება: თითოეული ლიდერი შეპყრობილია ამბიციებით, სხვებს ეჯიბრება, რომ პირველი იყოს საქართველოს განთავისუფლებაში. პასუხი ცხადია: თითოეულ მათგანს შეუძლია, მისი უპასუხისმგებლობით, უბედურება დაატეხოს თავზე საქართველოსა და მის მოსახლეობას...“

ამ მის ბრალდებებში ზვიად გამსახურდიას გამონათქვამებსაც იმეორებებს ბბს -ს კორესპონდენტთან: „შეუძლებელია საქართველომ მიადწიოს დამოუკიდებლობას საბჭოთა სისტემაში, მაგრამ ჩვენ ვიმედოვნებთ, მოხდება მეორე რევოლუცია, საბჭოთა კავშირი დაიშლება... და მაშინ ჩვენც მოვიპოვებთ ჩვენს დამოუკიდებლობას... შესაძლებელია სისხლიც დაიღვაროს...“ და მისტერ უილერსაც მეტი არ უნდა, რომ გამსახურდია და მისი თანამებრძოლნი საშიშ ექსტრემისტებად შერაცხოს და როგორც მის წერილიდან ვხედავთ, ბნ რამიშვილ-

იც უყოყმანოდ იზიარებს მის აზრებს. და თანამოაზრეებთან ერთად ნია ზოგიერთ „თავადთა“ თუ რიგით ობიექტულთა შორის ჩვენ დავითვალეთ მათი რიცხვი და სულ 38 პიროვნებაა. „ქართული ემიგრაცია და მისი შთამომავლობა“ თუმცა ჩვენ არ აღგვირიცხავს, მაგრამ ათასს რომ ბევრით გადააჭარბებს, ეს უეჭველია და ამიტომ ის უნდობლობა და ჭკუის სწავლების გაკვეთილი, რომელიც საქ. ერ. განმთავისუფლებელი მოძრაობის საგანგებო კონფერენციის III რეზოლუციაშია გამოთქმული, ეხებათ მხოლოდ რამიშვილის განცხადებაზე ხელის მომწერლებს და არა მთელ ემიგრაციას.

ჩვენ რომ პირადად არ ვიცნობდეთ ბ-ნ ა. რამიშვილს, მის მოქცევაში ეჭვი შეგვივიდოდა, მაგრამ ჩვენთვის ცხადია, რომ ის მოწამლულია, ერთსა და იმავე დროს, შენიღბული მოარული ხმებისა და ოფიციალური ინფორმაციების წყალობით, რომლებიც დასაბამს მოსკოვში ღებულობენ. იმ ვაჟბატონებისათვის, რომლებიც დასავლეთის საზოგადოებრივ აზრს ქმნიან, რუსეთის იმპერიაში გორბაჩოვის გარეშე არ არსებობენ სხვა სერიოზული ძალები, რომელთაც შეეძლოთ უზრუნველყონ თავისუფლება და მშვიდობაც. მცირე ერთა დამოუკიდებლობის საკითხი მათ არც კი აინტერესებთ. ეს მათთვის სინონიმა ბალკანიზაციის, ეთნიური და რასიული ომებისა თუ ხოცვა-ჟლეტისა. ამიტომაც ისინი სულ ადვილად იჯერებენ მოსკოვში შეთითხნილ ამბებს: ქართველი პატრიოტების რასიზმზე, სტალინიზმზე თუ ფაშიზმზე. ამიტომაცაა აუცილებლად საჭირო, რომ საქართველოს ჰქონდეს მისი დამოუკიდებელი საინფორმაციო სააგენტო. ისეთი, რომელიც შეძლებს დაუბრკოლებლად გადმოლახოს რკინის ფარდა და დროულად მოიტანოს დასავლეთში მართალი ამბავი.

ვინ არის დემოკრატი?

ეს კითხვა დაკავშირებულია ბ-ნ რამიშვილის პოზიციასთან, მაგრამ მის გარდა ბევრ სხვასაც შეეხება, როგორც აქ დასავლეთში, ისე იქ ჩვენს სამშობლოში. ჩვენ განვმარტავთ ჩვენ პოზიციას და, რა თქმა უნდა, არავინ არაა ვალდებული, რომ ის გაიზიაროს.

როგორც ზევით აღინიშნა, ისინი, ვინც ბოიკოტს უცხადებენ საბჭოთა არჩევნებს, მიჩნეული არიან ნეო-სტალინელებად, ექსტრემისტებად, არადემოკრატებად, ხოლო ისინი, რომლებიც აქტიურობდნენ სტალინ-ხრუსჩოვ-ბრენდევურ საარჩევნო მასკარადებში და დღესაც პირველები არიან გორბაჩოვის პერესტროიკაში, ისინი ითვლებიან დემო-

კრატინომისა და პარლამენტარიზმის მოციქულებად? განა დაიქვემდებარება, რომ ზვიად გამსახურდია და აწ განსვენებული მერაბ აბოქაძე რომლებმაც ოცი წლის წინად ააფრიალეს პიროვნული და ეროვნული თავისუფლების დროშა და განიცადეს ენით აუწერელი დევნა-შევიწროება, ახლა უეცრად ამ მათი სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლის მოწინააღმდეგეთა ბანაკის წინამძღოლებად იქცენ?! განა წარმოსადგენია, რომ ვია ჭანტურია, ირაკლი წერეთელი, თამრიკო ჩხეიძე, თენგიზ და ელუარდ გულდავები და ბევრი სხვა მათი თანამებრძოლები, რომლებიც სრულიად ახალგაზრდები უშიშრად შეებენ საბჭოთა ტირანიას, რომელიც მსოფლიოს აზანზარებდა და რომელთა უანგარო თავდადებამაც უნდა ვუმადლოდეთ ჩვენი ერის გამოფხიზლებას, დღეს ექსტრემისტებად გამხდარიყვენ, ისეთ ექსტრემისტებად, რომელთაც ამოძრავებთ მხოლოდ და მხოლოდ ძალაუფლების ხელში ჩაგდება?! რა თქმა უნდა, რომ ეს შეუძლებელია და არც მართალი არ არის! მაგრამ დეზინფორმაცია რისი დეზინფორმაციაა თუ მან გულუბრყვილოთა აზროვნება არ აამღვრია.

სწორედ ამ ფენომენტთან გვაქვს საქმე ბ-ნ ა. რამიშვილისა და მისი განცხადების ხელის მომწერლების შემთხვევაში. ჩვენ არ გვიკვირს, რომ საბჭოთა დეზინფორმაციის მსხვერპლნი გახდენ ნათავადართა შთამომავლები, რომლებმაც არც რუსთაველის ენა იციან და არც დღევანდელი საქართველოს ჰირ-ვარამი, მაგრამ სწორედ გასაოცარი და დაუჯერებელია, რომ ამ „განცხადების“ ხელის მომწერლებში მოხსენებული არიან ისეთი პირებიც, როგორც არიან ბ-ნები გივი კობახიძე და კარლო ინასარიძე, რომლებიც მრავალი წლების განმავლობაში ხელმძღვანელობდნენ, პირველი „ამერიკის ხმის“ ქართულ რედაქციას და მეორე კი-მიუნხენის რადიო „თავისუფლების“ ქართულ რედაქციას. ბ-ნ კარლო ინასარიძეს შეცდომაც კი არ ეპატიება, მას სოციალ-დემოკრატიული პარტიის თეორეტიკოსისა და ორგანიზატორის ამბიციებიც აქვს (ჩვენ, წინააღმდეგ ზოგიერთებისა, დასაგმობად არ მიგვაჩნია ამბიციის ქონება, როცა მას გააჩნია საფუძველი,) და სულ ცოტა ხნის წინად ამ პარტიის მის მიერ შედგენილი პროგრამის პროექტიც გამოაქვეყნა ჟურნალ „ჩვენ დროშაში“, ის საქართველოს დამოუკიდებელი რესპუბლიკის მთავრობის არქივის შემნახველი კომისიის წევრია, ლევილის ბიბლიოტეკის დაარსების ინიციატორი და სხვა... ასე რომ მასზე არ შეიძლება ითქვას: მოვლენათა კურსში არ არისო.

ამ ორ უკანასკნელ წელიწადში მართლაც ბევრი პოლიტიკური პარტია თუ პოლიტიკურ-საზოგადოებრივი ორგანიზაცია შექმნა ჩვენს სამშობლოში. აქ მთავარი ისაა ჩვენი საკითხისათვის, რომ აარსებოთ მათგანს პროგრამაში არა აქვს, რევოლუციური მეთოდებით დასახული მიზნების მიღწევა და პრაქტიკაშიაც არცერთი მათგანი არ მიმართავს ძალადობის რაიმე საშუალებას, ტერორიზმზე ლაპარაკიც კი ზედმეტია. სახელმწიფო ტერორის მსხვერპლნი თვითონ არიან ისინი. მათ არ გააჩნიათ ლეგალური არსებობა. მათი იდეებისა და აზრების გასაერცვლებლად და მასების დასარაზმავად არ გააჩნიათ არც პრესა, არც რადიო, არც ტელევიზია, ამიტომ ისინი იძულებული არიან ხშირად მიმართონ საპროტესტო მსვლელობებს ქუჩებში და მიტინგებს. მაგრამ მიტინგები, დემონსტრაციები და გაფიცვები ხომ დემოკრატიის აღიარებული და საყოველთაო საშუალებებია? მაშ როგორ მოხდა, რომ ჩვენში ვინც ამ გზას ადგია, ანტიდემოკრატადაა გამოცხადებული?! ამავე დროს, ეს პატრიოტული მოძრაობები ამდენიხანი ბოიკოტს უცხადებდნენ საბჭოთა არჩევნებს, რადგანაც იგი იყო ერთპარტიული და, მაშასადამე, არა დემოკრატიული, ისინი მართლები იყვნენ, ხოლო სახალხო ფრონტის და რუსთაველის საზოგადოების მონაწილეობა მასში, ჩემი რწმენით, იყო არამორალური და ეროვნულადაც მავნე, რადგანაც მას შეცდომაში შეყავდა ქართველი ხალხი. საბედნიეროთ, სწორედ იმ პატრიოტული ძალების თავდადების წყალობით, ის არჩევნების ფიქცია გაუქმდა და თუ გორბაჩოვმა დაუშვა (რაც წინასწარ გარანტირებული არ არის. კიდევ ბრძოლაა საჭირო.), მაშინ იქნება ნამდვილად მრავალპარტიული და დემოკრატიული არჩევნები. მაშინ და მხოლოდ მაშინ შეგვეძლება ვილაპარაკოთ, თუ ვინაა პარლამენტარიზმის მიმდევარი და ვინ რევოლუციონერი.

აქ ერთი საკითხიც უნდა დაისვას თავისი სიგრძე სიგანით. ეს გახლავთ საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხი. ზოგიერთებს მისაბაძად მიაჩნიათ ბალტიისპირეთლების ეროვნული ბრძოლის გზა და საქართველოშიაც უეჭველად ასეთივე თარგით უნდათ პოლიტიკური მოქმედება. მათ ავიწყლებათ, რომ კავკასიის საერთოდ და კერძოდ საქართველოს გეოგრაფიული და დემოგრაფიული მდგომარეობა სრულიად განსხვავდება, მაგალითად, ლიტვისაგან.

ჩვენი ეროვნული მთავრობა, ემიგრაციის პარტიები და პარტიათა დაჯგუფებები, ომის შემდეგ, ეროვნული საბჭო და ეროვნული პოლიტიკის ცენტრი კატეგორიულად წინააღმდეგი იყვნენ, რომ ეროვნული

თვითგამორკვევის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპი მიყენებული ყოფილიყო საქართველოზე, ქართველ ხალხზე. ისინი ამბობდნენ, რომ ცამდე მართლები იყვენ, რომ საქართველომ თავი გამოიჩინა 1918 წლის 26 მაისს, როცა მან გამოაცხადა საქართველოს დამოუკიდებელი დემოკრატიული რესპუბლიკა, რომელიც ცნობილი იყო უმთავრეს სახელმწიფოთა და თვით საბჭოთა რუსეთის მთავრობისაგან. 1921 წლის თებერვალ-მარტიდან მოყოლებული საქართველო ანექსირებული ქვეყანაა საბჭოთა რუსეთის სამხედრო ძალების მიერ, ქართველ ხალხს არასოდეს არ აუღია ხელი მის სუვერენულ უფლებებზე და იგი ავტომატიურად უნდა აღსდგეს მაშინვე, როგორც კი ძალაღობა, ანექსია და ოკუპაცია მოისპობა. ეს პოლიტიკური აზრი აქსიომად იყო მიღებული ემიგრაციაში, თუმცა მას სწამდა, რომ ნამდვილ დემოკრატიულ არჩევნებში ქართველი ხალხი მასიურად დამოუკიდებლობას აირჩევდა. ქართველი ხალხის განწყობილებაში დღეს უფრო ნათლად ჩანს ეს მისწრაფება, მაგრამ ჩვენ მაინც მორალურად უფლება არ გვაქვს, ქედი მოვიხაროთ ძალმომრეობის წინაშე და ხელახლა დავიწყოთ მათხოვრობა ქართველი ერის ეროვნული გამორკვევისათვის. ხოლო იმ ხალხს, იმ მამაც მამულიშვილებს, რომლებიც სწორედ ამ გზას ადგიან, ჩვენ ზურგიდან მახვილს კი არ უნდა ვცემდეთ, არამედ უნდა ვამხნეებდეთ და ვაღფრთოვანებდეთ.

ახალი ეტაპი

ჩვენ უკვე ვხედავთ, რომ ბრძოლა ეროვნული განთავისუფლებისათვის ახალ, მაღალ საფეხურზე აღის. ადგილი აქვს დიდმნიშვნელოვან ისტორიულ მოვლენებს. ცხრა მარტს მოწვეული იქნა საქ. უზენაესი საბჭოს რიგგარეშე სესია, რომელმაც ერთხმად მიიღო შემდეგი რეზოლუცია: ა) საბჭ. კავშირის პრეზიდენტის პოსტი და მის შემოღებასთან დაკავშირებით საბჭოთა კავშირის კონსტიტუციაში შეტანილი ცვლილებები შეუთავსებელია საქართველოს რესპუბლიკის სუვერენობასთან. ბ) 1921 წ. თებერვალში საბჭოთა რუსეთის მთავრობამ დაარღვია მის მიერვე 1920 წლის 7 მაისს საქ. რესპუბლიკასთან დადებული ხელშეკრულება, მოახდინა მისი ჯარებით საქართველოს დაპყრობა, ოკუპაცია და ანექსია. გ) მის შემდეგ ქართველი ხალხის სახელით დადებული ყველა ხელშეკრულება ბათილად გამოცხადდეს. დ) კერძოდ ბათილია 1922 წლის 30 დეკემბრის ხელშეკრულება, რომ-

ლის ძალით შეიქმნა სსრ კავშირი, და ბოლოს, ე) ის მიმართულია საბჭოთა კავშირის ხელისუფლებას, დაიწყოს მოლაპარაკებები „საქართველოს დამოუკიდებელი რესპუბლიკის აღდგენის მიზნით. (იხ. 10 მარტის გაზეთი „კომუნისტი“

20 მარტს კვლავ შეიკრიბა საქართველოს სსრ უზენაესი საბჭოს რიგგარეშე სესია, რომელმაც: 1. შესაბამისა სსრკ კონსტიტუციაში შეტანილი ცვლილებებისა, ცვლილებები შეიტანა რესპუბლიკის კონსტიტუციის შესაბამის პარაგრაფებში, კერძოდ, მე-6 მუხლი, რომელიც კომპარტიას ანიჭებდა ხელისუფლების მონოპოლიას, ასე შეიცვალა: „საქართველოს კომუნისტური პარტია, სხვა პოლიტიკური პარტიები, აგრეთვე პროფკავშირული, ახალგაზრდული, სხვა საზოგადოებრივი ორგანიზაციები და მასობრივი მოძრაობები სახალხო დემუტატთა საბჭოებში არჩეული თავიანთი წარმომადგენლების მეშვეობით და სხვა ფორმებით თანაბარ საფუძველზე მონაწილეობენ სახელმწიფოს პოლიტიკის შემუშავებაში, სახელმწიფო და საზოგადოებრივ საქმეთა მართვაში“.

2. საქართველოში განზრახული არჩევნების შესახებ:

„საქართველოს სსრ უზენაესი საბჭოს დემუტატთა და სახალხო დემუტატთა ადგილობრივი საბჭოების არჩევნები გადატანილ იქნეს 1990 წლის ოქტომბერ-ნოემბერში. შესაბამისად გაგრძელდეს საქართველოს სსრ უზენაესი საბჭოს მე-11 მოწვევისა და ადგილობრივი საბჭოების მე-20 მოწვევის დემუტატთა რწმუნების ვადა.“

ამრიგად, საბჭოთა ოფიციალური კანონებისა და წესწყობილების ფარგლებში, საბჭოთა საქართველოს უმაღლეს საკანონმდებლო ორგანოს მიერ მიღებულია საქართველოს დამოუკიდებელი რესპუბლიკის აღდგენა, და შემოდებულია მმართველობის და სამმართველო ორგანოების არჩევნების მრავალპარტიული დემოკრატიული წესი. აწი მთავარია თუ როგორ გატარდებიან ცხოვრებაში, და რაც მთავარია, რა პასუხს გასცემს ბატონი პრეზიდენტი მიხაილ გორბაჩოვი, რომლის ხელშიაც გახლავთ თავმოყრილი რუსეთის უკანასკნელი იმპერიის მთელი ძალა-უფლება!

ამავე დროს, პარალელურად მიმდინარეობდა ეროვნული-განთავისუფლების ძალების მწყობრად დარაზმვის პროცესი. 13 - 15 მარტს თბილისში, ფილარმონიის დიდ დარბაზში მიმდინარეობდა საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის საგანგებო კონფერენცია,

რომლის ინიციატორები იყვნენ: საჭ. ეროვნული დამოუკიდებლობის ბრძოლისათვის, წმინდა ილია მართლის საზოგადოება, მონარქისტული პარტია, მერაბ კოსტავას საზოგადოება და თეთრი გიორგის კავშირი. კონფერენცია მიჰყავდათ ზვიად გამსახურდიას, ირაკლი წერეთელს და თენგიზ სიგუას. კონფერენციაში მონაწილეობდნენ საქართველოში არსებული ყველა ეროვნულ-პოლიტიკური პარტია თუ ორგანიზაცია, საზოგადოებრივი გაერთიანებები და სხვადასხვა დარგის 185 წარმომება-დაწესებულებისა და საჭ. ყველა რეგიონიდან ჩამოსული წარმომადგენელი. საგანგებო კონფერენცია გახსნა ზვიად გამსახურდიამ. შესავალი სიტყვით გამოვიდა ირაკლი წერეთელი. მოხსენებებითა და სიტყვებით გამოვიდნენ: ირაკლი ბათიაშვილი, თეიმურაზ ქორიძე, გიორგი ჭანტურია, ნოდარ ნათაძე, ელგუჯა წიკლაური, თენგიზ სიგუა, რომან გოცირიძე, ვახტანგ ტალახაძე, შოთა ნადირაშვილი, ირაკლი კაკაბაძე, თეიმურაზ სუმბათაშვილი, ვახტანგ ბოჭორიშვილი, ნოდარ წულუეისკირი, გიორგი თვალავაძე, ჯაბა იოსელიანი, თენგიზ შარმანაშვილი, დავით ზარდიაშვილი, გიორგი მარჯანიშვილი, თედო პაატაშვილი, ავთანდილ იმნაძე, ზურაბ ევანია, გურამ მუჩაიძე, აკაკი ასათიანი და სხვები. იყო აზრთა გაცვლა-გამოცვლა და ცხარე კამათი განხილული მნიშვნელოვანი საკითხების ირგვლივ. ხმათა გადამწყვეტი უმრავლესობით კონფერენციამ დაადგინა, რომ იურიდიული პირის სტატუსის მქონე ოფიციალური ორგანო, რომელიც იქნება ქართველი ერისა და საქართველოს კანონიერი მოსახლეობის ნების პირდაპირი გამომხატველი, შეიძლება იყოს მხოლოდ საყოველთაო დემოკრატიული პირდაპირი და თანასწორი ფარული კენჭისყრით არჩეული გარდამავალი კოალიციური ოპოზიციური ხელისუფლება.

კონფერენციამ პარიტეტულ საწყისებზე აირჩია ეროვნული ფორუმი, რომელიც იქნება საჭ. ერ. განმათავისუფლებელი მოძრაობის კოორდინირებული ხელმძღვანელობის ცენტრი, რომელიც მოიწვევს საყოველთაო ეროვნულ ყრილობას და გარდამავალი კოალიციური ხელისუფლების საყოველთაო დემოკრატიულ არჩევნებს. (დაწვრილებით კონფერენციის მსვლელობის დადგენილებებისა და რეზოლუციების შესახებ იხ. გაზ. „ახალგაზრდა კომუნისტი“ 17 მარტი 1990.) ახლო მომავალი გვიჩვენებს, ეროვნული ფორუმი გაამართლებს თუ არა იმედებს.

ადგილი ჰქონდა აგრეთვე ერთ მნიშვნელოვან მოვლენას. 20 მარტს ქალაქ შავნაბადაში გაიმართა საჭ. კომკავშირის რიგგარეშე ყრილობა. მოელოდნენ რომ ეს ფორუმი დაშლილად გამოაცხადებ-

და ამ ორგანიზაციას. ყრილობაზე პოლიტიკური მოხსენებები წაკითხა საქ. ალკკ ცენტ. კომიტეტის პირველმა მდივანმა სესიონი-გაგიბერიძემ. ეროვნული ფორუმის სახელით შეკრებილთ მიმართეს ირაკლი წერეთელმა და ირაკლი კაკაბაძემ; ყრილობას სიტყვით მიმართა საქ. კ.პ.ც.კ. პირველმა მდივანმა, საქ. სსრ უზენაესი საბჭოს პრეზიდენტის თაგ - რემ გივი გუმბარიძემ. შედეგებს ჩვენამდე არ მოუღწევია. ვფიქრობთ, რომ იგი უშედეგოთ დასრულდა და საბოლოოდ იგი ორად გაიყოფა.

სამაგიეროდ, ადგილი ჰქონდა საინტერესო ინიციატივას, სწორედ ოც მარტს პირველად გაზეთ „ახალგაზრდა კომუნისტის“ მაგივრად გამოვიდა „ახალგაზრდა ივერიელი“. ჩვენამდე მოღწეულ ორი ნომრის მიხედვით თუ განვსჯით, ეს არ არის ზედაპირული ფერის ცვლა, არამედ ღრმა თვისობრივი გარდაქმნა, რომელსაც მიზნად დაუსახავს სიმართლისა და მშობელი ერის სამსახური. ღმერთმა ქნას, რომ არ ვცდებოდეთ!

ამრიგად, ორივე საქართველო - ოფიციალური საბჭოთა და ეროვნული ოპოზიცია, თავთავის მხარეზე დარაზმული, მოითხოვს საქართველოს დამოუკიდებელი სახელმწიფოს აღდგენას. ბრძოლა ეროვნული განთავისუფლებისათვის ასულია ახალ დონეზე, ღმერთმა ინებოს: იგი იყოს დამამთავრებელი.

გიორგი წერეთელი

*** **

ქართველოლოგიის დღე

ქალბატონი თამარ დრაგაძე ლონდონიდან გვატყობინებს, რომ იქ უნივერსიტეტის აღმოსავლეთისა და აფრიკის მკვლევების ინსტიტუტში ოთხ მაისს გაიმართება, ყოველწლიური, რიგით მესამე, „ქართველოლოგიის დღე“. მასში შეუძლია მონაწილეობა მიიღოს საქართველოთი დაინტერესებულმა ყველა პირმა. ამისთვის საჭიროა, რომ ქვემოდ მითითებულ მისამართით დროულად გაიგზავნოს საგნის სათაური და მოკლე შინაარსი, რომ თავის დროზე იქნეს შეტანილი პროგრამაში. წინა დღით სამ მაისს დაგეგმილია აგრეთვე საქართველოს არქეოლოგიის დღის მოწყობა, რაც, ვფიქრობთ, დიდ ინტერესს გამოიწვევს. საქართველოდან კონფერენციაში მონაწილეობის მისაღებად მოველით ბევრ ცნობილ სწავლულსა თუ მეცნიერს. ქართველოლოგიის დღის წარმატებით ჩატარებაში მონაწილეობას მიიღებენ ახლო და

შუა აღმოსავლეთის შემსწავლელი ცენტრი და მარჯორი უორტფორდის ფონდი. ერთი სიტყვით, ეს იქნება ძალიან საინტერესო მისამართი: *Dr T. Dragadze, c/o SOAS; Thornhaugh street, Russell Square, LONDON WC1HOXG*

*** **

ა და მ ი ა ნ ე ბ ი და წ ი გ ნ ე ბ ი

ჩვენ ძალიან მცირელა ადგილი გვრჩება, მაგრამ არ შეიძლება არ აღვნიშნოთ ჩვენი მადლიერება მხატვარ **გია ბულაძისა** და მხატვარ-მოქანდაკე **გიმერი დარჩიასადმი**, რომლებიც პროფესიულ მივლინებაში იმყოფებოდნენ პარიზში. ბნმა გია ბულაძემ შესანიშნავი სურათი უძღვნა ჩვენს ეკლესიას, რომლის სიუჟეტიც ჩვენი ლამაზი სამშობლოს პეიზაჟებია, ფოკუსში პატარა კონტა ქართული ეკლესიით. ბნი გიმერი საყვედურობდა, რომ იგი არ მოამარაგეს ძერწვისათვის საჭირო მასალით. სამაგიეროდ მან შესანიშნავი ავანგარდისტული ფერმწერის უნარიც გამოიჩინა. ორივე ხელოვანის ნამუშევარი, ფრანგები რომ იტყვიან, პატარა პურებივით იყიდებოდა. ორივე გულდია მამულიშვილი იყო და ბევრი მეგობრებიც გაიჩინეს პარიზელ ქართველებში. ჩვენ მათ ვუსურვებთ შემდეგ წარმატებებს.

ალექსანდრე მანველიშვილი: „ნარკვევები და წერილები“

არ გაიკვიროთ! დიახ, ეს ისევ ბნი ალ. მანველიშვილია, რომელმაც კიდევ ერთი ახალი სქელტანიანი (370 გვ.) გამოსცა საკუთარი დანაზოგებით. ამ წიგნში ავტორს ნაირ-ნაირი სტატია, ნარკვევი თუ თარგმანი შეუტანია, რომლებიც სხვადასხვა დროს დაუწერია, მაგრამ ჯერ არსად გამოუყია. აქ მას მოგონებებიც აქვს. ბნი ალექსანდრე მნიშველოვანი წევრი იყო ჩვენი ძველი ემიგრაციის, ბევრს იცნობდა ახლო ურთიერთობით და, ვფიქრობთ, რომ მის მოგონებებს დიდი ღირებულება ექნება განსაკუთრებით ჩვენი სამშობლოსათვის, რომელიც ალბათ ერთ დროს საფუძვლიანად შეისწავლის მისი ეროვნული ემიგრაციის ისტორიას, მის ავკარგს. მხოცვან მწერალსა და მოღვაწეს ვუსურვებთ კიდევ მრავალ წლის ნაყოფიერ მოღვაწეობას.

გიორგი ტოგონიძე: „ლტოლვილობის ცრემლები“

ჩვენმა დამსახურებულმა პოეტმა, ბნმა გიორგი ტოგონიძემ ახლახან ფრანგულ ენაზე გამოსცა 90 გვერდიან ლამაზად გაფორმებული მეორე

მსოფლიო ომის დროინდელი, მის მიერ ერთ ფრანგულ სოფელში ცხოვრების დროს თავს გადამხდარი ამბები, ურთიერთობები, განცდები, მოგონებებს თან ახლავს ალბათ მის მიერვე თარგმნილი მისი რამდენიმე ლექსი. უცხოელის პირობაზე, წიგნი გამართული ენით არის შესრულებული, საინტერესო და ჩამაფიქრებელი საკითხავია და უდავოდ ქებისა და მადლობის ღირსია.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

- 2. აღარ მოტყუვდება მოწინავე
- 5. საქართველოს გასაჭირი ზურაბ ნარსია
- 10. როგორ დავტოვე საქართველო თემო კახელი
- 14. ერ. განმათავისუფლებელი საზოგადოებები
და მათი ლიდერები: "სახალხო ფრონტი" –
ნოდარ ნათაძე; „რუსთაველის საზ – ბა“ – აკაკი ბაქრაძე
- 41. გავაგებინოთ სიმართლე მსოფლიოს – ანზორ ერქომაიშვილი
- 43. ოქტომბერი საქართველოში – ვახტანგ გურგენიძე
- 55. „საბჭ. საქართველო 1989 წელს“ – ლადო ბაბიშვილი
- 62. საქ. საინფორმაციო სააგენტო – „მაცნე“
- 68. თბილისის ცხრა აპრილი სსრკ სახ. დეპუტატთა II ყრილობაზე
- 69. გივი გუმბარიძის გამოსვლა ყრილობაზე.
- 74. ლიგაჩოვ–შევარდნაძის უცნაური შეკამათება
- 78. ჩვენი ქრონიკა – 1989. ეთერი წერეთელი
- 83. უჟამო – ეამი ირაკლი ოთხმეზური
- 85. პრეზიდენტი და პოეზია – ბ-ნი ფრანსუა მიტერანი
ლექსები: თინა ჩიქოვანი, ისაკ მეგრელიშვილი, გივი შაორელი,
მარიანე ხუციშვილი.
- 93. ქრისტიანები (ტრილოგია) – გიორგი ჭანტურია
- 107. ქართული ხუროთმოძღვრება – ირინე დავრიშაშვილი
- 116. ფიქრები საქართველოს მისიაზე – მერაბ კოსტავა
- 131. ზურაბ ჭავჭავაძის ხსოვნა – ზაქარია ლაშქარაშვილი
- 132. პავლე ვაშაძის გამოსათხოვარი – სიმონ ბლიაძე
- 136. გუშაგის ფონდი და 1989 წლის ანგარიში
- 137. ა. რამიშვილის „პარტია“ და მისდამი უნდობლობა – გ. წ.
- 146. ქართველოლოგიის დღე ლონდონში; ადამიანები და წიგნები

GOUCHAGUI

*PERIODIQUE EN LANGUE GEORGIENNE
(POLITIQUE - LITTERATURE - MEMOIRES)*

Directeur : GEORGES TSERETELI

ADRESSE : 8, RUE DES MARCHAIS
75019 PARIS

EDITION HORS COMMERCE